

FLORIN D. POPESCU

LIMBA ȘI STILUL POEZIEI LUI VASILE ALECSANDRI

... „Lucrarea lui Florin D. Popescu se înscrie de la început în rîndul studiilor celor mai temeinice asupra limbii noastre poetice naționale".

... „Alături de studiile asupra poeziei lui Alecsandri, ale lui G. Călinescu, G.C. Nicolescu, Al. Piru, B. Cazacu și colectiv, Șt. Munteanu ș.a., studiul lui Florin D. Popescu este o carte instructivă și plăcută pe care o recomandăm cu convingere și căldură cititorilor".

Prof. univ. dr. doc. **D. MACREA**,
membru corespondent al Academiei
Republicii Socialiste România

... „Limba și stilul poeziei lui Vasile Alecsandri este un studiu excelent sub raport științific și a cărui nevoie se simțea de mult. Vasta operă literară a bardului de la Mircești, poet de frunte al literaturii noastre, prilejuiește lingvistului Florin Popescu o investigație amplă, laborioasă, utilă nu numai prin ce relevă cu privire la poetul însuși, dar și cu privire la evoluția limbii literare și a limbajului poetic în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în faza de consolidare a limbii noastre literare și a descoperirii limbii poeziei românești, în perioada ei de adevărată manifestare și strălucire".

... „Lucrarea este întocmită după o metodă modernă ce va servi probabil și ea drept model cercetărilor viitoare de acest tip".

Prof. univ. dr. doc. **AL. PIRU**

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, BUCUREȘTI

Lei 9,55

Referenţi ştiinţifici: prof. univ. dr. doc. *Alexandru Piru*
prof. gr. I *Emilian Blănaru*
prof. gr. I *Mircea Cucu*

Redactor: prof. *Magdalena Panaitiu*
Tehnoredactor: *Vergilia Rusu*
Coperta: *Elena Boariu*

Cuvînt înainte

Cartea lui Florin D. Popescu *Limba şi stilul poeziei lui Vasile Alecsandri. Îndrumări metodice* este unul din cele mai noi şi mai originale studii de limbă şi teorie literară, apărute la noi în ultimii ani. Rolul lui Alecsandri a fost crucial în dezvoltarea limbii noastre literare prin descoperirea şi valorificarea filonului popular, dar, în afară de unele contribuţii scurte şi sporadice, nu se elaborase, înaintea lucrării lui Florin D. Popescu, nici un studiu mai cuprinzător asupra limbii şi concepţiei despre limbă a bardului de la Mirceşti.

Lucrarea lui Florin D. Popescu se înscrie de la început în rîndul studiilor celor mai temeinice asupra limbii noastre poetice naţionale.

Primul capitol al cărţii cuprinde expunerea concepţiei lui Vasile Alecsandri asupra limbii noastre literare, fiind cel mai extins şi mai aprofundat studiu în materie, cu atît mai preţios cu cît au existat pînă acum neclarităţi şi controverse în acest domeniu.

În capitolele următoare, care formează substanţa propriu-zisă a cărţii, Florin D. Popescu analizează limba poetică a lui Alecsandri, parte care, de asemenea, este elaborată, pentru întîia oară, minuţios şi substanţial, fără inovaţii hazardate şi nerevelatoare de natură structuralistă, urmînd linia analizei tradiţionale, şi anume, el supune examenului fonetica, morfologia, sintaxa şi lexicul poeziei lui Alecsandri în elementele consacrate ale acestor mari compartimente.

În partea a doua a cărţii, autorul examinează elementele de structură stilistică în poezia lui Alecsandri, studiind atît elementele structurale ale creaţiei poetice, ca: versificaţia, repetiţia, enumeraţia, anacolutul, inversiunea, paralelismul, antiteza, epitetul, comparaţia, perso-

nificarea, metafora, metonimia, sinecdoca, cît și evoluția stilului în ciclurile consacrate ale creației lui Alecsandri: *Doine*, *Lăcrimioare*, *Suvenire*, *Mărgăritărele*, *Pasteluri*, *Legende* și *Ostașii noștri*.

Autorul subliniază, ca și unii cercetători anteriori, că meritul lui Alecsandri nu este numai acela de a fi descoperit poezia populară, ci de a fi creat el însuși, în spiritul și structura acesteia, ceea ce a constituit originalitatea creației sale.

Capitolul *Îndrumări metodice privind studiul limbii și stilului poeziei lui Vasile Alecsandri*, prin expunerea clară și exemplificările adecvate, constituie un prețios instrument de lucru pentru profesori, studenți și elevi din ultimele clase.

Alături de studiile asupra poeziei lui Alecsandri ale lui G. Călinescu, G. C. Nicolescu, Al. Piru, B. Cazacu și colectiv, Șt. Munteanu ș. a., studiul lui Florin D. Popescu este o carte instructivă și plăcută pe care o recomandăm cu convingere și căldură cititorilor.

Prof. univ. dr. doc. D. MACREA,
membru corespondent al Academiei
Republicii Socialiste România

București, 29 ianuarie 1979

I. Vasile Alecsandri și problemele limbii literare

Vasile Alecsandri se situează în rîndul scriitorilor al căror destin individual fuzionează cu destinul social și național al poporului nostru. Întreaga sa activitate de cetățean patriot și artist creator, desfășurată pe o perioadă de peste 50 de ani, ne oferă un exemplu de unitate între actul de creație și atitudinea politică, între idealul artistic și cel civic. Alecsandri — personalitate complexă, un autentic talent nu numai în creația artistică, dar și în activitatea politică și diplomatică — este pentru noi artistul cetățean care a știut să îmbine în chip fericit talentul cu etica poporului nostru. Ca om politic, el a militat pentru desființarea robiei, a apărat interesele țărănimii clăcașe, a susținut idealurile democratice ale revoluționarilor de la 1848, a fost un adept ardent al Unirii Principatelor și sfetnicul credincios al lui Alexandru Ioan Cuza, s-a dovedit a fi un diplomat abil și de înaltă clasă în reprezentarea peste hotare a intereselor țării sale, un patriot înflăcărat care și-a pus întreaga sa capacitate în slujba idealului de independență a patriei. El a fost un mare artist creator, o eminentă personalitate culturală. Pe drept cuvînt, Alecsandri poate fi socotit printre primii ctitori ai folcloristicii românești [1] (în ideea că folclorul nu este numai un document etnografic, dar și artă în adevăratul sens al cuvîntului), ctitor al dramaturgiei românești (el este în teatrul românesc întemeietorul de fapt al dialogului dramatic, adică al dialogului ca mijloc și forță de caracterizare a personajelor nu numai sub raport scenic, dar și din punct de vedere estetic), prozator — de la nuvele romantice și amintiri din copilărie, la memoriale de călătorie și chiar la tentative de roman (fragmentul *Dridri*), poet — în multe ipostaze: poezie erotică, pasteluri, poezie politică, poeme (și acestea: eroice, istorice, legendare, fantastice etc.).

[1] Vezi în acest sens un interesant articol al lui V. Adăscăliței, *Alecsandri folclorist* în „Iașul literar", XVI, 1965, 7, p. 43–53.

Dar Alecsandri a fost totodată un mare îndrumător al literaturii noastre și al limbii literare moderne pe care a îndreptat-o spre izvoarele nesecate ale graiului popular și ale creației folclorice.

Întreaga activitate a lui Alecsandri trebuie privită și judecată în raport cu epoca scriitorului, pentru stabilirea valorii istorice, și, concomitent, din punctul de vedere al durabilității creației sale artistice. „Pentru a judeca și a prețui meritul unui autor — spunea Alecsandri — trebuie a cunoaște bine timpul în care el a scris, gradul de cultură al limbii în care a fost el îndemnat să scrie și dificultățile de tot soiul, prin care geniul său și-a făcut drum, pentru ca să iasă la lumină" [2].

Alecsandri nu a fost un lingvist în adevăratul sens al cuvîntului; părerile lui despre limbă nu sînt cuprinse într-un studiu special, ci au fost formulate și expuse în toate împrejurările pe care scriitorul le-a considerat a fi oportune punctului său de vedere și țelului de care a fost animat: folosirea și îmbogățirea limbii literare avînd ca bază unică (singura sursă valoroasă) — graiul poporului român. De aceea, ne vom folosi, în primul rînd, de părerile scriitorului formulate în scris sau în diferite ocazii (în special în ședințele Societății Academice) sau de mărturiile unor contemporani ai săi. În cercetarea noastră vom arăta rolul și contribuția lui Alecsandri în domeniul limbii române literare [3].

---

[2] Vasile Alecsandri, *Opere complete, III, Proză*, 1876, p. 573.

[3] Contribuții la cunoașterea limbii operei lui Alecsandri și a preocupărilor sale teoretice cu privire la limba română literară au adus: Em. Cretzulescu, *V. Alecsandri*, în „Revista română pentru științe, litere și arte", București, II, (1862), p. 771—795; B. P. Hasdeu, *Alecsandri linguist*, „Columna lui Traian", noua serie, tom. II, ian. 1877, p. 83—91; P. V. Haneș, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, 1904, ed. a II-a, 1927, p. 164—175 și 214—216; Al. Iordan, *Preocupările lingvistice și gramaticale ale lui Vasile Alecsandri*, Revista Fundațiilor, VII, 1940, nr. 1, p. 111—127; G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941, p. 253—286; vezi și G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, Buc., Ed. tineretului, 1965; I. Șiadbei, *Alecsandri gramatic*, „Limbă și literatură", II, 1956, p. 313—318; Gh. Bulgăr, *Note și completări la un glosar întocmit de Vasile Alecsandri*, „Limba română", nr. 3/1956, p. 54—63; acad. Perpessicius, *Alecsandri și limba literară* în *„De la Varlaam la Sadoveanu*, București, 1958, p. 217—235; Ion Diaconescu, *V. Alecsandri și problemele limbii române literare din vremea sa*, Analele Universității București, Filologie, nr. 18, anul IX, 1960, p. 351—362; T. Iliașenko, *Limba și stilul poeziei lui V. Alecsandri*, Chișinău, Ed. Știința, 1961; G. C. Nicolescu, *Studiu introductiv, note si comentarii* la *V. Alecsandri, Opere I*, Ed. Academiei R.P.R., 1965, p. 5—98; 227—236; 321—323; 393—399; Ștefan Munteanu, *Limba literară în opera poetică a lui V. Alecsandri*, I, în „Orizont", XVI (10), oct. 1965, p. 3—13 și II, în „Orizont", XVI (11), noiembrie 1965, p. 67—72; vezi, de asemenea, Ștefan Munteanu și Vasile D. Țâra, *Istoria limbii române literare*, Buc., E.D.P., 1978, p. 178—184; C. Dimitriu, *Aspecte ale vocabularului în teatrul lui Alecsandri*, în „Iașul literar", XVI, 1965, 7, p. 76—80; Petre Zugun, *Alecsandri și purismul*, în „Iașul literar", XVI, 1965, p. 62—70; vezi, de asemenea: *Unitate și varietate în evoluția limbii române literare*, Iași, Ed. Junimea 1977, p. 88—134; Șerban Felicia, *Aspectul structural și gramatical al metaforei în poezia lui V. Alecsandri*, în „Cercetări lingvistice", XI, 1966, p. 299—308; Boris Cazacu Liliana Ionescu, Maria Mărdărescu, Mihai Zamfir, *Limba și stilul operei lui Vasile* *Alecsandri*, în *Studii de istoria limbii române literare*, Secolul al XIX-lea, II, Buc. Ed. pentru literatură, 1969, p. 163—220; Gavril Istrate, *V. Alecsandri și limba literară*, în vol. *Limba română literară*, Studii și articole, Ed. Minerva, 1970, p. 130—143, Gabriel Țepelea, *Alecsandri și problemele limbii române literare*, E. D. P., 1973 p. 213—222; Traian Cantemir, *Vasile Alecsandri, Comicul de limbaj*, în „Ateneu" nr. 7, iulie 1971, p. 12—13; G. Ivănescu, *Limba lui Vasile Alecsandri*, (I) în „Convorbiri literare" nr. 6, 30 mart. 1972, p. 11; (II), în „Convorbiri literare", nr. 7, 15 aprilie 1972, p. 11; Florin Popescu, *The Epithet in the Poetry of the Great Romanian Humanist Vasile Alecsandri*, în „Quaderni dell' Umanesimo", 3, Roma, 1974, p. 91—101 și *Chromatic Rhyming in the Poetry of the Great Romanian Humanist Vasile Alecsandri*, în „Quaderni dell'Umanesimo", 6, Roma, 1974, p. 227—234; Mihaela Mancaș, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă* (Secolul al XIX-lea), București, 1974, p. 37—53; 73—81; Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*. Partea I, *Probleme de normare a limbii române literare moderne* (1830—1880), CMUB, 1974, p. 55—62; partea a II-a, *Evoluția stilului artistic în secolul al XIX-lea*, 1975, p. 66—82; 85—107; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, Ed. Academiei R. S. R., 1975, p. 95—178; 512—531; vezi și *Istoria limbii române literare*, Buc., Ed. științifică și enciclopedică, 1978, p. 148—187; Domnica Gheorghiu, *Lexicul scrierilor lui V. Alecsandri*, rezumatul tezei de doctorat, Timișoara, 1976, p. 25; Florin Popescu, *Structura lingvistică și stilistică a poeziei lui Vasile Alecsandri*, rezumatul tezei de doctorat, Buc., 1977, 24 p.; Alexandru Piru, *Introducere în opera lui Vasile Alecsandri*, Buc., Ed. Minerva, 1978.

Cunoscînd starea de fapt a limbii române din vremea sa și intuind tendințele ei firești de evoluție, Alecsandri s-a folosit de marea bogăție expresivă a limbii noastre în întreaga sa operă literară. Importanța limbii pentru destinul poporului nostru era definită astfel de către scriitor: „Limba este tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile ce-l primesc. Ea este cartea de noblețe, testimoniul de naționalitate al unui neam; semnul caracteristic prin care membrii aceleiași familii se recunosc în marea diversitate a popoarelor din lume" [4]. Opiniile sale teoretice se referă nu numai la „a dezvolta limba românească cu un chip măsurat și înțelept" [5], ci și la consecințele încălcării de către oricine a legilor firești de evoluție istorică a limbii. „A se atinge fără respect de acest altar — spunea el — este o profanare; a cerca de a-i schimba forma sa originală, spre a-i da o aparență străină, este un act de pedantism și chiar de nebunie, într-un cuvînt a dezbina marea familie introducînd diverse jargonuri de les-naționalitate" [6].

Problema unei limbi literare comune pentru toți românii a stat în centrul preocupărilor lui Alecsandri și ale colaboratorilor revistei „România literară". În calitate de „redactor răspunzător" și de autor al programului „României literare", Alecsandri — împreună cu Al. Russo,

---

[4] V. Alecsandri, *Din albumul unui bibliofil*, în „Convorbiri literare", 1876, p. 137.

[5] „România literară", nr. 1, 1855.

[6] Vasile Alecsandri, *Op. cit.*, p. 137.

C. Negruzzi, D. Ralet, Al. Calimah, Ion Ionescu de la Brad — orientează revista pe drumul deschis de „Dacia literară" și „Propășirea", continuînd tradiția progresistă a acestora nu numai pe tărîm literar [7], ci și pe tărîmul lingvistic și al altor științe. În *Înștiințare* era stipulat: „D(omnul) Alecsandri face chemare tuturor literatorilor români ca să vie în agiutor foaiei sale prin scrierile lor: această foaie fiind cîmpul de întîlnire frățească a tuturor talentelor din țările noastre" [8]. Atît din *Înștiințarea* lui Alecsandri, cît și din scrierile colaboratorilor revistei rezultă în mod evident că prin înfăptuirea unei unificări culturale se urmărea și sprijinirea unirii politice. Chiar denumirile „România literară" și „Dacia literară" sînt titluri semnificative „pentru ilustrarea unității naționale prin cultură și artă" [9].

Printre lucrările mai importante în domeniul cultivării limbii apărute în „România literară" menționăm pe acelea ale lui Al. Russo [10], C. Negruzzi [11], D. Ralet [12], M. Kogălniceanu [13], Al. Calimah [14], Ion Ionescu de la Brad [15], precum și cîteva articole atribuite lui Vasile Alecsandri. Trei dintre acestea [*Liude pintre calarași* [16], *Auto-da-fé a lui ucu scurt* [17], *Iarăși răposatul Ŭ (u-cu scurt)* [18]] cuprind opiniile autorului împotriva folosirii fără nici un temei a semnului *ŭ* [19]. Întrucît G. Barițiu [20]

[7] În perioada postrevoluționară, „*România literară* a lui V. Alecsandri (1855)... putînd fi considerată drept cea mai valoroasă publicație literară a pașoptismului" (cf. Paul Cornea, *Cultura și literatura română în perioada pașoptistă. Curente și tendințe*, în *Istoria literaturii române*, II, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 244).

[8] Vasile Alecsandri, *Înștiințare*, în „România literară", Iași, 1855.

[9] Cf. Al. Dima, *Introducere generală* la *Istoria literaturii române*, II, București, 1968, p. 11.

[10] A(lecu) R(usso), *Cugetări*, în „România literară", Iași, I (1855), numerele: 8 (p. 101—104); 10 (p. 117—121); 17 (p. 201—205); 18 (p. 217—219); 19 (p. 225—229); 21 (p. 249—251); 29 (p. 339—340); 30 (p. 347—350); 41 (p. 481—483); 43 (p. 496—498).

[11] C. Negruzzi, *Slavonisme*, în *rev. cit.*, nr. 17, p. 212.

[12] D. R(alet), *Limba noastră*, *ibidem*, nr.: 14 (p. 165—168); 15 (p. 177—179); 16 (p. 189—192).

[13] M. Kogălniceanu, *Jurnalismul românesc în 1855*, *ibidem*, nr. 4, p. 52.

[14] A. P. K(ali)mah, *Limba românească*, *ibidem*, nr. 26, p. 305—309.

[15] I(onescu, I.), *Critică (la) Manual de geografie pentru clasa III a școalelor primare*, *ibidem*, nr. 25, p. 303—304.

[16] Vezi „România literară", Iași, I (1855), nr. 2, ianuarie 8, p. 28.

[17] *Idem*, nr. 4, ianuarie 22, p. 56 (apare semnat M. A. Vermann).

[18] *Idem*, nr. 13, aprilie 9, p. 164.

[19] Autorul considera pe *ŭ* ca făcînd parte din șirul „unor litere huhureze... care dau limbei un caracter sinistru și o eufonie înădușită" (cf. „România literară", nr. 2, ianuarie 8, p. 28).

[20] G. Barițiu făcuse aceste comentarii în articolul său *Răspunsu domnului C. Boerescu*, publicat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură", Brașov, 1855, nr. 12, p. 60—61,

făcuse unele referiri la articolul *Auto-da-fé a lui ucu scurt*, i s-a răspuns prin articolul *Iarăși răposatul Ŭ (u-cu scurt)*, din care extragem concluzia: „România literară bucuros s-ar apuca a desbate cu toată gravitatea de stil cerută grava materie despre *ŭ* (u-cu scurt), numai să vadă că mult stimata *Foae pentru minte și cl.*. ar face însăși vre o deosebire între *u* plin și *u* scurt. Acum cei, care vor simplitatea cea mare în ortografie, au a se lupta în două părți: cu partizanii lui *u* greu și partizanii lui *u* ușor.." [21].

Într-un alt articol, *Un model de stil epistolar în limba nouă* [22], conceput sub forma unei scrisori numite „balmuș literar" ori „stahie epistolară", găsim propoziții și fraze ca acestea: „Infelicitatea m-a vetat de a vă revede de la intiuriuna d-voastră prin Dorohoiu...; am considerăciune a mă substitua a d-voastră minor consengent și gata spre serviciu-ne!" [23]. Scopul urmărit nu era altul decît acela de a persifla pe latinizatorii limbii și „de a da cititorilor o idee de halul în care au agiuns românească în capetele sistematice a unor pedanți din țările noastre" [24]. Prin îmbinarea de cuvinte artificiale, *Un model de stil epistolar în limba nouă* reamintește dialogul dintre Iorgu și Gahița din comedia *Iorgu de la Sadagura* și „poate sta alături de *Prandiulu academicu* al lui Odobescu" [25].

În articolul *O bazaconie limbistică* [26], era criticată „minunea filologică" (cuvîntul de 17 silabe: *inonorificabilitudinaționalitate*) din abecedarul [27] lui Nifon Bălășescu. „Doamne, Doamne!—exclama autorul articolului — de multă limbistică ce au dat peste capetele noastre, or să ajungă copiii noștri a ieși din școale cu limba de un cot, ca și cuvintele ce sînt siliți a învăța și a rosti, sărmanii" [28].

În diferite ocazii, Alecsandri își va spune deschis părerea cu privire la manualele școlare. În calitate de membru „onorific" în comisia instituită de Ministerul Instrucțiunii Publice pentru cercetarea manualelor școlare, poetul trimite o scrisoare lui Titu Maiorescu, din care aflăm: „vin să vă complimentez pentru nimerita măsură ce ați luat în privința cărților didactice, înființînd o comisie examinatoare acestor

[21] Vezi „România literară", nr. 13, aprilie 9, p. 164.

[22] Vezi „România literară", Iași, I (1855), nr. 9, februarie 27, p. 116.

[23] Vezi „România literară", Iași, I (1855), nr. 9, p. 116.

[24] *Ibidem*, p. 116. — Pentru alte detalii, a se vedea și articolul *Probleme de limbă în revista „România literară" din 1855*, de Despina Ursu, publicat în „Limba română", 1/1955, p. 43.

[25] Cf. Al. Iordan, *Preocupările lingvistice și gramaticale ale lui Vasile Alecsandri*, în „Revista Fundațiilor", VII (1940), p. 113.

[26] Vezi „România literară", nr. 14, aprilie 16, p. 176.

[27] N. Bălășescu, *Abecedariul pentru școalele incepătoare*, ed. a III-a, 1854, p. 14.

[28] Vezi „România literară", nr. 14, p. 176.

cărți. Astfel numai se va putea stabili un sistem regulat și logic în studii, iar copiii români vor scăpa de fantasmagoria gramaticilor, ortografiilor etc., eșite din creierii prea înfierbîntați ai unor pedanți ridicoli" [29]. După ce îl informa pe ministrul instrucțiunii despre o carte de geografie [30] pe care o recenzase, găsind-o „practică, instructivă" atît pentru școlile primare, cît și pentru cele normale, Alecsandri îi scria că primise pentru recenzat „alte două cărți, asemine menite pentru copii: 1. Metodă nouă de scriere și cetire; 2. Învățătorul copiilor de d-nii Grigorescu, Creangă și Receanu. Amîndouă sînt bune, *însă* au defectul de a fi prea mult împestrițate cu *iune* și ortografia lor prea mult presărată cu *ŭ*" [31]. În aceeași scrisoare, Alecsandri îl sfătuia pe Titu Maiorescu: „Bine ar fi să puneți capăt unei atare deformări a limbei și să contribuiți prin influența D-voastre la curățirea ortografiei de acea literă parazită, care servă de umplutură netrebnică" [32].

Grija lui Alecsandri pentru manualele școlare elaborate corespunzător se oglindește și în scrisoarea din 10 oct. 1874 trimisă lui Iacob Negruzzi, din care desprindem: „Am primit un pachet de cărți, zise didactice, pe care mi le-ai trimis ca să le citesc, ca unul ce sînt membru al societății examinatoare de asemine scrieri. Mi-am făcut datoria și le-am deschis ... însă dînd de ortografia d-lor Eliad și Maxim, le-am închis pe loc, găsind că trebuie ferită tinerimea română de astfel de bazaconii ... Țelul autorilor acelor opere nu a fost de-a contribui la adevărata educare a generației nouă, ci sub un pretext didactic, a răspîndi în public limba pocită și ortografia burlescă a sapienților ardeleni în Academie ... Prin urmare, eu unul le dau în lături și le declar mai mult vătămătoare decît folositoare copiilor" [33].

Alecsandri a fost preocupat și de stilul și ortografia publicațiilor oficiale: „Îmi pare bine — îi scria el lui Iacob Negruzzi în 1875 — că ai convins pe Zizin [34] de a schimba stilul și ortografia Monitorului. Această foaie oficială, apărînd sub o nouă formă, va avea o mare influență asupra clasei impiegaților și-i va îndemna a imita atît stilul cît și ortografia, întrebuințată în cancelarii, și unii din membrii Academiei vor prinde gălbinare de ciudă" [35].

---

29 Scrisoarea a fost trimisă din Mircești, la 3 septembrie 1874. Cf. V. Alecsandri, *Scrisori* I, publicație îngrijită de Il. Chendi și E. Carcalechi, București, Ed. Socec, 1904, p. 5

30 Este vorba de cartea lui D. Frunzescu pentru clasa a III-a primară: *Geografia fizică și politică a României*, București, 1870.

31 V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 6.

32 *Ibidem*.

33 Cf. *Scrisori*, p. 67.

34 Zizin era I. A. Cantacuzino, directorul Monitorului Oficial.

35 Scrisoarea a fost trimisă din Mircești, la 10 ianuarie 1875. Cf. *Scrisori*, p. 69–70.

*

Într-o epocă în care neologismele, și în special cele franceze și italiene, invadaseră limba română, Alecsandri a propus și a găsit argumente convingătoare de îndepărtare a unora dintre acestea sau de adoptare a acelora pentru care nu erau corespondente în vocabular. Astfel, în *Dicționar grotesc* [36], lucrare ce „se încadrează în lupta dusă împotriva jargoanelor, în preocupările generale de formare a unei limbi literare" [37], poetul respinge forma de *amoare* utilizată de unii scriitori ai vremii, în loc de *amor*. Eroul principal, Agachi Flutur, din comedia cu același nume, a cărei acțiune se petrece în București în 1863, face următoarea remarcă: „...am nebunit *de amor sau de amoare, după limba cea nouă*" [38] (subl. ns.). Termenul *amor* se întîlnește și în lucrările de început ale lui Alecsandri, de exemplu în *Buchetiera de la Florența*: „nu-i adevărată fericire fără adevărat *amor* [39]. În *Românii și poezia lor*, el menționează că „amoriul e neolog în țara noastră" [40]. De asemenea, Alecsandri a respins ca inutil verbul *amare*, care începuse a fi întrebuințat [41] în locul lui „a iubi", deoarece, avînd aspect sonor identic în conjugare cu alt verb existent în limba vorbită, dădea naștere unor omonimii neplăcute [42]: „A m a r e — *a iubi!* Un cuvînt inutil și care produce conjugări comice; de pildă: *Eu am!* în loc de *eu iubesc*, este un calambur grotesc. *Am amat!* în loc de *am iubit*, este o bîiguială ridiculă. *Eu te am, doamnă!* în loc de *te iubesc, doamnă!* este o impertinență care expune pe nenorocitul pedant a fi dat afară cu amoru-i cu tot; însă ce-i pasă pedantului! Nu-i rămîne gramatica drept mîngîiere? El o strînge la pept cu *amoare* și-i zice: Tu, fidela mea consoartă, ești universul meu! *Te am, te-am amat, te amai, te amam, te voi ama, ama-te-voi* etc." [43].

---

36 V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri literare", anul III, Iași, 1869, p. 173–178; 305–309, cf. *Opere complete*, III, Buc., Editura Socec, 1876, p. 527–545.

37 Cf. Ion Diaconescu, *Vasile Alecsandri și problemele limbii române literare din vremea sa*, în Analele Universității București, Seria științe sociale, Filologie, nr. 18, an. IX, 1960, p. 357.

38 V. Alecsandri, *Opere complete*, partea I, *Teatru*, București, Ed. Socec, 1875, p. 811.

39 V. Alecsandri, *Opere complete*, partea a III-a, *Proză*, București, Editura Socec, 1876, p. 82.

40 *Ibidem*, p. 175.

41 Cuvîntul „amare" a fost înregistrat și de dicționarul lui I. D. Negulici, publicat în 1848; vezi și I. Ștefan, *Ecouri ale curentelor italienizant și latinist în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în SILRL, Secolul al XIX-lea, 1969, p. 318.

42 Cf. Petru Zugun, *Unitate și varietate în evoluția limbii române literare*, Iași, Ed. Junimea 1977, p. 100–101.

43 V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri literare", an. III, Iași, 1869, p. 175.

Poetul a luat poziție în favoarea cuvîntului *inimă* și a criticat sever tendințele pedanților de a introduce în limbă pe *animă*, termen care li se părea mai potrivit, ca fiind luat direct din latinul *anima* [44].

În sprijinul concepției sale despre limbă, Alecsandri recurge deseori la comparații între felul de a vorbi al poporului și acela al pedanților: „pedantul însă voind a fi mai român decît românul și avînd ambiția de a proba lumii că a învățat cîteva cuvinte latine (lucru de care lumea nu se uimește nicidecum) [45], a introdus termenul de *incendiu* și a croit verbul *a încinge*, pentru ca să exprime focul și arderea" [46]. În nota pe care o face în subsolul paginii, observația lui Alecsandri este justă pentru folosirea verbului *a incendia*, în locul verbului *a încinge*, pentru exprimarea efectului produs de *incendiu*: „Adoptîndu-se cuvîntul *incendiu*, era mai logic verbul *a incendia* decît *a încinge*, însă logica și pedantismul se întîlnesc foarte rar" [47]. În legătură cu folosirea eronată a verbului „a încinge", care putea da naștere la omonimii supărătoare, Alecsandri subliniază că s-a produs „un galimatis grotesc în limba română", pe care-l exemplifică prin două versuri: „De cînd cu-a mele brațe, pe tine te-am încins, / De un incendiu mare tu, belo, m-ai *încins*" [48]. Apoi, pentru a demonstra întrebuințarea corectă a acestui verb de către popor, scriitorul citează următoarele versuri populare: „Mărioara de la Prut / Brîu-n apă și-a perdut / Și pe gînduri a căzut. / Atunci jalea m-a cuprins, / Brațele mi le-am întins, / Mijlocelu-i l-am încins, / Și la peptul meu l-am strîns / Sufletul de mi-am aprins" [49]. În final, poetul se întreabă: „Cine grăiește mai limpede, mai românește și mai armonios? Poporul sau pedantul? Românul simplu, sau acel ce se crede mai român decît românul?" [50].

Poetul a fost atît de revoltat împotriva acelora care foloseau termenul *vergură*, în locul cuvîntului *virgină*, încît își propunea, cu sarcasm, ca, pe baza frenologiei [51], să studieze și să vadă „conformarea tidvei

---

[44] Și Cezar Bolliac a întrebuințat termenul „anima". (Cf. *Opere*, I, p. 109.)

[45] Cf. Alecu Russo: „Sînt mulți oameni dintre români care știu latinește și char numai latinește; asta nu-i de ajuns. Pe lîngă latinească mai trebuie tactul care interloacă (=unește) trecutul cu cursul de față, ca să le tălmăcească și să înțeleagă duhul lucrurilor și frămîntarea lumei. Învățații noștri latini s-au uitat în lumea nouă prin ocheana lumei vechi" *(Cugetări)*.

[46–47] V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri literare", 1869, p. 305.

[48–50] *Ibidem*, p. 306.

[51] Cf. DEX: Teorie pseudoștiințifică conform căreia ar exista o relație directă între forma și mărimea diverselor regiuni ale creierului și craniului și diverse facultăți psihice ale individului.

din care au eșit *vergura*" [52]. Alecsandri, cunoscător al vechimii și sensului cuvintelor în limbă, nota: „Vergură! *Fecioară* după limba veche; *virgină* după limba nouă" [53] (subl. ns.). Cu toate că și B. P. Hasdeu a scris mai tîrziu despre *vergură* și împotriva părerii lui Alecsandri, termenul nu s-a menținut în uzul contemporan, evoluția limbii literare impunînd termenul *virgină*, considerat „pedant" de către Hasdeu [54].

Folosirea de către adepții latinismului a termenului *inimici* [55], în loc de *dușmani*, îi oferă lui Alecsandri posibilitatea de a-i zeflemisi: „Nu-i destul că românii au avut *neprietini*, au avut *dușmani*, au avut *neamici*, grație pedanților, ei mai au și *inimici*, *inimi-mici!*" [56]. Apoi, în trei versuri, de tipul odei, poetul li se adresează sarcastic: „O! voi, pedanți ridicoli, ai limbei venetici! / De cînd o naibă crudă adusu-v-au pe-aici / Românii, mari la suflet, se lupt' cu inimi-mici!" [57].

Alecsandri era pentru menținerea în lexicul limbii noastre a cuvîntului *redactor*, termen care denumea pe „toți publiciștii însemnați din țările civilizate" [58] și refuza pe *redaptor* care desemna pe un „fabricant de articole în oficina unui ziar ..." [59]. Termenul *redaptor*, care nu-și găsea în limbă o justificare științifică, era totuși menținut pentru că „zisul *redaptor* are curioasa ambiție de a fi unic în soiul său, de a nu fi înțeles și încă mai puțin citit" [60].

---

[52] V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri literare", 1869, p. 178. Alecsandri însuși folosise acest termen cu mulți ani mai înainte, dar în mod intenționat, în limbajul lui Iorgu, cînd acesta se adresa Gahiței: „Dă-mi amoriul tău cel de înger *tutelaire; vergură* divină și senină!" (cf. *Iorgu de la Sadagura*, în *Opere complete*, *Teatru*, 1875, p. 1009). Termenul *vergură* se găsește și la Al. Russo în același context cu „fecioară", atunci cînd se referă la limbă: „nu ne sfiim, întru groasa noastră neștiință — spune Russo — a grămădi pe această *vergură* frumoasă și blîndă, cu orice trențe și petice antice, mai nouă, moderne, mai în scurt, de toată plasa, fără ca lenea să ne lase a ne deschide ochii a cerceta cu de-amănuntul cu care costum ar sta mai bine *fecioarei* noastre în veacul al XIX-lea, ce croială (formele) cere statura ei" (Al. Russo, *Cugetări*, apud G. Ivașcu, *Din istoria teoriei și criticii literare românești 1812—1866*, E. D. P., 1967, p. 475.)

[53] V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri literare", an III, Iași, 1869, p. 178.

[54] În articolul *Alecsandri linguist*, publicat în „Columna lui Traian", noua serie, tom. II, ian. 1877, p. 83—91, B. P. Hasdeu arată că termenul „*vergura*, prin însăși depărtarea sa de clasicul *virgo-virginis*, nu poate fi decît o formă poporană, pe cînd forma p e d a n t i c ă este anume acea *virgine*, pe care prefăcînd-o în *virgină*, adică popularizînd-o numai la călcîi, ni-o recomandă d. Alecsandri" (p. 84). În continuare, Hasdeu scria că „Ceea ce d. Alecsandri își închipuiește a fi un grotesc și mult curios neologism, este în realitate unul din cele mai venerabile arcaisme române, născut dintr-un arcaism italic și mai venerabil" (*Ibd.*).

[55] Termenul se întîlnește și la Eminescu: „războiul inimic" *(Epigonii)* și la Caragiale, dar cu valoare stilistică, în *O noapte furtunoasă*. (Cf. I. L. Caragiale, *Opere*, vol. VI, ediția Șerban Cioculescu, p. 46.)

[56] V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri literare", 1869, p. 176.

[57–60] *Ibidem*, p. 177.

Semnalînd folosirea de către unii vorbitori a participiilor *negles* pentru *negligiat* „neglijat", *redes* pentru *redigiat* „redijat", Alecsandri cerea „să se șteargă asemine barbarisme din vocabularul pedanților, atît de bogat în barbarisme" [61]. În continuare, scriitorul reafirmă concepția sa justă despre adoptarea corectă a neologismelor: „de vreme ce s-au adoptat cuvintele *redactor, redacție*, e mult mai natural a se servi cu terminele de *redactare, a redacta*, decît cu *redigiare, a redigiă*" [62] (subl. ns.). Aceeași observație este valabilă și pentru *regres* în loc de *regret*, cu precizarea că tonul folosit de Alecsandri ține de conversația curentă[63]: „Asemănarea de sunete a cuvintelor franceze *progrès* și *regret* au indus în eroare pe nelegiuitul pedant și l-au făcut să zică *regres*, precum a zis *progres*" [64]. Părîndu-i-se că nu spusese încă totul, poetul îngroașă nota comică din două versuri, dintr-o „epistolă amoroasă" pe care — spunea el — o citise mai de mult: „Credeam că în iubirea-ți eu am făcut progres,/ Dar mă-nșelai ... o spun nu cu puțin regres" [65].

Referindu-se la *ord, orduri* [66] utilizate în acea vreme pentru *decorație, decorații* și bazîndu-se pe un joc de cuvinte: *orduri* (*ordures*, fr. „murdării"), Alecsandri are din nou ocazia de a folosi ironia: „Așadar persoanele care prin serviciile lor au meritat aceste semne de destingere poartă la pept sau la gît orduri! (*ordures*). Ce mai poate aștepta cineva de la niște pedanți, care neștiind a semăna flori, aruncă *orduri* în cîmpul literaturii noastre!" [67].

Tot pe baza unui joc de cuvinte, Alecsandri ia în derîdere și termenul de *beleță*, care, folosit pentru „frumusețe", provoca confuzii rizibile [68]: „Frumusețe pedantească! Închipuiască-și fiecine efectul ce ar

[61–62] V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri lit.", 1869, p. 307.

[63] Cf. studiul lui B. Cazacu: *Probleme ale studierii lexicului*, în SILRL, Secolul al XIX-lea, vol. I, Ed. pentru literatură, 1969, p. 82: „Pe lîngă elementele specifice creației folclorice, în literatura secolului al XIX-lea capătă o largă răspîndire elementele caracteristice limbii vorbite, ale *conversației curente* (cf. de exemplu, la B. P. Mumuleanu: Ticăloși, nătăfleți, / Gugumani, nerozi, bobleți, / Ce năpaste, silă sînt / Toți nerozii pe pămînt... / Ce vită, ce dobitoc / Omul bogat cu noroc!). Valoarea expresivă a acestor elemente — spune Boris Cazacu — este augmentată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, datorită opoziției dintre limba literară, ale cărei norme se definitivează în această perioadă, și limba conversației curente, care permite o întrebuințare mai liberă a mijloacelor de exprimare".

[64–65] V. Alecsandri, *Op. cit.*, p. 307.

[66] Termenul s-a impus mai tîrziu în limba literară ca substantiv neutru sub forma: *ordin, ordine* cu sensul de *decorație, decorații*; decorație superioară medaliei (cf. DEX.).

[67] V. Alecsandri, *Op. cit.*, p. 308.

[68] Cf. Petre E. Zugun, *Alecsandri și purismul*, în „Iașul literar", nr. 7, 1965, p. 66 (vezi și *Unitate și varietate în evoluția limbii române literare*, Iași, 1977, p. 101.)

produce asupra unei dame delicate o strofă ca aceasta: Ah! doamnă, ești *belă*[69] ca rosa ce crește, / Și fruntea-ți divină treptat se *belește*! / Ah! lasă-mă a-ți spune cît sum[70] fericit, / Văzînd dulcea-ți față c-astfel s-a *belit*! Iată una din cele mai *bele* flori din estetica pedanților. Tot acestora sîntem datori cu *belele-arte* și cu *foile beletristice*. Sărmană limbă, în ce belele ai căzut cu Trisotinii[71] care te *belesc* astfel!"[72]. Termenii de *bele-arte* (<it. belle arte) și *beletristic* (<germ. belletristisch, Belletristik) s-au impus în lexicul limbii române; este adevărat că primul este folosit mai rar[73].

Mai subliniem, de asemenea, poziția critică a lui Alecsandri față de tendința de a fi introduși în limbă unii termeni ca: *morb* pentru „boală", *morbos* „bolnav", *morboasă* „bolnavă", *morboși* „bolnavi", *popul* pentru „popor", *prospect* în loc de „aspect", *văzută* pentru „vizită", *resbel*[74] pentru „război" etc.

În *Dicționar grotesc*, atitudinea lui Alecsandri este îndreptată și împotriva tendinței de artificializare a limbii. Citatul de mai jos dovedește că Alecsandri a fost și un precursor al satirei lui I. L. Caragiale și al pamfletului arghezian[75]: „Această terminare[76] / *-țiune* / s-au furișat pe nesimțite în convorbirea română și au năvălit, mai cu seamă în ziaristică și în elocvența parlamentară. Ea dă graiului o intonare țiuitoare, care produce în urechi o gîdilire nesuferită; prin urmare îi este cu neputință a găsi calea inimei. În zadar un june *țiunist* ar căuta să înduioșeze pe îngerul adorării sale, zicîndu-i cu glas tremurător: Ah! doamnă, *apariținnea* d-voastră mă aduce într-o *emoțiune* ... mă pătrunde de o *sensațiune* ... mă pune într-o *confusiune* ... cît nu pot să vă fac o *declarațiune* demnă de ... Camera deputaților și Senatul răsună adeseori de țiuituri și mai accentuate. De pildă: Domnilor! *Cestiunea* a dat loc la multe *discuțiuni* în *secțiuni*, și la mai multe

[69] Costache Negruzzi considera că termenii *belă* pentru „frumoasă", *(te)am* pentru „(te)iubesc" erau datorați unor traduceri de „romanțuri rele, în cari traducătorii cădeau dintr-un exces în altul; căci în adevăr lipsiră zicerile turco-greco-slave, dar se introduseră cele latino-franco-italiene". În continuare, Negruzzi spune: „Ne trezirăm cu poezii de felul acesta: Charmantă damicelă / Cu ochi ca de gazelă, / Te *am*, o columbelă, / Divină și mult *belă*... etc."; vezi C. Negruzzi, *Studii asupra limbei române*, în „Din Moldova", Iași, I (1862), nr. 5, p. 78.

[70] *sum*(=sînt), folosit cu intenție de Alecsandri pentru a demonstra tendința de latinizare forțată a limbii române.

[71] *Trissotin*, tipul pedantului din comedia *Femei savante* de Molière.

[72] V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri lit." 1869, p. 175.

[73] Cf. DEX.

[74] Împotriva introducerii acestui termen s-au pronunțat M. Eminescu și Iacob Negruzzi. Vezi: M. Eminescu, *Scrieri politice și literare, vol. I (1870—1877)*, 1905, p. 356 (ediția I. Scurtu) și Iacob Negruzzi, *Opere complete*, vol. I, 1893, p. 398, 412.

[75] Cf. Gavril Istrate, *Limba română literară. Studii și articole*, Ed. Minerva, 1970, p. 137.

[76] Poetul folosește intenționat *terminare*, în loc de *terminație*.

interpelațiuni asupra *interpretațiunei Constituțiunei* ... Ar jura fiecine că asistă la glumele flăcăilor de țară în nopțile de șezători și că aude o *limbă păsărească*"[77] (subl. ns.). Și, mai departe, Alecsandri caută să justifice și din punct de vedere teoretic atitudinea lui: „Nici un poet cu talent și cu simțul armoniei nu îndrăznește a să servi de *țiune* în versuri. Pentru ce dar în proză? Să fie oare acest *țiune* ca o manta de vreme rea? Pentru ce asemine *umiliațiune* pe capul lui? Pentru că are un ce displăcut, care produce tonuri discorde în armonia limbei; pentru că, oricît de gramatical să fie *țiune*, românul îi preferă alte terminări care îi sună mai bine la auz; așa mai lesne se împacă el cu *admitere* decît cu *admisiune*, mai voios cu *proclamare* decît cu *proclamațiune* etc.[78]. Dar Alecsandri nu respinge în exclusivitate acest sufix. El îl adoptă în mod fericit în cuvintele: *noțiune, moțiune, rațiune*. „Nu mă împac — spune Alecsandri — cu *ciune*, cu *țiune*, cu *țione* și alte bazaconii *ejusdem farinae*; dar cînd urechea mea nu țiue cînd aude vreun cuvînt nou, îl admit fără greutăți; chiar pe *țiune* nu-l resping în cuvintele *noțiune, moțiune, rațiune*, fiindcă *noție, moție, rație* îmi par ridicole"[79]

Pentru a nu folosi cuvinte formate cu sufixe substantivale latinești de origine recentă, Alecsandri a recurs, în mod deliberat[80], la variantele infinitivale obținute prin derivare, motivînd că „și finalii *ere*, *ire* și *are* au dreptul la împămîntire ca unele ce sînt mai armonioase"[81] sau că „terminările în *are* și *ire*, carele sînt mai românești și mai armonioase decît *ciune* sau *țiune*, ar putea lesne să înlocuiască pe acestea din urmă; așa de pildă, ar fi mai bine, socot, a se adopta sistemul de a zice și a scrie: *publicare* în loc de *publicaciune*; *verificare* în loc de *verificaciune*; *instituire* în loc de *instituțiune*"[82]. Însă nu toate derivatele care i s-au părut lui Alecsandri „armonioase" s-au impus în limba română. De exemplu, Alecsandri a folosit în proza sa derivatele: *dizertare* pentru „disertație" (p. 182, 353)[83]; *poftire* pentru „poftă" (p. 229); *sfătuire* pentru „sfat" (p. 76, 208); *amărîre* pentru „amărăciune" (p. 540); *sperare* pentru „speranță" (p. 54, 97, 183, 342 etc.); *terminare* pentru „terminație" (p. 532—533); *mergere* pentru „mers" (p. 579); *promitere* pentru „pro-

[77] Vasile Alecsandri, *Dicționar grotesc*, p. 175—176.

[78] *Ibidem*, p. 176.

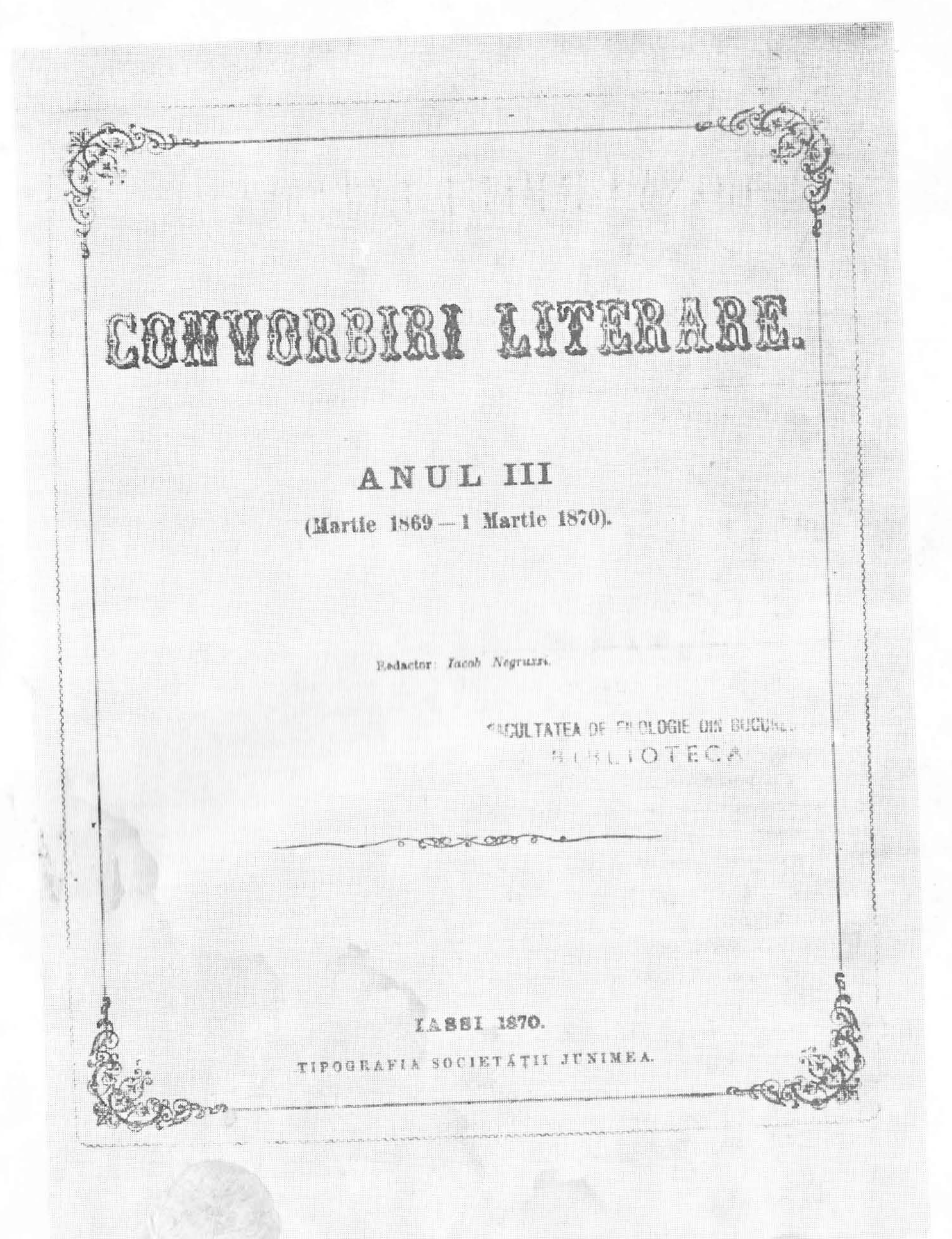
[79] Vasile Alecsandri, *Scrisori*, p. 91.

[80] Cf. Gavril Istrate, *Limba română literară, Studii și articole*, Editura Minerva, 1970, p. 139.

[81] Vasile Alecsandri, *Scrisori*, p. 91.

[82] Scrisoarea lui Alecsandri trimisă din Iași, în martie 1865, lui Alecu Hurmuzachi, publicată în „*Corespondența lui V. Alecsandri cu bucovinenii*", în „Convorbiri literare", nr. 6—8, București, anul XL, 1906, p. 598.

[83] Cifrele din paranteze trimit la: V. Alecsandri, *Opere complete*, partea a III-a, *Proză*, București, Editura Socec, 1876.

CONVORBIRI LITERARE.

ANUL III

(Martie 1869 — 1 Martie 1870).

Redactor: *Iacob Negruzzi.*

IASSI 1870.

TIPOGRAFIA SOCIETĂȚII JUNIMEA.

Cop[illegible] *Convorbiri literare*, anul III (martie 1869 — 1 martie 1870)

No. 11. Anul III. Iassi, 1 August 1869.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 şi 15 a fiecărei luni.

— Abonamentele se facu in Iassi la Tipografia Societăţii Junimea, in Bucuresci la libraria Socecu & Comp.

S U M A R I U.

Dicţionaru grotescu, de D. V. Alexandri.
O floare albă. Novelă originală de D. I. Pop Florentin. (Urmare.)
Din sciinţele naturale, discursu de D. C. Grigorovici. (Urmare.)
Surise şi suspine. Critică.
Notiţă bibliografică.
POESII din H. Heine:
Când şedu intinsu..., Noaptea când eu trecu..., Stele cu picioare de aur... Traducţiuni de D. N. Schelitti.

Dicţionaru Grotescu.

Epizodul confusiei limbelor din turnul Babel este o metaforă poetică ce esprimă efectul influenţii pedantismului in omenire.

In adevĕru acea influenţă, când năvălesce asupra societăţilor incepĕtoare, ie adese ori caracterul unei calamităţi fatale, căci ea ametesce minţile, desnaturează inţelesul cuvintelor, tulbură cugetele şi intipăresce pe fruntea adepţilor ei o espresie pretenţioasă, precum Iesuitismul dă fisionomiilor o aparenţă de ipocrisie.

Se spune in povesti că la nascerea copiilor de impĕraţi, ţinele raiului se adună imprejurul leagănelor şi inzestrează pe nouănăcuţi cu daruri preţioase: vitejie, putere, mândrie pentru băeţi, frumuseţe, gingăşie, farmecu dulce pentru fete.

Pedanţii români, cloanţe infernale, asistând la nascerea României, au deochet'o cu ochii lor de buhne cobitoare. Lipsiţi de ori ce simţu esteticu, ei au intreprinsu de la sine educaţia fetei Impĕratului Traian şi au invĕţat-o, sermana! a rosti unele cuvinte create de dênşii, care portu semnele trivialităţii celei mai revoltante. Nenorocita s'au deprinsu astfeliu a comite monstruosităţi limbistice făr' a avè conseiinţă că pĕcătuesce in contra bunului simţu, in contra esteticei şi in contra poeticei armonii a graiului românescu.

Nimicu mai regretabil decât a vedè unu poporu ce se desceaptă din intunericul barbarismului să cadă in ghiarele pedantismului! Elu este espusu la cea mai cumplită nenorocire, la nenorocirea de a deveni grotescu!

Eată câteva fructe culese din pomul sciinţei pe care l'au săditu pedanţii in pămêntul mănosu alu patriei noastre.

Onoare.

La toate popoarele de sânge sau de rudire latină, acestu sentimentu are unu caracteru pe bărbăţie şi este esprimatu prin cuvinte de soiu masculinu.

Latinul ţice *honor*.

Pagina 1 a revistei *Convorbiri literare*, din 1 august 1869

GRAMMAIRE

DE LA

LANGUE ROUMAINE

PAR

V. MIRCESCO

PRÉCÉDÉE

D'UN APERÇU HISTORIQUE SUR LA LANGUE ROUMAINE

PAR

A. UBICINI

PARIS

MAISONNEUVE ET Cie, LIBRAIRES-ÉDITEURS

15, QUAI VOLTAIRE, 15

Coperta interioară a *Gramaticii limbii române* de V. Alecsandri, tipărită la Paris în 1863

GRAMMAIRE

DE LA

LANGUE ROUMAINE

NOTA. La plupart des livres roumains ayant été imprimés jusqu'à ce jour avec des caractères cyriliens, nous donnons ci-contre un tableau comparatif de cet alphabet avec l'alphabet latin.

ALPHABET ROUMAIN

CONSONNES.

b c ch d ḑ f g gh h j l m n p r s ş t ţ v z.

VOYELLES.

a ǎ e i î ĭ o u ŭ.

DIPHTHONGUES.

ea ia ie io iu oa.

1

Pagina 1 din *Gramatica limbii române* de V. Alecsandri

misiune" (p. 598) etc. Poetul justifica folosirea derivatelor formate pe baza infinitivului lung al verbelor în felul următor: „... Unde ai găsit că eu aş fi comis vreodată vrun sistem limbistic cu infinitive? Sistemul meu a fost totdeauna de a mă feri de sisteme gramaticale şi de a mă conduce după armonia limbei ... Aşadar te rog să nu mă pui în rîndul fabricanţilor de sisteme codaşe, căci frica mea cea mare a fost totdeauna de-a mă găsi pe aceeaşi linie cu Pumnul, Laurian, Eliad şi alţi cioplitori cu barda în formele frumoase ale limbei noastre"[84].

În lecţia de deschidere ţinută la Facultatea de litere din Bucureşti, în ziua de 10 noiembrie 1899, Ovid Densusianu spunea despre Alecsandri că „a fost mai cuminte decît toţi filologii şi, spre fericirea limbei şi literaturii române, a scris aşa cum a crezut mai bine şi cum vorbea poporul nostru [...]. Ce ar fi ajuns tot talentul lui Alecsandri — se întreba Densusianu — dacă în loc de a scrie versuri ca cele următoare:

În poiana tăinuită unde zbor luciri de lună,
Floarea oaspeţilor luncei cu grăbire se adună,

ar fi ascultat de reformatorii limbei române şi ar fi urmat preceptele lor, dîndu-ne o poezie cu tendinţe latiniste? Cuvintele populare cele mai poetice ar fi trebuit să fie excluse de Alecsandri şi toată opera lui ar fi devenit astfel o monstruoasă caricatură. Dacă în loc de *poiană*, Alecsandri ar fi pus *prat* sau *selbe*, după cum ne sfătuiau Laurian şi Massim, dacă *tăinuită* ar fi fost înlocuit prin *ascunsă*, *luncă* prin *agru* şi *grăbire* prin *celeritate*, am fi avut atunci nişte versuri ca cele următoare, unde comicul putea să-şi găsească un nou izvor de combinaţiuni nesfîrşite:

În pratul ascuns unde zbor luciri de lună,
Floarea oaspeţilor agrului cu celeritate se adună."[85].

Alecsandri a fost conştient de faptul că limbajul personajelor din scrierile sale trebuie să apară diferenţiat, reflectînd diferenţierile care existau în societatea timpului la care se referea. Dezideratul lui Alecsandri izvora dintr-o realitate şi necesitate obiectivă. Referindu-se la limba folosită de traducătorii unor drame franceze şi germane, adică la „croitorii de fraze absurde" — cum le mai spunea el —, scriitorul constata că „este o macaronadă ridicolă şi indigestă care displace auzului şi nimiceşte interesul pieselor, fie cît de bine giucate". În continuare, Alecsandri arăta că din cauza unor traduceri necorespunzătoare, „personagele vorbesc acelaşi jargon bursuflat: marchezul ca ciubotarul, princesa ca spălătoriţa, cardinalul ca vezeteul, împăratul ca bucătarul

[84] Vasile Alecsandri, *Scrisori*, p. 91.

[85] Ovid Densusianu, *Opere I*, ediţie îngrijită de B. Cazacu, V. Rusu, I. Şerb, cu o prefaţă de B. Cazacu, Bucureşti, Ed. pentru literatură, 1968, p. 165—166.

etc."[86]. De aceea, el insista pentru „o limbă conformă cu caracterul fiecărui personagi, precum și cu naționalitatea lui, și cu timpul în care trăiește"[87].

Este știut faptul că scriitorii recurg de multe ori și la limba straturilor sociale. Întrucît în creația dramatică a lui Alecsandri apar aproape toate categoriile sociale ale epocii, nu numai din Moldova, dar și din Muntenia, era normal ca scriitorul să utilizeze pentru caracterizarea personajelor sale „graiul romănesc sub diferitele sale înfățișări"[88]. Eroii lui Alecsandri întrebuințează „o limbă în care se reflectă straturile lexicale de proveniențe variate. Vocabularul acestor eroi oglindește deci o întinsă etapă istorică de frămîntare a limbii naționale"[89]. Întrucît de-a lungul a peste 30 de ani, Alecsandri crease multe piese de teatru în care personajele, reprezentînd diferite categorii sociale, vorbeau într-o limbă împestrițată cu arhaisme, regionalisme, neologisme ori cu termeni de jargon (în special grec, turc, francez, latinizant) care erau greu de înțeles pentru noii cititori ori spectatori, la ediția de teatru din 1875 s-a atașat și un glosar[90] al acestora. Glosarul[91] — cuprinzînd 38 de pagini, de la 1745 la 1783, și avînd ca titlu *Explicarea cuvintelor vechi ce aparțin jargonului moldav și a celor străine, care se află în acest uvragiu* — a fost publicat în *Opere complete*, partea întîi, *Teatru*, Buc., 1875, la sfîrșitul volumului al IV-lea[92].

În glosar nu sînt date forma de bază a cuvintelor, genul, numărul, conjugarea. Termenii extrași direct din texte, în forma în care au fost utilizați de eroi, sînt așezați în coloana din stînga, indicîndu-se pagina, iar termenii explicați în coloana din dreapta; termenii respectivi sînt legați între ei prin „înseamnă"; de exemplu: „La pag. 22 *rufos* înseamnă *sdrențăros*"; „La pag. 24 *păpușoi* înseamnă *porumb*"; „La pag. 38 *ighemonicoși* înseamnă *de neam mare*"; „La pag. 138 *oriste* înseamnă *poftim*"; „La pag. 360 *ești contan?* înseamnă *ești mulțămit?*"; „La pag. 725 *propice* înseamnă *favorabil*" etc.

Fără a fi un studiu elaborat conform criteriilor științifice, glosarul are meritul de a fi explicat cititorilor și spectatorilor sensul exact al cuvintelor, așa cum îl înțelesese autorul cînd a creat piesele de teatru. De asemenea, glosarul prezintă interes și pentru cercetătorii și cititorii de astăzi, întrucît pot afla care anume categorii de vocabular au fost considerate de Alecsandri ca fiind în afara limbii literare și se poate observa și „în ce direcție merg preferințele lexicale ale scriitorului cînd folosește anumiți termeni pentru a explica vocabularul neliterar (regionalismele, neologismele, jargonul)"[93].

Multe din soluțiile propuse sau adoptate de Alecsandri în domeniul limbii literare și-au găsit, în timpul său ori ceva mai tîrziu, justificarea teoretică și practică. Au fost însă și altele care nu s-au impus, ca de exemplu: cîteva neologisme, unele forme verbale și unele etimologii stabilite de scriitor.

Cu toate insistențele lui Alecsandri ca termenul *onor* să fie introdus și folosit în locul variantei *onoare*, aceasta din urmă s-a impus definitiv în limbă. Subliniem că Alecsandri, deși a fost de părerea acelora care, pornind de la substantivele latine în *-or*, *-oris*, dădeau în limba română terminația *-or* sau cîteodată *-óriu* (de exemplu, la C. Conachi: *favor*, *amoriu*) cuvintelor de genul masculin și terminația *-oare* celor feminine (întîlnim, de pildă, în drama *Ovidiu*: *favor*, dar și *favoare*), s-a opus categoric adoptării variantei *onoare*, considerînd că nu se poate atribui genul feminin acestui cuvînt, atît de important prin conținutul său semantic[94]. „Era deci foarte logic și foarte natural — afirma poetul —

[86] V. Alecsandri, *Opere complete*, partea I, *Teatru*, București, 1875, vol. I, p. XI (vezi și *Pagini din istoria gîndirii teatrale românești*, Texte alese, prefață și note de Ileana Berlogea și George Muntean, Ed. Meridiane, 1972, p. 69).

[87] *Ibidem*, p. XIII.

[88] Cf. G. Ivănescu, *Limba lui Vasile Alecsandri (I)*, în „Convorbiri literare", nr. 6, 30 martie 1972, p. 11.

[89] Cf. Gh. Bulgăr, *Note și completări la un glosar întocmit de V. Alecsandri*, în „Limba română", nr. 3/1956, p. 55.

[90] Imediat după *Prefață*, pe verso-ul paginii XXIX, la *Opere complete*, partea I, *Teatru*, 1875, găsim *Nota autorului*: „Repertoriul dramatic al d-lui Alecsandri fiind scris într-un șir de mai mult de 30 de ani, el reprezintă pe lîngă tipurile variate, pe lîngă diversele faze prin care a trecut societatea română, și jargonurile limbistice ce s-au strecurat prin graiul public de la 1840 și pînă astăzi. Mulți din termenii rostiți de personagele pieselor acestui repertoriu sînt acum dispăruți și neînțeleși; prin urmare s-a găsit de cuviință a se adăoga la finele acestor 4 volume un soi de glosar explicător a cuvintelor care sînt necunoscute generației de astăzi și a celor străine". Nu încape îndoială că autorul acestui glosar nu poate fi altul decît Alecsandri.

[91] Mai apăruseră asemenea glosare. N. Istrati (1818—1861) — despre care N. Iorga spunea: „nemerește mai bine în caricaturarea limbii la modă supt influența ce se preschimbă, a grecilor, rușilor și francezilor" (cf. *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, vol. II, București, 1908, p. 217) — a publicat două scrisori în versuri sub titlul *Corespondenție între doi amorezi sau limba românească la anii 1832 și 1822*. Întrucît în prima scrisoare erau multe elemente de jargon administrativ rusesc, iar în cea de-a doua grecisme, greu de înțeles pentru cititorii din 1844, Istrati a întocmit și un glosar al acestora, pe care l-a însoțit de cîteva precizări: „... și ca să nu dăm filologilor viitori pricină de nesfîrșite sfezi, socotim de cuviință să alăturăm un mic lexicon de toate cuvintele îmbogățitoare și ciuntitoare limbei noastre, cu tălmăcirea lor". (Pentru mai multe amănunte, a se vedea și articolul lui Gh. Bulgăr, *Lexicul limbii literare și jargonul la 1844 — pe marginea unei critici din „Albina românească"*, publicat în „Limba română", 1/1958, p. 37—46.)

[92] Cuvintele explicate (în număr de peste 1 300) sînt cuprinse numai în primele trei volume, de la p. 3 pînă la p. 1470.

[93] Gh. Bulgăr, *Note și completări la un glosar întocmit de Alecsandri*, în „Limba română", 3/1956, p. 55.

[94] Cf. Gh. Ivănescu, *Limba lui Vasile Alecsandri (II)*, în „Convorbiri literare" nr. 7, 15 aprilie 1972, p. 11.

ca și românul să zică *onor*; însă nu, căci pedanții au găsit de cuviință... *gramaticală* a schimba sexul acestui sentiment de demnitate energică, a-i da o natură muieratică, a-l boteza *onoare*[95]...; ei nu au altă credință, alt Dumnezeu pe lume decît sistemul gramatico-filologico-etimologico-ablativico-burlesco etc., la care se închină orbește ..."[96]. Criticile lui Alecsandri se dovedesc, în acest caz, lipsite de temei.

Alecsandri considera că „*onoare* este pluralul cuvîntului *onor*, precum *popoare* pluralul de *popor*, *topoare*, de *topor* etc." și că ar avea „înțelesul de măriri, de ranguri, de avantajele unei poziții înalte", care s-ar dobîndi „cu sacrificiul onorului, adică a demnității personale"[97]. Pornind de la această interpretare limitată, el traducea maxima franceză „Vous brigues *les honneurs* aux dépens de *l'honneur*" prin „Alergînd după onoare, pierzi adesea onorul tău"[98], în loc de „alergînd după onoruri, pierzi adesea onoarea ta". Tot din pricina unei interpretări etimologice personale, poetul ajungea la concluzia eronată că, „a zice dar *onoare* în loc de *onor*, este o probă de corumpere morală într-o societate; căci *onoarele* se cîștigă chiar și prin înjosire, cînd *onorul* e un ce sacru, care se naște cu omul..."[99]. Poetul va rămîne credincios părerilor sale și va spune pînă la sfîrșitul vieții: *onor*, *dezonor*.

Cît privește unele verbe de conjugarea I, Alecsandri recomanda pentru persoana a III-a plural forme de tipul: „ei adun", „ei joc", „(ele) zbor" etc., în loc de *ei adună*, *ei joacă*, *(ele) zboară*[100]. Aceste forme verbale au fost folosite în mod frecvent în opera beletristică și au fost susținute și din punct de vedere teoretic în gramatica sa.[101]

[95] În vremea cînd Iacob Negruzzi publica în „Convorb. lit." scrisorile referitoare la problemele de ortografie (cf. „Convorb. lit,". XI, p. 17, 77, 241, 313, 405), Alecsandri îi trimitea o scrisoare, în decembrie 1877, de apreciere și de încurajare a acțiunii întreprinse de Negruzzi și îl ruga ca în viitor să admită cuvîntul *onor*, în loc de *onoare*: „Scrisorile ce publici în *Convorbiri* vor avea un rezultat folositor, căci ele sînt bine rezonate și limpede scrise. Urmează înainte, însă, cînd îi trata cuvîntul *onor*, fă-mi hatîrul, dacă mă iubești, să combați pe *onoare* și să admiți pe bărbatul ei *onorul*" (cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, ediția Ilarie Chendi, E. Carcalechi, 1904, p. 94). În scrisoarea din 22 octombrie 1877 îi reproșa lui Iacob Negruzzi: „Ce păcat că nu vrei să scrii *onor* în loc de *onoare!*" (*Idem*, p. 90).

[96] V. Alecsandri, *Dicționar grotesc*, în „Convorbiri literare", 1869, p. 174.

[97]–[99] *Ibidem*, p. 174.

[100] Cf. Gavril Istrate, *lucr. cit.*, p. 140.

[101] Cf. (B. Alecsandri), *Grammaire de la langue roumaine*, par V. Mircesco, précédée d'un aperçu historique sur la langue roumaine par A. Ubicini, Paris, Maisonneuve et *Cie*, [1863], p. 46, 51.

Dacă unele etimologii stabilite de Alecsandri sînt corecte, ca de exemplu *desin* „desen", în loc de *desemn*[102], de la verbul *a desemna*, ori *lupta*<lat. lucta[103], altele țin de domeniul fanteziei[104], uneori fiind naive, ca spre exemplu, cele din notele însoțitoare ale unor poezii publicate în volumul în 8° din 1866: *Poesii populare ale românilor* adunate și întocmite de Vasile Alecsandri, București, Tipografia lucrătorilor asociați, MDCCCLXVI, p. 416.

Despre etimologia substantivului *nevastă* (<sl. *nevěsta* „mireasă"), Alecsandri scrie: „Cuvîntul *nevastă* trage timologia sa de la numele zînei Vesta, căria fecioarele erau închinate în timpul romanilor. Măritîndu-se, fata iese din rîndul vestalelor și încetează de a fi supusă cultului zînei Vesta. Ea se face *nevesta*, *nevastă*"[105]. Nota trebuie privită însă cu rezervă. Să nu fi cunoscut Alecsandri etimologia cuvîntului *nevastă?* Ori explicația fusese făcută cu intenție? În acest sens trebuie văzută și interpretarea lui Șerban Cioculescu: „Cîte una [etimologie], ca *nevastă*, de la *Vesta* și *ne-vesta*, era probabil pusă în circulație de latiniști și făcea autoritate"[106].

Pentru *fîrtat*, var. lui *fîrtat*, din **frătat* (< *frate* + suf. *-at*, după sl. *pobratim* <„*bratŭ*" „frate"), Alecsandri notează: „Cuvîntul *fîrtat* e compus din cuvintele *fără* și *tată* și însemnează *bastard*"[107].

Locuțiunea adverbială *de sîrg* „repede, iute; îndată, imediat" (<magh. *sürgős* „grăbit") este explicată astfel: „*Desîrg* cuvînt vechi, ce însemnează: degrabă"[108].

Cuvîntului *cinste* (<sl. *čisti*) îi stabilește corect etimologia, însă explicația sensului este eronată: „Cuvîntul *cinste*, de origine slavonă, a fost rău înțeles și întrebuințat pînă acum ca să esprime *onorul*"[109]. În continuarea aceleiași note, observația lui Alecsandri este justă, însă

[102] „Mulți se înșală — spunea Alecsandri într-o notă la subsol, din lucrarea sa *Din albumul unui bibliofil* — a scrie *desemn* în loc de *desin* fără a observa că cuvîntul *semn* se traduce în limba franceză prin cuvîntul *signe*, și prin urmare *a desemna* însemnează *désigner*, iar nu *dessiner* (cf. V. Alecsandri, *Proză*, Buc., Ed. pentru lit., 1966, p. 438).

[103] „Lupta era la vechii romani un exercițiu zilnic și o petrecere: *lucta*". Vezi nota la poezia *Păunașul codrilor* din volumul *Poesii populare ale românilor* adunate și întocmite de Vasile Alecsandri, București, 1866, p. 26.

[104] Perpessicius avea dreptate cînd îl caracteriza pe Alecsandri ca pe „un intuitiv, prea fantezist uneori și prea conservator în himerele sale lexicale" (cf. Perpessicius, *Alecsandri și limba literară*, în *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, II, 1958–1962, București, 1964, p. 38.

[105] Vezi nota la poezia *Brumărelul*, în, *Op. cit.*, p. 33–34.

[106] Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, București, E. D. P., 1971, p. 79.

[107] Vezi *nota* la *Toma Alimoș*, în *Op. cit.*, p. 75.

[108] Vezi *nota* la *Bogdan*, *Op. cit.*, p. 178.

[109] Vezi *nota* la *Bogatul și săracul*, *Ibidem*, p. 42.

pentru întrebuințarea verbului reflexiv: „*A se cinsti* vrea să zică a bea împreună la crîșmă sau, cum zic francezii, *se traiter*"[110].

Birău „primar rural" (<magh. *biró*) este explicat de Alecsandri drept: „cioplitor de sare la ocnă"[111].

Un alt exemplu de etimologie greșită la Alecsandri este menționat de George Călinescu: „Alecsandri credea, pesemne, că *a cleveti* (sl. kleveteti) e de origine latină, căci transporta pe Clevetici, cel din vodeviluri, printre personajele lui *Ovidiu*, sub numele de «Clevetius»"[112].

*

De la 1780, adică odată cu gramatica lui Samuil Micu și Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, și pînă la ortografia academică de la 1879—1881, au avut loc nu mai puțin de 43 reforme ortografice cu litere latine[113]. Diferitele soluții ortografice adoptate în cei o sută de ani — și am putea adăuga încă trei sferturi de veac pînă la noile norme îmbunătățite ale ortografiei române din 1953 — își găsesc justificarea în concepția autorilor lor asupra evoluției și structurii limbii noastre[114]. De pildă, în deceniul al șaptelea al secolului trecut, situația era următoarea: în Transilvania se impusese principiul etimologic, în Principate un amestec de etimologism și fonetism, iar în Bucovina își făcuse apariția purismul lui Aron Pumnul.

Nu existau, așadar, norme ortografice unice ale limbii române, fapt constatat și criticat de clasicii noștri și chiar de străini. De exemplu, Costache Negruzzi se întreba în 1862: „Perfecționatu-s-a limba? Staturnicitu-s-au regulele ei? Nicidecum! Atîta numai că am gonit slovele și am luat literile, fără a pune și bazele, după cari să le întrebuințăm în limba noastră. Atunci am văzut *scriind fiecare cum îi plesnea în cap; fiecare își închipuise o ortografie*"[115]. (subl. ns.) Într-un manuscris al lui Eminescu găsim următoarea însemnare, plină de ironie, privitoare la situația în care se găsea ortografia: „Dați un premiu pentru rezolvarea problemului ortografic"[116], iar în 1878, același Eminescu comenta în ziarul „Timpul": „C-o ușurință foarte mare negațiunea s-a introdus în scriere prin alungarea cirilicelor din limbă, prin alungarea elementelor lexicale slavone. Știm însă ce voim? Din contra, *cîți oameni atîtea ortografii* — *sau mai drept vorbind cacografii*"[117] (subl. ns.). Romanistul Émile Picot spunea, exagerînd desigur, în 1868: „Nu poți găsi la București două persoane care scriu absolut la fel și nimeni nu recunoaște alte reguli decît fantezia sa..."[118], iar lingvistul Hugo Schuchardt avea dreptate cînd scria, în 1873, că „Ceea ce ne supără este ortografia română... După respingerea alfabetului chirilic, care, altmintrelea, se apără vitejește, neretrăgîndu-se decît literă cu literă, românii trebuiau să găsească îndată un singur sistem de ortografie în loc de *atîtea sisteme cîți scriitori sînt*"[119] (subl. ns.).

Dovada că atît marii noștri scriitori cît și romaniștii Picot și Schuchardt observă just acest fenomen o constituie chiar mărturisirea lui Alecsandri: „N-am scris niciodată după regule statornicite de sapienți, de gramatici, de academici, *am scris după cum m-a călăuzit inspirația și urechea*"[120] (subl. ns.). Dealtfel, poetul își anunțase nonconformismul său ortografic cu mulți ani înainte. Astfel, în scrisoarea trimisă lui Alecu Hurmuzachi la data de 14 martie 1863, Alecsandri — definind mijlocul de scriere adoptat drept „sistemul de ortografie cel mai simplu" — motiva și scopul sistemului său de scriere: „pentru că m-am gîndit și la poporul nostru, carele nefiind poliglot nu ar putea ajunge niciodată a-și scrie limba curat, după ortografiile încîlcite și prea învățate din Ardeal. De vreme ce voiam a răspîndi luminile în popor, trebuie să-i înlesnim învățătura, iar nu să-l speriem în sistemuri de etimologie, mai ales că etimologomania este una din boalele care amețesc mai rău mintea omului"[121].

În aceeași scrisoare trimisă lui Al. Hurmuzachi, Alecsandri arăta și scopul pentru care a scris și publicat gramatica[122] sa: „Îmi pare bine că ai rămas mulțumit de citirea *Sfîrcitului risipitor* și de *Gramatica* mea. Nu am avut niciodată pretenția de a fi un gramatic desăvîrșit și dacă m-am apucat de o asemenea lucrare grea, am făcut-o pentru a înlesni străinilor studiul limbii noastre"[123]. Intenția lui Alecsandri a fost confirmată și de A. Ubicini, în paginile introductive ale acestei

[110] *Ibidem*, p. 42.

[111] Vezi *nota* la *Fata de birău*, în *Poesii populare ale românilor*, 1866, p. 48.

[112] G. Călinescu, *V. Alecsandri*, Editura tineretului, 1965, p. 118—119.

[113] Cf. D. Macrea, *Probleme de lingvistică română*, Buc., Ed. științifică, 1961, p. 73, 91, precum și *Discuțiile referitoare la dezvoltarea limbii române literare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în SILRL, I, București, 1969, p. 292.

[114] *Ibidem*, p. 73.

[115] C. Negruzzi, *Studii asupra limbei române*, în „Din Moldova", Iași, I (1862) nr. 5, p. 78.

[116] M. Eminescu, Ms. 2266, f. 45.

[117] *Timpul* din 2 sept. 1878 (apud Gh. Bulgăr, *Eminescu despre problemele limbii române literare*, Buc., Ed. științifică, 1963, p. 103).

[118] Émile Picot, în „*Revue de linguistique et de philologie comparée*", vol. II, 1868, p. 95.

[119] H. Schuchardt, *Despre ortografia limbii române*, în „Columna lui Traian", 1 iunie 1873, p. 137—139 (traducerea studiului publicat în „România", 1 ianuarie 1873).

[120] V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 91.

[121] „Convorbiri literare", XI, 1906, p. 590.

[122] *Grammaire de la langue roumaine*, par V. Mircesco, précédée d'un aperçu historique sur la langue roumaine par A. Ubicini, Paris, Maisonneuve et Cie, [1863], XXVI+179 p.

[123] Scrisoarea a fost expediată din Iași, la 14 martie 1863, la scurt timp după ce-i trimisese gramatica sa lui Al. Hurmuzachi. Vezi „Convorbiri literare", XL, 1906, p. 590.

gramatici: „de a ușura publicului francez accesul unei limbi vorbite azi de mai mult de opt milioane de oameni, frații noștri de origine"[124] (trad. ns.).

Deși autorul ne asigură că scopul urmărit prin această carte a fost de „a înlesni străinilor studiul limbii noastre", *Grammaire de la langue roumaine* conține, de fapt, și principiile teoretice ale lui Alecsandri despre limba română literară în general și despre ortografie în special, într-o epocă de frămîntări, discuții controversate și căutări ale celor mai adecvate sisteme ortografice, cînd se înlocuise alfabetul chirilic cu cel latin, cînd avea loc „o reînviere furioasă a latinismului, pornit pe panta tuturor exagerărilor diletante"[125].

Cercetînd cu atenție *Grammaire de la langue roumaine*, observăm că Alecsandri își formulase un sistem de scriere care i se păruse ca „cel mai simplu și mai lesne de învățat". Se știe că de la pagina 117 pînă la pagina 166, Alecsandri a inserat în gramatica sa *DIALOGUES*, un fel de ghid de conversație, printre care și un dialog între un străin și un român (p. 152—164). Aceste dialoguri, care în concepția autorului constituie partea explicativă a regulilor și a exemplelor date de el în prima parte a gramaticii, se substituie de fapt și părții de sintaxă, pe care Alecsandri nici măcar n-a schițat-o. Dialogurile îi oferă lui Alecsandri un bun prilej de a face unele comentarii cu privire la epocă și la evenimentele contemporane românești și de a-și exprima unele păreri cu privire la limbă și ortografie. Astfel, la paginile 147—148 găsim:

Est-il vrai que les auteurs suivent différents systèmes d'orthographe?	Adevér e câ autórii urmézù deosebite sistémurĭ de ortográfie?
Oui; c'est une tour de Babel.	Assa; e o Babélâ, túrnul Vavilónului.
Et lequel vous semble préférable?	Și care vi se páre maĭ de preferát?
Le plus simple et le plus facile à apprendre.	Cel maĭ simplu și mai lésne de invâtsát.

Dintr-o scrisoare trimisă lui Ion Ghica, cu un an mai înainte de apariția gramaticii sale, desprindem: „cer să mi se acorde o simplă favoare, aceea de a publica manuscrisele mele așa cum sînt scrise de mine, cu *ortografia pe care am adoptat-o. Sînt contra îndoitelor consoane și a ortografiei etimologice* (subl. ns.), nisce pedanterii inutile și dificultăți create studiului limbei pentru străini și mai ales pentru popor"[126]. Cu toate că Alecsandri adoptase sistemul ortografic „cel mai simplu și mai lesne de învățat", trăind însă într-o epocă de mari frămîntări și fluctuații ortografice, cînd nu se elaboraseră și nu se adoptaseră norme unitare general aplicabile, în scrierile sale acceptă coexistența unor notații diferite pentru același cuvînt și, de multe ori, la distanțe foarte mici. Credem că aceasta ar putea fi explicația și pentru inconsecvențele din gramatica sa. Astfel, el face distincție între *ș-* inițial (*și*, *șoim*, p. 4), *ș* precedat sau urmat de o consoană (*marș*, *oști*, p. 4), *-ș* final (*oraș*, p. 139; *borș*, p. 129; *roș*, p. 132, 134) și *ș* intervocalic. Pe acesta din urmă îl recomandă să fie scris prin *-ss-*[127]: (*assa*, p. 119, 147 etc.; *toporassĭ*, p. 116; tu *adunassĭ*, p. 46; *Jássĭ*, p. 140 etc.): „la commodité de l'écriture et de l'impression exige qu'on redouble la consonne. Ainsi il est mieux d'écrire *assá* que *așá*" (p. 4—5). La pagina 16 dă formele de singular și plural: *cireș—ciressi*, la pag. 95—*ciresse*, dar la pagina 17 scrie și *cireși*[128].

De asemenea, pe lîngă *ț* (*țigan*, p. 5; *țap—țapi*, p. 16; *iubiți*, p. 19; *țerani*, p. 138; *dilijanțâ*, p. 140) apar și *tz*, *ts* ori *z*: „un bucătar tzigan" (p. 128); „*ts*ap" (p. 115); „iubi*ts*ĭ" (p. 20); „*ts*eranii" (158); „diligen*za*" (p. 161).

Grupul *șt* e redat prin: *șt* („meș*t*er", p. 128), *st* („Bucure*sti*", p. 140); *șc* („céșcile", p. 125), ori *sc* („pé*sc*e", p. 129), „ce me sfâtué*sc*i" (p. 144).

Sunetul *ă* e notat cînd *â* („vits*â* latin*â*", p. 152; „copil*â*", p. 7); cînd *e* („s*e* m*e*-mbrac" p. 124; „las*e*-m*e* s*e* fac", p. 144) sau *é* („adevér", p. 147). La fel notarea inconsecventă a lui *î*, care apare cînd *i* (*i*ndátâ, p. 125), cînd în fonetism regional („nemîng*â*et*â*", p. 147), cînd *â* („*â*ncâ" p. 122, 125) ori *a* („*a*ncâ", p. 75).

Mai observăm că Alecsandri a adoptat semnul scurtării pentru semivocalele: *ĭ*, *ŭ* („cireșĭ", p. 17; „rac*i*, stridi*ĭ*, p. 126; „se da*ŭ*", p. 66). Semivocala *i* este notată cu semnul scurtării și în diftongi: *ĭa*, *ĭe*, *ĭo*, *oĭ* („dorm*ĭ*ám, dorm*ĭ*a", p. 67; „alalta*ĭ*er*ĭ*", p. 75, „*ĭ*épure", p. 195, „*ĭ*ed", p. 115; „c*ĭ*orbă", p. 94, „c*ĭ*obotár", p. 88; „m'o*ĭ*u găti îndată",

[124] *Grammaire de la langue roumaine*, p. XXVI: „à faciliter au public français l'accès d'une langue parlée aujourd'hui par plus de huit millions d'hommes, nos frères d'origine".

[125] Vezi I. Șiadbei, *Alecsandri gramatic*, în „Limbă și literatură", II, 1956, p. 313.

[126] Este vorba despre scrisoarea lui Alecsandri trimisă din Paris lui Ion Ghica, în ianuarie 1862 și nu la 26 octombrie 1860 cum spune N. Zaharia în *Vasile Alecsandri, Viața și opera lui*, București, 1919, p. 132—133. (Cf. V. Alecsandri, *Corespondență*, p. 77 și G. C. Nicolescu, *Alecsandri, Opere, I*, București, Ed. Academiei R. P. R., 1965, p. 501—502.)

[127] De aceeași părere este și în 1865, cînd îi scria lui Al. Hurmuzachi că „s-ar putea adopta *ss* pentru *-ș-* cînd această consoană se găsește între două vocale, căci *ș* întrebuințat astăzi nu e alta decît un *S* mare cu un alt *s* mai mic, în formă de codiță. Prin urmare, în loc de a scrie doi *s*, unul sub altul, e mai logic să le scriem pe amîndouă alăture", (Vezi „Convorbiri literare", XL, 1906, p. 598.)

[128] Vezi și I. Șiadbei, *lucr. cit.*, p. 314.

p. 125). Semivocalele din diftongii *ea* și *oa* nu au semne speciale („lucrează bine", p. 128; „noaptea e senină", p. 121 etc.).

Ca un fapt pozitiv subliniem că Alecsandri a adoptat semnul circumflexului pentru scrierea lui *î* *(â, î)*: „Romănia", p. 154; dar și „Romania", p. 152; „îndată", p. 125, dar și „ântei", p. 160 sau „a începe", p. 108 etc. și semnul (˘) pentru scrierea lui *ă* („desghiatsă", p. 121; „bugenitsă de iépure", p. 126, dar și „iŭbită", p. 19 etc.).

Părerile lui Alecsandri asupra ortografiei române sînt formulate mai pe larg într-o scrisoare adresată lui Iacob Negruzzi. În 1871—1872, cîțiva dintre membrii „Junimii" doreau să aducă unele modificări și chiar simplificări în ortografia din 1865[129]. Iacob Negruzzi l-a consultat pe Vasile Alecsandri și l-a invitat la ședința de lucru[130]. Poetul n-a participat la acea ședință, însă i-a răspuns lui Iacob Negruzzi printr-o lungă scrisoare, în 8 ianuarie 1872[131]. „Înainte de toate, — îi scria Alecsandri — sînt de părere a se adopta o ortografie simplă, pe care să o poată învăța și deprinde lesne atît românii cît și străinii"[132]. Punctul său de vedere era că ortografia „trebuie să fie un mecanism inteligent pentru scrierea unei limbi, iar nu o știință adîncă, încîlcită, nesuferită, ce absoarbe o mare parte din capitalul inteligenții și întîrzie studiile serioase și folositoare"[133].

După ce arăta că la o astfel de știință „s-au dedat mai cu deosebire frații noștri din Transilvania", că trebuie evitată „mania celor ce voiesc a împodobi limba română cu un văl de pedantism", că dacă înainte de 1848, cînd unii ideologi străini contestau originea latină a poporului și a limbii române, „orice armă a fost bună: istorie, geografie, etnografie, poezie populară, datine strămoșești, limba mai ales, limba purificată de slavonisme, de slove, și chiar ortografia cît de latinisată, cît de încurcată... toate au fost întrebuințate cu succes pentru a proba că sîntem de neam latin", în deceniul al optulea însă, „cînd toată Europa ne numește români și țara noastră, România, e timp să ne discărcăm de atîtea arme apăsătoare"[134], Alecsandri ajungea la următoarea concluzie: „eu sînt de părere să respectăm armonia limbei, să ne conducem de notele ei melodioase și să ne ferim de tot ce ar putea produce cacofonii în concertul ei"[135]. În continuare, Alecsandri și-a exprimat ideile sale

---

129 Este vorba de ortografia „Junimii", care se baza de fapt pe studiul lui Titu Maiorescu *Despre scrierea limbii române*. În lucrarea *Amintiri din Junimea*, Iacob Negruzzi notează: „Ortografia «Junimii», după cum se numea sistema propusă de Maiorescu în cartea sa *Despre scrierea limbii române*, se primi mai întîi de membrii societății noastre..." (*Junimea*, vol. I, București, Ed. Albatros, 1971, p. 54).

130 Scrisoarea trimisă de Iacob Negruzzi a fost datată: 26 decembrie 1871.

131 V. Alecsandri, *Scrisori*, I, publicație îngrijită de Il. Chendi și E. Carcalechi, București, 1904, p. 54—57.

132-133 *Ibidem*, p. 54.

134-141 *Scrisori*, p. 55 și 57.

„nestrămutate asupra punctelor de ortografie"[136] expuse în scrisoarea lui Iacob Negruzzi din 26 decembrie 1871. Subliniem că cele mai multe dintre aceste idei s-au dovedit a fi conforme ortografiei românești, ele fiind valabile și astăzi, de exemplu:

— renunțarea la *ciune* și *țiune*, ca fiind „niște sunete disgrațioase"[137];

— înlocuirea lui *qu* prin *c* *(cerere*, nu *querere)*, *qu* urmînd a fi păstrat numai în cuvintele tehnice și în numele proprii *(Sixt quint)*, și renunțarea la „ofticosul *p*"[138];

— renunțarea la forma de plural *cari* și adoptarea lui *care* și la plural;

— scrierea lui *x* cu *cs* (de exemplu *Alecsandri*);

— respingerea duplicării consoanelor întrucît aceasta produce „monstruozități pe hîrtie"[139] (Alecsandri a dat exemplu pe *addăppălturră*);

— înlocuirea apostrofului prin cratimă (*gîndit-ai* și nu *gîndit'ai*);

— eliminarea lui *ŭ* (*ŭ* scurt)* final de la substantive („o aninatură grotească, ca și cum un român și-ar anina cozi de frac la mintean"[140]) și de la adverbe („adăogirea lui este o insultă pentru inteligența românului")[141]; Alecsandri admitea însă pe *ŭ* „numai ca semn de plural la verburi ... eu *merg*, ei *mergŭ*"[142];

— păstrarea semnelor *î* și *ă* pentru ꙟ și ъ „pentru că sînt unele cuvinte imitative precum *vîjîie*, *fîlfîie*, care sînt de o mare importanță pentru poezia descriptivă"[143].

Alecsandri a susținut scrierea fonetică și în cadrul dezbaterilor care au avut loc în Societatea Academică Română, încă de la înființarea ei[144]. Astfel, în calitate de membru al acestei Societăți[145], el susține grupul fonetiștilor. În protocolul ședinței din 12/25 august 1867 se menționa: „se acordă apoi vorba domnilor Sbierea și Alecsandri cari susțin ca drept de bază în scrierea noastră să admitem principiul fonetic"[146].

Se știe că în urma dezbaterilor care au durat doi ani (1867—1869) a fost adoptat, la 13 septembrie 1869, principiul etimologic, susținut cu precădere de către latiniștii transilvăneni. „Din fericire — notează

---

* În scrisoarea din martie 1865 adresată lui Alecu Hurmuzachi, Alecsandri spunea: „Vă felicit că ați lepădat pe uriciosul *ŭ* de la finele substantivelor și adjectivelor. Ați curățit o omidă netrebnică de pe arborul limbei. Această semi-vocală însă s-ar putea adopta ca un semn de plural în verburi: de pildă: eu mă *duc*, ei se *ducŭ*; chiar natura limbei române ne povățuiește a urma astfel, căci în Valachia se obișnuiește a se zice: el *a* făcut, ei *aŭ* făcut; prin urmare *ŭ* servă la plural". (Vezi „Convorbiri literare", 1906, p. 598.)

142-143 *Scrisori*, p. 55 și 57.

144 Societatea Academică Română a avut ca scop prim, chiar de la înființare: elaborarea ortografiei, a gramaticii și a dicționarului limbii române. (Cf. *Analele Societății Academice Române*, tom I, București, 1869, p. 3.)

145 Numit prin decretul nr. 829 din 2 iunie 1867. (Cf. *Analele Societății Academice Române*, tom I, p. 10).

146 *Ibidem*, p. 33.

D. Macrea — ortografia lor a fost aplicată doar în publicațiile Societății Academice Române, ea fiind ignorată și ironizată de presă și de literatură, cu excepția unor publicații din Transilvania, unde influența cipariană a fost multă vreme puternică"[147].

În ceea ce îl privește pe Alecsandri, el rămîne în continuare adeptul scrierii fonetice, bazate pe vorbirea poporului. Într-o scrisoare trimisă lui Iacob Negruzzi, la 20 martie 1868, găsim: „D-l Maiorescu va face un mare serviciu limbei și literaturei noastre, combătînd tendința transilvană de a le poci sub cuvînt de-a le latinisa orbește, sau mai bine zicînd, de-a le brașoveni"[148]. Dintr-o altă scrisoare trimisă lui Iacob Negruzzi, avînd data de 1 noiembrie 1869, deci la scurt timp după adoptarea principiului etimologic în scriere, desprindem următoarele: „pedanteriile Academiei Bucureștene vor rămînea de rîsul generațiilor viitoare"[149]. Este de presupus că poetul a fost mîhnit de rezistența întîmpinată în ședința din 12/25 august 1867, ori în alte ședințe, precum și de „victoria" etimologiștilor din 13 septembrie 1869. Unul din biografii de mai tîrziu ai poetului notează: „Alecsandri, indispus că nu i s-a admis părerile în această chestie (principiul fonetic în ortografie — n.ns.) n-a mai luat parte la ședințele Academiei, iar în anul 1871 s-a retras oficial din ea..."[150].

Este adevărat că Alecsandri a trimis președintelui Societății Academice, August Treboniu Laurian, o scrisoare de demisie, în care motiva retragerea sa de la Societatea Academică. Reproducem scrisoarea, „una dintre cele mai sobre și mai diplomatice demisiuni"[151], datată *Mircești, 17 iulie 1871*: „Domnule Președinte, Diverse împregiurări și considerări nepermițîndu-mi a mai face parte din onoratul corp academic, vă rog să binevoiți a-i încunoștiința retragerea mea din sînul său și profunda regretare cu care mă despart de onorații mei colegi..."[152]. În aceste „împregiurări și considerări" trebuie să vedem nu numai hotărîrea Societății Academice de a adopta o ortografie bazată pe principiul etimologic, dar și ocazia oferită de o adresă semnată de A. T. Laurian la data de 10 iunie 1871 și în care acesta folosea pentru *diurna academică* cuvîntul *viatecu*. Alecsandri a răspuns lui A. T. Laurian cu scrisoarea de demisie, reprodusă mai sus, însoțită de o altă scrisoare prin care

[147] D. Macrea, *Probleme de lingvistică română*, București, Ed. științifică, 1961, p. 86—87.
[148] *Scrisori*, p. 33.
[149] *Ibidem*, p. 50.
[150] N. Zaharia, *Vasile Alecsandri, Viața și opera lui*, 1919, p. 47.
[151] Vezi acad. D. Panaitescu-Perpessicius, *Alecsandri inedit*, în „Limbă și literatură", X, București, 1965, p. 11.
[152] Vasile Alecsandri, *Scrisori, însemnări*, ediție îngrijită, note și indici de Marta Anineanu, București, Ed. pentru literatură, 1964, p. 111.

își exprima mulțumirea pentru „gratiozitatea ofertei" și-l asigura că nu avea nevoie de *viatic*, nefiind încă pe moarte[153].

Scrisoarea în franceză trimisă lui Scarlat Fălcoianu este o pagină de autentică literatură epistolară și probează cunoașterea de către Alecsandri a subtilităților limbii franceze[154]. În legătură cu această scrisoare, Perpessicius nota: „Violențele antiacademice ale scrisorii din 28 septembrie 1871 sînt, de fapt, suma nemulțumirilor, pe care direcția latinistă a Academiei Române le alimenta din plin și împotriva cărora reacționaseră și Alecsandri, și Russo, și Hasdeu"[155].

Retragerea lui Alecsandri, poet în culmea gloriei la acea dată, nu putea conveni Societății Academice. În *Raportul comisiei însărcinate cu cercetarea lucrărilor delegațiunii în cursul anului 1870—1871*, din 23 august 1871, găsim: „Ne pare rău că împrejurări necunoscute nouă, credem însă destul de grave, nu permit D-lui V. Alecsandri a mai face parte din Societatea Academică Română. Această Societate a fost totdeauna geloasă de a avea în sînul său pe scriitorii români, care prin geniul lor au știut să mînuiască atît de dulcea limbă română. Comisiunea Dv., Domnilor, vă propune a numi pe D-l V. Alecsandri membru onorariu al Societății"[156]. Propunerea a fost aprobată; iar în ziua de 24 august 1871, Vasile Alecsandri a fost declarat „membru onorariu". Se pare că poetul a mai participat, din cînd în cînd, la anumite ședințe ale Societății Academice[157].

[153] Cf. scrisoarea de răspuns a lui Alecsandri, în limba franceză, expediată din Mircești, la data de 28 septembrie 1871, prietenului său Scarlat Fălcoianu (fost prim-președinte al Înaltei Curți de Casație și ministru de justiție), care-i trimisese textul lui Odobescu *Prandiulu academicu*: „Le mènu du *prandiulu academicu* que vous m'avez envoyé est un véritable coup de massue sur les doctes crânes des Laurianu, Maxim et Cie. C'est un chef d'oeuvre de cocasserie qui m'a fait rire aux larmes. Il n'y manque qu'un seul plat, le *selbaticus anghinarius asinorum*. Il y a longtemps déjà que les élucubrations grotesques du corps qu'académique on nomme, portent les signes d'une certaine aliénation mentale et depuis longtemps je caressais le projet de me retirer de ce *balamuc* savant... Une occasion me manquit et elle m'a été offerte par Mr. Lauriano sous la forme du *viatique*. Voici la fin de l'adresse qui m'a été envoyée par le président de la délégation du corps académique qui date du 16 juin; *Binevoiți a onora Delegațiunea cu unu respunsu, aretandu totu de una data candu și unde se vi se trimitta banii de viatecu*. A cette proposition in extremis, j'ai répondu par ma démission, et une lettre adressée à Mr. Laurianu dans laquelle je le remerciais de la gracieuseté de son offre, et je l'assurais que je n'étais pas encore mourant pour avoir besoin de viatique". (Apud acad. D. Panaitescu-Perpessicius, *studiul cit.*, p. 17.)
[154] Vezi în acest sens epigrama cacofonică: „...les élucubrations grotesques du corps qu'académique on nomme".
[155] Acad. D. Panaitescu-Perpessicius, *lucr. cit.*, p. 11.
[156] *Analele Societății Academice Române*, IV, p. 75.
[157] „Demisia rămîne fără consecințe, Alecsandri continuînd să participe la ședințele Academiei" (Vezi *nota 1* a Martei Anineanu, în *op. cit.*, p. 111).

Este sigur însă că în 1879, anul în care Societatea Academică a devenit Academia Română, Alecsandri a participat la ședințe, de data aceasta ca membru activ[158]. În anul următor, 1880, Alecsandri făcea parte din noua comisie desemnată pentru proiectul de ortografie[159]. În această calitate a participat la dezbaterea problemelor de ortografie în cadrul ședințelor ținute sub președinția lui G. Barițiu, cînd și-a adus și contribuția sa. Astfel, în *Raportul cetit* (de către Titu Maiorescu) în *Academia Română (Sesiunea generală de la 1880) asupra unui proiect de ortografie*, este stipulată propunerea făcută de Alecsandri și Quintescu pentru introducerea lui *ĭ*: „D-nii Alecsandri și Quintescu au rămas de părere să se introducă un semn deosebit pentru *ĭ*, și anume: *i* cu circumflex"[160]. Ceilalți membri ai comisiei nu și-au însușit însă această propunere.

Din raportul menționat mai sus desprindem că V. Alecsandri și N. Quintescu au motivat introducerea lui *ĭ* în noua ortografie, ca semn ce reprezenta un sunet atît de caracteristic limbii noastre: „La obiecția că *ĭ* este o particularitate esențială a pronunțării române — scria Titu Maiorescu — se poate răspunde că scrierea nu este chemată să exprime toate nuanțele pronunțării, ci numai sonurile radicale și de valoare flecționară"[161]. Propunerea lui Alecsandri și Quintescu își va găsi aplicarea oficială în 1904, cînd Titu Maiorescu îl accepta pe *ĭ*, ca fiind impus de „uzul general"[162].

Tot din raportul lui T. Maiorescu rezultă că V. Alecsandri a făcut parte din grupul majorității comisiei care se pronunța pentru eliminarea lui *u* scurt final[163] „în toate cazurile unde nu se aude", în timp ce „D-nii Barițiu și Quintescu stăruiesc însă a menține pe *u* scurt, pentru rațiuni gramaticale"[164]. În aceeași comisie, Alecsandri a cerut înlăturarea accentului de pe *i*, motivînd că acest semn îngreunează scrierea[165]. În darea de seamă a ședinței din 11 aprilie 1880 este dată în rezumat intervenția poetului ca răspuns academicienilor care, susținînd necesitatea latinizării limbii române, aduceau ca argument motivele naționale[166]: „D-nul Alecsandri zice că era foarte român și atunci cînd a scris cu cirilica. Pe cînd Nesselrade contesta originea occidentală a națiunii române, era natural din parte-ne o reacțiune în sensul latin, chiar pînă la exagerațiune, după cum a făcut, între alții, răposatul Heliade. Astăzi însă, toți ne cred că suntem latini. Oricum am scrie noi cuvîntul «om», fie chiar cu litere turcești, el tot va fi frate cu francezul «homme» sau cu italianul «uomo», iar nu cu germanul «mensch» [...]. De aceea, chestiunea națională fiind cu totul independentă de chestiunea ortografică, să nu căutăm în ortografie altceva decît numai simplicitate. Să vorbim românește și să scriem foneticește. Să nu ajungă și românii din cauza dificultăților ortografice, la bătaia de cap a francezilor, la care pînă și un Lamartine făcea erori de ortografie. Națiunea română, în orice caz, nu va pieri din lipsa unui *u* scurt!"[167].

Tot cu prilejul discutării proiectului de ortografie la Academie, Alecsandri considera că „a scrie *nasal* cu *s* e o inconsecvență și, împreună cu Papadopol și Caragiani cer scrierea lui *s* și *z* cum se aud în realitate"[168]. Intervenția celor trei — Alecsandri, Papadopol și Caragiani — se va fi făcut la raportul prezentat de Maiorescu în ședința generală a Academiei, și anume la punctul 4 al părții I: *Litere și deprinderi ortografice latine care nu se mai potrivesc cu limba română și trebuie dar eliminate din scrierea noastră.* Acest punct a fost formulat astfel de către Titu

---

158 În *Analele Academiei Române*, I, 8—9, se menționează că în ziua de 23 mai 1879 s-a făcut propunerea următoare: „D-lor P. S. S. Părintele Episcop Melchisedec, V. Alecsandri și Titu Maiorescu, membri actuali ai Societății, să fie chemați a lua parte la lucrările noastre". În urma invitației primite, Alecsandri a luat parte la ședință chiar a doua zi. (Vezi și N. Zaharia, *Op. cit.*, p. 52.)

159 „...în ședința din 24 martie, spune Titu Maiorescu, s-a ales o nouă comisiune pentru proiectul ortografic, compusă din d-nii Alecsandri, Barițiu, Hasdeu, Quintescu și Maiorescu, care, constituindu-se sub prezidenția d-lui G. Barițiu și secretariatul d-lui Quintescu, a dezbătut în mai multe ședințe chestiunea ortografiei, și, înțelegîndu-se asupra proiectului propus pentru scrierea Analelor Academiei, a însărcinat pe subscrisul cu prezentarea acestui proiect așa precum a rezultat din dezbaterile urmate". (Cf. Titu Maiorescu, *Critice II*, Ed. pentru literatură, 1967, p. 115.)

160—161 Titu Maiorescu, *Critice II*, p. 123.

162 *Ibidem*, p. 133. Dealtfel, lingviștii noștri adoptaseră mai mult scrierea cu *ĭ* — de ex. A. Lambrior în *Carte de cetire*, Iași, 1890, p. LXXXII sq. — semnul *ă* pentru vocala *ă*, de ex. H. Tiktin în *Studien zur rumänischen Philologie. I. Die Diphtonge ea und ia. II. Einfluss von ș und j auf benachbarte Laute*, Leipzig, 1884 și Al. Philippide, în *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894. (Vezi și I. Șiadbei, *lucr. cit.*, p. 318.)

163 Împotriva lui *u* scurt fuseseră și alți scriitori români. Menționăm părerea lui C. Negruzzi: „Sîntem contra lui *ŭ* pe care îl socotim numai o împlutură de prisos, și nu l-am întrebuințat decît ca să deosebim singularul de plural, d.e.: *eram eu, eramŭ noi* etc.". (Cf. C. Negruzzi, *Studii asupra limbei române*, în „Din Moldova", Iași, II (1863), nr. 10, p. 57.)

164 Titu Maiorescu, *Critice II*, p. 124.

165 Acestei propuneri s-au raliat B. P. Hasdeu și G. Barițiu. Vezi *Analele Academiei Române*, seria II, tomul 2 (ședințele din 25 și 30 martie 1880), p. 407—411.

166 Cf. Al. Iordan, *Preocupările lingvistice și gramaticale ale lui V. Alecsandri*, în „Revista Fundațiilor", VII, 1940, p. 125. Se știe că latiniștii aduceau ca argument ortografia etimologică pentru dovedirea originii latine a limbii române. Răspunsul lui Alecsandri dat acestora — și consemnat în darea de seamă a ședinței din 11 aprilie 1880 — este simplu, dar de bun simț, întrucît era imposibil de admis, în ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, scrierea cuvintelor cît mai aproape de etimonul lor latin.

167 *Analele Academiei Române*, seria II, tomul 2, secț. I (ședința din 11 aprilie 1880), p. 404. Și în ședințele Academiei ținute în cadrul sesiunii anilor 1883—1884, Alecsandri se va ridica împotriva folosirii lui *ŭ* final. (Vezi *Analele Academiei Române*, seria II, tomul 6, 1883—1884, secțiunea literară.) Propunerea de a elimina pe *u* scurt final a fost pusă din nou în discuție și aprobată în ședința din 11 martie 1895. (Vezi *Analele Academiei Române*, seria II, tomul 17, 1894—1895, secțiunea literară, precum și Titu Maiorescu, *Op. cit.*, p. 132.)

Maiorescu: „Deosebirea nuanței de pronunțare a lui *s* ;a *z* în mijlocul și la terminarea cuvintelor nu se însemnează, aflîndu-se uneori numai în cîteva cuvinte nou primite, și prin urmare nici *s* nu se duplică în mijlocul cuvintelor acolo unde rămîne *s* după natura lui. Vom scrie dar: *rosă, francesa, sintesa, nasal, nasul, frumosul* etc."[169].

Vasile Alecsandri s-a pronunțat cu fermitate și pentru forma *român* (nu *rumân*). Astfel, în scrisoarea din 2 septembrie 1867, care însoțea o poezie a sa trimisă spre publicare în „Convorbiri literare", poetul își exprima dezacordul în ce privește folosirea de către Titu Maiorescu a formei vechi și etimologice *rumân*: „. . vă alătur o mică poesie *română*... *nu rumână.* (Aș dori mult să știu pentru ce d-l Maiorescu vroiește să facă din poporul *român* un popor colorat, rumân" [170]).

*

Vasile Alecsandri a fost preocupat și de problemele de ortoepie. Cităm dintr-o notă a poetului tipărită prima dată la sfîrșitul ediției din 1853, p. 244: „Limba românească, deși este pretutindene vorbită [...], unele cuvinte a ei se pronunță deosebit [...], de exemplu: în Valahia cuvintele: *miros, dușman, bolnav* se pronunță cu accentul pe cea de pe urmă silabă, cînd din contra aceleași cuvinte în Moldova primesc accentul pe cea dintîi silabă. Cuvîntul *aripă* în Valahia primește accentul pe litera începătoare *a*, iar în Moldova pe silaba următoare *ri*"[171]. În aceeași notă întîlnim observația justă a lui Alecsandri cu privire la accentuarea diferită a neologismului *gondolă*[172], ca și a numelor proprii *Bosfor, Adriatică:* „Cuvintele *gondolă, Bosfor, Adriatică* primesc accentul cînd pe silabele *gon, Bos, A;* cînd pe silabele *do, for, ti* etc.".

Dintr-o altă notă rezultă preocuparea scriitorului pentru formele literare ale limbii române: „*Șade* în loc de *șede*, precum *șapte* în loc de *șepte*, provincialism din Moldova. Asemine se zice *ai* în loc de *ani*, *cei* în loc de *ceri* etc. În unele părți ale României pronunciarea cuvintelor,

---

168 V. Alecsandri, *Opere I*, ediție critică, îngrijită de G. C. Nicolescu, Ed. Academiei R. P. R., 1965, p. 46.

169 Cf. *Raport cetit în Academia Română (Sesiunea generală de la 1880) asupra unui proiect de ortografie*, Titu Maiorescu, *Critice, II*, 1967, p. 121. Abia în 1904, Academia va aproba scrierea cu *z* în locul lui *s*: *roză, franceză, sinteză, nazal.*

170 V. Alecsandri, *Scrisori*, București, 1904, p. 27. G. Sion considera că varianta *rumân* „trebuie să fie ... o jucărie de vorbă a scriitorilor sau un provincialism corupt al limbei" și propunea forma acceptabilă *român*, întrucît numele nostru „vine de la strămoșii romani". Vezi G. Sion, *Rumâni sau români?*, în „România", București, I (1857), nr. 46, oct. 18, p. 184.

171 Vasile Alecsandri, *Opere complete, Poesii*, vol. I, Buc., 1875, p. 251.

172 Și astăzi unii vorbitori pronunță *góndolă*, în ciuda faptului că accentuarea general admisă este *gondólă.*

PRONONCIATION

La lettre *c*, devant les voyelles *a*, *ă*, *o*, *u*, *ŭ*, se prononce comme *k*.

Exemple. *Cap* (tête), *cînd* (quand), *corb* (corbeau),
Lisez : kap kând korb
cucŭ (coucou).
kouk

La lettre *c*, devant les voyelles *e*, *i*, *ĭ*, ainsi que devant les diphthongues commençant par ces mêmes voyelles, se prononce comme *tch*.

Exemple. *Cerc* (cercle), *cincĭ* (cinq), *icĭ* (ici).
Lisez : tcherk tchintchĭ itchĭ

Le *ch*, placé devant *e*, *i*, *î*, *ĭ*, ainsi que devant les diphthongues qui commencent par ces voyelles, se prononce comme la lettre *k*.

Exemple. *Chée* (clef), *chip* (image), *ochĭ* (yeux).
Lisez : kée kip okĭ

Le *d*, marqué d'une cédille a le son du *z*. On l'emploie de préférence dans l'orthographe pour mieux marquer l'étymologie des mots.

Exemple. *Ḑeŭ* (Dieu), *ḑi* (jour).
Lisez : zeŭ zi

Pagină din *Gramatica limbii române* de V. Alecsandri

OBSERVATIONS

1° La cédille qui se trouve placée sous les consonnes *d*, *s*, *t*, représentant la lettre *s*, peut être transportée à côté de ces consonnes pour la facilité de l'écriture et de l'impression. On est donc libre d'écrire *ds* pour *ḑ*, *ts* pour *ţ*, *ss* pour *ş*. La cédille change la prononciation de ces trois consonnes : ainsi le mot *braḑĭ* ou *bradsĭ* (sapins), se prononce *bradzĭ;* le mot *fraţĭ* (frères), se prononce *fratsĭ;* le mot *aşa* ou *assa* (ainsi), se prononce *acha.*

2° L'accent circonflexe, placé au-dessus des voyelles *a*, *i*, donne à ces voyelles une prononciation sourde et gutturale qui se rapproche de l'*e* muet français dans les pronoms personnels *me*, *te*, *se*.

3° Le signe ˘, qui surmonte les voyelles *ĭ*, *ŭ*, indique que l'on ne doit les prononcer qu'à moitié, comme l'*y* dans le mot anglais *yacht*.

4° La voyelle *ŭ*, surmontée du même signe ˘, s'emploie pour désigner le pluriel dans les verbes, et sa prononciation doit être à peine marquée.

Pagină din *Gramatica limbii române* de V. Alecsandri

Et son adversaire ?	Şi adversarul (protivnicul) luĭ ?
Il est mort sur place, tué par une balle.	A murit pe loc, ucis de un glónte.
Le malheureux !... sa pauvre femme doit être inconsolable...	Nenorocitul ! (sermanul !) biáta nevasta luĭ trébue se fie nemingâótâ.
Ils étaient divorcés.	Eraŭ despârţiţĭ.
Y a-t-il quelque nouveauté littéraire ?	Este vre o noutáte literárâ ?
Je ne crois pas ; la littérature est étouffée par la politique.	Nu cred ; literatúra e inadussitâ de politicâ.
C'est dommage ; et dans les arts?	Pacát ! şi in árte ?
Les arts sont encore dans l'enfance.	Artele sîntŭ áncâ in copilâríe.
Et au théâtre?	Dar la teátru ?
On y donne, le plus souvent, de mauvaises traductions de drames.	Se dâ cele maĭ multe orĭ níste réle (proáste) tradúcerĭ de dráme.
Est-il vrai que les auteurs suivent différents systèmes d'orthographe ?	Adevér e câ autóriĭ urmézŭ deosebite sistémurĭ de ortográfie ?
Oui ; c'est une tour de Babel.	Assa ; e o Babélâ, túrnul Vavilónuluĭ.

Pagina 147 din *Gramatica limbii române* de V. Alecsandri

Et lequel vous semble préférable ?	Si care vi se pare mai de preferât ?
Le plus simple et le plus facile à apprendre.	Cel maĭ simplu şi maĭ lésne de invâtsát.
32° Pour aller et venir.	*Pentru a merge şi a veni.*
Qui est là ?	Cine ĭ acoló?
Entrez.	Intrâ.
D'où venez-vous ?	De únde, venítsĭ?
Je viens de chez moi.	Vin de la mine, de a cásâ.
Où allez-vous ?	Unde, ve dúcetsĭ?
Je vais me promener.	Me duc se me prímblu, la primbláre.
Je vais voir un parent.	Merg la o rúdâ.
Je vais chez M. D..., chez madame D...	Me duc la Dómnul, la Doámna D...
Je vais ici près, au spectacle, à l'église.	Me duc aicĭ aproápe, la teátru, la biséricâ.
Voulez-vous que j'aille avec vous ?	Vreĭ se vin cu dumnetá ?
Allons ensemble.	Háĭdetsĭ impreúnâ.
Retournez sur vos pas.	Intoárcete inderépt, inapóĭ.
Venez ici.	Vinâ aice.
Montez.	Suĭ.
Descendez.	Coboárâ.

Pagina 148 din *Gramatica limbii române* de V. Alecsandri

deşi mai puţin corectă, e mai dulce şi chiar mai armonioasă"[173]. În scrisoarea trimisă lui Iacob Negruzzi în 8 ianuarie 1872, despre care s-a vorbit mai înainte, se menţionează: „De vreme ce scriu *nasc*, e logic să scriu *nascĭ*, însă românul ce posedă armonia în ureche şi pe vîrful limbei, va pronunţa *naştĭ*, fiind mai puţin aspru la auz"[174].

Se observă la Alecsandri o grijă aparte pentru respectarea, în opera literară, a vorbirii fiecărui personaj, mergînd pînă la respectarea pronunţiei dialectale şi chiar a unor particularităţi de pronunţie zonale. Dăm cîteva exemple din comedia într-un act *Cinel-Cinel*, a cărei acţiune se petrece „la o moşie din Valahia, lîngă hotarul Moldovei, în anul 1858"[175] şi în care personajele sînt din nordul Munteniei (*Sandu*, *Florica*, *ţărani*, *ţărănci*), din Bucureşti (*Smărăndiţa*, *Tincuţa*) şi din Moldova (*Graur*):

Sandu: „aţi sfîrşit *dă* curăţit grădina?" (p. 656)[176]; „Aoleo! ce necaz *pă* capul meu *dă* cînd a venit nepoată-mea Smărăndiţa cu prieti*n*ile ei *acilea*, la moşie!" (p. 656); „v-aţi *j*ucat *dă*-a Baba-oarba cu ţeranii" (p. 683); „Tu seameni a fi fecior de oameni" (p. 681).

Smărăndiţa: „să jucăm *de* ziua mea" (p. 663); „iar s-a mînieat *pe* noi că ne-am îmbrăcat *ţărăneşte*" (p. 662); „N-auzi, *flăcău*, cum te chiamă?" (p. 670); „Ce vrea flăcăul *ăsta?*" (p. 664); „Tot *acile-i* moldoveanu?" (p. 666).

Graur: „Aşa ţi-i *gi*oaca?" (p. 671); „să *gi*uri că" (p. 661); „să ne *gi*ucăm cu toţii" (p. 678); „Cruce-a*gi*ută!" (p. 679); „Tată-meu îi *vieriu*, şi eu sînt *ficior* boieresc" (p. 683); „Tu ai *gîcit*, Florico, tu a *me* să fii" (p. 685); „*Gîcit*-aţi ce-i floarea cea *rumănă*?" (p. 685).

Florica: „Rumena floare e gura *mea*" (p. 685).

Către ultima parte a activităţii sale, Alecsandri începe să renunţe la unele particularităţi de grai moldovenesc, în special la cele fonetice, deci la acelea care nu aveau prea mare semnificaţie din punctul de vedere al stilului[177]. De exemplu, în drama *Despot Vodă* (Bucureşti, 1870), nu mai apare *gi* din dialectul moldovenesc, fiind înlocuit cu *j*: *ajută*, *ajutor* etc.; apare *furnicar* în loc de *furnicariu*; de asemenea: *jale* în loc de *jele* etc.

Este foarte greu de stabilit felul în care Alecsandri pronunţa cuvintele. E de presupus că pronunţia sa nu putea fi alta decît cea moldovenească. Analizînd atent scrierile lui Alecsandri — şi în special obser-

[173] Cf. *nota* la poezia *Mihu Copilul*, în volumul de *Poezii populare ale românilor*, Bucureşti, 1866.

[174] V. Alecsandri, *Scrisori*, 1904, p. 56.

[175] V. Alecsandri, *Opere complete*, partea *I*, *Teatru*, Bucureşti, Ed. Socec, 1875, p. 655.

[176] *Ibidem* (Cifrele dintre paranteze trimit la această ediţie).

[177] Cf. G. Ivănescu, *Limba lui Vasile Alecsandri (II)*, în „Convorbiri literare", nr. 7, din 15 aprilie 1972, p. 11.

vînd rimele —, am putea conchide că poetul era cîteodată un nonconformist şi în pronunţare, aşa cum a fost şi în ortografie, pentru el important fiind atît „uzul", cît şi tehnica de versificaţie. Dealtfel, poetul însuşi menţionează în nota despre care a fost vorba mai sus: „Poezia ca o fiică bună a României adoptează cu drag toate aceste pronunţii deosebite şi le întrebuinţează după *cuviinţa ritmului şi după îndemnul armoniei*"[178] (subl. ns.).

*

Critica lui Alecsandri îndreptată împotriva a tot ce era contrar legilor de evoluţie istorică a limbii şi-a găsit locul mai ales în lucrările sale beletristice. Garabet Ibrăileanu remarca — pe bună dreptate — că „în celelalte privinţe — limbă, literatură — Alecsandri este critic ca toţi ceilalţi (junimiştii), dar *tot practic în opere beletristice*"[179] (subl. ns.). Aşa, de pildă, tendinţele italienizante ale lui Ion Heliade Rădulescu, de după 1840, sînt criticate cu severitate în *Istoria unui galbîn:*

Galbînul: — ...Şi trebuie să mărturisesc că el agiunsese la o ghibăcie atît de măiastră în măsluirea cărţilor, încît ar fi meritat cu toată dreptatea o odă *escamotofilă* în soiul acelei adresate d-lui Rodolfo[180] de d. Eliad, marele *ammiratore della prestidigitazione.*

Paraua: — (boldind ochii) Ce cuvinte sînt aceste?

Galbînul: — Aceste sînt cîteva cuvinte *dintr-o nouă limbă românească ce se descopere acum la Bucureşti* (subl. ns.).

Paraua: — Dar *escamotofil* ce bazaconie este?

Galbînul: — *Escamotofil* e văr primar cu *braţalba*, cu *lungumbra* şi frate de cruce cu *Broascăoaietaurie* şi cu *impercaicoifagi* a d-lui Aristia[181].

---

[178] V. Alecsandri, *Opere complete, Poesii*, vol. I, 1875, p. 251. Astfel de procedee erau frecvente şi în versurile altor poeţi contemporani (de exemplu, Bolintineanu, Eminescu).

[179] Garabet Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iaşi, 1970, p. 110.

[180] Cf. N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti în veacul al XIX-lea*, vol. II, Bucureşti, 1908, p. 156: „Un prestidigitator italian, ...Rodolfo, venise la Bucureşti şi, încîntat de prestidigitaţia lui..., Eliad îi închinase o poezie *în cea mai înaltă limbă neînţeleasă*" (subl. ns.).

[181] C. Aristia a compus un poem lung, *Stanţe epice*, care păcătuia printr-o limbă artificială şi printr-o ploconire faţă de domnitorul muntean. Vasile Alecsandri a publicat un articol plin de ironie la adresa autorului şi a creaţiei sale. Iată începutul criticii lui Alecsandri: „Bateţi din palme, românilor, şi strigaţi ura, căci, în sfîrşit după o *lung-largă* aşteptare de vreo cîteva mii de ani, v-aţi învrednicit a dobîndi un poem epic! Veacul vostru de glorie a sosit sub figura unui tom în 8 °, *plin de versuri sucite şi de idei încă şi mai sucite* (subl. ns.). Bucuraţi-vă, patrioţilor, dacă nu vă este frică

Paraua: — Nu te înţăleg.

Galbînul: — Te cred; dar ian întreabă pe *croitorii* lor (subl. ns.) dacă înţăleg cuvintele *teşmecherii* şi *haram*, şi să vezi că ţi-or răspunde: *nu te capisc* sau: *nu te comprind*[182].

În fond, Alecsandri îl aprecia pe Heliade pentru contribuţia lui la dezvoltarea culturii româneşti, implicit, pentru tot ce făcuse pentru limba română pînă la 1840; aprecia, de asemenea, vastele cunoştinţe lingvistice ale învăţatului de la Bucureşti, găsindu-l că „este, în privirea cunoştinţei limbei noastre, cel mai învăţat, cel mai competent dintre noi toţi care ne ocupăm de literatură... Eliad şi eu ne potrivim în cele mai multe idei despre lucrările *Societăţii literare* şi chiar am convenit de a aşterne împreună un proiect de gramatică şi ortografie"[183].

Dragostea nemărginită pentru limba maternă l-a determinat pe Alecsandri „să lupte, mai ales prin teatrul său, împotriva latiniştilor, a italieniştilor şi a altor stricători de limbă"[184]. Reţinem, în acest sens, scena din vodevilul într-un act *Rusaliile*, în care Ianus Galuscus face o declaraţie de dragoste soţiei vornicului din sat, utilizînd omonimii supărătoare, într-un limbaj artificial, „în jargonul lui Laurian, sau, care vrea să fie al lui Laurian"[185], ca să folosim cuvintele lui Garabet Ibrăileanu: „Susană, eşti belă, eşti chiar florelinte, / Ş-a tale beleţe mă scoate din minte! / Eşti belă! şi chipu-ţi treptat se beleşte, / Şi anima-mi, belo, amînd vestezeşte! / Te am cu paşiune, te am cu ardoare/ Te am, şi de acuma viaţa mea toată / Va fi pentru tine oficiolată!"[186]. Consecinţele exagerărilor latiniste sînt redate cît se poate de simplu, dar convingător, tot în *Rusaliile*, prin replica lui Veveriţă: „Se poate, cumătri; însă vina noastră-i dacă nu-i pricepem?... *Ei ne grăiesc într-o limbă străină, parcă noi am fi pricopsiţi ca dînşii*"...[187] (subl. ns.), sau prin replicile Suzanei adresate lui Galuscus: „Nu te-nţeleg, domnule, ce vrei să-mi spui... Ce limbă grăieşti, că parcă se bat calicii la gura d-tale"[188], şi mai departe: „...ascultă, domnule Găluşcă, dacă vrei să vorbeşti româneşte ca să te înţeleagă românii, bine; iar de nu, du-te, omule, de unde ai venit, că nu ţi se trec braşoavele pe la noi"[189]. Într-o scrisoare a poetului adresată lui Iacob Negruzzi, găsim: „cînd locui-

---

a intra în categoria acestei strofe minunate, ce se deosebeşte prin o bogată sărăcie de armonie poetică: „Nu poate fi patriot! / Acela răpeşte tot; / N-are nici patriotism, Are mare egoism!" (Vezi *Stanţe epice de d-l Aristia*, în *Opere complete*, III, *Proză*, Buc., Ed. Socec, 1876, p. 431.)

[182] V. Alecsandri, *Opere complete*, partea a III-a, *Proză*, 1876, p. 15–16.

[183] „Convorbiri literare", nr. 12, decembrie, 1906, p. 1098–1099.

[184] Cf. Iorgu Iordan, *Un scriitor popular: Vasile Alecsandri*, în vol. *Limba literară*, Craiova, 1977, p. 175.

[185] Garabet Ibrăileanu, *Op. cit.*, p. 112.

torii de peste Carpați or învăța a grăi ca Cipariu, Laurian și Maxim et *tutti-quanti*, ei nu se vor mai înțelege cu românii din Principate..."[190]. Dintr-o altă scrisoare a lui Alecsandri, adresată însă lui Alecu Hurmuzachi, desprindem: „Cînd dracu om înțelege că o literatură, ca să fie literatură adevărat națională, trebuie să-și iee izvorîrea din geniul poporului, iar nu din fabricile de cuvinte pocite a lui Cipariu et Companie!"[191].

Purismul lui Aron Pumnul este zeflemisit în comedia într-un act *Millo director:*

Vivat sacr-apariciune
A lui nenea Ciune![192]
Ce-a adus deșteptăciune
L-a noastră năciune..."[193]

sau, în scrisoarea parodie *Ablativul ciune:*

---

[186] Vasile Alecsandri, *Opere complete, partea intîi, Teatru*, București, Editura Socec, 1875 p. 705. În *„Esplicarea cuvintelor..."*, la p. 1765 se spune:
„Pag. 705 belă înseamnă frumoasă.
" " florelinte înseamnă înflorită.
" " belețe înseamnă frumusețe.
" " pășiune înseamnă pasiune.
" " oficiolată înseamnă impiegată".

[187] V. Alecsandri, *Opere complete, partea intîi, Teatru*, Buc., Ed. Socec, 1875, p. 722.

[188] *Ibidem*, p. 705.

[189] *Ibidem*, p. 706.

[190] Scrisoarea este trimisă din Mircești la 1 noiembrie 1869; vezi *Scrisori*, p. 50.

[191] Scrisoarea este expediată tot din Mircești, la 28 aprilie 1868; vezi „Convorbiri literare", XL, 1906, p. 1101.

[192] Termen ironic pentru denumirea lui Aron Pumnul. Se știe că acesta a comis eroarea de a aplica în dezvoltarea limbii române moderne legi fonetice și de formare a cuvintelor care funcționaseră în epoca veche, cînd s-a format limba noastră. Astfel, el propunea ca neologismele să fie adaptate sistemului de derivație românească. Întrucît sufixul latin *-tionem* se transformase în română în *-ciune*, Aron Pumnul propunea formele neologice *năciune* pentru „națiune", *ocupăciune*, pentru „ocupație" etc., după analogia termenilor moșteniți din latină: *rugăciune, închinăciune* etc.

În aceeași scrisoare despre care a fost vorba mai sus, Alecsandri se plînge prietenului său Al. Hurmuzachi împotriva redactorului care-i făcuse corecturi în manuscrise: „Dacă *Foaia societății* ține să mă aibă de colaborator, pretind ca să mă primească cu defectele mele de stil și de limbă, iar nu să mă *ciunească* din cap pînă în picioare și să-mi schimbe cuvintele. Nu voiesc să fiu silit a primi *impresiuni*, cînd eu mă mulțumesc cu *impresii*, nici să mă înzestreze cu *onoare*, cînd eu mă mulțumesc cu *onor*... iar dacă această foaie are de gînd a cădea în păcatul foilor ardelene, adică de a propaga *Pumnalismul* cu *lepturărismul* și cu *fundăciunismul* acestui onorabil profesor (e vorba de I. G. Sbiera, n.ns.) eu unul mă despart de ea..." (Vezi „Convorbiri literare", 1906, p. 1 101).

[193] V. Alecsandri, *Op. cit.*, p. 878.

„Domnule redactor! Publicăciunea ce ai dat petițiunei nefericitului ğ scurt în numărul trecut mă încurajează și pe mine a mă plînge în public de trista pusăciune ce am dobîndit de cîtva timp în limba năciunei române. Dă-mi însă ertăciune, domnul meu, dacă ieu permisiunea să-ți scriu cu termináciunea în *ciune*, căci frecantăciunea ciuniștilor mi-au însuflat oarecare presumciune. Am avut slăbiciune a crede la început, cînd mi-am făcut apariciunea în lume, că aș fi de mare folos pentru epurăciunea, ornămentaciunea și latinăzăciunea limbei române; și nici gîndeam că voi găsi cea mai mică contestăciune pentru dritul meu de națiunalizăciune într-o țeară înzestrată cu o liberă constituciune... etc."[194].

În continuare predomină ironia la adresa ideilor lingvistice ale lui Aron Pumnul: „Născut dintr-un tată ce a murit de două mii de ani, din Gramaticul Roman Ablativus, am răsărit în parterul României noue ca o ciupercă antică și am cercat a trece drept floare"[195].

De asemenea, purismul lui Aron Pumnul este zeflemisit și în vodevilul *Rusaliile:*

Galuscus: — ...În trei rînduri de tipar numai o singură greșeală de ortografie. Redaptorul a scris *națiune* în loc de *năciune;* păcat![196] (subl. ns.).
Răzvrătescu: — Ai adus banii contribuției?
Galuscus: — Las-că ți-oi da eu contribuciune.
Ești pentru năciune
O perturbăciune...
....
Duci la perdiciune
Pe biata năciune.
Răzvrătescu: — Ciune, ciune, ciune,
Du-te-n năibăciune!
Ești o scăpăciune
Din Balamuciune[197].

---

[194] Publicată sub titlul *Ablativul ciune*, în „România literară", 1855, nr. 3 din 15 ianuarie, p. 40; vezi și G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, București, Ed. tineretului, 1965, p. 119.

[195] Vezi „România literară", 1855, nr. 3 din 15 ianuarie, p. 40.

[196–197] V. Alecsandri, *Op. cit.*, p. 703, 718.

Un loc aparte în comediile lui Alecsandri îl ocupă critica bonjuriştilor[198], adică a acelora care imitau latura superficială, negativă, a vieţii occidentale, ca de exemplu: îndepărtarea de popor, de tradiţiile naţionale, cosmopolitismul, frivolitatea, luxul lipsit de gust, galomania etc. Iorgu, personajul principal din comedia *Iorgu de la Sadagura*, cînd se înapoiază în casa unchiului său Damiean, după ce petrecuse doi ani în străinătate, la Sadagura (un fel de „centru utopic cosmopolit, probabil Parisul"[199]), îşi arată dispreţul său ridicol faţă de tot ce e autohton: „Apoi ce să-ţi spun, *mon cher oncle?*... Cînd au trăit cineva într-un tîrg civilisat ca Sadagura, şi cînd este silit în urmă a veni într-o ţară ticăloasă ca a noastră, contrastul i se pare atît de piramidal, încît nu poate găsi cuvinte destul de energice, pentru ca să esplice ceea ce simţeşte înlăuntru"[200]. Iorgu este aprobat întru totul de către Gahiţa Rosmarinovici: „*Rezon*... are *rezon*, *monsiu Georges!* Iaca de pildă eu, care am voiajarisit, şi care am fost la Cernăuţi... nu pot să mă deprind nicidecum cu Moldova... Of!... de-aş scăpa mai degrabă de ţara asta!"[201].

Conversaţia dintre Iorgu şi snoaba franţuzită Gahiţa reducîndu-se la fraze româneşti inconsistente, la exclamaţii şi cuvinte franceze adaptate unei pronunţii „sui-generis", îl determină pe Damiean să-l întrebe pe vărul său Gîngu: „Măi Gîngule, înţălegi tu ce limbă vorbeşte Iorgu cu Gahiţa?"[202]. În altă parte, Alecsandri insistă intenţionat asupra discuţiei dintre Gahiţa şi Damiean, cu scopul de a demonstra „contactul" bonjuriştilor cu cultura franceză. Observăm, totodată, şi un comic de limbaj rezultat din alipirea sufixului grecesc *-arisi* la verbe de origine romanică[203]:

Gahiţa: — Îi *superflu* să mă *cozarisim* împreună asupra acestui *suget*, pentru că nu ne înţelegem.

Damiean: — *Superfiiur* sau *nesuperfliur*... nu ştiu... dar că nu te înţăleg?... asta-i adevărat..., d-voastră, ipochimene alese, cărora vă este ruşine a trăi şi a grăi ca părinţii voştri; d-voastră,... care vă faceţi momiţele altora, împrumutînd de la străini numai cele rele, nemaiputînd trăi decît cu *bonjur*, cu *balmange* şi cu *parle, marle, cheschevu;* şi cărora în sfîrşit vă e ruşine să fiţi moldoveni curaţi, români get-beget..."[204].

[198] Termenul de „bonjurist" era atribuit în acea vreme tuturor tinerilor care studiaseră în universităţile din Germania, dar mai ales în Franţa. Alecsandri însuşi fusese denumit cu acest termen. Trebuie să facem distincţie între pleiada de tineri cu studii în străinătate şi animaţi de cele mai nobile sentimente pentru patrie şi popor şi sclivisiţii care apăruseră în societatea românească. Pe aceştia din urmă îi vizează critica lui Alecsandri. (Vezi şi V. Alecsandri, *Proză*, p. 316.)

[199] Cf. Valeriu Ciobanu, *Satira „Bonjurismului" în literatura rusă şi română*, în „Limbă şi literatură", II, Buc., 1956, p. 87.

[200] V. Alecsandri, *Opere complete, Teatru*, 1875, p. 1003.

[201] *Ibidem*, p. 1003–1004.

[202] *Ibidem*, p. 1003.

[203] Cf. Traian Cantemir, *Vasile Alecsandri, Comicul de limbaj*, în „Ateneu", nr. 7, iulie 1971.

Gahiţa, reproşîndu-i provincialului Damiean că nu era la curent cu „reformaţia" care se introdusese în ţară, îi recomanda: „...du-te, *je vous prie*, în capitalie!... Du-te de te întîlneşte cu cavalerii de acolo... şi să admirezi amabilitatea lor... Du-te... intră în saloanele brilante, unde ard sute de *bugii*, iar nu lumînări de său ca pe-aici... du-te de vezi oglinzile acele mari cari îţi reflectarisesc tot trupul... Du-te mai ales de vezi damele acele educarisite, care stau ziua la oglindă de-şi împodobesc graţiile figurei şi a trupului, iar nu ca pe la noi, să meargă la bucătărie şi la spălătorie ca să-şi feştelească rochiea şi degetile. Du-te de le vezi toate acele, ş-apoi mi-i zice dacă influenţa străinilor ne-au stricat mintea, sau dacă ne-au *developat-o*"[205].

Ascultînd-o cu luare aminte, Damiean răspunde: „Săraca limbă!... de te-or fi sucind şi pe acolo tot aşa, apoi te-ai sfinţit! eşti bună de pus la svîntat în pod..."[206]. Şi, în sfîrşit, Alecsandri — atît de pornit împotriva celor care nu aveau respect pentru limba, tradiţiile şi civilizaţia poporului nostru, în general — are prilejul să-i înfiereze prin replica lui Damiean: „De mi-a veni şi Iorgu cu *superfliuri*, îl ciomăgesc... De mi-a veni şi Iorgu în doaga ei, îl trimit la Goliea"[207].

Critica lui Alecsandri vizează de cele mai multe ori şi pe „bonjuristele" care întrebuinţează cuvinte franceze sau le romanizează în mod ridicol. Exemplul tipic este oferit de Coana Chiriţa care, în comedia *Cucoana Chiriţa în voiaj*, uzează de un limbaj împestriţat cu termeni cronicăreşti şi cu galicisme. „În sfîrşit — spune Coana Chiriţa — am sosît la Paris, în patria lui *monsiu Şarlă*!... Ştiţi, *monsiu Şarlă*, care o fost dascalu lui Guliţă... În Paris! minunea minunelor! tîrgu Vavilonului din zîlele noastre! Am ajuns noaptea şî am tras la un otel din uliţa: *Geofroi Marie*, adică: *Mi-i frig, Marghioală*"[208].

În *Chiriţa în provinţie*, Chiriţa — care învăţase o franţuzească „în felul ei"[209] — discută cu Monsiu Şarlă astfel:

Chiriţa: — Monsiu Şarlă... ian dites-moi, je vous prie: est-ce que vous êtes... mulţemit de Guliţă?

Şarl: — Comme ça, comme ça... mulţemit et pas trop.

[204] V. Alecsandri, *Opere complete, Teatru*, 1875, p. 994–995.

[205–207] *Ibidem*, p. 995–996.

[208] V. Alecsandri, *Opere complete, Teatru*, 1875, p. 74.

[209] Cf. G. Călinescu, *Op. cit.*, p. 97.

Chirița: — C'est qu'il est très... sburdatic... mais avec le temps... je suis sûre qu'il deviendra un tambour d'instruction.
Șarl: — (cu mirare) — Tambour?...
Chirița: — Oui... adică dobă de carte... tambour... nous disons comme ça en moldave[210].

Aici, ca și în „je ne voudrais pas qu'il perde son temps pour des fleurs de coucou", ca să dăm un alt exemplu din multele care pot fi oferite — se observă că traducerea literală a unor expresii idiomatice românești este pentru Alecsandri un procedeu lingvistic în producerea cu intenție a unor situații ilariante[211].

Limbajul Floricăi, soția grădinarului Marin din comedia *Scara Mîței*, este un amestec de limbă română cu balcanisme și franțuzisme. În povestirea *Istoria unui galbîn*, prin intermediul galbenului personificat, scriitorul țintea cosmopolitismul și imoralitatea femeilor din clasa suprapusă: „Cucoana isprăvniceasa lua lecții de limba franceză, *pentru că astăzi în Moldova e cam rușine să vorbească cineva românește* (subl. ns.) și alesese drept profesor pe verișorul ei, care fusese crescut într-un pansion din Iași și care învățase acolo *a moncheri* pe fieșcare"[212].

*

Necălăuzindu-se după principii lingvistice riguroase[213], el a susținut unele norme ortografice (ca, de exemplu, *ŭ* final „ca semn de plural la verburi.. *eu merg, ei mergŭ* etc.[214]), unele etimologii fanteziste (despre care am discutat mai sus) și anumiți termeni (ca: *onor, president, seanță*, în loc de *onoare, președinte, ședință*) pe care evoluția limbii literare nu i-a reținut. Cu toate că aceste „erori" sînt „infinit mai mici și mai puține decît contribuțiile pozitive reale pe care le-a adus la îmbogățirea limbii literare române și la alcătuirea unei ortografii naționale"[215], unii critici i-au negat competența în problemele limbii. Astfel, Gr. H. Grandea spunea că, în *Dicționar grotesc*, Alecsandri scrisese „glume asupra cuvintelor nouă" [216]. În *Notițe diverse* din *Archiva pentru filologie și istorie* din Blaj i se atrăgea atenția lui Alecsandri de a nu mai încerca să devină „o celebritate filologică" [217]. Luînd poziție împotriva acestei critici, Titu Maiorescu întreba, pe bună dreptate, în studiul său *Direcția nouă în poezia și proza română*: „În privința limbei române să tacă poetul Alecsandri..?" Și tot Maiorescu îl elogia, în același studiu, pentru lupta dusă în apărarea, consolidarea și dezvoltarea limbii române literare moderne: „Vasile Alecsandri, prin scrieri și sfătuiri orale, ne-a întărit în tendința de a ne emancipa limba din pedantismul filologilor și de a o primi așa cum iese, ca un izvor limpede, din mintea poporului. El a dat susținerii noastre teoretice sprijinul renumelui său literar, și, dacă încercările de îndreptare limbistică vor izbuti, o mare parte a meritului îi revine lui" [218]. În articolul *Alecsandri și Eminescu*, Șerban Cioculescu notează: „Grație lui Vasile Alecsandri, mai ales, s-au constituit, între 1840 și 1870, limba noastră literară și literatura noastră modernă. El este cel mai de seamă artizan, atît al poeziei, cît și al prozei noastre, într-o vreme cînd amîndouă ezitau între sisteme lingvistice aventuroase sau calcuri străine"[219].

Așadar, prin articole, scrisori, conferințe, prin participări la dezbaterile din sînul Academiei Române, prin aducerea pe scenă și ridiculizarea rătăcirilor lingvistice ale epocii, dar mai ales prin creația sa artistică, deci printr-o activitate practică, Vasile Alecsandri a contribuit la apărarea și consolidarea evoluției firești a limbii noastre literare, la modernizarea acesteia.

---

210 V. Alecsandri, *Teatru*, I, E.S.P.L,A, 1952, p. 177.
211 Cf. Traian Cantemir, *art. cit.*, p. 13.
212 V. Alecsandri, *Opere complete, III, Proză*, 1876, p. 26.
213 Poetul însuși spunea: „Sistemul meu a fost: totdeauna de-a mă feri de sisteme gramaticale și de-a mă conduce după armonia limbei" (Vezi V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 91).
214 *Ibidem*, p. 57.
215 Cf. Petru E. Zugun, *Alecsandri și purismul*, în „Iașul literar", nr. 7, 1965, p. 69. Vezi și *Alecsandri și curentele lingvistice din vremea lui*, în vol. *Unitate și varietate în evoluția limbii române literare*, Iași, ed. *Junimea*, 1977, p. 102.
216 Vezi *Albina Pindului*, 15 august 1869, București. Vezi și scrisoarea din 1 noiembrie 1869 prin care Alecsandri îl ruga pe Iacob Negruzzi să publice în „*Convorbiri*" o notă, precum că: „*Dicționarul grotesc* nu e o colecție de glume, ci o critică foarte serioasă". (Cf. V. Alecsandri, *Scrisori*, p. 50.)
217 Cf. *Archiva pentru filologie și istorie*, 1869, p. 544.
218 Titu Maiorescu. *Critice*, I, E.P.L., 1967, p. 200—201, 208.
219 Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, E.P.L., 1966, p. 189.

II. Aspecte de limbă în poezia lui Vasile Alecsandri

FONETICA

Alecsandri şi-a desfăşurat activitatea literară într-o vreme cînd în cultura noastră aveau loc mari controverse cu privire la limbă. În Transilvania latinismul, în Bucovina purismul lui Aron Pumnul, iar în Muntenia alunecarea lui Heliade spre italienism ofereau un peisaj foarte variat al tendinţelor lingvistice. Şi totuşi, cei mai mulţi cărturari îşi dădeau seama de necesitatea unor norme unitare pentru dezvoltarea limbii noastre literare, dar renunţau cu greu la formele regionale. Crearea unor norme mai stabile cerea multă răbdare şi înţelegere, reveniri şi renunţări. Aceasta explică faptul că întîlnim atîtea variante în scrierea unor cuvinte, de la o ediţie la alta, la scriitorii vremii şi mai ales la Alecsandri şi Negruzzi. Numai treptat, şi mai cu seamă după Unirea Principatelor, aceste norme încep să fie create, scriitorii moldoveni, mai mult Negruzzi şi mai puţin Alecsandri şi Russo, adoptînd principiile heliadiste. Aproape toţi aceşti scriitori, şi mai tîrziu şi Eminescu, au cunoscut folclorul, au scris articole despre el, iar Alecsandri şi Eminescu au fost influenţaţi de poezia noastră populară. Cu toată dorinţa scriitorilor de a se supune unor norme generale, găsim în operele lor destule fonetisme ale graiului vorbit în Moldova.

Lucrarea de faţă nu-şi propune o comparaţie între Alecsandri şi ceilalţi scriitori. Totuşi, înainte de a trece la problemele care fac obiectul acestui capitol, vom urmări, pe scurt, cîteva fonetisme ale limbii vorbite în Moldova la mai mulţi scriitori şi în culegerea de poezii populare

a lui Alecsandri [1], întrucît aceste fenomene se găsesc aproape la toţi scriitorii moldoveni, multe dintre ele fiind atestate încă din secolele precedente în diferite texte literare. Aşa, de exemplu, *e* medial neaccentuat, devenit *i*, figurează în poeziile populare culese de Alecsandri. De exemplu: „Un mîndru cînt*i*c, / Cînt*i*c de voinic" (*Mihu Copilul*), dar şi în poezia lui Alecsandri: „Ş-al ei cînt*i*c de iubire" (*O noapte la Alhambra*); la Russo: „Cînt*i*cul meu" (*Cîntarea României*, versetul 50); „De d*i*ochi, de soarte rele" la Alecsandri (*Baba Cloanţa*) şi la Eminescu: „nu le fie de d*i*ochi" (*Călin, File din poveste*).

În formele *cîne, mîni, pîne* se păstrează fonetismul *î*; în poeziile populare, „pui de cîni"; „Azi e luni şi mîni e marţi" (*Dolca*), în poezia lui Alecsandri: „un cîne roade-un os" (*Baraganul*); „Grozane! Ce-o fi ziua de mîni?" (*Dumbrava-Roşie*); la Eminescu: „Cu mîne zilele-ţi adaogi" e titlul unei poezii; la Negruzzi: „cînele linge mîna care-l bate" (*Alexandru Lăpuşneanul*).

În sfîrşit, mai notăm şi *a* etimologic în *samă*, de exemplu, în poezia populară: „Dă-mi giuncanii tăi de vamă / Şi îţi cată-apoi de *samă*" (*Vidra*), la Alecsandri: „Amîndoi sîntem de-o mamă, / De-o făptură şi de-o samă" (*Hora Unirei*) sau la Eminescu: „sama deie-şi" (*Călin, File din poveste*).

Se înţelege că, în poezia lui Alecsandri, aceste forme regionale sînt folosite alături de formele literare, populare sau arhaice, aşa cum se arată şi în cercetarea de faţă.

Fonetisme regionale în vocalism

ă protonic medial > a [2]

Fenomenul trecerii lui ă protonic medial la a este atestat în documentele din Moldova, începînd cu secolul al XVI-lea [3]. În graiurile din Ţara Românească, ă protonic s-a menţinut şi s-a impus mai tîrziu în limba literară. La Alecsandri apare frecvent fonetismul moldovenesc, dar se întîlneşte şi forma literară:

[1] *Poezii populare ale românilor* adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri, Bucureşti, Tipografia lucrătorilor asociaţi, MDCCCLXVI, 416 p.

[2] Primul sunet înfăţişează pronunţarea din limba literară, al doilea fonetismul notat în poeziile lui Alecsandri.

[3] Cf. Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 585. Pentru extinderea teritorială a fenomenului şi explicaţia lui, vezi R. Todoran, *Despre un fenomen fonetic romănesc dialectal: ă protonic> a*, în SCL, tom. V, nr. 1–2 (1954), p. 63–85.

aratare: „o naltă aratare“ (II, 84) [1];

armasar: „falnic armasar“ (O., 278); „pe-un armasar calare“ (II, 9); dar și *armăsaru':* „să-mi trăiască armăsarul“ (O., 191); *armasari:* „iuți armasari de la Misir“ (O., 278); „armasari zburdalnici“ (II, 12); *armasarii:* „în bălți de sînge își joacă armasarii“ (II, 72), dar și *armăsarii:* „Pe-armăsarii șoimuleți!“ (O., 522);

balaie: „luna cea balaie“ (O., 105); „frumoasă și balaie“ (II, 17), dar și *bălăioară:* „De-aș avea o bălăioară“ (O., 101);

balani: „Copilași de cei balani“ (II, 159);

barbat: „barbat mîndru“ (O., 128); „Andrii-Popa, hoț barbat“, cu sensul de *haiduc viteaz* (136); „(Ștefan cel Mare) barbat între barbați“ (II, 23) etc.; *barbați [i]*: „De-aș avea vreo șepte frați, / Toți ca mine de barbați“ (O., 102), dar în ediția 1853, p. 4 și în ediția 1863, p. 2: *bărbați;* „toți barbații sînt zmei ce s-au luptat“ (II, 10), dar și *bărbații:* „unde sînt bărbații, voinicii, junii, tarii“ (II, 14), precum și *bărbaților:* „sufletul bărbaților, / Mîndriile romane!“ (261);

barbației: „Simbol al barbației“ (II, 195), dar și *bărbăție:* „al bărbăției semn“ (*Id.*, 14), iar în alt loc, probabil și pentru cerințele rimei: „Înfruntînd pe-Osman-Gaziul, și prin fapt de bărbăție / Ridicînd o țară mică peste-o mare-mpărăție!“ (II, 189) și *bărbătesc:* „pept bărbătesc“ (O., 144);

calare: „Iar în urmă-le calare, / Vine-o mîndră fată mare“ (O., 450); „pe-un armasar calare“ (II, 9) etc., dar și *călare:* „Veni pe un zmeu călare / S-ajute-n lupta mare“ (II, 219);

[1] Întrucît operele lui V. Alecsandri publicate în edițiile din 1853, 1863, 1875 se găsesc mai rar, pentru a veni în sprijinul cititorilor am folosit următoarele ediții pe care le-am notat astfel:

O. = V. Alecsandri, *Opere, I, Poezii, Doine, Lăcrimioare, Suvenire, Mărgăritărele*, Text stabilit și variante de G. C. Nicolescu și G. Rădulescu-Dulgheru, Studiu introductiv, note și comentarii de G. C. Nicolescu, Ed. Academiei R. P. R., 1965.

I = V. Alecsandri, *Opere, I, Poezii*, Text ales și stabilit de G. C. Nicolescu și G. Rădulescu-Dulgheru, Studiu introductiv, note și comentarii de G. C. Nicolescu, Buc., E.P.L., 1966.

II = V. Alecsandri, *Opere, II, Poezii*. Text ales și stabilit de G. C. Nicolescu și Georgeta Rădulescu-Dulgheru. Studiu introductiv, note și comentarii de G. C. Nicolescu, Buc., Editura pentru literatură, 1966. Cifrele din paranteze indică paginile.

carare: „barba-i lungă, aspră se tîrîie-n carare“ (II, 89); „vai de-acel ce-apucă pe-a soarelui carare!“ (95); dar și *cărare:* „Astfel vesel pe-o cărare / Glumeau gingașele fete“ (O., 177); „Trece hoțul hăulind, / Pe cărare coborînd“ (450);

carată: „apa cea din vale în gura ta carată“ (II, 88);

cata: (te-oi) *cata:* „Că mă jur de mi-i scapa, / Ca pe-un frate te-oi cata“ (O., 138);

craiasă: „s-ajungi craiasă“ (I, 336);

departare: „- Frate,- n departare / O pajură mare“ (O., 337), dar în edițiile din 1853, p. 185, și 1863, p. 187: *depărtare;* „După dînsa-n departare, / Colo-n fund, în fund la zare, / Se ivește-un negru nor“ (O., 416), dar în ediția 1863, p. 256: *depărtare;* „un copilandru privește-n departare“... (I, 362); „fuge-n departare“ (363, 428); „Din departare suflă un vînt ce geme, plînge“ (II, 25) etc., dar *depărtare, depărtări:* „Și de-acolo-n depărtare“ (O., 412), însă în *România literară*, nr. 8, 20 februarie 1855, p. 93 întîlnim *departare;* „lagărul răsună în lungă departare“ (II, 19) etc.;

departat: „Și glasu-i se îngheață / De mine departat“ (O., 313); „De lume departat“ (I, 390); „Privind cu dor la raiul din fundul departat“ (II, 96); *departată:* „țara departată“ (II, 64); *departate:* „pe dealuri departate“ (II, 87), dar și *depărtate, depărtați:* „țărmuri depărtate“ (O., 269); „Spre codrii depărtați“ (II, 132);

se departau: „Gondole negre multe se departau de maluri“ (O., 299);

dragalașe, dragalașă, dragalașii: „gura lui șoptește cuvinte dragalașe“ (II, 87); „Sub verdeața dragalașă dispar crengile pe rînd“ (I, 337); „Copila dragalașă“ (II, 66) etc., dar și *drăgălașă:* „Zîna drăgălașă, cu glasul aurit“ (I, 311); „Frunza verde drăgălașă“ (II, 125); „astfel dragalașii de-a lor iubiri au parte...“ (II, 100);

flacară: „fulgeri de flacară-argintie“ (O., 387), dar și *flacără:* „În ochii tăi, iubito, o flacără s-aprinde?“ (I, 401);

facînd: „Facînd [1] trei cruci, noi am răspuns...“ (II, 171); „Facînd [2] visuri de noroc“ (*Id.*, 198);

[1] Forma regională este perfect explicabilă, întrucît vorbitorul este personajul Peneș Curcanul.

[2] Fonetismul regional este folosit de Alecsandri în 1879, cînd scrie poezia *Margarita*. Poezia apare în „Convorbiri literare“, nr. 4, 1 iulie 1881, p. 162–163, sub titlul *Margareta*.

fațarnice: „Să scape de-ale nopţei faţarnice năluce" (II, 289);
gramadă: „S-aşază-n giur gramadă, / ... / Pe perne de zapadă" (I, 397); dar şi *grămadă:* „barbarii toţi grămadă" (O., 418); „O tainică grămadă" (II, 117);
haitașii: „Haitaşii mare foc aprind" (I, 397);
haulind: „Trece hoţul haulind" (O., 450); „Haulind pe lingă juguri" (I, 334); „Vine astfel haulind" (II, 151);
harmasari: cu h protetic: „O herghelie de harmasari zmeioşi" (II, 75); „să pască harmasarii" (77);
încarcate: „table încarcate de scule şi merinde" (II, 18);
înflacarat(ă): „Pe zenitul adînc, înflacarat" (II, 101); „cu fruntea-n-flacarată" (II, 23);
(ţie) *însaşi* „însăşi": „O! Moldovo, ţară mîndră /.../ Ţie însaşi pregăteşte viitor de libertate!" (O., 344);
(tu) *însaţi* „însăţi": „Dar tu însaţi, tu pe care / Te-aveam tainic Dumnezeu" (O., 511);
-nspaimîntat: „Tot omul vede moartea ş-aleargă-nspaimîntat" (II, 80); dar şi *spăimîntată:* „E un lup ce se aruncă după prada-i spăimîntată" (I, 319);
jaratici: „Şi ochi de lei, de vulturi, de leoparzi sălbatici, / Ce ard sub valul nopţii ca nişte roşi jaratici" (II, 19);
lasate: „cupe lasate în uitare" (II, 143);
latrare: „aude-n cîmp latrare" (I, 317);
malaiul: „V-aţi mîncat de mult malaiul" (O., 350);
mamaligă: „Gateşte-o mamaligă ferbinte de gustare" (II, 302);
mareaţă: „ca o lumină de glorie mareaţă" (II, 174);
margaritar: „ca un viu margaritar" (II, 148), unde trecerea lui ă la a poate fi explicată şi prin asimilare vocalică, întrucît vocala accentuată este un a (cf. I. Gheţie, *BDLR*, p. 215);
matasă: „haine de matasă" (O., 107), (însă *mătasă*, în „Propăşirea", nr. 3, 23 ianuarie 1844, p. 22; ms. 1497; ed. 1853, p. 9; ed. 1863, p. 7), dar şi *mătasă* în ediţia 1875, I, p. 69: „Am cămeşă cu altiţă / Tot de fir şi de mătasă" (O., 173);
naframă: „Cu genele căzute pe ochi ca o naframă" (II, 98); „naframă albă" (O., 121, 122), dar şi *năframă* („Albina românească", nr. 38, 16 mai 1843, p. 150; „Propăşirea", nr. 16, 30 aprilie 1844, p. 128; ms. 1497; ed. 1853, p. 21—22);
naravul: „Lupul schimbă al său păr, / Dar naravul, niciodată!" (I, 387);

navală: „Acu să-ntraţi navală" (II, 27); dar şi *năvală:* „Dar viteazul cu-a sa pală / Face drum pintre năvală" (O., 418); năval: „Năval cu toţi în lagăr, năval!" (II, 28); „Tatarii ca zăvozii pe dînsul dau năval'!" (79); „Ş-n pîrău navală-au dat" (O., 129), dar şi *năvală* (ms. 1497; ed. 1853, p. 26);
nazdravană, nazdravane, nazdravani: „o floare nazdravană" (II, 92); „pajuri nazdravane" (38); „creieri nazdravani" (297), dar şi năzdrăvan: „Măi, voinice năzdrăvan!" (O., 163);
necalcate: „Locuri necalcate de pas de om" (II, 98);
pagîni: „Sînt român cu patru mîni / Şi am leacuri de pagîni" (II, 22);
partaşă: „Tu care-ai fost partaşă / La tainica-i iubire" (I, 413);
parîndu-i: „parîndu-i mai pustie" (II, 131);
paşeşti: „Paşeşti cu-avînt de tinereţe" (II, 222);
paşteau: „Caii lor paşteau deoparte" (II, 160);
patrunzatoare: „cîntece patrunzatoare" (II, 291);
plapînde: „plapînde,-au adormit" (II, 290);
pradători: „Pradători de fete mari" (II, 160);
prapastii: „prapastii fără punte" (II, 39);
primavară: „flori de primavară" (II, 79); *primavara:* „Primavara-ncîntatoare" (I, 331);
primavaroasă: „zi primavaroasă" (I, 351);
ratacise: „ea ratacise în zboru-i sfiicios" (II, 289);
sapat, sapată, sapate: „Pe margine sapat" (O., 278), dar şi fenomenul invers: *săpat* (ed. 1863, p. 141); „A sapat... o triremă ideală" (I, 364); „pata fărădelegei în fruntea mea sapată" (II, 81); „hieroglife sfinte / Cu paloşul sapate" (20), dar şi *săpau:* „Ş-a lui sprintene copite / Săpau urme pe pămînt" (O., 152);
scafîrlia: „Să umple scafîrlia-mi cu creieri nazdravani" (II, 297);
scaldată, scaldaţi: „scaldată în navalnic" (I, 345); „scaldaţi în sînge" (II, 31);
scapa: „de mă-i scapa / Ca pe-un frate te-oi cata" (O., 138), dar şi *scăpa, căta* în ed. 1853, p. 35, şi în ed. 1863, p. 34;
scapare: „pentru tine de-acum nu e scapare" (II, 79); *scapate:* „frîiele scapate de-a lung în aer zbor" (II, 101);
spaimîntare: „Fost-au încă la serbare / Oaspeţi mari de spaimîntare" (O., 610), dar şi fenomenul invers: *înspăimîntare* („Revista română", mai 1862, p. 161) şi *spăimîntare* (ed. 1863, p. 409);

spaimîntată, spaimîntate: „prin lumea spaimîntată" (O., 413), dar *spăimîntată* („România literară", nr. 8, 20 februarie 1855, p. 93; ed. 1863, p. 253); „lumea / spaimîntată" (II, 50); „Copile spaimîntate mînînd turme de oi" (II, 13), dar și *spăimîntate:* „mii de glasuri spăimîntate" (I, 317);

tatar, tatarul, tatare (voc.): „Paloș de tatar" (O., 155); „Vai de leah, vai de tatar / Ce luptau cu un stejar" (I, 410); dar și *tătar:* „năprasnicul tătar" (II, 129); „Ghirai Mîrza tatarul" (II, 41); „Măi tatare" (O., 180, 181 se repetă de 18 ori); *tatari, tatarii, tatarilor, tatare* (adj.): „Goană de tatari" (O., 156), „fug de la tatari" (I, 354), „trei sute de tatari" (II, 12); „e cu tatarii în luptă" (76); „tatarii" (79, de 3 ori, 80); „robia tatarilor" (130); „oarde tatare" (159), dar și *tătarii, tătărime, tătărimea, tătarimea, tătaresc:* „tătarii din Crîm" (II, 129); „deasa tătărime "(80); „tătărimea s-apropie" (79); „Tătarimea iar rîdea" (161); „Cîmpul tătaresc" (I, 411); de menționat prezența în aceeași poezie, *Ghioaga lui Briar*, a formelor: „năprasnicul tătar", „tătarii din Crim" (II, 129) alături de „robia tatarilor" (130);

vapaie: „vapaie-nflacarată" (II, 85);

vaietîndu-se: „(Baba) vaietîndu-se, plîngînd" (II, 203);

zapadă: „Ghirai [...] mort zace pe zapadă" (II, 43), dar și *zăpadă:* „cumplita iarnă cerne norii de zăpadă" (I, 315);

zurgalăi: „răsună clinchete de zurgalăi" (I, 315).

Forme cu ă în loc de î prezente în unele graiuri moldovenești:

bătlan: „Iar pe mal, în liniștire, un bătlan, pășind încet, / Zice: ..." (I, 346);

întăi: „Care stele mai întăi / Au să iasă-n fața ei?" (O., 619), „De trei ori ajunsese la șanțuri cel întăi" (II, 182), „Ca la Plevna, unde astăzi cei întăi ați pus piciorul" (188);

măhnit, -e; măhnire: „robul măhnit" (O., 282), „un înger măhnit" (587), „Se perde doru-n umbra amurgului măhnit" (II, 73), „gînduri măhnite" (O., 120); „Mergi dar fără măhnire, te du și fii voioasă" (269); „să n-ai măhnire" (I, 418);

măngăiere, măngăios, măngăitor: „Dulcea măngăiere se coboară-n lume" (O., 573; în ediția 1863, p. 377: *mîngăere*), „Și glasu-i de moarte, adînc, măngăios" (O., 587); „reazem măngăitor" (O., 583; în ediția 1863, p. 384: *mîngăitor*); *mîngăiere, -i; mîngăios, mîngăioși, să mîngăi:* „Taci, măicuță cu durere, / Că-ți aducem mîngăiere" (O., 616); „Ca să afle mîngăiere / La cumplita sa durere" (O., 621), dar și *mîngîiere:* „Astfel dulcea-mi mîngîiere / Au perit de pe pămînt" (O., 310; în ed. 1863, p. 166: *mîngăere*); „Vin' să afli mîngîiere" (O., 326; în ed. 1863, p. 180; *mîngăiere*); „Lege făr'de mîngăieri!" (O., 307); „Cînd va sosi, o! Doamne, un timp mai mîngăios" (O., 499); „Doi luceferi mîngăioși" (O., 612); „Să mîngăi dulce pe gondolier" (O., 292);

mănie, (te) *mănii:* „Dar e teribilă-n mănie" (II, 109); „T-ei face că te-mănii" (I, 332);

pănă: „Zi de vară păn-în seară" (O., 138; în „Propășirea", nr. 30, 6 august 1844, p. 240: *păr-în sară*); „Tot așa păn-în deseară" (O., 173); „De la mine păn'la tine" (471); „Din soarele-răsare și păn'la soare-apune" (II, 93) etc., dar și *pînă:* „Calu-i ud de sînge pînă la genunchi" (572; în ediția 1863, p. 377: *pănă*); „Și de-o lună pîn-acum" (II, 186); „Pînă-n fund la Mărul-Roș" (II, 205) etc.;

rănchează, au rănchezat: „Boii rag, caii rănchează" (I, 314); „Calul trist au rănchezat" (O., 129);

fărămate: „trupuri fărămate" (O., 419); în „România literară", nr. 8, 20 februarie 1855, p. 95: *sfărămate;*

sfășie, sfășiitoare: „crud tigrul ce sfășie" (II, 84); „buze sfășiitoare" (O., 533; în ediția 1863, p. 351: *sfîșiitoare*);

vălcele: „Peste dealuri și vălcele" (O., 103).

a > ă în cuvinte de origine latină:

blăstem, -uri; blăstemat, blăstămată, blăstămînd (cf. lat. pop. blastimare=blasphemare): „De blăstem să ai scăpare" (O., 435), „Blăstemul țării tunînd să cadă /.../ Blăstem și ură!" (535); „blăstemuri crude" (O., 153), „Din suspin ea naște vînt / Și blăstemuri din cuvînt" (II, 204); „Plugul blăstemat" (294), „fierul blăstemat"

(295); „O fantasmă se arată, / Se arată blăstămînd" (O., 151), dar și *blăstemînd* (ed. 1853, p. 44); „Cînd zbori noaptea blăstemînd" (O., 108); „Monăstire blăstămată"[1] (O., 435);

fărmecare: (farmec<lat. pharmacum): „O nenvinsă fărmecare" (II, 198), „toată fărmecarea intimei poezii" (249); *fărmăcat:* „Multe minți ai fărmăcat" (O., 205, dar *fărmecat* în ed. 1853, p. 89; ed. 1863, p. 89); *fărmecător, fărmecătoare:* „sărut fărmecător" (II, 155); „Nopțile-s fărmecătoare" (O., 582), „la chip fărmecătoare" (II, 67);

părechе (<lat. paric(u)la), *părechi, împărechete:* „păreche fericită" (O., 288); „vin pe rînd, păreche" (I, 341); „Părechi îmbrățișate cu dulce înfocare" (I, 333); „Împărechete inimi perdute-n ferciri" (O., 299);

părete (<lat. paries, -tis), *păreți(i):* „Strofe scrise pe un părete" (I, 377), „Și cadrele-aurite ce de păreți sînt prinse" (311), „păreții fini de lac" (357);

spăriat, -ă (cf. lat. *expavorere<pavor): „Întreabă, pe Danubiu, Balcanul spăriat" (II, 49); „rîndunica spăriată" (I, 355); dar și ă>i în *ridică*<lat. eradicare, astfel:

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
se rădică (128)	se rădică (130)	se ridică (I, 136)
	să rădice (352)	să ridice (II, 119)
	rădici glasul (351)	ridici glasul (II, 117)

ori ă>î, astfel:

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
se rădica... (104)	se rădica (105)	se rîdica (I, 110)
omul rădică (117)	omul rădică (119)	omul rîdică (I, 125)

[1] Fenomenul este atestat și în documentele moldovenești de la începutul secolului al XVII-lea (cf. I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei R. S. R., 1975, p. 133).

ă păstrat în cuvinte de alte origini:

învălit („înveli", cf. sl. valiti), *dezvălit, se-nvăleau:* „Iată-l colo jos lungit, / Într-o burcă *învălit* (O., 519, dar *învelit* în ed. 1863, p. 341); „Cu peptul dezvălit" (O., 135; II, 142), în ed. 1853, p. 32: *disvălit*; „Cu nori negri se-nvăleau" (O., 215);

năsipul (<bg. nasip), *năsipos, năsipile:* „o șopirlă de smarald / Cată țintă, lung la mine, părăsind năsipul cald", „apa... / săpînd malul năsipos" (I, 339); „Lungi pustiuri năsipite" (II, 124), dar și *nisip:* „Pe nisip călcînd alene" (II, 358);

răsipită („risipi"<bg. razsipja, scr. rasipati): „Armata glorioasă e frîntă, răsipită" (II, 35);

răteazӑ (etimologie necunoscută): „Corbaci rătează capul baronului Huminski" (II, 33);

răzămată (etimologie necunoscută): „Cînd, nobil răzămată pe falnicul tău leu, / Videai Adriatica săltînd la glasul său" (O., 299, dar *răzemată* în ed. 1853, p. 153 și *rezemată* în ed. 1863, p. 155), însă și *rezemat:* „Copiliță! zice el Rezemat de-un stejărel" (O., 504); „Capul rezemat de pept" (II, 44);

dar și ă>i *în:*

ediția 1863	ediția 1875
răsipește (254)	risipește (II, 12)
(se) răsipesc (258)	(se) risipesc (II, 16)
răsipită (273)	risipită (II, 33)
răsipurile (277)	risipurile (II, 37)
răsipuri (323)	risipuri (II, 86)
răsipire (324)	risipire (II, 87)
năsipul (256)	nisipul (II, 14)

e *medial neaccentuat*>i[1]

adimenit: „Petre Majă-adimenit, / Din somn dulce s-a trezit: (O., 522); „Albert, craiul Lehiei... / Adimenit, se crede stăpîn pe viitor" (II, 10);

[1] Fenomenul apare deseori în documentele din Moldova, atît în secolul al XVII-lea, cît și în secolele următoare (cf. I. Gheție, *Op. cit.*, p. 106).

cîntic, cînticul, cîntice: „Cîntic de fericire" (O., 273), „Se-nalță-un cîntic melodios" (O., 291), „Cînticul gintei latine" (II, 109), „Cînticul mai spune încă" (O., 177), dar și fenomenul invers: *cîntecul* („Bucovina", nr. 6, 1/13 februarie 1850, p. 27); „cîntice pătrunzătoare" (II, 291);

degite, -le: „din degite plesnind" (O., 105), dar și *degete* („Propășirea", nr. 3, 23 ianuarie 1844, p. 22); „Prin degitele morții trecînd cu vitejie" (II, 12);

de diochi, diochiul: „Să-l ferim de diochi rău" (O., 202), „Crunt diochiul a ajuns / Pe copii și i-au străpuns!" (O., 614);

disghețat: „pămîntul disghețat" (II, 125);

dismierdări: „Ca dismierdări plăcute de glas prietenesc" (O., 265);

galbin, galbini, galbină, galbine: „un galbin gîndăcel" (I, 324) etc.; „Salbă de galbini" (O., 122); „Papagali verzi, roși și galbini" (I, 359); „Coloarea galbină e cea mai distinsă" (Nota lui Alecsandri: I, 357); „flori galbine-n cosiță" (O., 101);

galiș, galiși: „Ochii galiș i se-nchid" (O., 609); „Mandarina cu ochi galiși" (I, 358);

gemini: „doi cai gemini" (II, 12), dar și *gemeni:* „Doi brazi gingași de o samă, / Ca doi gemeni dintr-o mamă" (O., 615);

îngălbinit, -ă: „Soarele îngălbinit" (I, 381), „Luna saltă-ngălbinită" (O., 538), dar și fenomenul invers: *fuge-ngălbenită* („Revista română", 1861, p. 776);

îngălbinești, îngălbinea, îngălbineau, îngălbinind: „Iubito, zice unul, pe față-ngălbinești (I, 401), „Mărioara-ngălbinea" (O., 220): „Frunzele-și îngălbineau" (215); „Dar iarba îi răspunde pe cîmp îngălbinind" (II, 131);

limpide: „limpide izvor" (O., 587), „Apoi sorb limpidea rouă din a florilor potire" (I, 342), dar și *limpede:* „Lîng-un „limpede izvor" (O., 618); „limpede senin" (II, 130);

prietin, -i: „Un domn vecin, prietin, un domn creștin, un rege" (II, 25); „Lăsînd frumoasa țară, surori, prietini, frate" (O., 269);

privighează: „— Sentinelă, privighează!" (O., 416);

sprintinei, sprintinele: „Ca doi vulturi sprintinei" (O., 412), dar și forma: *sprintenei* (ed. 1863, p. 251); „Dați-mi aripi sprintinele" (O., 384), dar și *sprinten:* „unui sprinten nor" (O., 429), *sprintene:* „sprintene coloane" (I, 359), *sprintenel:* „Hoțul pleacă sprintenel" (O., 451);

videa: „Se videa mișcînd la zare" (O., 152), „străinul le videa" (208), „Stă neclintit și fără a videa" (II, 60), dar și *vedea, vedeți:* „Om vedea ca-ntr-o grădină" (O., 146), „Vedeți voi o rază vie" (II, 189).

Notăm trecerea lui **e** la **i** prin disimilare în hiatul *e—e>i—e* [1]. Acest hiat e caracteristic graiurilor din Moldova [2] în anumite cuvinte, ca de exemplu:

crieri: „Jder luptă, umblă, cîntă, nevrînd ca să se culce, / Dar somnu-i varsă-n crieri beția lui cea dulce" (II, 180), dar și *creieri:* „Dar am avut nevoie de mii și mii de ani / Să umple scafîrlia-mi cu creieri nazdravani" (297);

cutrieră: „Și toamna-i fără roadă, ș-a iernii vijelii / Cutrieră cu zgomot pustiele cîmpii" (I, 361);

grieri: „Goale salamandre prinse-n horă vie / Ce la glas de grieri saltă-n veselie" (II, 200).

În formele *cîne, mîni* (adv.), *mîne* (subst. f. pl.), *pîne*, fonetismul î (atestat încă din secolul al XVI-lea în documentele din Moldova [3]) este păstrat sau introdus în secvența *îi* cu anticiparea timbrului palatal:

cîne, cîni, cînii: „Le răspunse atunci un cîne" (O., 350), „un cîne latră la o umbră ce-i apare" (I, 328) etc.; „s-aud cîni la vînătoare" (I, 318); „cînii latră la un loc" (I, 314), dar și *cîinii:* „Dar, de hîdă ce-i, o latră cîinii spariați din sate" (II, 293);

mîni („mîine"-adv.): „Mîni în purpură și-n aur / Am să fiu încoronat" (O., 296), dar în ed. 1863, p. 153 este fenomenul invers: *Mîini*; „Azi e viață, mîni e moarte, / Azi plăcere, mîni dureri!" (O., 307), dar fenomenul invers în ed. 1863, p. 163: *mîini*; „Mîni e ziua luptei" (II, 18), dar și *mîine, mîini:* „Cine știe mîine încă / De-om mai fi pintre cei vii?" (O., 441), „Azi unul și mîini altul se duc din astă lume" (II, 157);

mîne („mîini" — subst. f. pl.), *mîni, mînele, mînile:* „Mîne mici de patriciană" (O., 295); „femei cu flori în mîni" (433); „Mînele cumplit își frînge" (O., 108); „Unind mînile noastre în vecinică-nfrățire!" (O., 390), dar în ed.

[1] Cf. I. Gheție, *Op. cit.*, p. 108.

[2] Cf. Acad. Al. Rosetti și Ion Gheție, *Limba și stilul operei beletristice a lui Mihai Eminescu*, în *Studii de istoria limbii române literare*, secolul al XIX-lea, vol. 2, Ed. pentru literatură, 1969, p. 315.

[3] Cf. Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea* (București), 1968, p. 507—508, 583.

1853, p. 230 și în ed. 1863, p. 232: *mînele;* „Cu toți mînile vă dați!" (O., 407), dar în ed. 1863, p. 250: *mînele;*

pîne, pînea, pîni: „Na, să-ți cumperi haine și casă și pîne" (O., 144), „Ș-ați mușcat mîna ce vă dă pîne" (535); „Dulce-a mai fi pînea de la snopurile lor" (I, 348); „Tot poporul: rudă, frate, soră, mamă și părinte, / Ca la domni, cu pîni și sare, vor ieși vouă-nainte" (II, 189).

Forme mai vechi cu **î** *inițial în poziție nazală:*

să întru: „Cînd soarta vru să întru în rai de fericire" (O., 254), dar și *se intru* în ed. 1853, p. 120 și în ed. 1863, p. 122.

La Alecsandri, fenomenul e prezent mai mult în proză. În poezie apare în neologismul *(a) însufla*[1]:

însuflă: „Că mă bate vînt de vară / Și-mi însuflă dor de țară" (O., 223); *însuflat:* „simțirea vie ce tu mi-ai însuflat" (O., 270).

Notăm și **î>i** sau **î>u**:

RR[2]	RL[3]	ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
însuflă-n (707)			insuflă-n (la erata vol. 3, p. 431)	insuflă-n (II, 161)
	însufle (188)		însufle (269)	insufle (II, 29)
		însuflă (155)	însuflă (157)	insuflă (I, 166)
		îmflate (182)	îmflate (184)	umflate (I, 194)

Forma *nour* (cu **o—o>o—u** prin disimilare[4] întîlnită la toți scriitorii moldoveni este concurată de *nor* (**o—o>o** prin contragere), care este o formă muntenească și ardelenească:

nour: (O., 477; I, 318, 339; II, 35, 39); *nouri* (O., 538; I, 330, 338, 345, 355; II, 13, 40, 45, 85, 99, 139, 188, 204, 250 etc.);

---

[1] Fenomenul este întîlnit și la alți scriitori. Vezi, de exemplu, *însuflare* la Ion Budai-Deleanu, *Țiganiada*, ediție îngrijită de J. Byck, București, 1953, p. 95.

[2] RR=„Revista română", octombrie-decembrie 1862.

RL=„România literară", nr. 15, 23 aprilie 1855.

Cf. Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II, *Rostirea*, București, 1959, p. 114 și p. 379.

nor: (O., 545, 614; I, 327, 346, 377, 390; II, 37, 40, 45, 80, 89, 96, 100, 102, 114, 130, 149, 294); *nori* (O., 126, 139, 167, 215, 254, 270, 282, 307, 312, 334, 367, 372, 389, 545, 613; I, 314, 315, 320, 378, 395, 420; II, 23, 130, 138, 185, 191, 195, 304).

Se constată în poezia lui Alecsandri o frecvență mai mare a formelor *nor, nori*, forme care s-au impus și în limba literară.

Fenomenul trecerii lui **o** (aton) la **u** în *cocoș, cocor* prin disimilare vocalică *(o—o>u—o)* este caracteristic Moldovei[1]:

cucoșul: „Țipă cucoșul trezit" (O., 110); „Cucoșu-n departare intonă o fanfară!" (II, 70), dar și „*cocoș*" rimînd cu „*roș*": „Duce-te-ai în calea oarbă / Alungată de-un cocoș / Pînă-n fund la Mărul-Roș" (II, 205);

cucoare, -le: „glasuri de cucoare" (O., 384), „Cîrdurile de cucoare" (I, 314) etc., „șiruri de cucoare" (II, 55); „Cucoarele în șiruri zburînd spre orizon" (I, 312), „Cucoarele" (titlu, 327), „Cucoarele-n triunghiuri prin aer înșirate" (II, 93), dar și *cocor, cocoare:* „iată-le colo sub nor, / În văzduh călăuzite de-un pilot, bătrîn cocor" (I, 327), „lungi șiruri de cocoare" (I, 362).

Diftongul **ea** monoftongat în **è** în monosilabe sau în poziție finală este foarte rar în poezia lui Alecsandri, începînd cu ediția 1875, de exemplu:

colè: „Mîndruliță de la munte, / Ce nu treci cole pe punte" (O., 185), dar și *colea* (ed. 1853, p. 72); „Iată, vin pe rînd, păreche, și pătrund cole-n poiană / Bujorelul vioi, rumen, cu nălțuța odoleană" (I, 341); „Vin'cole lîngă mine, și nu fii dușman mie, / Căci vîrsta între oameni stinge — orice dușmănie!" (II, 31), dar și *colea:* „Colea pe răni eu am găsit,/ Virtutea militară!" (II, 172).

Fenomenul apare mai des în ediția din 1863:

ediția 1863	ediția 1875
De-aș *ave* o puiculiță (1)	De-aș *avea* o puiculiță (I, 3)
De-aș *ave* o mîndrulică (1)	De-aș *avea* o mîndrulică (I, 3)
N-aș *vrè*... (142)	N-aș *vrea*... (I, 148)
Sînt lucinda *stè* (367)	Sînt lucinda *stea* (II, 134)

---

[1] Cf. I. Ghețic, *Op. cit.*, p. 115.

Acomodarea la timbrul vocalei accentuate prin reducerea poziției de hiat (**i—a>ie**)[1]:

uries, -ă: „și pe noianul mărilor / Ca uriaș plutește" (O., 584); „Coman de la Comana, un uries de munte" (II, 13); „Desime uriesă" (II, 88);

uriesul, uriesi, uriesii, uriese: „Uriesul Strîmbă-Lemne" (II, 37), dar și *uriașul:* „uriașul ce s-arată crunt la lume" (II, 39); „copacii uriesi" (II, 36), „Uriesii stau buimatici" (II, 40); „umbre uriese" (O., 386), „lupte uriese" (II, 20) etc.;

mîngăieți: „Și pe țara mea iubită, / Mîngăieți-o-n lipsa mea!" (O., 478), dar și **ia**: „Atunci Petre *ia* cuvînt" (O., 520), dar în ed. 1863, p. 342: *ie;*

abie: „Șepte zile-abie trecea" (O., 609), „Abie zice" (O., 108), dar și *Abia* („Propășirea", nr. 3, din 23 ianuarie 1844, p. 23; ms. 1497, f. 3), „Abie zis-au..." (O., 614), dar și *Abia* („Revista română", mai 1862, p. 163; ed. 1863, p. 414), „(Sînger) De-abie sosit în viață" (II, 85) etc.

Fenomen de regresiune prin depalatalizarea consoanei și trecerea lui **ie>e**, *după labială*

Este un fenomen fonetic limitat geografic care se explică printr-o falsă regresiune și care a apărut tîrziu în limba literară[2] și fără șanse de generalizare[3]. Fenomenul apare însă cu o mare frecvență în cîteva cuvinte din poezia lui Alecsandri, astfel:

pele, pei, pelița: „ard jupiți de pele" (O., 519), „uzi la pele" (II, 178), „au pe capetele lor / Pei de feare-ngrozitoare" (I, 364), „fiica unui mandarin / Ferind pelița-i de aur și rotundu-i pept de crin" (360), „Oricine-l vede-n soare cu pelița lui albă" (II, 75);

pept, peptul, pepturi: „Din pept inima să-i stoarcă" (O., 106), „în pept inimă ferbinte" (115), „Pept în pept" (137) etc., „aduc în pept suspinuri" (I, 337), „să dau cu tine pept" (II, 187), dar și *piept:* „Rămas-am singur eu... și am / În piept inima rece" (II, 168), „lebăda la umbră pe piept se netezea" (248) etc.; „Să te strîng

[1] Fenomenul trecerii lui **iá** la **ie** (ię) datează din secolul al XVI-lea în Moldova (cf. I. Gheție, *Op. cit.*, p. 120).

[2] Se întîlnește la Ion Budai-Deleanu: *peri*, 3 sg. (p. 178), dar și *pier*, 1 sg. (p. 178) în *Țiganiada*, ediție îngrijită de J. Byck, Buc., 1953, și la Costache Conachi: *ferul* (p. 50, 79), dar și *fierul* (p. 67) în *Poesii, Alcătuiri și Tălmăciri*, ed. a II-a, Iași, 1887.

[3] Cf. Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, ed. a II-a, București, Editura Minerva, 1971, p. 567, 568.

la peptul meu" (O., 185), „Cînd pe valul peptului" (212), „Și inima în peptu-i bătea cu foc" (II, 174), dar și *pieptu-i:* „Românul are șepte vieți / În pieptu-i de aramă!" (II, 168); „pepturi de oameni răniți" (O., 575), „Și-n pepturi brazde multe, hieroglife sfînte / Cu paloșul sapate..." (II, 20);

peptiș: „Andrii... / Dă peptiș, sare pe șa" (O., 138);

(se) *perde*, (se) *perd, perdut, -ă, perduți, perdute:* „Pe cărarea ce se perde" (O., 115), „Se perde-n neagra ceață" (313), „Pintre negură se perde" (I, 322), „turcul se perde" (II, 20) etc., „se perd în vînt" (O., 281), „se perd de vii" (503), „Ca fantasme albe plopii înșirați se perd în zare" (I, 315) etc., „Și se teme să nu-l peardă" (II, 201); „Din ora de urgie în care te-am perdut" (O., 240), „Perdut în fericire" (315) etc.; „Palid convoi, perdut, uitat" (II, 63) etc.; „Singură, tăcută / Acum e perdută" (O., 379), „gîndirea-i e perdută" (II, 85), „Copila îl asculta perdută în estaz" (99); „În negura deasă rămîneau perduți" (O., 372); „pe cărări perdute" (O., 253), „Și cete de sălbateci prin codri deși perdute" (I, 312), „cu mințile perdute" (II, 17) etc.;

peri, pere, per, să peri, pereau, perit, periți, pei, peritoare, peire: „Peri ca un vis frumos" (O., 463), „Floarea pere, viața trece" (245), „Steaua vine, steaua pere!" (O., 310), dar și *piere* (ms. 1497, f. 48; ed. 1853, p. 164), „Acolo pere umbra în zilele de vară" (I, 361), „Și pere într-un fulger cum pere vestea bună" (II, 96); „Eu să per, eu?... niciodată!" (O., 415); „Cerbul moare, urșii per" (503); „O! viteze neferice, / Ai să peri în cîmp aice" (415); „Pereau în ochii noștri ca negurile-n soare" (II, 191); „Astfel dulcea-mi mîngîiere / Au perit de pe pămînt"; „Au perit, s-au dus cu tine" (O., 310), „Unde-au perit aseară un zmeu de dorobanț" (II, 179); „Periți, neguri dese! iată dulcea stea! / Pei străinătate! iată țara mea!" (O., 373), dar și *piei* (ms. 1497, f. 52; ed. 1853, p. 210); „lumea peritoare" (O., 217); „Fală sau peire / Vreau să dobîndesc!" (168), „Crezu-n a ta peire!" (I, 396), „buzduganul, unealtă de peire" (II, 78);

mez, mezul: „Tăcutul mez-de-noapte" (II, 41), „mez de noapte" (O., 210), dar și **miez** în ed. 1853, p. 95 și în ed. 1863, p. 96; de asemenea „*miez* de noapte" în toate edițiile: 1853, p. 129; 1863, p. 131; 1875, p. 137 (O.,

267), dar *mez* în ms. 823, f. 7; „Visînd în mezul iernii la blînda primavară" (II, 41), „Ei vin în mezul zilei c-un surd și tainic sunet" (I, 330), dar și *miezul*: „În miezul iernii" (II, 199), „Miezul nopții s-a ivit" (O., 520) etc.;

fer, ferul: „Iar Satan, c-un fer aprins, / Din pept inima să-i stoarcă" (O., 106), „platoșe de fer" (132); „Ghirai, c-un fer în peptu-i" (II, 43); „cu ferul ascuțit" (O., 138), „ferul greu mușcă-n bătătură" (II, 35), dar și *fierul*: „fierul blăstemat" (II, 295);

ferb, ferbi, ferbe, ferbea, ferbînd, ferbinte: „ferb scoțînd scîntei" (I, 395); „ferbi în clocot de aprigă mănie?" (II, 138); „ceaunul ce ferbe fumegos" (I, 362); „Ferbea văzduhul ca un iad" (II, 170); „Valuri mari... / ...ferbînd în spume" (39), „Ș-în pept inimă ferbinte / Ca ferbintea ta guriță" (O., 115), „soarele ferbinte" (I, 350), „sîngele prin vine se scurge mai ferbinte" (II, 18) etc., dar și *fierbinte*: „Din Meazăzi fierbinte" (II, 9), „inimă fierbinte" (30);

verme: „Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz / Un verme ce mănîncă albeața din obraz" (II, 81).

Cu privire la diftongi, notăm că *ziori*[1] „zori" este o variantă a formei actuale[2] provenite din contaminarea substantivului *zori* cu *zi*[3].

ziori, ziorile, ziorilor: „Iată-n ziori c-au și plecat" (O., 127), „Cînd luci lumina-n ziori" (129) etc., „Ziori de ziuă se revarsă peste vesela natură" (I, 329), „lumina rozatică din ziori" (II, 69) etc., dar și *zori*: „Mîna lui mîntuitoare / Poartă cîrma pînă-n zori" (O., 570), dar în ms. 2893, f. 14 și în ed. 1863, p. 375: *ziori*; „căldura luminii din zori" (O., 576), dar în ediția 1863, p. 380: *ziori*; „Armatele dușmane s-au întîlnit în zori" (O., 586), dar în ed. 1863, p. 388: *ziori*; „Te deșteaptă despre zori" (O., 600), dar în ed. 1863, p. 402: *ziori*; „Și-n zori tot cîmpu-i învălit / C-un giulgi nemărginit" (II, 65) etc.; „Plîngea cum plîng ziorile" (O., 218), dar și zorile: „Cînd zorile-s albe" (O., 613), dar în ed. 1863, p. 413: *ziorile-s*;

[1] Este întîlnit și la Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, ediție critică, cu introducere, note și variante de D. Popovici, București, Fundația pentru literatură și artă, vol. I, 1939, p. 177.

[2] Cf. Ștefan Munteanu, *lucr. cit.*, I, p. 5.

[3] Cf. acad. Al. Rosetti și Ion Gheție, *Limba și stilul lui Ion Heliade Rădulescu*, în *Studii de istoria limbii române literare*, Secolul al XIX-lea, 2, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 10.

„Vestitoarea ziorilor!" (O., 207, 221), „A ziorilor vie lucire" (II, 275), dar și *zorilor*: „Din a zorilor cununi" (O., 462), dar în „România literară", nr. 4, 22 ianuarie 1855, p. 55 și în ed. 1863, p. 300: *ziorilor*; „A zorilor vie lucire" (II, 254) etc.

Fonetisme regionale în consonantism

Labialele **dure** sînt întîlnite în cîteva substantive și adjective din poezia lui Alecsandri. De fapt, după labialele pronunțate dur, **e**>**ă** (*păscar, galbăn, galbîn*) și **ea**>**a** (*clipală, pribagă, craiovan, moldovan*[1]);

păscar, păscarul: „bietul păscar" (O., 305); „Păscarul Bosforului" (O., 276);

galbăn, galbîn(ă): „șes întins și galbăn" (II, 35); „Galbîn ca făclia de galbînă ceară" (O., 142);

clipală: „V-ați stins într-o clipală ca stele trecătoare" (O., 240); „Peste luncă se abate, darmă / sfarmă-ntr-o clipală" (II, 300);

pribagă: „Ea zîmbește, dar, pribagă, / Se preface într-un nor" (II, 149), dar și *pribeagă*: „Ca o pasere pribeagă" (O., 384; ed. 1863, p. 225), însă în ed. 1853, p. 223: *pribagă*;

craiovan: „Merge mîndrul craiovan" (O., 493);

moldovan: „Nici valah, nici moldovan; / Ci să fim numai români" (II, 245);

Labialele **moi** sînt prezente în cuvintele:

țipet: „țipet jalnic" (O., 421); „țipet. vaiet" (I, 317);

beutura: „Ș-acum așa de tare îți place beutura, / Cît vinul tot din lume de-abia ți-ar umplea gura" (II, 141);

cămeșă, cămeșuica: „O cămeșă-n zece ițe" (O., 608); „Iat-o în cămeșă albă" (II, 57); *cămeșa*: „cămeșa de la sîn" (I, 340); „cămeșa de pe spate" (II, 179); „Cămeșuica-și depărtă" (O., 208).

De notat și eliziunea lui **e** în **p-ale**: „**P-ale** lagunei lucioase spume" („Revista română", mai 1862, p. 157), însă Alecsandri va renunța la

[1] Fenomenul este atestat în documentele din Moldova încă de la începutul secolului al XVII-lea (cf. I. Gheție, *Op. cit.*, p. 125).

forma muntenească în ediţiile următoare (ediţia 1863, p. 382 şi ediţia 1875, II, p. 151: **Pe-ale** — vezi şi O., 578).

n>r

Trecerea lui **n** la **r** ca urmare a unei disimilări consonantice, în *nimărui*: „ochii nimărui" (O., 188); „Şi nu-i era, zău, nimărui / În pept inima rece" (II, 167). Fenomenul este cunoscut în partea nordică a ţării, în Moldova şi Transilvania.

s, ţ *duri*[1] *alternează cu* **s, t** *moi*

Fricativa **s** este rostită dur sau moale în cuvintele:

săcară: „ogorul de săcară" (O., 146), dar în ms. 1497, f. 15: *sacară*;

săcerate: „ca spicuri săcerate" (O., 586), dar în pastelul *Secerişul*, publicat în 1869: „secerea", „secerişul", „secerătorii" (I, 348);

sămănătorii: „Sămănătorii harnici", „Sămănătorii veseli" (I, 335);

sămn: „la stele sămn făcea", „Un sămn tainic de făcea" (O., 210, 214), dar în ediţia 1853, p. 95, 99 şi în ediţia 1863, p. 95, 100: *semn*.

Africata **ţ** este rostită dur în *bătrîneţă* şi *frumuseţă*, iar în *tinereţă—tinereţe* este rostită dur sau moale:

bătrîneţă — tinereţă, frumseţă: „Dar corbul cel prădalnic, / Tîmpit de bătrîneţă, / Rosti: Nebun şi jalnic / E omu-n tinereţă!" / „Astfel şi poetul viu în tinereţă /.../ Dar i-a plecat fruntea trista bătrîneţă" (II, 286); „De crezi în tinereţă, / În gingaşa frumseţă" (O., 256); „Pe cînd dalba-i tinereţă, / Şi frumseţă / Încîntau acest palat" (460), dar şi *tinereţe*: „un vis de tinereţe" (I, 315).

Modificări făcute pe parcurs: „Fără vreme vă *cosăşte!*" („Bucovina", nr. 2, 18 februarie — 2 martie 1849, p. 9), dar şi *coseşte* (ed. 1853, p. 115; ed. 1863, p. 117; ed. 1875, I, p. 123).

s, j *moi urmaţi de* **e**(<**ea**), *în poziţie* „*moale*"

şede: „Şede baba pe călcaie" (O., 105), „Şede argăţimea toată" (519); „Pe o joncă unde şede un om tînăr pescuind" (I, 360); „Jder şede tot la pîndă" (II, 180), dar şi *să şeadă*: „Las'să şeadă mari şi mici" (II, 184);

şepte: „De-aş avea vro şepte fraţi" (O., 102), dar şi *şapte* pentru a forma rima: „Ş-are fraţi de cruce *şapte* / Care-au supt sînge cu *lapte*" (136); „Şepte codri mari, cărunţi, / Şepte sate, şepte munţi" (O., 434); „Un turn nalt cu şepte rînduri şi cu şepte galerii" (I, 360); „Românul are şepte vieţi / În pieptu-i de aramă" (II, 168) etc.;

şerpe, Şerpe (nume propriu), *şerpele*: „şerpe veninos" (O., 416); „Velcea, şerpe iute" (II, 32); „Velcea, bastard lui Şerpe, ca şerpele pe apă / Alunecă prin duşmani" (II, 15) etc.;

şese: „am văzut pe Ursul gonit de şese turci" (II, 20), „Şi cu sergentul, şese!..." (170).

[1] Durificarea lui *s, ţ* apare bine reprezentată în documentele scrise în secolele al XVII-lea — al XIX-lea, în Moldova. (Cf. I. Gheţie, *Op. cit.*, p. 138.)

ğ / j

Fonetismul mai vechi **ğ**, caracteristic şi unor graiuri din Moldova, e frecvent la Alecsandri în ediţiile din 1853 si 1863 şi e menţinut, parţial, în ediţia din 1875, precum şi în poeziile publicate după această dată[1].

Cîteva cazuri în care **ğ** a fost înlocuit cu fonetismul literar:

ediţia 1853	ediţia 1863	ediţia 1875
	s-agiungi la mine (367)	s-ajungi la mine (II, 134)
	agiutor (316)	ajutor (II, 79)
Şi-au bătut gioc (32)	Şi-au bătut joc (31)	Şi-au bătut joc (I, 35)
	Umbra-i gioacă-n valuri (319)	Umbra-i joacă-n valuri (II, 82)
mă giur (35, 151)	mă giur (34, 153)	mă jur (I, 38, 161)
Giur pe Dumnezeu (213)	Giur pe Dumnezeu (215)	Jur pe Dumnezeu (I, 225)

[1] În drama *Despot Vodă* însă, *ğ* a fost înlocuit cu *j* (cf. G. Ivănescu, *Limba lui Vasile Alecsandri*, II, în „Convorbiri literare", nr. 7, 15 aprilie 1972, p. 11).

ediția 1853	ediția 1863	ediția 1875
	Dar giur pe Dumnezeu! (303)	Dar jur pe Dumnezeu! (II, 66)
	boi îngiugați (340)	boi înjugați (II, 104)
Amor vecinic își giura (44)	Amor vecinic își giura (44)	Amor vecinic își jura (I, 49)

După cum am mai spus, atît în ediția din 1875, cît și în poeziile publicate mai tîrziu, ğ apare alături de j, astfel:

agiuns: „Ce-am fost eu și ce-am agiuns!" (O., 515), dar și *ajuns:* „Nici au ajuns Moldova de rîsul mișeliei" (II, 25);

batgiocora: „Batgiocora infamă pe biata omenire" (II, 271);

giumatate: „Ce-s giumatate fete și giumatate flori" (II, 67);

giunghiul: „Ca giunghiul cel de moarte în inima plăpîndă" (II, 78);

gioacă: „Un colan tot de oțel... / gioacă fulgerii pe el" (II, 186); *giocul:* „Hora este chiar giocul cel vechi a romanilor și care era cunoscut sub numele de chorus". (Nota lui Alecsandri la poezia *Hora;* O., 169), dar și *joc, jocul, jucam:* „Șepte ani cu voinicie / Și-au bătut joc de Domnie" (O., 136), „Ș-al ei joc părea un zbor" (610), „Iar noi jucam hora din sat" (II, 169); „Retează capul lui Cobuz / Ș-astfel ne curmă jocul" *(Ibid.);*

(mă) giur: „Ah, mă giur pe-a ta zîmbire" (II, 267), dar și *jura:* „Ș-a vă jura că voi acum / Vinați în codrul verde!" (I, 398);

gios: „Deșartă-ți cupa gios" (II, 19), dar și *jos:* „Jos în vale, la văleni" (O., 200);

în giur: „Ș-așază-n giur gramadă" (I, 397); „Retrași în giur deoparte, nemernici, spărieți" (II, 79); *în giuru-mi, în giuru-i:* „Lunca în giuru-mi clocotește" (I, 339), „Eu cat eroi în giuru-mi, (II, 270), „Ca un balaur face în giuru-i o rotire" (78) etc.;

împregiur, împregiurul: „Împregiur iarba nu crește" (O., 150), „Tot e alb pe cîmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare" (I, 315), „Și pustiul tot mereu / S-a lăți-mpregiurul meu" (O., 415), „Fuge cardinalul... împregiurul lui / Vîjie și-l mustră boarea vîntului"(II, 45), dar și *împrejurul, jur împrejur:* „Și-mprejurul focului, / Trei tatari stînd locului" (II, 160); „Primblînd ochi cu durere pe morți, jur împrejur" (119); *împregiuru-i:* „Poporu-mpregiuru-i trist, cu-nfiorare, / La el se uita" (O., 142, „Păsărelele împregiuru-i zbor voioase și cîntînd" (I, 347) etc., dar și *împrejuru-i:* „Mărioara tremura, / Împrejuru-i se uita" (O., 219), „Nici vede împrejuru-i măcar urmă de pas!" (II, 131) etc.;

încungiură, încungiura, încungiuri, încungiurat, încungiurați: „Și încungiură pămîntul" (O., 608), „Și mii de suvenire mă-ncungiură-ntr-o clipă" (I, 312) etc.; „Și-n tăcerea nopții ce ne-ncungiura / Sufletele noastre ca și noi zbura" (O., 253); „Toporski veteranul... / Încungiurat de neamuri..." (II, 12); „Tot astfel și boierii... / Încungiurați de gloate..." (14), dar *înconjoară, încunjurat, încunjurînd:* „Și tot ce-i înconjoară, deal, luncă, șes, izvor, / E pacinic ca blîndețea din sufletele lor" (II, 176), „El vine ca păstorul încunjurat de turmă" (134), „mulți neferi călare, / Încunjurînd pe vodă, pășesc peste hotare" (294).

r moale / r dur

În mare măsură, r moale este înlocuit cu r dur în cuvintele formate cu sufixul *-ar (fugar, tufar)* și *-tor (călător, zburător)*, precum și în cuvintele: *altar, cer* etc.

Se mai întîlnesc însă și în ediția din 1875 forme cu *-iu* după **r**. Fenomenul cu caracter arhaic l-am înregistrat în cuvintele de origine latină:

fugariu (<postverbalul *fugă* [1]+suf. *-ar*)<lat. *fuga:* „Iar fugariu-n loc zburda" (O., 209), „Pe cînd fugariu-i sprinten nechează, mușcă, saltă" (II, 12), dar și *fugar, fugaru-, fugarul:* „Un voinicel în floare, pe-un alb fugar calare" (II, 75), „Deodată fugaru-mi, sforăind, s-opri" (O., 325), dar în ed. 1863, p. 180: *fugariu*-mi), „fugarul își adapă" (I, 347), „Și-au prins din cîmp fugarul" (II, 14);

tufariul (<*tufă*+suf. *-ar*)<lat. *tufa:* „În tufariul cel uscat" (ed. 1853, p. 6; ed. 1863, p. 4), dar în ed. 1875, I, p. 6: *tufarul* (O., 105);

pescariul (<lat. *piscarius):* „Păscariul s-oprește" (ed. 1853, p. 158, ed. 1863, p. 160), dar în ed. 1875, I, p. 169: *Păscarul* (O., 305);

[1] Cf. I. Coteanu, A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, *Vocabularul*, București, Ed. didactică și pedagogică, 1975, p. 159.

vînătoriul (<lat. *venatorem*): „Vînătoriul o alungă" (ed. 1863, p. 327) dar în ed. 1875, II, p. 90: *Vînătorul* (O., 503);

călătoriul (<*cale*+suf. *-ător*)<lat. *callis*: „Cînd pe malu-i trece noaptea/ Călătoriul șuerînd" (ed. 1853, p. 13; ed. 1863, p. 11), dar în ed. 1875, I, p. 13: *Călătorul* (O., 111);

sburătoriul (<*zbura*+suf. *-ător*)<lat. **exvolare* (în „Bucovina", nr. 6, 1/13 februarie 1850, p. 27, titlu: *Sburatoriul* și în nota lui V. Alecsandri din edițiile 1853, p. 238, și 1863, p. 238, la această poezie: *Sburătoriul*), dar în ed. 1875, I, p. 71, 72 și 248 *sburătorul* (O., 175—177);

ceriul (<lat. *caelum*): „Două steluțe cu raze line / Lăsat-au ceriul plin de lumine" (O., 183), „Pe sub ceriu-nseninat" (II, 203), dar și *cer*, *cerul*: „sus în cer" (O., 620); „Atunci cerul se-nsenină" (O., 302); „Ceru-mi pare mai senin" (II, 207) etc.; *ceriului*: „Ea de sus a pogorît /.../ Ca a ceriului zîmbire" (II, 197), dar și *cerului*, *ceruri*: „Vrei să fii regina cerului senin?" (O., 430), „Al cerului întreg senin" (II, 209); „Ai venit din ceruri" (O., 429), „în ceruri un soare-i de ajuns!" (II, 195) etc.

Semnalăm și **r** *dur* în *răvarsă*: „E ora ferice de sfîntă uimire / Ce-n suflet răvarsă fiori de iubire" (O., 253), dar în ediția 1863, p. 121: *revarsă*.

r *moale* (+**i**) [1] *în*:

strimtă, *strimte*, *strimtele*: „Săniuța, cuib de iarnă, e cam strimtă pentru doi" (I, 318), „locurile strimte" (O., 503), „trei poduri strimte" (I, 360), „se adună la strimtele potici" (II, 16);

strimtoare: „Și se duce fără frică / Pe-o strimtoare de potică" (O., 128); „Ei te-așteaptă la strimtoare" (O., 159), dar în ed. 1853, p. 53 și în ed. 1863, p. 53: *strîmtoare*. Notăm și *strimtura*: „Vom trece apoi în răpegiune / Strimtura de la Magelan" (II, 264).

Trecerea lui **r** la **l** (*r—r>l—r*, prin disimilare consonantică) este o inovație a graiurilor din nordul țării. În Moldova, fenomenul a fost atestat într-un document de la Pașcani din 1775 [2]. În poezia lui Alecsandri ne întîmpină în *tulburată*: „Pe marea tulburată săltînd din val în val" (O., 332), dar în ms. 1497, f. 32: *turburată*.

---

[1] Cf. I. Gheție, *Op. cit.*, p. 152.
[2] *Ibidem*, p. 155.

DOÏNE

ШІ

ЛЪКРІМĬОАРЕ

ДЕ

В. АЛЕКСАНДРІ

1842-1852

PARIS

DE SOYE ET BOUCHET, IMPRIMEURS

36, RUE DE SEINE

1853

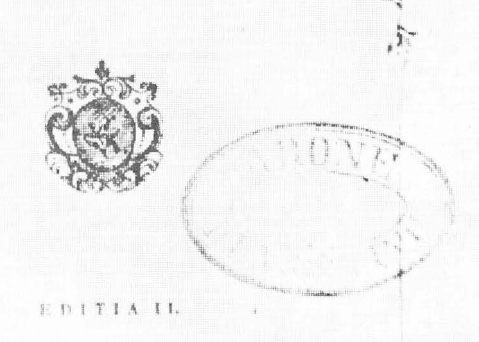
Coperta interioară a volumului *Doine și Lăcrimioare*, apărut la Paris, în anul 1853

V. ALECSANDRI.

DOINE

ŞI

LACRIMIOARE.

EDIŢIA II.

IASSII.

Tipograf-Editor Germann Pilcski.

1863.

Coperta interioară a volumului *Doine şi Lăcrimioare*, apărut la Iaşi, în anul 1863

VASILIE ALECSANDRI

OPERE COMPLETE

POESII

VOLUMUL I

DOINE ŞI LĂCRIMIOARE

BUCURESCI

Editura Librăriei SOCECŬ & Comp.

7, Calea Mogoşoeĭ, 7

1875

Coperta interioară a volumului *Opere complete, Doine şi Lăcrimioare*, apărut la Bucureşti, în anul 1875

ДЕДIКАЦIЕ

Пре-iѹбiтѹлѹi меѹ пърiнте

ВОРНIК. В. АЛЕКСАНДРI

Інкiн ачесте Доiне дрепт семн де iѹбiре шi де рекѹноштiнцъ.

Iашi, 1853.

Dedicație publicată în volumul *Doine și Lăcrimioare* din 1853

Pre-iŭbitului meŭ părinte

VORNIC V. ALECSANDRI.

Inchin aceste Doine cu iŭbire și recunoștința.

1853.

Dedicație publicată în volumul *Doine și Lăcrimioare* din 1863

PREA-IUBITULUĬ MEŬ PĂRINTE

VORNIC V. ALECSANDRI

ÎNCHIN ACESTE DOINE CU IUBIRE ȘI RECUNOSCINȚĂ

18[illegible]

Dedicație publicată în volumul *Opere complete, Poezii, Doine și Lăcrimioare* din 1875

În sfîrșit notăm și păstrarea lui **h** etimologic în cuvîntul *stuh* (lat. *styphus=stypa+typhe). Dealtfel, **h** din *stuh* n-a fost atestat decît în graiurile moldovenești [1]. La Alecsandri găsim: *stuh*, *stuhul*: „Le clădesc apoi în stoguri și cu stuh le încunună" (I, 349); „Pintre stuhul ce se mișcă iat-o luntre vînătoare!" (346), „Intrînd în dușmani singur ca vieru-n stuhul tare" (II, 74).

Fonetisme populare

Vom lua în discuție numai cuvintele care prezintă anumite fonetisme atestate în Moldova, Transilvania, Banat și o parte din Oltenia de vest. Deci prin „popular" înțelegem ceea ce este mai răspîndit decît „regional", mult mai apropiat de „general", fără a fi însă „literar" [2].

Fenomenul trecerii lui **a** neaccentuat la **ă** a fost cunoscut în Moldova, Transilvania și Banat. În poezia lui Alecsandri este prezent în:

(în) zădar: „În zădar vuiește Cerna și se bate", „În zădar și anii s-adun cu grăbire" (O., 357), „În zădar, tu, vrăjitoare"..., „În zădar îngheți pămîntul", „În zădar, a ta suflare", „În zădar duci cu tine", „În zădar, urgie crudă...", „În zădar îmi pui povară" (I, 322, 323), dar și *(în) zadar*: „În zadar! Mihai mi-l vede!" (O., 138, dar în ed. 1853, p. 35 și în ed. 1863, p. 34: *în zădar*), „În zadar hidra turbează" (O., 418; dar în „România literară", nr. 8, 20 februarie 1855, p. 95: *În zădar*), „În zadar cearcă ei să ridice / Un zid pe Milcov" (O., 534), „În zadar o tot sărută" (II, 148) etc.

zădarnic: „Zădarnic cat plăcere, / Zădarnic mîngăere" (ed. 1853, p. 166), dar în ed. 1863, p. 168 și ed. 1875, p. 178: *zadarnic* (O., 313).

Mai înregistrăm și o formă interesantă — *zadară* — în rimă cu *afară*: „Cercînd s-atragă leșii din tabără afară / Dar leahul nu-i urmează, cercarea le-i zadară!" (II, 27).

Semnalăm și opoziția vocalică „palatal—labial" [3] în formă populară *îmbrățoșate* [4]: „Două umbre adunate / Și cu drag îmbrățoșate", „Cele

[1] *Ibidem*, p. 156.
[2] Cf. I. Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1954, p. 90—99 și Th. Hristea, *Elemente regionale în limba operei lui I. L. Caragiale*, în CILRL, secolul al XIX-lea, vol. II, p. 193—194.
[3] Cf. Paula Diaconescu, *Limba și stilul lui Constantin Negruzzi*, în SILRL, II, Ed. pentru literatură, 1969, p. 48.
[4] Cf. Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Op. cit.*, p. 568.

umbre adunate / Cum sta dulce-mbrățoșate" (O., 209, 210; ediția 1875, vol. I, p. 101), dar *îmbrățișate* în ed. 1853, p. 95 și în ediția 1863, p. 95—96. Întîlnim însă și *îmbrățișate*: „Și scrînciobul se-ntoarce, purtînd în legănare / Părechi îmbrățișate cu dulce înfocare" (I, 333).

Dispariția lui **r**, prin disimilare totală, în *fereastă*, *ferestuică*, se înregistrează în Moldova, Transilvania, Banat și vestul Olteniei [1]. Fenomenul este prezent și în poezia lui Alecsandri:

fereasta: „fereasta din apus" (O., 211), dar și *fereastră*, *fereastra*: „Iată-ne ici la fereastră", „Pe fereastră-n sala mare..." (O., 616), „La fereastra din grădină" (O., 615), dar în ed. 1863, p. 415: *fereasta*;

ferestuica: „Stelele curînd plecau, / Spre apus ele-apucau / Și drept ferestuică stau" (O., 211).

Notăm și pe *șioi* „șiroi" în rimă cu *roi*: „În mijlocul pădurii este-o poiană lungă / Și largă ce foiește de oameni ca un roi. / La capătu-i din dreapta ea prelungește-o strungă, / Prin care ostășimea curge ca un șioi" (II, 22).

Fenomenul disparitiei lui **r** prin disimilare consonantică apare la Alecsandri cu o mare frecvență în prepoziții:

pin „prin": „pin grădină" (O., 116), „pin cea urdie" (156), „pin fundul codrilor" (204), „Plutim pin ceață" (292), „cînd spaima crudă fiori suflă pin lume" (332), „șerpoind pin apă" (387) etc.; „Cătră munți pin întuneric un lung bucium se aude" (I, 328), „De pin tufari" (II, 54), „al tău strigăt răsună pin morminte" (237) etc., dar și *prin*: „O umbră zburînd prin nori" (O., 120), „prin frunzi" (176; în „Bucovina" nr. 6/13 februarie 1850, p. 27, și în ed. 1853, p. 65: *pin*), „fragi roși de prin pășună"(O., 186); „Să-mi trăiască armăsarul / Și prin glonți să mă tot poarte" (191), „prin stele" (244) etc., „Se ridică de prin codri, de pe dealuri, de prin sate" (I, 317), „Acum trecem prin poiene, acum trecem prin zăvoaie" (318) etc., „Prin foc, prin spăngi, prin glonți, prin fum / Prin mii de baionete, / Urcăm, luptăm..." (II, 172) etc.;

pintre: „Pintre șerpi și pintre flori" (O., 109), „Zăcea trupu-i pintre flori" (129) etc., „val de aur ce curge pintre flori" (I, 312), „pintre frunzi alin adie" (343 etc.), „pintre mii de săbii" (II, 28), dar și *printre*: „printre ramuri se despică" (I, 339), „printre noi" (II, 49) „Bătlanul printre nuferi stă-n labă neclintit" (68) etc.

pintr[u]: „Trupușoru-i gingășel / Părea tras pintr-un inel" (O., 201), „Și pintr-însa să privim" (211) etc.

[1] Cf. I. Gheție, *Op. cit.*, p. 155.

Rostirea dură a lui **r** în *răpede* este răspîndită în Moldova, Bucovina, nord-estul Transilvaniei și prin Banat și Oltenia de nord-vest [1]. În poezia lui Alecsandri găsim:

răpede, (se) ***răpede***, *răpezii*: „Reduta-n noi răpede-un foc / Cît nu-l încape gîndul" (II, 171); „Murgul sprinten se răpede" (O., 138, dar și *repede* în ms. 1497); „În ce parte se răpede, / Ochiul omului nu vede" (O., 441), „Căprioara, cît o vede, / Zboară vesel, se răpede" (504), dar *repede* (II, 122) etc., „Îmi răpezii calul" (O., 329), dar *repezii* în ediția 1863, p. 182; *răpezită*, *-e*: „săgeata răpezită sus, în nor" (O., 132, dar *repezită* în „Bucovina", nr. 42, 9/21 decembrie 1849, p. 261), „(Scadroanele) la fugă-s răpezite" (II, 29), „Valuri mari se sparg în zgomot, răpezite peste dealuri" (39); *am răpezit*: „Într-o zi m-am răpezit / Ș-am pus mîna pe colan / Și pe fata lui Osman" (II, 187); ***răpide***: „Fusu-i răpide se-ntoarce" (O., 105, dar *repede* în ms. 1497); „După-o dulce sărutare / Răpide s-au depărtat" (O., 152, dar *repede* în ms. 1497); „Iar cît zîna o zărea / În cuib răpide sărea" (O., 215), „Drumul răpide urmînd" (296, dar *repede* în ms. 823 și ms. 1497), „...ele-n aer răpide-au sărit" (O., 329, dar *repede* în „Propășirea", nr. 39, 8 octombrie 1844, p. 312); „un răpide-alcyon" (I, 312), „Și, răpide ca gîndul, la cuibu-i se coboară" (326); „Un cîrd de vulturi zboară / Pe sus c-un răpide avînt" (II, 65) etc.

Un aspect popular arhaic [2], întîlnit și la scriitorii munteni și transilvăneni[3], îl reprezintă durificarea consoanelor **j** și **s** urmate de **e** în:

jălire: „Trecuta fericire / Izvor e de jălire" (O., 313), „Gerul aspru și sălbatic strînge-n brațe-i cu jălire" (I, 316);

jălit, *-ă*; ***jălitor***, *-oare*: „ruină de jălit" (I, 382), „umbră mult jălită" (O., 381); „Glas de clopot jălitor" (O., 219); „doină jălitoare" (O., 203);

[1] Cf. I. Gheție, *Op. cit.*, p. 151.
[2] Cf. Ștefan Munteanu, *lucr. cit.*, I, p. 5.
[3] Cf. acad. Al. Rosetti și I. Gheție, *Limba și stilul lui Ion Heliade Rădulescu*, în „Studii de istoria limbii române literare", secolul al XIX-lea, vol. II, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 9.

jălesc, jăleşte, jălea, jălind, jăluit: „Mult amar te jălesc eu!" (O., 222), „Inima-mi jăleşte" (120), „În zadar jăleşte omul încîntările naturii" (II, 292); „Ce plîngea şi ce jălea" (O., 218); „Jălind patria" (588); „Şi la Domn s-au jăluit" (217, 220);

jărtfesc: „Ţie-n veci a mea simţire / Ţie ţi-o jărtfesc" (II, 267), dar şi *să jertfi*: „ştie a să jertfi" (O., 588, dar în ed. 1863, p. 391: se);

sănină: „noaptea mult sănină" (O., 222), dar *senină* în ed. 1853, p. 106 şi în ed. 1863, p. 108.

Fonetisme arhaice

Alături de fonetismele regionale sau populare prezentate mai sus, întîlnim în poezia lui Alecsandri şi unele fonetisme arhaice care mai circulau încă în limba epocii. Aceste fonetisme vor fi părăsite treptat mai tîrziu, în favoarea celor pe care le avem astăzi. Menţionăm, în continuare, unele forme excerptate din poezia lui Alecsandri care-şi păstrează fonetismul arhaic:

cătră (<lat. contra) este o prepoziţie care a fost larg răspîndită; astăzi se mai păstrează în Moldova, Banat şi Transilvania; o găsim în poezia lui Alecsandri: „Zis-au fata cătră cal" (O., 129) etc.

pre cu r conservat alternează cu forma disimilată *pe*[1]: „A-nflori nu poate, pre pămînt, aice!" (O., 431) etc.; „Vîrcolaciul se lăţeşte / Sus, pe lună, ca un nor" (O., 107) etc.

monăstire (<sl. monastyri), *monastirei*, *monăstiri*: „Sus, în deal, la monăstire" (O., 113), dar în ed. 1853, p. 14 şi ed. 1863, p. 12: *mănăstire*; „Monăstire blăstămată" (O., 435), dar în ediţia 1863, p. 277: „*Mănăstire*"; „Altarul monastirei Putna" (O., 130), dar în ms. 1497, f. 15 şi în ediţia 1853, p. 29: *mănăstirei*; „Se duc pribegi şi palizi să cate-adăpostiri / În fund de codri,-n peşteri, în sîn de monăstiri" (II, 14), dar şi *mănăstire*: „Nici nu plînge, nici suspină / Nime-n deal la mănăstire" (O., 116), „Hai la mănăstire / Ca să dăm de ştire" (157);

nime: „*Nime*-n deal la mănăstire" (O., 116), „De somnul cel vecinic Groz-acum zăcea, / Iar după el *nime*, *nime* nu plîngea!" (142) etc.

În cuvîntul *nimine* semnalăm, ca fonetism arhaic, păstrarea lui -*e* neaccentuat, căruia îi corespunde un -*i* în limba literară de astăzi: „Nimine nu crede / C-au putut să moară vesela Dridri!" (O., 379).

Hiatul *i*—*i* păstrat în *priimeşte* (<sl. priimati): „Te priimeşte,-o! dulce mire, / Cu dismierdări la sînul său" (II, 155); „Azi ţara mîndră te priimeşte, / Purtînd coroană de oţel" (196).

Mai frecvente sînt formele:

(se) primblă (cf. lat. perambulare): „se primblă pe potici" (O., 450), „Cum se primblă prin răstoace" (I, 322), „Se primblă o hurie lucindă ca zăpada" (353), „Frumoasa Ana doamna se primblă într-o grădină" (II, 43), dar şi *se plimbă*, *plimbatu-s-a*: „Se plimbă[1] sufletu-mi în soare" (II, 303), „Pe vîrful visurilor nalte / Plimbatu-s-a[2] junia mea" (305).

mă primblu: „Cu Niniţa-n gondoletă / Cînd mă primblu-ncetişor" (O., 301); „Mă primblu-n ora dimineţii" (II, 263) etc.

(au) primblat, primblînd, primblată: „Gondola ne-au primblat" (O., 315), „Tu, blîndă, ... / Primblînd asupra lumei un ochi frumos şi lin" (525), „...Ea frumoasă, el frumos! / Pare dulcea primăvară lin primblată-n legănare" (I, 356) etc.

Mai remarcăm şi păstrarea lui *m* etimologic în *rumpe* (<lat. *rumpere*): „Dar românul cu-a sa mînă rumpe lanţul de robie" (O., 344), „Ca o stîncă naltă /.../ Cade, rumpe şi zdrobeşte" (417), „Tot se rumpe, se răstoarnă, se suceşte, se îndoaie" (II, 40).

*

Vasile Alecsandri a procedat de-a lungul timpului şi la o „literarizare"[3] a textelor de la o ediţie la alta, prin substituirea unor fonetisme

---

[1] Alternarea formelor se produce mai rar începînd din secolul al XVI-lea, dar este frecventă în secolul al XIX-lea, de exemplu: *pre* şi *pe* (*Dosoftei; Biblia, 1688; Neculce; D. Cantemir; stolnicul Cantacuzino; Budai-Deleanu*), apud Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, p. 591; forma *pre* apare şi la Eminescu: „Pin-ce-n sfîrşit ajuns-am să mîngîi chipul sfînt / Al celei mai frumoase femei de *pre* pămînt" (*Opere, II*, p. 108, ediţia Perpessicius).

[1] Nu avem certitudinea deplină că forma aparţine lui Alecsandri, întrucît manuscrisul în care se găsea poezia *La un cocostîrc*, I, scrisă probabil în 1888, s-a pierdut. Poezia a fost publicată postum de G. Bengescu în „Convorbiri literare" nr. 11–12, martie, 1892.

[2] Forma aparţine lui Alecsandri şi se găseşte în poezia *Pe vîrful visurilor nalte*, scrisă în 1889 şi aflată în ms. 809, f. 4.v.

[3] Termenul aparţine lui G. Ibrăileanu (vezi G. Ibrăileanu, *Opere*, 7, ediţie critică de Rodica Rotaru şi Al. Piru, Editura Minerva, 1979, p. 178).

regionale, populare și arhaice cu forme rămase și în limba literară actuală. Prezentăm în continuare o listă sumară a acestora, folosindu-ne de unele manuscrise și publicații periodice, dar mai ales de edițiile de poezii din 1863 și 1875:

ediția 1863	ediția 1875
Să-mi trăiască *armasarul* (77)	Să-mi trăiască *armăsarul* (I, 83)
Și au lăsat în urmă *gramadă* (324)	Și au lăsat în urmă *grămadă* (II, 87
În dușmani *om da navală* (78)	În dușmani *vom da năvală* (I, 84
Una-i floare de *zapadă* (82)	Una-i floare de *zăpadă* (I, 88)
Îți scriu aceste strofe din locuri *departate* (229)	Îți scriu aceste strofe din locuri *depărtate* (I, 239)
Și pe-a sa *limpide* fată (40)	Și pe-a sa *limpede* față (I, 44)
Om *videa* ca-ntr-o oglindă (40)	Om *vedea* ca-ntr-o oglindă (I, 44)
Oamini buni! (37, 38)	*Oameni* buni! (I, 41, 42)
Și de-atunci copiii-mi ce-l tot *pominesc* (38)	Și de-atunci copiii-mi ce-l tot *pomenesc* (I, 42)
Și de șerpi te-oi *discînta* (6, 11)	Și de șerpi te-oi *descînta* (I, 8, 14)
Din măsele *clențănind* (4)	Din măsele *clănțănind* (I, 6)
Ca un *resunet* dulce... (115)	Ca un *răsunet* dulce... (I, 121)
Căci soarele iubirei în cer au *resărit* (118)	Căci soarele iubirei în cer au *răsărit* (I, 124)
Veni *se me* dismierde (122)	Veni *să mă* dismierde (I, 128)
Pe-un cal *se* se arunce (127)	Pe-un cal *să* se arunce (I, 133)
Încă o rază care se *stînge* (208)	Încă o rază care se *stinge* (I, 218)
Mulți-s ca *năsipul* mărei (256)	Mulți sînt ca *nisipul* mărei (II, 14)
Crăpe-mi sura opincuță (64)	*Crape*-mi sura opincuță (I, 70)
N-am altă *mîngăere* mai vie pe pămînt (114)	N-am altă *mîngîere* mai vie pe pămînt (I, 120)
Ce *mîngăe* și-nvie duioasă-inima mea (115)	Ce *mîngîie* și-nvie duioasă-inima mea (I, 121)
Rădică vălul negru ce-acopere-a ta față (155)	*Ridică* vălul negru ce-acopere-a ta față (I, 164)
Cînd *rădici* fruntea (351)	Cînd *ridici* fruntea (II, 117)
Biserica *răsipită* (273)	Biserica *risipită* (II, 33)
Pe *răsipurile* tale (277)	Pe *risipurile* tale (II, 37)
Îmi place a sta singur pe-o stîncă *dărămată* (184)	Îmi place a sta singur pe-o stîncă *dărîmată* (I, 194)
Să mă *ie* de lîngă tine (106)	Să mă *ia* de lîngă tine (I, 112)
Vină de mă *ie* (în rimă cu *sté*) (367)	Vină de mă *ia* (II, 134)

ediția 1863	ediția 1875
Oi zice, zice *pănă* la moarte (353)	Voi zice, zice *pînă* la moarte (II, 119)
În *lăcașul* de lumine (166)	În *locașul* de lumine (I, 175)
Bahlui! *lăcaș* de broaște (192)	Bahlui! *locaș* de broaște (I, 202)
Și sub *feară* doi copii (252)	Și sub *fiară* doi copii (II, 10)
Feara-n codri tremura (253)	*Fiara-n* codri tremura (II, 11)
Din a *ziorilor* cununi (300)	Din a *zorilor* cununi (II, 62)
Sînt *óre* fericite (119)	Sînt *ore* fericite (I, 125)
N-aș *vré se* fiu vizir (142)	N-aș *vrea să* fiu vizir (I, 148)
N-aș *vré* comori, n-aș *vré se* am (142)	N-aș *vrea* comori, n-aș *vrea să* am (I, 148)
De-aș *ave* o puiculiță (1)	De-aș *avea* o puiculiță (I, 3)
De-aș *ave* o mîndrulică (1)	De-aș *avea* o mîndrulică (I, 3)
De-aș *ave* o bălăioară (1)	De-aș *avea* o bălăioară (I, 4)
De-aș *ave* o pușculiță (2)	De-aș *avea* o pușculiță (I, 4)
De-aș *ave*, pe gîndul meu (2)	De-aș *avea*, pe gîndul meu (I, 4)
Sorioara florilor (92, 96)	*Surioara* florilor (I, 98, 102)
Sorioare călătoare (97)	*Surioare* călătoare (I, 102)
Iubirea ta-mi *însuflă* un dor de nemurire (157)	Iubirea ta-mi *insuflă* un dor de nemurire (I, 166)
Ar putea în lume să-ți *însufle* dor (269)	Ar putea în lume să-ți *insufle* dor (II, 29)
Mă *giur* p-astă crucilită (3)	Mă *jur* p-astă crucilită (I, 5)
Faceți cruce și *giurați* (3)	Faceți cruce și *jurați* (I, 5)
Trage-ți mîna din cel *gioc* (6)	Trage-ți mîna din cel *joc* (I, 8)
Și să mor în *gioc* cu tine (64)	Și să mor în *joc* cu tine (I, 70)
Și pe plete-i se *giuca* (102)	Și pe plete-i se *juca* (I, 108)
O jale fără *marjini* (127)	O jale fără *margini* (I, 133)
În *tufariul* cel uscat (4)	În *tufarul* cel uscat (I, 6)
Călătoriul șuerînd (11)	*Călătorul* șuerînd (I, 13)
De-ar fi *ceriul* cu iubire (80)	De-ar fi *cerul* cu iubire (I, 86)
De-ar fi *ceriul* cu-ndurare (80)	De-ar fi *cerul* cu-ndurare (I, 86)
Ceriurile s-au deschis (277)	*Cerurile* s-au deschis (II, 37)
Vînătoriul o alungă (327)	*Vînătorul* o alungă (II, 90)
Deodată *fugariu-mi*, sforăind, s-opri (180)	Deodată *fugaru-mi*, sforăind, s-opri (I, 190)
O Babă-Cloanță, din *boghi* trăgînd (18)	O Babă-Cloanță, din *bobi* trăgînd (I, 21)
Să dăm groaza *pin* ciocoi! (58)	Să dăm groaza *prin* ciocoi! (I, 63)

ediţia 1863	ediţia 1875
La *fereasta* din grădină (415)	La *fereastra* din grădină (II, 185)
Şi *pre* pămînt aice (198)	Şi *pe* pămînt aice (I, 208)
Şi lupii ce urlă, şi *arburii* muţi (211)	Şi lupii ce urlă, şi *arborii* muţi (I, 221)
Lungă ca *pustiiul*, ca moartea de mută! (179)	Lungă ca *pustiul*, ca moartea de mută! (I, 189)
Încă o rază care se *stinge* (208)	Încă o rază care se *stinge* (I, 218)

Fonetismele moldoveneşti sînt mai numeroase în manuscrise, în periodicele timpului şi în ediţia din 1853, comparativ chiar cu ediţia 1863:

manuscrise	periodice	ediţia 1853	ediţia 1863
se disfăşoară (ms. 1497, f. 3)		se disfăşoară (11)	se desfăşoară (9)
se disbracă (ms. 1497, f. 14)	se disbracă („Propăşirea", nr. 6, 13 feb., 1844, p. 48)	se disbracă (16)	se desbracă (14)
	mîngăere (*idem*, p. 48)	mîngăere (15)	mîngîere (13)
pustiiuri (ms. 1497, f. 13)	pustiiuri (*idem*, p. 48)	pustiiuri (14)	pustiuri (12)
		fetile (25)	fetele (24)
		doinile (25)	doinele (24)
		să spune (51)	se spune (51)
		dreje (53)	drege (53)
	netide („Propăşirea", nr. 34, 3 septembrie 1844, p. 272)	netide (59)	netede (59)
pin (ms. 1497, f. 18)	pin („Bucovina", nr. 6, 1/13 febr. 1850, p. 27)	pin (65)	prin (65)
roă (ms. 1497, f. 38)		roă (131)	rouă (133)
		zădarnic (166)	zadarnic (168)
		pribagă (228)	pribeagă (230)

periodice	ediţia 1863
genile („România literară", nr. 15, 23 aprilie 1855, p. 188)	genele (271)

Semnalăm, de asemenea, şi succesiuni de variante (începînd de la manuscrise şi ajungînd, în ediţia 1875, la forma literară pe care o avem şi astăzi), de exemplu:

manuscrise	periodice	ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
clenţenind (ms. 1497, f.12)	clenţenind („Propăşirea", nr. 3, 23 ianuarie 1844, p. 22)	clenţenind (6)	clenţănind (4)	clănţănind (I, 6)
harmasarul (ms. 1497, f. 12)	harmasarul („Calendar pentru poporul românesc pe anul 1843", Iaşi, p. 89)	armasariul (77)	armasarul (77)	armăsarul (I, 83)

Dar aşa cum s-a arătat mai înainte, multe fonetisme regionale, populare şi arhaice se menţin alături de formele literare şi în ediţia din 1875 şi chiar după această dată. Cu toate acestea, sub aspectul fonetic, limba poeziei lui Alecsandri este mult mai apropiată de limba literară de astăzi şi dovedeşte cum a renunţat Vasile Alecsandri, în mod conştient, la o serie de particularităţi fonetice regionale, contribuind, în felul acesta, la consolidarea normelor limbii noastre literare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

LEXICUL

Aria lexicală a poeziei lui Alecsandri este poate cea mai întinsă şi mai variată din literatura română de pînă la Eminescu. Aşa cum am văzut în capitolul introductiv, Alecsandri s-a impus în toate genurile de creaţie. Născut şi crescut în Moldova, a cunoscut de mic moravurile şi limba lumii vechi, şi-a însuşit bogăţia limbii şi a formelor mlădioase din creaţiile folclorice, a apelat deseori la limba poporului, a fost adeptul îmbogăţirii şi modernizării vocabularului limbii literare cu neologisme şi mai ales cu cele latino-romanice (această înclinaţie fiind datorată şi anilor de pregătire petrecuţi în Franţa) şi, în general, a fost extrem de receptiv la acele înnoiri aduse în domeniul limbii,

fără a dăuna însă „armoniei" ei — cum obișnuia să afirme el însuși adeseori. Așa se explică faptul că în poezia lui Alecsandri, elementele populare, regionale, învechite și arhaice se împletesc cu neologismele, găsindu-și un loc firesc în ansamblul lexicului său.

Elemente populare

Alecsandri este unul dintre poeții care aplică în mod fericit în opera sa principiile care au stat la baza programului „Daciei literare" și al „României literare". Întreaga sa operă poetică probează felul în care elementele populare — luate din creațiile folclorice și din limba vie a poporului — s-au integrat perfect în limbajul literar. Foarte puține elemente populare beneficiaseră pînă la Alecsandri de privilegiul de a fi folosite în limbajul poeziei culte. Cîteva exemple înregistrate în vorbirea personajelor: *bădiță* — „Măi bădiță, nu dorești / Vișinele rădășești" (O., 208); *bădiț[ul]* — „Străinel, bădițul meu" (206); interjecția *ian* — „Ian vezi, soro, ce minune!" (O., 147), „Ian privește, frățioare" (208), „Ian priviți, o! sorioare!" (350); interjecția *elei* [1]: „Elei, soro! Elei, frate! / Așa paseri desfrînate / Mai văzut-ați încă voi?" (350); substantivul *raclă* „coșciug, sicriu": „eu făceam parte din pătura de flori / Depusă pe-a ei raclă de scumpele-i surori" (II, 290); la aceeași pagină întîlnim și sinonimul literar *sicriu:* „Vai! iată-ne-amîndouă perdute în pustiu / Cu dragalașul înger ce zace în sicriu" (II, 290); verbul *a chiti* „a plănui, a rîndui, a chibzui": „Dar și noi încă o pîndeam / Cum se pîndește-o fiară / Și tot chiteam și ne gîndeam" (II, 169); adverbul *rotiș* „în formă de roată, în cerc": „urmăresc cu ochii cei vulturi și cucoare / Cum se întrec cu norii, cum se-nvîrtesc în zbor / Sub cerul ce se-ntoarce rotiș deasupra lor" (I, 401); substantivul *țol* „pătură": „N-aveam nici de hrană, nici țol de-nvălit" (O., 143) etc.

Alți termeni populari folosiți de Alecsandri în poeziile sale: *boi* „trup, statură" — „Mult plătește ist odor, / Căci e puică de bun soi, / Și-i ca trestia la boi" (II, 160); *benghi* „mic semn" — „Și gurița-i cu benghi negru ca un gîndăcel pe-o floare" (I, 360); *drăgănele* „grații, farmec" — „Și pe fața-i drăgănele" (O., 201); *mămucă* „lîng-a ta mămucă" (I, 417), „Te lipește cu iubire / De-al mămucăi dulce sîn" (418); *purcede* „a porni, a pleca" (popular și arhaic) „Ștefan vodă-nveselea / Și la luptă purcedea" (I, 410); „Apoi încet purcede de-a lungul cîmpului" (II, 132) etc.

[1] „poznașul *elei* al românilor" cf. Alecsandri, *Proză*, p. 190.

Înregistrăm și cîteva expresii și locuțiuni populare care contribuie la plasticizarea imaginilor poetice, de exemplu: „Cînd norocu-și schimbă pasul / N-aduc ani ce-aduce ceasul!" [1] (O., 218); „Căci de mult v-ați trăit traiul / V-ați mîncat de mult malaiul, / Ș-acum toate la un loc / Nu plătiți nici de-un potroc!" (O., 350); „Apa-i trecătoare, petrele rămîn" (357); „Ș-apoi zice: Cale bună!" (451); „De-au mers vestea-n depărtări / Peste nouă țări și mări!" (610); „Noroc și roadă bună" (I, 335); „Bine-am găsit", „Bine-ai venit" (II, 74), „Și iată că se vede o gloată-n fuga mare / Venind cum vine zmeul pe aripă de vînt, / Cu-o falcă sus în ceruri și alta pre pămînt" (II, 296) ș.a.

Elemente regionale

După Unirea Principatelor (1859) s-a creat cadrul corespunzător din punct de vedere politic și cultural pentru impunerea normelor lingvistice supradialectale. Am văzut mai înainte că și în opera lui Alecsandri se reflectă cu prisosință acest proces fie prin modificările în ediții, fie prin adoptarea normelor supradialectale în crearea noilor poezii. Cu toate acestea, poezia lui Alecsandri cuprinde e seamă de elemente regionale. În cadrul acestora sînt termenii specifio moldovenești întîlniți în poezia lui Alecsandri: *cladă* „grămadă, morman" din bg., scr. klada: „Iar leahul, cladă moartă, greu cade pe pămînt" (II, 32), „Un larg cortegi funebru ce lasă unde trece / De albe oseminte o cladă tristă, rece!" (85), „Ș-o cladă, lîngă poartă, de ieniceri zăcînd" (119); *cocostîrc* [2] (contaminare [3] între *cocor* și *stîrc*) „barză" — „E cocostîrcul tainic în lume călător / Al primăverii dulce iubit prevestitor" (I, 326); *cocostîrci* „berze" — „Oaspeții caselor noastre, cocostîrci și rîndunele" (I, 314); *cușmă* „căciulă", din ucr. kučma: „Să-mi pun cușma pe-o ureche" (O., 163), „toți căciulari... / Purtînd opinci, suman, ițari/ Și cușma pe-o ureche" (II, 167); menționăm că la Alecsandri n-am găsit atestat și celălalt sens pentru *cușmă:* „pătură groasă de lînă"; *godaci* și diminutivul *godăcel* — „...din parapete / Vine-o scroafă ca să fete [4]/

[1] „Aceste două versuri care cuprind o idee atît de adîncă sînt ale lui Beldiman și s-au făcut un proverb național" (nota lui Alecsandri, ediția 1853, p. 239–240).

[2] *Cocostîrc* este un regionalism asimilat de limba literară, grație tocmai lui Alecsandri. Vezi detalii la Theodor Hristea, *Regionalismele și folosirea lor în limba literaturii artistice*, în „Limbă și literatură română", nr. 3, 1975, p. 15–20.

[3] Cf. Th. Hristea, *Contaminația prin atracție sinonimică*, în „România literară", iunie. 1976; *cocostîrc* nu este propriu-zis o contaminare, ci un compus tautologic.

[4] Adică o *bombă* (nota lui Alecsandri).

Opt godaci ş-un godăcel" (II, 185); *huceag* „tufiş" din ucr. huščak — „Păsărelele-şi dreg glasul prin huceagul de sub luncă" (I, 329); *hulub* din ucr. holub.

Alţi termeni sînt specific moldoveneşti prin accepţii semantice, ca de exemplu: *burcă* „bundă" din ucr. burka: „Iată-l colo jos lungit / Într-o burcă învălit" (O., 519); *cortel* (cort, din ngr. kórti+suf.-el) „umbrelă" (nu am întîlnit la Alecsandri şi celelalte sensuri regionale pentru *cortel*: „haina bărbătească de lînă, cu mîneci de postav alb" sau „gazdă, loc de rămas peste noapte"): „Pe un pod păşeşte-alene fiica unui mandarin, / Sub cortelul de crep galbin care-l pleacă despre soare, / Ferind peliţa-i de aur şi rotundu-i pept de crin" (I, 360); *urducă* „hurducă"=„face zgomot mare": „Şi masa se răstoarnă, şi cortul se urducă" (II, 19) etc.

Notăm şi numele proprii *Feară*, *Roş* şi *Hraconit* care au la bază termeni regionali, *feară* „fiară", *roş* „roşu" şi *hraconit* „flegmă": „Feară-Verde să-l gonească / ... / Noaptea încă să-l muncească / Sînge-Roş şi Hraconit"[1], precum şi unele hipocoristice întîlnite mai mult în Moldova: *Miţulică*, „Miţulică, dulce floare" (I. 417), *Măriucă* „Dar n-ai grijă, Măriucă" *(Ibid.)*, *Măriuţă* „Crape-mi sura opincuţă / Şi să mor în joc cu tine, / Mario, Măriuţă!" (O., 174), *Miţică* „Şoimul tău, Miţică dragă, poartă-o zale ninsorie" (I, 355).

La acestea se mai adaugă şi alţi termeni regionali (fără specificări zonale) întîlniţi în poezia lui Alecsandri, de exemplu *antale* „butoaie mari de stejar", din ucr. antal: „Desfundă largi antale, beu lacom fără cupe" (II, 17); *boroanele* „grape din lemn şi (sau) fier pentru fărîmiţat bulgării de pămînt" din ucr. borona (spre deosebire de *grape* care erau confecţionate din lemn şi arbuşti de mărăcini pentru îngroparea seminţelor şi netezirea pămîntului în urma *boroanelor*; dealtfel acestea rezultă şi din context): „De-a curmezişul brazdei *boroanele* porneisc,/ Şi grapele spinoase de-aproape le urmează, / Îngroapă-ncet sminţa şi cîmpul netezesc" (I, 335); *ceairuri* „locuri de păşune împrejmuite" din tc. çair: „Caii zburdă prin ceairuri" (I, 329); *girezi* „şiruri, stoguri de grîu": „mii de vrăbii deşteptate / Ciripesc şi se alungă pe girezi netreierate" (I, 346); *culbeci* „melci": „Şi culbeci care fac coarne purtîndu-şi casa-n spinare" (I, 342); *omăt* „zăpadă" din sl. ometŭ apare concurat de *zăpadă*: „Privind omătul căzut din nori" (I, 419); „Sus pe culme bradul verde / Sub zăpadă albicioasă" (I, 322); *popuşoi* „păpuşoi", *porumbii* „porumbeii": „Cum zvîrli grăunţi de popuşoi / Ca să hrăneşti porumbii" (II, 169) ş.a.

[1] „Feară-Verde, Sînge-Roş şi Hraconit sînt stihii duşmane omului" (nota lui Alecsandri; vezi ed. 1875, p. 245).

Termeni învechiţi. Numărul acestora este mare în proza şi în teatrul lui Alecsandri (peste 300)[1]. În poezie sînt în număr redus şi sînt folosiţi mai mult pentru evocări istorice, deci au o valoare stilistică specială, de exemplu: *a arcăni*, din *arcan*, din tăt., ucr. *arkan* (învechit „a prinde cu arcanul") — (Sirepul) „Zburleşte coama, saltă, în lături se izbeşte; / Dar Fulga zvîrle laţul, de gît îl arcăneşte" (II, 76); *arcăşie* (înv. „arta de a trage cu arcul") — „Murad Gazi sultanul se duce-n Ok-maidan[2] / Să-nvingă-n arcăşie pe Ild-Tozcoparan"[3] (II, 136); *cainic* (înv. „vrednic de plîns, nenorocit") — „Şi rîul cel de stele e călăuzul tainic / Ce duce la Moldova pe rătăcitul cainic" (I, 354); „Iar cainicul Toporski, cu fruntea obosită, / Şopteşte vărsînd lacrimi" (II, 34); *dumesnici* (înv. „domestici") — „bivoli dumesnici de el se răzleţesc" (II, 131); *scule* (înv. „obiecte de preţ; giuvaiere") — „Duzini de candelabre / Revarsă-a lor lumină pe-o masă ce se-ntinde / Sub table încarcate de scule şi merinde" (II, 18); *vîlfă*, var. de la *vîlvă* (înv. „măreţie, grandoare, orgoliu") — „el vede a lui Toporski ceată / Ciuntită, risipită şi-n tabără alungată / Fugînd cum fuge spaima lipsită de ruşine... / Şi simte mîndrul Cîrjă o mare vîlfă-n sine" (II, 34).

Notăm că poetul nu foloseşte sinonimul modern *a decapita* în locul verbului învechit şi arhaic *a descăpăţina*: „Călăii, roşi de sînge, la semnu-i se-ndemnau, / Pe robii toţi de-a rîndul îi descăpăţinau" (II, 112); „La 1471, paharnicul Negre a fost descăpăţinat la Vaslui din ordinul lui Ştefan cel Mare..." (din nota lui V. Alecsandri la poemul *Dumbrava-Roşie*, II, 15) etc.

Termeni rari. În poezia lui Alecsandri întîlnim şi termeni rari care în contexte au o capacitate sporită de expresie, ca de exemplu: *aiurire* — „un vis de aiurire" (II, 136); (mintea lui) „se perde-n aiurire" (II, 130); *alin*, adv. — „Ca suflarea unui geniu printre frunzi alin adie" (I, 343) etc.; *buimatici* — „Urieşii stau buimatici, fumegînd de-a lor sudoare" (II, 40); *clipiş* — (calul Graur) „trece pe sub nour, şi trece pe sub stea / Clipiş, cum se strecoară prin oameni vestea rea" (II, 96); *corbie* — „părul tău lung, negru, ca aripa corbie" (II, 68); *înfirat* — „pe sub altiţa cămeşii înfirată" (II, 75); *căngiuită* — „Cu lancea căngiuită în gloată pătrundeau, / Şi răsturnau cu cangea, şi străpungeau cu lancea" (II, 29); *ogarnic* — „cal de soi ogarnic, deprins a vîna ciute" (II, 32); *podgoriu* („acoperit cu vii, bogat în podgorii") — „Cotnarul iubit şi podgoriu" (II, 16).

[1] Cf. Domnica Gheorghiu, *Lexicul scrierilor lui Vasile Alecsandri* (rezumatul tezei de doctorat), Timişoara, 1976, p. 13.

[2] „Ok-maidan: cîmp destinat pentru tragere de arc afară din Constantinopoli" (nota lui V. Alecsandri, cf. II, p. 136).

[3] „Tozcoparan: vestit arcaş pe timpul lui Murad" (nota lui Vasile Alecsandri, cf. II, p. 136).

Menţionăm şi cîţiva termeni rari prin sens: *a cruci* („a aşeza în formă de cruce; a încrucişa") — „Briar, cu-a sale braţe sub capul lui crucite" (II, 130); *a împăna* (fig. „a străpunge") — „să-l împăneze cu o săgeată-n pept" (II, 136); *a prevedea* (reflexiv înv. şi reg.: „a se vedea prin ceva; a se întrezări; a se oglindi"), din pre+vedea, după fr. prévoir: „Soarele rotund şi palid se prevede pintre nori" (I, 315).

În absenţa neologismului „etaj", poetul utilizează termenul rar *rînd:* „Un turn nalt cu şepte rînduri şi cu şepte galerii" (I, 360).

Notăm şi termenul rar *ciapce* „ceapce" cu sensul de „chipie, şepci", din pol. czapka: „Străluce de departe în haine poleite: /... / Ciapce purtînd un vultur şi pene la mijloc" (II, 13).

Elemente arhaice

În această categorie am grupat cîţiva termeni româneşti foarte vechi care încă din vremea lui Alecsandri începuseră a fi folosiţi în operele literare cu o valoare stilistică specială, ca de exemplu:

crainesc o formă verbală cu sensul de „a anunţa altădată mulţimii ştirile oficiale", „vestesc" (cf. ucr. krajnic): „Şi călăraşi din fugă prin sate, prin oraşe / Crainesc: Săriţi cu toţii pe liftele trufaşe! / Viteazul Ştefan-vodă vă cheamă-n vitejie" (II, 14);

derază este o formă verbală cu sensul de „ia naştere", „se trage", „provine": „Că orice fericire, că orice dulce bine / Din ochii tăi derază [1], îmi vine de la tine" (O., 270);

totime „totalitate": „Deşerturi nesăţioase în care-ar încăpea / Totimea siderală cu lumile din ea!" (II, 143);

zadară „zadarnic": „Dar leahul nu-i urmează, cercarea le-i zadară! [2]" (II, 27);

merei „mereu, -eie, merei, -eie", adv., adj., cu sensul vechi „întins, continuu, vast" — „În codrii merei [3] pustii / Unde urlă fiară mii" (O., 128), „Ş-amîndoi se perd de vii / În codrii merei pustii!" (503); cînd se referă la fiinţe are sensul de „mulţi, numeroşi": „Şi cercheji merei cumpliţi / Rup cu dinţii din răniţi" (II, 184);

[1] Apare şi la M. Costin: „Neamul ţării Moldovii de unde *dăradză*? / Din ţara Italiei, tot omul se creadză" (cf. M. Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, p. 326; apud. Şt. Munteanu, *lucr. cit.*, II, p. 69).

[2] Acest adj. derivat a fost folosit şi de I. Budai-Deleanu: „Ci cît mai curînd trebuie a merge, / Ca amintire poate fi *zădară* / Ajutarea" (*Ţiganiada*, ed. J. Byck, E.S.P.L.A, 1953, p. 164; apud Şt. Munteanu, *lucr. cit.*, II, p. 69).

[3] Termenul este întîlnit şi în textele mai vechi: „Şi făcu pod *mereu* peste Nistru" (I. Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ediţia Iorgu Iordan, 1960, p. 144, 146; apud Şt. Munteanu, *lucr. cit.*, II, p. 69).

risipuri „ruine" este un arhaism de formă, mai precis morfologic: „S-or opri doi îngeri din a lor cale / Pe risipurile tale" (O., 436); „Pe cerul alb de toamnă zbor bombele venind / Şi cad pintre risipuri ca fulgerul trăsnind" (499) şi varianta *risipire* „ruină": „Şi-au lăsat în urmă o grămadă la un loc / O lungă risipire cenuşărită-n foc" (499).

Cei mai mulţi termeni arhaici sînt însă de provenienţă turcă, neogreacă, polonă, maghiară, bulgară, sîrbocroată. O mare parte dintre aceştia începuseră să treacă în fondul pasiv al limbii în vremea cînd Alecsandri crea epica sa. Ca şi alţi scriitori contemporani, Alecsandri s-a folosit de aceşti termeni pentru a reda culoarea locală şi atmosfera timpului în poezia sa. Pentru că termenii în cauză se referă la viaţa socială sau la civilizaţia materială, i-am grupat astfel:

Administraţie: *beilerbei* „guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman" din tc. beylerbeyi; *capudan* „ministru de marină" din tc. kapudan; *serasker* („seraschier" din tc. serasker) „comandant al armatei şi ministru de război în Imperiul Otoman": „Cum dar li se cuvine, au pas mai înainte, / Şi decît beilerbeii, apăsători de ginte [1] / Şi decît capudanii şi decît seraskerii [2]" (II, 135); *ciauşii* („ceauşii" din tc. çavuş) „funcţionar inferior la turci": „Apoi, cătră ciauşii cu nume de caplani [3]"; „ciauşii răspund" (II, 113); *copil din casă* „paji" (II, 19); *hatman* „mare comandant de oaste polonă; comandantul oştirii moldovene", din pol. hetman: „Boldur, mare hatman" (II, 27); „hatmani, capi de oaste, cu Albert craiu-n frunte" (II, 13) etc.; *hotnog* „vechi grad militar în Moldova, comandant peste o sută de ostaşi", din magh. hadnagy „sublocotenent": „Stroe Vlad, hotnogul" (II, 32); „Hotnogi numiţi de Ştefan comandă călăraşii, / Aprozii, lefeciii, curtenii şi arcaşii" (II, 26); *paharnic* „boier în evul mediu care avea grijă de băutura domnitorului", din *pahar* (<magh. pohár, scr. pehar)+suf. *-nic:* „Coste-paharnic" (II, 27); *parcalabul* („pîrcălab" din magh. porkoláb) „conducătorul unui judeţ, ţinut, cu atribuţii militare, administrative şi judecătoreşti": „Buhtea parcalabul" (II, 31); *padişah* („sultanul turcilor", din tc. pādişāh): „Că însuşi ienicerii jurat-au pe Allah / Să deie pradă morţei viziri şi padişah [4]" (II, 116); *şoltuz* („cîrmuitorul unui oraş moldovean, în evul mediu", din pol. szoltys): „şoltuzul Daltă" (II, 32).

Armată (trupe, arme, titluri militare): *bostangii* „soldaţi din garda sultanului" din tc. bostanci: „El [sultanul Murad] vine... /

[1] *Beilerbei:* prinţii prinţilor; astfel se numeau guvernatorii de Anatolia, de Rumelia şi de Damas (nota lui V. Alecsandri).

[2] *Capudan:* ministru de marină; *serasker:* ministru de război (nota lui Vasile Alecsandri).

[3] *Caplan:* tigru (nota lui V. Alecsandri).

[4] Sultanul poartă glorioasele titluri de *padişah*, de *şah-şahin*, de *sahialem penah*, de *sahin-sahi* etc. (nota lui V. Alecsandri).

Avînd pe lîngă dînsul pe bostangii" (II, 134); *buzdugan* „măciucă sau ghioagă ţintuită; sceptru domnesc" din tc. bozdoğan: „Şi lungile scadroane-nainte merg grămadă, / Păn'ce topor cu lance şi buzdugan cu spadă / S-ating în zinghenire..." (II, 29); „În mînă-i [a lui Ştefan cel Mare] buzduganul domnesc..." (II, 27); *curteni* „oşteni care depindeau de curtea domnească", *lefecii* („lefegii" din tc. ulûfeci) „mercenari": „Aprozi, copii din casă, curteni şi lefecii" (II, 19, 26); *flinte* „puşti folosite în vechime" din magh. flinta, cf. germ. Flinte: „Cu tunuri largi şi grele, cu flinte lungi, cu spade" (II, 12); *hamgerul* „pumnal mare, încovoiat" („hanger" din tc. hancer): „Cînd Mohamed pe ceruri şi-au azvîrlit hamgerul / Ce, ca o semilună, cutrieră tot cerul" (II, 25); *iatagane* „sabie turcească încovoiată şi cu două tăişuri" din tc. yatagan: „Hamgere-n petre scumpe, baltage, iatagane" (II, 135); *ieniceri* „infanterişti turci", din tc. yeniçeri; *neferi* „soldaţi din vechea armată turcă", din tc. nefer; *spahii* „soldaţi din cavaleria turcească" din tc. sipahi; *so'aci* „solaci, spahii: corpuri de ostaşi" — nota lui V. Alecsandri, II, 113: „Vizirul zice iară: Solaci, spahii, neferi, / Voi toţi vultani de pradă, voi aprigi ieniceri" (II, 113); *ortale* „regimente de ieniceri", din tc. orta: „Erau ortale dese de cruntă-ienicerime" (II, 117); *topcii* „tunarii" din tc. topcu; *enghicerii*: „Ce duc în foc spahii, topcii, enghicerii" (II, 135); *paloş* „sabie lată (încovoiată spre vîrf) cu două tăişuri", din magh. pallos: „Şi-n pepturi brazde multe, hieroglife sfinte/ Cu paloşul sapate.." (II, 20) etc.; *pala* „paloş", din tc. pala: „Ori tu, ori eu; sus pala, şi vin la luptă dreaptă" (II, 30) etc.; *urdie* („ordie" din bg., scr. ordija) „hoardă, oaste, tabără militară": „Adună-a lui armată deprinsă la omor, / Urdie numeroasă de feare..." (II, 11); „Şi cum să nu-l găsească urdiile nebune / Cînd Ştefan e-n picioare..." (II, 21) etc.

Îmbrăcăminte, încălţăminte, monede: *caftane* „manta orientală, albă, lungă şi largă, împodobită cu fire de aur sau mătase", din tc. kaftan: „largi caftane de vizir" (O., 278); *dulamă* „haină de ceremonie făcută din stofă scumpă, împodobită cu blană şi cu paftale", din tc. dolama: „dulamă de roş postav de Lund" (II, 18); *dulămi*, *paftale*, din tc. pafta, *harşele* „harşale", din tc. haşa „bucată de stofă sau de alt material împodobită cu diverse cusături şi ornamente, care se punea pe cal, sub şa" în versurile: „Dulămi cu flori de aur la pept împodobite / Şi-ncinse cu paftale de peatră nestemată, /.../ Şi armorii cusute pe colţuri de harşele" (II, 13), unde notăm şi un franţuzism învechit *armorii* „armoarii" cu sensul de „blazon" (cf. fr. armoiries); *feregea*, din tc. ferâce „văl care acoperă obrazul femeilor musulmane" (nota lui V. Alecsandri, II, 144): „Apare o fiinţă din raiul de iubire / Pe frunte acoperită cu-o feregea subţire" (II, 144); *giubea*, din tc. cüpp „haină largă şi lungă purtată de boieri şi uneori de lăutari": „Tu, Fes-

Roş cu giubea lungă! / Din arcuş trage mai tare" (O., 172); *condurii*, din tc. kundura „pantofi femeieşti cu toc înalt, împodobiţi cu broderii", „călţunaşi" în versurile: „În poiană mai vin încă elegante floricele, / Unele-n condurii doamnei şi-n rochiţi de rîndunele" (I, 342); *iminii* „iminei", din tc. yemeni cu sensul de „pantofi fini din marochin", *naframă*, din tc. mahrama: „Să mă laşi cu salbă / De galbini frumoşi, / Cu naframă albă / Şi iminii roşi" (O., 121); *surguciul*, din tc. sorguç „Panaş din pene (de struţ) împodobit cu pietre scumpe, purtat la turban de sultani" în versul: „Sultanul cu surguciul lui Soliman în frunte" (II, 136); *irmilici*, din tc. irmilik „monedă turcească de argint (mai rar de aur) care a circulat mai ales în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea" în versurile: „Trei desagi de irmilici / Şi de galbini venitici" (O., 450).

Termeni istorico-geografici: *Aliotmanul* (din tc. Ali Osman „dinastia lui Osman"): „Coloane care sprijin întreg Aliotmanul" (II, 135); *Bogdania*: „Turcii dau Moldovii numele de Bogdania" (nota lui V. Alecsandri, II, 137); *Lehia* „Polonia", din ucr.: „Albert, craiul Lehiei" (II, 9, 25); *Misir*: „Egipt" („Egipetul" — nota lui V. Alecsandri): „Murad îi preţuieşte cît ţara de Misir / Şi-ar vrea din fiecare să facă un vizir" (II, 134); *Podolia* „O fiică de-a Podolii, frumoasă şi balaie" (II, 17); *Stambul* („Constantinopol", „Istambul"): „Stambulul e-n picioare" (II, 134).

Neologisme

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea apăruseră masiv în limbă neologismele latine şi romanice. „Prin contactul activ şi multilateral cu Occidentul, mai ales cu Franţa, prin comerţ, industrie, învăţămînt, presă şi viaţă politică — scrie D. Macrea — au pătruns în limba română un număr mare de neologisme latine şi romanice, strîns legate de asimilarea noţiunilor vieţii moderne. Ele deveniseră atît de indispensabile încît erau folosite chiar de către scriitorii care apărau caracterul istoric şi popular al limbii"[1]. Astfel, dintre neologismele folosite de Alecsandri în poezie, cele mai multe sînt latino-romanice[2]. Dăm, în

[1] D. Macrea, *Discuţiile referitoare la dezvoltarea limbii române literare în a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, SILRL, I, EPL, 1969, p. 296.

[2] Denumirea de neologisme „latino-romanice" se justifică şi prin aceea că foarte multe dintre ele au o etimologie, în acelaşi timp, latină, franceză şi italiană. (Cf. Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*, Partea a II-a, Buc., 1975, p. 100.)

continuare, lista acestora cu menţiunea că aproape toate au aceeaşi formă în limba română actuală [1]:

abis, din fr. abysse, lat. abyssus: (II, 120), *abisul* (I, 395), *abisuri* (II, 76);

abnegare „abnegaţie", astăzi rar, v. abnega, din lat. abnegare (II, 273);

acordul, din fr. accord, it. accordo (O., 264); *acordează* 3 sg. pl., din fr. accorder (I, 374; II, 218);

accente, din fr. accent, lat. accentus: „accente omeneşti" (O., 587);

aclamat, din fr. acclamer, lat. acclamare: „Tu, aclamat la Roma" (II, 196);

admirare „admiraţie", astăzi rar, din fr. admirer, lat. admirari (I, 356, 396, 419; II, 23, 59, 110, 141) etc.; *admirat:* „Tablou artist de seculi admirat" (II, 58); *admirată:* „Minunea admirată de mauri" (II, 353); *admiră*, 3 sg. (I, 356; II, 278); *să admir* (O., 482; II, 99); *s-admire* (II, 26, 68, 197); *admirînd* (I, 344);

adorare, din fr. adorer, lat. adorare: „Mărire, adorare, îngenunchere ţie" (II, 49); *adorarea* „adorarea ce-ai născut în mine" O, 551); *adorată* (I, 351; II, 253); *adorate* (I, 372);

aeriană, din fr. aérien; „punte aeriană" (I, 338);

afirmă, din fr. affirmer, lat. affirmare (II, 287);

agonie, din fr. agonie, lat. agonia: „Cu agonie mînele-ţi frîngi" (O., 533);

album, din fr., lat. album (II, 276, 291); *albumul* (I, 415, 417 etc.; II, 239, 250);

alcyon „alcion", din fr., lat., gr. alcyon — aici, „pescăruş albastru"; „O sprintenă corvetă, un răpide-alcyon" (I, 312);

ambrozie din fr. ambroisie, lat. ambrosia: „varsă în ceruri ambrozie" (II, 248); *ambrozia* (II, 221);

ambulanţă, din fr. ambulance: „pe turcul leşinat / îl poartă-n ambulanţă" (II, 181);

amforă, din fr. amphore, lat. amphora: „o amforă scăpată-n apa vie / De Febe..." (II, 248);

amic, din lat. amicus, it. amico (O., 482; II, 104, 285); *amice*, vocativ (II, 190, 191, 192); *amice*, adj.: „suflete amice" (I, 404); *amicului* „dedicat amicului meu C. Negre" (II, 9);

amor, din lat. amor, it. amore (O., 151, 252, 299, 300 etc.; I, 312, 326, 337 etc.; II, 13, 50, 59, 63, 94) etc.; *amorul* (O., 257, 275 etc.; I, 351, 380, 390; II, 63, 144) etc.; *amoruri* (O., 582);

[1] Lista cuprinde neologismele în forma în care se găsesc în poezia lui Alecsandri. De exemplu, am dat ca titlu: *accente*, întrucît nu am găsit şi forma de singular; *divină*, fiindcă nu apare şi forma pentru masculin singular; *navigînd*, deoarece este atestat numai forma de gerunziu în poezia lui Alecsandri etc.

antică, din fr. antique, lat. antiquus: „antică vitejie" (II, 52); „marmură antică" (II, 58); *antica* „antica-i demnitate" (II, 104); *antici* „Şi codrii, antici marturi" (II, 49); *anticii* „anticii codri" (II, 92); *antice* „umbre-antice" (I, 364); *anticelor* „timpii anticelor crezuri" (II, 248);

arabescuri, din fr. arabesque: „Cu stîlpi şi arabescuri de jur împodobit" (I, 352);

arcadă, din fr. arcade: „arcadă triumfală" (II, 288);

archebuze, din fr. arquebuse „arme de foc, din evul mediu" (II, 28);

ardentă, din fr. ardent: „Una-i ardentă şi măreaţă" (II, 212);

arenă, din fr. arène, lat. arena: „Oricine stă-n arenă de tină are parte" (II, 191);

armată, din it. armata (II, 11, 26, 27, 35) etc.; *armata* (II, 28, 114) etc.; *armatele* (II, 27);

armonie, din fr. harmonie, lat. harmonia (O., 256, 264) etc.; (II, 38, 68) etc.; *armonia* (O., 264, 431); *armoniei* „templul armoniei" (O., 284);

armonios, din fr. harmonieux (I, 338, 372, 376) etc.; *armonioasă* (I, 343); *armonioase* (O., 264, 489; II, 60, 150) etc.;

aromatic, din fr. aromatique, lat. aromaticus: „ceaiul aromatic din o tasă diafană" (I, 358);

asalt, din it. assalto (II, 26, 171, 182); *asaltul* (II, 166); *asalturi* „Se dase trei asalturi redutei neînvinse" (II, 182);

asistă, 3 sg. din fr. assister: „poporul din umbră — acum asistă" (II, 141);

atmosferă, din fr. atmosphère: „Nici un zbor în atmosferă" (I, 319); *atmosfera* „atmosfera caldă" (I, 352);

atom, din fr. atome, lat. atomus: „Eu, mic atom, în lume perdut, neînsemnat" (II, 288);

augustă, adj., din lat. augustus, fr. auguste: „August erou a cărei memorie augustă" (II, 51); „imagină augustă" (II, 72);

aureolă, din fr. auréole, lat. [corona] aureola: „Rita, leneşa creolă, / Cu o mîndră-aureolă / Se-ncunună graţios" (I, 376);

auroră, din fr. aurore, lat. aurora: „cerul deschis se ilumină / De-o tainică-auroră feerică, divină" (II, 90);

avalanşă, din fr. avalanche: „O avalanşă de cataracte" (I, 395);

azurie adj. sg. (*azur* + suf. *-ie*), din fr. azur, lat. azzurum: „nălţimea azurie" (I, 353);

baioneta, din fr. baïonnette (O., 586; II, 180);

bal, din fr. bal (II, 59, 60);

balcon, din fr. balcon (O., 584; I, 375; II, 59); *balcoane:* „gotice balcoane" (II, 60);

banchetul, din fr. banquet (II, 220); *bancheturi*: „Şi voios să-ncînte/ Noaptea în bancheturi pe iubiţii lor" (O., 377);

barbar, din fr. barbare, lat. barbarus: „mire barbar" (II, 300);

barcarolă, din it. barcarola, fr. barcarolle: „cîntînd o barcarolă" (II, 60);

baronului, fr. baron: „Corbaci rătează capul baronului Huminski" (II, 33); *baroni* (II, 12);

bersalier, din it. bersagliere, termen rar întrebuințat astăzi; are nuanță de barbarism în română denumind pe soldatul din armata italiană care ar fi corespunzător termenului de vînător de munte de la noi; „bersalier de munte" (O., 585); *bersalierii*: „Bersalierii sprinteni, vînătorii bravi" (O., 572);

bizară, din fr. bizarre: „o formă mult bizară" (I, 357); *bizare* „sunete bizare" (I, 342);

bombele, din fr. bombe: „zbor bombele vuind" (O., 499);

bonz „preot budist", din fr. bonze: „pagode unde cîntă vechiul bonz" (I, 357);

brav, din fr. brave, it. bravo (O., 448, 495); *bravul*: „bravul colonel" (II, 175); „bravii călăreți" (O., 522);

briliant, din fr. brillant: „Flori de briliant" (II, 60); *brilianturi* „briliante": „șerpii brilianturi fac din spume" (II, 96);

bronz, din fr. bronze (I, 357);

brutale, din fr. brutal: „pofte brutale" (II, 145);

cadavru, din fr. cadavre: „cadavru sarbed întins jos pe covor" (II, 145); *cadavre* (II, 84, 111, 114, 115);

cadenții, „cadenței", din fr. cadence, it. cadenza: „maeștri ai cadenții" (II, 209);

cadran, din fr. cadran: „Pe al cerului cadran" (II, 121);

canal, din fr. canal, lat. canalis (I, 359; II, 59, 60); *canaluri* (O., 287, 291) etc., dar și *canale* (O., 318);

candelabre, din fr. candélabre, lat. candelabrum: „duzini de candelabre" (II, 18);

capela, din it. cappella: „capela Madonei" (O., 572);

caravane, din fr. caravane (II, 124);

cardinalul, din fr. cardinal, lat. cardinalis (II, 44, 45); *cardinalului*: „Calul cardinalului Bathori" (II, 44);

casolete: „vase în care se ard mirodenii", din fr. cassolette: „Ard în casolete flori de plantă-aromatică" (I, 360);

castel, din lat. castellum (O., 314; II, 263); *casteluri*, formă întrebuințată mai rar astăzi: „vechi casteluri" (I, 394);

castelanul din lat. castellanus, it. castellano, pol. kasztellan: „Podlowski castelanul" (II, 18); *castelana*: „Castelana.../ Scrie pagini de admirat..." (II, 285);

cataracte, din fr. cataracte, lat. cataracta: „avalanșe de cataracte" (I, 395);

catastrofa, din fr. catastrophe, lat. catastropha (I, 395);

catedrale, din fr. cathédrale, lat. cathedralis: „mîndre catedrale" (I, 394);

celebrează, din fr. célébrer, lat. celebrare: „Celebrează însoțirea naturei cu mîndrul soare" (I, 344); *să celebrez* „Să celebrez precum îmi place" (II, 210);

centurii, folosit de Alecsandri în loc de *centurioni*, din lat. centurio, -onis: „comandanți de centurii", în: „Legioanele conduse pe a Daciei, cîmpie / De tribuni și de centurii înarmați cu vergi de vie" (I, 364);

civilizat, cf. fr. civilisé: „lup civilizat" (I, 386);

ciclonul, din fr. cyclone (II, 300);

cizelate, din fr. ciseler: „margini cizelate" (I, 360);

clime, din lat. clima,-atis, germ. Klima: „clime înfocate" (I, 327);

cohorte, din lat. cohors, -tis: „romanii în cohorte" (I, 364);

colibri s.m., din fr. colibri: „zbura prin aer ca un colibri" (O., 377); *colibrii* „roi de colibrii" (II, 251);

colonel, din fr. colonel (II, 175, 182);

coloana, din fr. colonne: „strîngea coloana-i ruptă, / Cu ea să se arunce de-a patra oară-n luptă" (II, 182); *coloane* „stîlpi" (I, 319);

colonada din fr. colonnade (I, 357);

colosală, din fr. colossal (I, 364); *colosale*, adj.: „fapte colosale" (II, 50, 196); „brațe colosale" (II, 126);

comandant, din fr. commandant (II, 63);

comandă, 3 pl., din fr. commander (II, 26);

comite, 3 sg., din lat. committere (II, 86, 271);

complice, din fr. complice (II, 85);

concert, din fr. concert, it. concerto (I, 346);

constatați, 2 pl., din fr. constater (II, 298);

consulare, din fr. consulaire, lat. consularis: „hlamide consulare" (II, 364);

conștiinței, din fr. conscience, lat. conscientia (după *ști*): „oaspe al conștiinței mele" (II, 118);

convoi, din fr. convoi (II, 63);

cor, din lat. chorus (O., 593);

cortină, din it. cortina: „trage o cortină" (II, 144);

corvetă „navă de război de mic tonaj, foarte mobilă", din fr. corvette: „o sprintenă corvetă" (I, 312);

creolă, din fr. créole: „Tînăra creolă" (I, 374);

crep s.n., din fr. crêpe: „crep galbin" (I, 360);

crimă, din fr. crime (II, 86, 88, 270);

criminale, din fr. criminel, lat. criminalis: „pofte criminale" (II, 85);

cristal, din fr. cristal, lat. crystallus (I, 356; II, 69); *cristalul* (I, 316); *cristaluri* (I, 316);

cristalin, adj., din fr. cristallin (I, 359); *cristalină* (O., 461) etc.; *cristaline* (I, 344; II, 42);
cupă, din lat. cuppa (O., 500, 546; II, 18, 82) etc.; *cupe* (II, 17, 142) etc.; *cupele* (O., 447; II, 143);
dantelate, adj. pl., din fr. denteler: „ogive dantelate" (II, 58).;
declină, 3 sg., din fr. décliner, lat. declinare, aici intranzitiv, rar folosit, despre aştri, cu sens de „a coborî spre asfinţit, a scăpăta, a apune", în versul: „În scurtele restimpuri cînd soarele declină / Şi noaptea-şi pune stema feerică, stelină" (II, 73); avînd în vedere că *declină* apare o singură dată în poezia lui Alecsandri, şi atunci la sfîrşit de vers, e sigur că ne aflăm în faţa unei cerinţe de rimă;
decoraţii, din fr. décoration, lat. decoratio, -onis: „Dar aste decoraţii cum, cine ţi le-au dat?" (II, 175);
defecte, din lat. defectus, germ. Defekt: „defecte în scrierile mele" (II, 298);
delfini, din lat. delphinus, it. delfino (O., 387);
delicat, din fr. délicat, lat. delicatus: „umăr delicat" (O., 295);
denunţă, 3 sg., din fr. dénoncer, lat. denuntiare: „vă denunţă lumii gestul ei suprem" (II, 273);
despotic, din fr. despotique (O., 499);
destinul, din fr. destin (I, 394, 395; II, 85);
deşert, din lat. desertus, fr. désert (O., 381); *deşertul* „Trist e deşertul ce se-ntinde" (I, 428);
diafană, adj., din fr. diaphane (I, 338, 358) etc.;
discul, s.n., din fr. disque, lat. discus (II, 287);
a distinge, din fr. distinguer, lat. distinguere: „nu poţi a distinge din toţi suferitorii" (II, 271);
divină, adj., din fr. divin, lat. divinus (I, 337, 343) etc.; *divini* (II, 249); *divine* (I, 358, 359; II, 238, 297);
doge, s.m., din it. doge: „Noul doge mă zări" (O., 295);
domeniul, din fr. domaine, cf. lat. dominium: „Domeniul uitărei" (II, 51);
domină, 3 sg., din fr. dominer, lat. dominari: „Bătrîna mamă, trează de grija ce o domină" (II, 100);
dragon, din fr. dragon: „dragon de porcelană" (I, 358);
efemeră, adj., din fr. éphémère: „Nalţimea efemeră" (II, 297);
electrice, adj. pl., din fr. électrique: „electrice luciri" (I, 333);
electrizai, 2 sg., imperf., din fr. électriser: „Precum odinioară pe toţi electrizai" (II, 51); *electrizate*, adj. pl. „ambele cete aprins electrizate" (II, 31);
elegante, adj. pl., din fr. élégant, lat. elegans, -ntis: „În poiană mai vin încă elegante floricele" (I, 342);
energică, adj., din fr. énergique: „Pe fruntea sa energică" (O., 585);

enigmă, din fr. énigme, lat. aenigma: „Aceasta-i o enigmă ce vrei ca s-o explic?" (II, 190);
epistola, s.f., din lat. epistola: „Epistola generalului Florescu" (II, 190);
erou, din fr. héros, lat. heros (I, 379; II, 23, 51) etc.;
eroică, din fr. héroïque, lat. heroicus: „eroică armată" (II, 192); *eroici*, adj.: „Ai timpilor eroici imagină augustă" (II, 72);
eroismul, din fr. héroïsme (II, 270);
erori, din fr. erreur, lat. error, -oris (II, 298);
eter, din fr. éther, lat. aether: „O palidă lumină/ Se stinse în eter" (O., 316); *eterului* „Luceferii eterului" (II, 262);
etern, adj., din lat. aeternus: „Etern, Atotputernic, o! Creator sublime" (I, 378); *eterna* „eterna pace" (II, 104); *etern*, adv.; „etern fiind udată" (II, 88);
eternitatea, din fr. éternité, lat. aeternitas, -atis: „De lung urît cuprinsă, Eternitatea cască!" (I, 429);
exilat, adj., din fr. exiler (I, 351, 408);
a exista, din fr. exister, lat. existere: „Vezi cum ţara, ferice de-a exista pe lume / Se simte-ncoronată cu falnicul tău nume" (II, 51);
fabula, din lat. fabula (II, 383);
falii, din fr. faille: „falii oţelite" (II, 129);
fanatic, din fr. fanatique, lat. fanaticus (II, 112, 138, 165); *fanaticul*: „Hodja fanaticul" (II, 114);
fanfară, din fr. fanfare: „vesela fanfară" (I, 330); *fanfare* (I, 364; II, 18, 134) etc.;
fanatism, din fr. fanatisme: „Amar prin fanatismu-ţi" (II, 166);
fantastic, din fr. fantastique, lat. phantasticus (I, 319, 320; II, 23, 42, 87) etc.;
farul, din fr. phare, lat. pharus, it. faro: „Unde luna îşi aprinde farul tainic de lumină" (I, 319);
fanteziei, din fr. fantaisie: „aripa fanteziei" (I, 427);
fast, din fr. faste: „fast oriental" (II, 135);
faşine „fascine", din it. fascina, fr. fascine (II, 171);
fatală, din fr. fatal, lat. fatalis (O., 375; II, 132);
favorită, din fr. favori, -ite, it. favorito: „Sultanul de Maroc / Mai are-o favorită" (O., 468); *favoraţi* (II, 284);
favoare, din fr. faveur (II, 145);
fecund, din fr. fécond, lat. fecundus (II, 195) etc.;
feerie, din fr. féerie (I, 341; II, 69, 97) etc.;
feeric, -ă, din fr. féerique (I, 372; II, 49, 50) etc.;
flotă, din fr. flotte (I, 354; II, 139, 144);
fluviu, din lat. fluvius (I, 395);
formă, din fr. forme, lat. forma (I, 357);

frenetic, din fr. frénétique: „Ș-atunci duios, frenetic, strîngea pe al ei sîn / Copilul..." (II, 43);

funebru, *-l*, din fr. funèbre, lat. funebris (II, 85, 252);

funerară, din fr. funéraire, lat. funerarius: „Coloană funerară" (II,63);

galantom „galanton" (=„darnic, generos"), din fr. galant homme: „rege-galantom" (O., 573);

galerie, *-ii*, din fr. galerie (O., 462; I, 357, 358) etc.;

garda, din fr. garde (II, 116, 174);

gazele, s.f., pl., din fr. gazelle (O., 469);

generalului, din fr. général, lat. generalis: „Epistolă generalului Florescu" (II, 190);

generoasă, din fr. généreux, lat. generosus (II, 212) etc.;

geniu, din lat. genius, fr. génie (O., 551, 569; I, 343);

gest, din fr. geste, lat. gestus (II, 273);

ghirlandă, din fr. guirlande (I, 316; II, 127) etc.;

g'itară „chitară", din it. chitarra (O., 583);

gigant, din it. gigante, lat. gigas, -ntis (II, 49, 51) etc.;

gintă, din lat. gens, -ntis (II, 109, 110) etc.;

glob, din fr. globe, lat. globus (I, 313) etc.;

glorie, din lat., it. gloria (O., 482; I, 378) etc.;

glorios, din fr. glorieux, lat. gloriosus (I, 288) etc.;

gondolă, din it. gondola, fr. gondole (O., 299, 300) etc.;

gondoletă (rar), din it. gondoletta (O., 301);

gondolier, din it. gondoliere (O., 292, 303) etc.;

gotice, adj., din fr. gothique, lat. gothicus: „gotice balcoane" (II, 60);

grațios, din lat. gratiosus, it. grazioso (I, 356) etc.;

grotesc, din fr. grotesque (I, 359);

harpă, din fr. harpe (II, 216, 287); *harpele* (O., 300);

hidosul, din fr. hideux (II, 88); *hidoasa* (II, 191);

hidra, din fr. hydre, lat. hydra (O., 418, 534);

hieroglife, din fr. hiéroglyphe (II, 20);

ideal, din fr. idéal, lat. idealis (I, 311, 372, 419); *ideală* (I, 364; II, 144, 288, 300);

idee, din fr. idée, lat. idea (II. 191);

se iluminä, vb. 3 sg., din fr. illuminer, lat. illuminare (II, 90); *iluminat* (II, 138);

iluzii, din fr. illusion, lat. illusio, -onis (I, 314) etc.;

imagină „imagine", din lat. imago, -inis (cu sensuri după fr. image), *imagini* (II, 72, 86, 284) etc.;

imens, din fr. immense, lat. immensus (II, 297);

imn, din fr. hymne, lat. hymnus (O., 603); *imnul* (I, 337) etc.; *imnuri* (O., 346; II, 69, 249) etc.;

independentă, adj., din fr. indépendent (II, 196);

indignare, din fr. indigner, lat. indignari (II, 145);

infamă, adj., din fr. infâme, lat. infamis: „batjocura infamă" (II, 237, 271); *infame*, vocat. (II, 88);

infamie, din fr. infamie, lat. infamia (II, 191);

infernal, din fr. infernal, lat. infernalis (II, 33) etc.;

ingratul, din fr. ingrat, lat. ingratus (II, 119);

inocență, din fr. innocence, lat. innocentia (II, 113);

inspiră, 3 sg., din fr. inspirer, lat. inspirare (II, 276);

insufli, 2 sg., din fr. insuffler (II, 287);

insule, din lat. insula (I, 328);

intonează, 3 sg., din it. intonare (II, 218, 249) etc.;

a inundat, 3 sg., perf. comp., din fr. inonder, din lat. inundare (II, 137);

invidia, din it. invidiare (II, 190);

invidie, din it., lat. invidia (II, 191);

jaduri „pietre semiprețioase", din fr. jade (I, 357);

joncă „ambarcațiune mică cu pînze", din fr. jonque (I, 357);

junior, din fr., lat. junior (II, 258);

lagună, din it. laguna (O., 302, 303) etc.;

lanterne „felinare", din fr. lanterne (I, 357, 359);

lava, din fr. lave, it. lava (I, 352; II, 15);

legendă, din fr. légende, lat. legenda (II, 53, 104) etc.;

legendar, din fr. légendaire (II, 49) etc.;

leopard, din fr. léopard, lat. leopardus (II, 19);

letargie, din fr. léthargie (O., 406);

libere, din fr. libre, lat. liber; „libere ogoare" (II, 104);

libertate, din fr. liberté, lat. libertas, -atis (O., 482) etc.;

liră, din fr. lyre, lat. lyra (O., 428, 488; II, 249) etc.;

lucioli „luciole" (livresc), din it. lucciola, fr. luciole (I, 342);

maestru, din it. maestro: „Ai avut o dată mult maestru șuer" (II, 286), *maeștri* (II, 209);

magie, din fr. magie (II, 80, 142), *magiei* (I, 372);

magică, din fr. magique (O., 494) etc.; *magice* (II, 58);

magistri, pl., din lat. magister: „magistri gravi" (II, 218);

maiestate „măreție", din lat. maiestas,-atis, fr. majesté: „lină maiestate" (I, 394), „triplă maiestate" (II, 23), „pășind cu maiestate" (II, 288);

maiestos „maiestuos", adj., din it. maestoso, fr. majestueux (I, 319, 395) etc.; *maiestoasă* (I, 350; II, 23, 104) etc.;

magnați, pl., din lat. magnatus (II, 45) etc.;

mandarin „înalt funcționar public din China feudală", din fr. mandarin (I, 360); *mandarina*, din fr. mandarine (I, 358);

mandolina, din fr. mandoline, cf. it. mandolina: „Tonin acordă mandolina" (II, 59);

marină, adj., din fr. marin: „melodie simfonică, marină" (II, 97);
marmură, din lat. marmor, -oris (I, 353), *marmoră* (II, 58);
martir, din fr. martyr (O., 370, 482), *martiri* (II, 63);
meditînd, din fr. méditer: „Cocostîrcii cu largi pasuri calcă rar și meditînd" (I, 334);
melodios, din fr. mélodieux (O., 291, 354);
memorie, din lat., it. memoria, fr. mémoire: „memorie augustă" (II, 51);
metalic, adj., din it. metallico, lat. metallicus, fr. métallique: „răsunetul metalic al tam-tamului de bronz" (I, 357) etc.;
meteor, din it. meteora, fr. météore (II, 40, 179);
minut, din fr. minute, it. minuto (O., 357) etc., *minută* (O., 509);
mister, din fr. mystère, lat. mysterium (I, 352) etc.; *mistere* (I, 394) etc.;
misterios, din fr. mystérieux, it. misterioso (I, 311, 338, 346, 361, 391; II, 74, 132); *misterioase* (O., 255; II, 42);
mizerie, din lat. miseria, fr. misère (O., 539);
moment, din lat. momentum, fr. moment, it. momento (II, 73), *momentul* (O., 587; II, 148);
monstru, din lat. monstrum, fr. monstre (II, 85);
monstruoasă, adj., din fr. monstrueux: „ghioagă monstruoasă, cu dinți de oțel" (II, 31);
muza, din lat., it. musa, fr. muse (II, 218, 219);
narcotice, adj., n. pl., din fr. narcotique: „narcotice parfumuri" (II, 140);
natură, din fr. nature, lat., it. natura (II, 23, 176) etc.;
navigînd, din lat., it. navigare, fr. naviguer (O., 441);
nimfă, din fr. nymphe, lat. nympha (I, 338, 395);
nobil, din lat. nobilis, it. nobile, fr. noble (O., 254, 299, 585) etc., *nobilă* (O., 429) etc., *nobili* (O., 494, 593) etc.;
nocturnii, adj. pl., din fr. nocturne, lat. nocturnus: „nocturnii călători" (II, 77);
nord, din fr. nord: „Cît e zare de zărit / Între nord și răsărit" (O., 416);
nostalgie, din fr. nostalgie: „profundă nostalgie" (I, 312);
notă, din fr. note, lat., it. nota (II, 298), *note*: „Unde crivățul pătrunde, scoțînd note-ngrozitoare" (I, 319);
ocean, din lat. oceanus, fr. océan (O., 538, 546) etc.;
Occidentul, din fr. occident, lat. occidens, -ntis (II, 196);
odă, din fr. ode (II, 49, 188, 195);
oferă, 3 sg., din it. offerire (II, 192); *oferită* (II, 220);
ogive, s.f.pl. din fr. ogive: „ogive dantelate" (II, 58);

onoare, din lat. honor, -oris, fr. honneur, it. onore: „Ți-am dat avere, nume, putere și onoare[1] / Din cuibul tău de verme te-am scos la lume-n soare" (II, 118); *onor* (O., 495) etc.;
onorat, adj., din lat. honorare, fr. honorer, it. onorare: „a nostru nume / Onorat de toți e-n lume" (O., 350);
opal, din lat. opalus, fr. opale (I, 357; II, 120): „Nori limpezi de opal" (II, 304);
oră, din lat. hora., it. ora (II, 209) etc.;
ordin, din lat. ordo, -inis, fr. ordre (II, 64, 175);
orgie, din fr. orgie, lat. orgia: „noaptea în orgie" (O., 446);
oriental, adj., din lat. orientalis, fr. oriental (II, 135, 139); „parfum oriental" (I, 352), *orientală*: „minune — orientală"(II, 116), „pompă — orientală" (II, 134); *orientale*: „minuni orientale" (I, 312);
pagini, s.f.pl., din lat., it. pagina (II, 285);
pagode, s. f. pl., din fr. pagode (I, 357, 360);
palatin „guvernator al unei provincii în Polonia medievală", din lat. palatinus, it. palatino, fr. palatin (II, 32);
palid, din lat. pallidus, it. pallido (I, 315; II, 19, 22) etc., *palidă* (O., 214) etc., *palide* (II, 42) etc.;
palpită, 3 sg., din fr. palpiter, it palpitare (II, 60);
paradă, din fr. parade (II, 135);
paradis, din fr. paradis (II, 143, 264);
parapete, s. n. pl., din it. parapetto, fr. parapet (II, 172);
paravane, s. n. pl., din fr. paravent (I, 359);
parfum, din fr. parfum (O., 573; I, 338) etc.;
paricidul, din fr. parricide, lat. parricida (II, 87);
patrician, din fr. patricien (II, 59), *patriciană* (O., 296);
patrie, din lat. patria, fr. patrie (O., 380, 587) etc.;
patriotic, din fr. patriotique, it. patriottico (O., 588);
pergament, din lat. pergamentum (II, 282);
perioade, s. f. pl., din lat. periodus, fr. période (I, 320) etc;
permite, 3 sg., din fr. permettre, lat. permittere (II, 140);
piață, din it. piazza (O., 296, 575) etc.;
pigmei, s. m. pl., din fr. pygmée (II, 297);
pilot, din fr. pilote: „(cucoare) călăuzite de-un pilot, bătrîn cocor" (I, 327);
pionier, din fr. pionnier (II, 157), *pionieri*: „Pionieri de frunte printre pionieri" (II, 157);
plantă, din lat. planta, fr. plante (I, 360);
plebeu, din lat. plebeius (II, 59);

[1] *Onoare* — singura atestare în poezia lui Alecsandri, din motive de rimă: *onoare / soare*. Peste tot, poetul a folosit *onor, onorul*.

(O., 488) etc.;
poezie, din fr. poésie (O., 428, 511; I, 419) etc.;
pompă, din fr. pompe (II, 134);
portret, din fr. portrait: „drăgălaş portret" (I, 312);
postul, din fr. poste: „Neamul nostru, fără sprijin, în veghere necurmate / Stă pe loc la postul său" (O., 482);
preferă, 3 sg., din fr. préférer: „Eu văd că se preferă hulirea mînjitoare" (II, 191);
prestigiul, din fr. prestige, apare cu sensul de „strălucire", „farmec, atracţie" în: „rătăcitul călător / Se socoate sub prestigiul unui vis amăgitor" (O., 582);
preţioşi, adj., pl., din fr. précieux, lat. pretiosus, it. prezioso (I, 357); *preţioasele*: „îmi pare c-aud încă preţioasele-ţi cuvinte" (O., 588);
profet, din fr. prophète (II, 137, 142);
profund, adj., din lat. profundus, fr. profond (II, 146);
promite, 3 sg., din lat. promittere, fr. promettre (II, 138);
pronosticuri, s. n. pl., din fr. pronostic (II, 9);
protector, adj., din lat. protector, -oris, fr. protecteur: „înger protector" (I, 418);
voi protesta, viit. 1 sg., din fr. protester (O., 534);
providenţă, din lat. providentia, fr. providence (O., 588);
providenţială, din fr. providentiel: „Menirea ta sublimă şi providenţială" (I, 396);
purpură, din lat. purpura (O., 296);
radiosul, din fr. radieux, lat. radiosus, it. radioso (II, 264), *radioasă* (O., 428, 525; I, 345) etc.;
rafală, din fr. rafale (O., 570);
rang, din fr. rang: „Dar ce rang ai, voinice?" / „Am rang de dorobanţ" (II, 175);
redan „fortificaţie", din fr. redan (II, 171);
reformator, adj., din fr. réformateur, lat. reformator (O., 406); *reformatoare* (II, 297);
regal, adj., din fr. régal, it. regale, lat. regalis (II, 18), *regală*, din fr. régale: „mantie regală" (I, 369);
rege, din lat. rex, -gis (O., 495, 573; I, 359) etc.;
regină, din lat. regina (O., 295, 459) etc.;
regimentul. din fr. régiment, germ. Regiment (II, 175);
religie, fr. religion, lat. religio, -onis (II, 135);
replică, 3 sg., din fr. repliquér (II, 112, 137) etc.;
au reprezentat, 3 perf. comp., din fr. représenter, lat. repraesentare (II, 110);

revoltat, adj., cf. fr. révolter (II, 112);
romanţa, din fr. romance, it. romanza (II, 274);
rond, din fr. rond: „Hoţi de moarte doisprezece / Stau în rond sub vîntul rece" (O., 446);
roză, din fr. rose, lat., it. rosa (II, 127, 143) etc.;
rubin, din it. rubino, lat. rubinus (O., 297) etc.; *rubine* (II, 96, 140), dar şi *rubinuri* (II, 60, 97);
ruina, din fr. ruine, lat. ruina (O., 499);
sacrat, adj., (livresc) „sfinţit, sfînt", din fr. sacré: „ochiul tău orbit/ Nu vede-n pruncul fraged un oaspe de iubire / Sacrat prin inocenţă şi prin nenorocire?" (II, 113);
sacru, adj., din lat. sacer, -cra, it. sacro (O., 535; I, 334) etc.;
safir, din fr. saphir, lat. sapphirus (I, 369);
sagitarii, s. m. pl. (rar) „arcaşi în armata romană", din lat. sagittarius (I, 364);
sala, din fr. salle: „sala tronului" (O., 494);
salamandre, s. f. pl., din fr. salamandre, lat. salamandra: „Goale salamandre prinse-n horă vie" (II, 200);
salve, s. f. pl., din fr. salve: „flota ce răsună de salve tunătoare" (II, 139);
santinele, s. f. pl., din fr. sentinelle (II, 118);
satanic, adj., din fr. satanique (II, 84);
savană, din fr. savane (I, 361);
sceptru, din fr. sceptre, lat. sceptrum (I, 430; II, 50, 104);
scena, din fr. scène, it. scena, lat. scaena: „scena lumii" (II, 190);
sculptor, din fr. sculpteur, lat. sculptor, -oris (I, 430);
scutier, s.m., din scut + suf. -ier, după fr. écuyer (II, 176);
semnal, din fr. signal (după semn) (I, 330) etc.;
serenadă, din fr. sérénade, it., sp. serenata (O., 588) etc.;
sergent, *-ul*, din fr. sergent (II, 168, 170) etc.;
sfere, s. f. pl., din fr. sphère, lat. sphaera (I, 427);
siderală, adj. f., din fr. sidéral, lat. sideralis: „Totimea siderală" (II, 143);
simbol, din lat. symbolum, fr. symbole (II, 195);
simfonică, adj. f., din fr. symphonique: „melodie simfonică" (II, 97);
sinistru, adj., din fr. sinistre (II, 85, 86);
smarald, s. n., din it. smeraldo, ngr. smáragdos (O., 546) etc.;
solitară, adj. f., din fr. solitaire, lat. solitarius: „stîncă solitară" (II, 71);
sonor, din fr. sonore, lat. sonorus (O., 593);
spadă, din it. spada (II, 29, 177) etc.;
spasmuri, s. n. pl., din fr. spasme: „Murad, cuprins de spasmuri, arzînd, suflînd din greu" (II, 146);

spațiu, din lat. spatium, fr. espace (I, 353, 354) etc.;
spectacol, din fr. spectacle, lat. spectaculum (O., 499);
spirale, s. f. pl., din fr. spiral: „fumul țigaretei ce zboară în spirale" (I, 312);
splendid, adj., din fr. splendide, lat. splendidus (I, 399); II, 17, 23, 109) etc.;
splendoare, din fr. splendeur, lat. splendor (O., 582); I, 426; II, 18, 23, 26) etc.;
statuie, din fr. statue, cf. lat. statua (II, 148);
statură, din fr. stature, lat. statura (II, 87, 112);
sterilă, adj. f., din fr. stérile, lat. sterilis: „Singurătatea mută, sterilă, nepătrunsă" (I, 361);
stigmat, din fr. stigmate, lat. stigma, -atis: „Coloană funerară, / Ea poartă-n frunte un stigmat"... (II, 63);
stindardul, din it. stendardo (II, 172, 192);
straniu, adj., din it. stranio (II, 84) etc.
strangulat, adj., din strangula, verb din lat. strangulare: „Saraiul dat în pradă, sultanul strangulat" (II, 119);
strofă, din fr. strophe, lat. stropha (I, 311, 426);
sublim, din fr. sublime (O., 587; I, 364, 395);
superb, adj., din fr. superbe, lat. superbus (II, 50);
suprem, adj., după fr. suprême, lat. supremus: „momentul cel suprem" (II, 148);
surîsul, din fr. sourire (după *rîs*): „O invită cu ochirea, cu surîsul, cu suspinul" (I, 358);
surprinde, vb. 3 sg., din fr. surprendre (după *prinde*): „pîndind cu ochiul, taina dulce o surprinde" (I., 360);
suvenir, s.n., din fr. souvenir (O., 241, 252) etc.;
suverană, s. f., din fr. souverain: „coroana-ți de suverană" (O., 534), *suverani*, s. m. pl. (II, 11);
șeful, din fr. chef (O., 447; II, 192), *șefii* (I, 364);
șrapnele, s. n. pl., din fr. shrapnell (II, 170, 302);
tablou, din fr. tableau (I, 319; II, 58) etc.;
teribil, din fr. terrible, lat. terriblis (II, 50, 114) etc.;
tezaur, din lat. thesaurus (II, 278);
tiranie, din fr. tyrannie (O., 407, 588; II, 109) etc.;
topaze, s. n. pl., din fr. topaze (II, 140);
torent, din fr. torrent (I, 364; II, 50) etc.;
triumf, din lat. triumphus, fr. triomphe (II, 158);
triumfal, *-ă*, *triumfale*, adj., din lat. triumphalis, fr. triomphal (O., 299, 414 etc.; I, 369, 394; II, 80, 191, 219) etc.;
triumfător, adj., din fr. triomphateur, lat. triumphator, -oris (O., 405) etc.;

transfigurat, adj., din fr. transfigurer, lat. transfigurare (II, 131);
trofeu, din fr. trophée (II, 80);
tron, din fr. trône (O., 297, 300; II, 49, 136) etc.;
undă, din lat. unda, cu sensul după fr. onde (O., 386, 435; I, 340; II, 97), *unde* (O., 129, 346) etc.;
ultim, adj., din lat. ultimus, it. ultimo (II, 18);
universul, din fr. univers, lat. universum (II, 287);
uragan, din fr. ouragan: „un uragan de glasuri" (II, 8); „uragan de vijelie" (II, 41);
vanitate, din fr. vanité, lat. vanitas, -atis (I, 394);
vers, din fr. vers, lat. versus (O., 488, 588); *versuri* (II, 198, 276) etc.;
vibrare, din fr. vibrer, lat. vibrare (I, 337, 343; II, 152);
victimă, din fr. victime, lat. victima (I, 396; II, 192) etc.;
virtute, din lat. virtus, -tutis, cu unele sensuri după fr. vertu (II, 191) etc.;
zefir, din fr. zéphyr, lat. zephyrus (O., 38);
zenitul, din fr. zénith (II, 101);
zonă, din fr. zone (II, 248);
zuavi, din fr. zouave: „soldați francezi dintr-un corp special de infanterie" (O., 572) etc.

Se observă din lista de mai sus că cele mai multe neologisme sînt de origine franceză, care s-au adaptat la sistemul fonetic și morfologic al limbii române.

Neologismele provenite din alte limbi decît cele romanice sînt puține în poezia lui Alecsandri. Lista celor din neogreacă, turcă, polonă, germană, rusă este următoarea:

demon, din ngr. démonas, cf. fr. démon (II, 14, 29) etc.; *demonii* (O., 446);
duzini, din ngr. duzina, cf. it. dozzina, fr. douzaine: „Duzini de candelabre" (II, 18);
fantasmă, din ngr. fándasma (O., 151; I, 319) etc.;
melodie, din ngr. melodía, it. melodia, fr. mélodie: „Sacră melodie", „Divină melodie", „Dulce melodie" (I, 337, 343, 374) etc.;
palat, din ngr. paláti, lat. palatium (O., 292, 296, 315) etc.; *palatul* (II, 58, 99); la plural a fost adaptat cu desinența veche de neutru *-uri*: *palaturi* (O., 287, 295) etc.;
papagali, s. m. pl., din ngr. pap(p)aghál(l)os, it. pappagallo: „Papagali verzi, roși și galbini, iubitori de dismierdări" (I, 359);
piramide, s. f. pl., din ngr. piramís, -ídos, lat. pyramis, -idis, fr. pyramide: „Și două piramide de fructe mai alese, / În Asia-nflorită crescute și culese" (II, 18);
poet, din ngr. poiitís, lat., it poeta, fr. poète (O., 335);

poetiic, adj. din ngr. poiitikós, piitikí, lat. poeticus, poetica, it. poetico, poetica, fr. poétique (O., 485);

ritm, din ngr. rithmós, fr. rythme, lat. rhythmus: „Ah! de ce n-am în astă oră, /Al mărei ritmu triumfal" (II, 209);

strada, din ngr. stráta, it. strada: „strada pustiită" (II, 136);

titlu, din ngr. títlos, lat. titulus: „un titlu de strămoș" (II, 20) etc.;

vapor, din ngr. vapóri (I, 352);

hurie, s. f. „fecioară musulmană foarte frumoasă", din tc. hūrî, cf. fr. houri: „gingașa hurie" (II, 142), *huriile* (O., 279);

șah, *șahi*, s. m. și *șah*, *șahuri*, s. n. „joc", din tc. şāh, cf. germ Schach: „șah fie sau fellah" (II, 119), „Ș-o momiță strîmbătoare, sărind iute-n urma lor / ... / Cade-n șahul de pe masă și răstoarnă pe covor / Doi nebuni peste un rege....." (I., 359);

tamburã, s. f., din tc. tambur „vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mandolina", în: „sunet de tambură" (II, 140);

batalionul, din pol. batalion, rus. batalion, cf. it. battaglione, fr. bataillon: „Batalionul sacru" (II, 191);

lac, din germ. Lack: „chioșcuri albe, cu lac luciu smălțuite" (I, 359);

lagăr, din germ. Lager (II, 17, 27, 28, 33, 34), *lagărul* (II, 19);

lampa, din germ. Lampe, rus, lampa, fr. lampe (O., 576; II, 199); notăm pluralul în *-e*: *lampe* (II, 139);

opal, din germ. Opal, lat. opalus, fr. opale (I, 357) etc.;

paradă, din germ. Parade, fr. parade (II, 135);

turn, din germ. Turm (I, 359, 360) etc.:

țigaretei, s. f. gen., din germ. Zigarette: „fumul țigaretei ce zboară în spirale" (I, 312);

cavaleri, din rus. kavaler (din fr.): „vechii cavaleri" (O., 586);

stepele, s. f. pl., din rus. step': „stepele ucrane" (II, 26).

Se constată că *lac*, *lagăr*, *turn*, *țigaretă* provin direct din germană, iar *cavaler* și *stepă* din rusă. Restul termenilor de origine neogreacă, turcă, polonă, germană sînt adaptați la sistemul fonetic și morfologic al limbii române după un model romanic.

Multă vreme s-a crezut că Alecsandri ar fi procedat la o substituire sistematică din opera sa a unor cuvinte de proveniență slavă, greacă, turcă cu neologisme latino-romanice. Problema trebuie privită diferențiat în ceea ce privește poezia. În procesul de „literarizare" a limbii poeziei, Alecsandri, avînd un fin simț al limbii, a știut să păstreze măsura. El n-a procedat ca în proză ori în teatru, unde o anumită terminologie greacă, slavonă, turcă în conversația personajelor constituia un prilej de umor și satiră. În poezie, Alecsandri a folosit neologismele, în primul rînd, din necesități de exprimare mai nuanțată a unor sentimente și stări sufletești și, cîteodată, din motive de versificație (măsură, ritm, rimă). Comparînd textele din manuscrise și periodice cu cele din edițiile

Pagina 6 din volumul *Doine și Lăcrimioare*, ediția 1853

BABA CLOANȚA.

Баба'і калȣл dракȣлȣі.
Ворбъ векіе.

Шеdе баба пе къlkae
Ін тȣфаріȣл чел ȣskat,
Ші tot катъ не'нчетат
Кънd ла лȣна чеа бълае,
Кънd ла фокȣл чел din sat.

Ші tot toapче, штірба toapче
Din мъселе клеnцъnind
Ші din degite плеsnind
Фȣсȣі ръnide se'ntoapче,
Іute'n aep sфipind.

Pagina 4 din volumul *Doine şi Lăcrimioare*, ediţia 1863

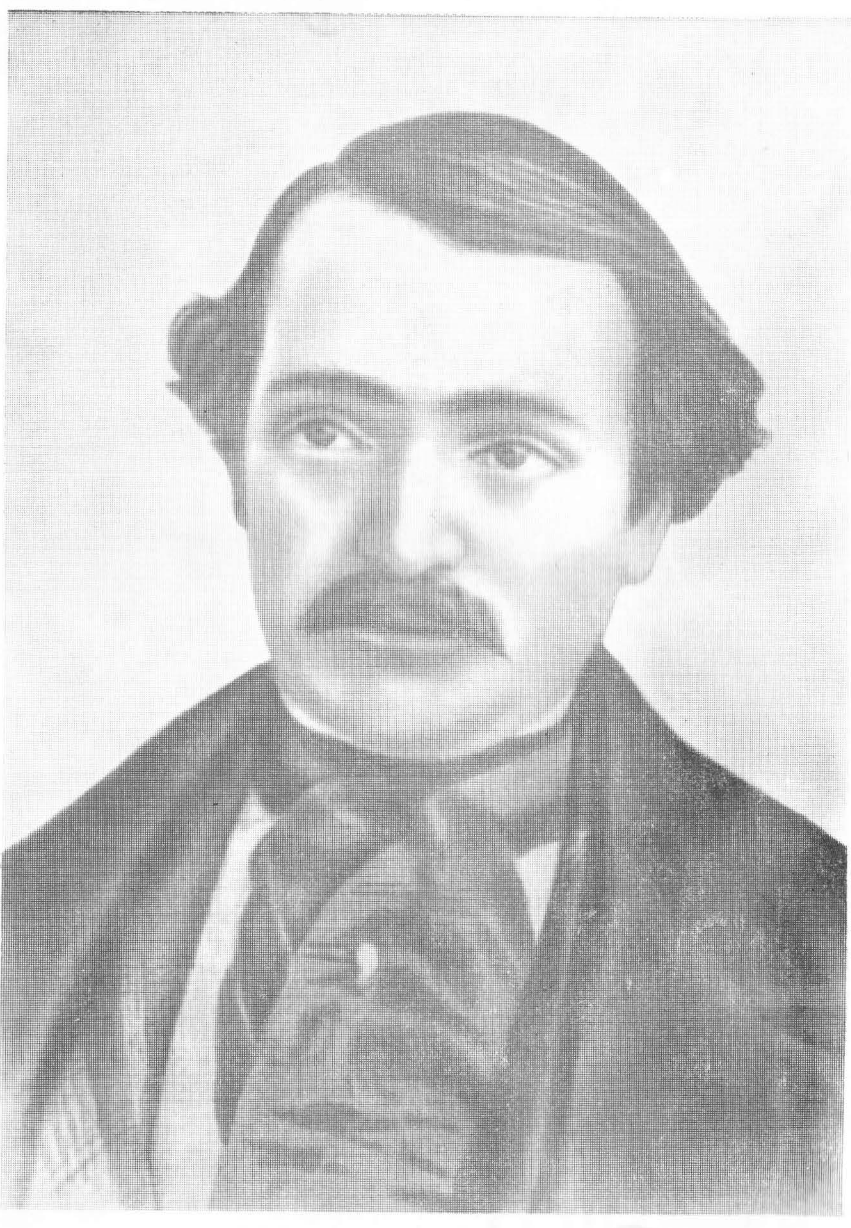
BABA CLOANŢA

Baba i calul dracului.
(Vorbă veche)

Şede baba pe călcae
În tufarul cel uscat,
Şi tot cată ne'ncetat
Când la luna cea balae,
Când la focul cel din sat.

Şi tot toarce, cloanţa toarce
Din măsele clănţănind
Şi din degite plesnind.
Fusu'l răpide se'ntoarce,
Iute'n aer sfărînd.

Pagina 6 din volumul *Opere complete, Doine şi Lăcrimioare*, ediţia 1875

Vasile Alecsandri prin 1853

succesive de poezii (edițiile din 1853, 1863, 1875) am ajuns la concluzia că astfel de înlocuiri se referă mai ales la cuvintele de origine slavă din lista care urmează:

manuscrise/ periodice	ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
	din împrotivă[1] (237)	din împrotivă[1] (237)	din contra[1] (I, 247)
	ceasul de urgie (112)	ora de urgie (114)	ora de urgie (I, 120)
ceasuri fericite (ms. 1497)	ceasuri fericite (117)	oare fericite (119)	ore fericite (I, 125)
	ceasul tainic (118)	ceasul tainic (120)	blînda oră (I, 125)
	ceasul uimirei (119)	ceasul ferice (121)	ora ferice (I, 127)
ceasul de pornire (ms. 1497)	ceasul de pornire (130)	ora de pornire (132)	ora de pornire (I, 138)
	miros de floare (112)	miros de floare (114)	parfum de floare (I, 120)
mai tainic (ms. 1497)	mai tainic (119)	mai nobil (122)	mai nobil (1, 128)
ceasuri pline (ms. 1497)	ceasuri pline (131)	ceasuri pline (133)	ore pline (I, 139)
cu slove de[2] (ms. 823)			
cu imne de (ms. 1497)	cu imnuri din (139)	cu imnuri din (141)	cu imnuri din (I, 147)
duhuri de spaimă (ms. 823; ms. 1497; P[3])	genii de spaimă (178)	genii de spaimă (180)	genii de spaimă (I, 190)
slobod[4] astăzi (ms. 823) slobod astăzi (P[5])	liber astăzi (188)	liber astăzi (190)	liber astăzi (I, 200)

[1] În nota lui Alecsandri la poezia *Ursiții* (O., 145).
[2] În ms. 823: „Cu imne de" (sub ștersătură: „Cu slove de").
[3] *P*=*Propășirea*, nr. 39, 8 octombrie 1844, p. 312.
[4] În ms. 823, poezia *Desrobirea țiganilor* apare cu titlul *31 Ianuarie 1844*. În versul al optulea găsim sub ștersătură: „slobod".
[5] *P*=*Propășirea*, nr. 5, 6 februarie 1844. Supliment extraordinar, p. 4.

manuscrise/ periodice	ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
cinstit de toți (ms. 1497)	onorat de toți (195)	onorat de toți (197)	onorat de toți (I, 207)
veacuri (RL)[1]	—	veacuri (312)	secoli (II, 75)
un sfînt (ms. 5033[2]; C[3])	— —	un sfînt (353)	un sacru (II, 119)

În poezia lui Alecsandri ne întîmpină și unele îmbinări de cuvinte cu caracter neologistic. O bună parte dintre acestea circulă și astăzi în limbă, de exemplu: „batalionul sacru" (II, 191); „versuri improvizate" (II, 278); „profundă nostalgie" (I, 312); „eroica armată" (II, 192); „divină melodie" (I, 343); „sunete bizare" (I, 342); „idee triumfală" (II, 191); „pompă orientală" (II, 134), „gotice balcoane" (II, 60); „ogive dantelate" (II, 58); „cortegi funebru" (II, 85) etc.

Neologismele din poezia lui Alecsandri aparțin diverselor domenii de activitate: vieții mondene, structurii psihice și morale, înfățișării fizice, domeniului social-politic, cultural, administrației, armatei etc. Așa cum s-a mai spus, cele mai multe neologisme s-au adaptat sistemului fonetic și morfologic al limbii și sînt prezente și astăzi în limba literară. Sînt foarte puține neologisme folosite de Alecsandri și care nu s-au conservat în limba literară, de ex.: *fondatrice* „fondatoare": „Clémence Isaure: fondatrice a Curtelor de aur" (Nota lui Alecsandri, II, 209), *gondolină* „gondolă mică"; „Dar, o! durere! cea gondolină / Pe val de lacrimi astăzi plutește / Lacrimi vărsate de o regină" (O., 579) etc.

Alți termeni neologici au caracter învechit în poezia lui Alecsandri sau sînt franțuzisme, ori latinisme învechite, ca de exemplu:

combate, franțuzism, înv., din fr. combattre (după *bate*) cu sensul de „a lua parte la o luptă, a se lupta": „mergi de combate, / Lîngă francezul învingător, / Pentru mărire și libertate" (O., 584);

cuadrat „cvadrat", latinism, înv., din lat. quadratus, cu sensul de „pătrat": „Puternica armată, / Cu-a sale lungi scadroane în larg cuadrat formată" (II, 26);

felonie, franțuzism, „trădare, infidelitate": „Numind orice lovire piezișă: felonie" (II, 191);

legioanele „legiuni", înv. din fr. légion, lat. legio, -onis „mari unități militare romane": „Legioanele conduse pe a Daciei cîmpie" (I, 364);

monarc „monarh", înv. din ngr. monárhis, germ. Monarch: „falnicul monarc" (O., 133), „Decebal, falnic monarc" (I, 364) etc.;

[1] RL = *România literară*, nr. 1, 1 ianuarie 1855, p. 11.
[2] Ms. 5033, f. 65 (foaie volantă tipărită).
[3] C = *Concordia*, nr. 15, 27 martie 1857, p. 59.

mirează, vb. 3 sg., franțuzism, înv., din fr. mirer, cu sensul „a se oglindi": „mirează flori de lotus în oglinda unui lac" (I, 357);

nație „națiune", înv. din lat. natio, -onis, it. nazione, fr. nation, rus. nației: „nație creștină" (O., 483);

ocaziunea „ocazie", înv., din fr. occasion, germ. Okasion, lat. occasio, -onis: „versuri improvizate cu ocaziunea serbarei din Cișmigiu ...", subtitlu la poezia *Puii cloștii* (II, 278);

organe, s.n.pl., „harfă, liră, orgă", înv., din sl., or(ŭ)ganŭ, ngr. órganon, lat. organum, it. organo: „Munții sînt a lui altare, codrii — organe sonoare" (I, 319);

orizon „orizont", înv., din lat. horizon, -ntis, ngr. orizon, fr. horizon: „Cucoarele în șiruri zburînd spre orizon" (I, 312) etc.;

protectorat „protecție, protejare, apărare", înv., din lat. protectio,-onis, fr. protection: „Chiar eu cu-a mele labe de hrană-ți voi aduce,/ Și te-oi feri de dușmani cu-al meu protectorat" (O., 348);

ranguri, s. n. pl., franțuzism, înv., din fr. rang, cu sensul de „șir de persoane": „Stau leșii pătrunși, încremeniți, / Scot șoapte îngrozite, prin ranguri răzlețiți" (II, 30), *rangurile* „Și-n rangurile rupte zbor glonții vîjîind / Și-n ele baioneta străpunge zinghenind" (O., 586);

strade „străzi", s. f. pl., înv., din ngr. stráta, it. strada: „pe strade trec nechezitori" (O., 575), „În strade, -n cafenele ..." (II, 140), *stradele* „stradelele adînci" (II, 134).

Adaptarea neologismelor la sistemul fonetic romînesc

În procesul de adaptare a neologismelor la sistemul fonetic al limbii române au avut loc transformări atît în ce privește vocalismul, cît și consonantismul. Dăm, mai departe, exemple din poezia lui Vasile Alecsandri.

Vocalismul

I. La cuvintele împrumutate din limba franceză se observă următoarele:

1) e final (mut) adaptat ca ă: *arcadă*, din fr. arcade — „arcadă triumfală" (II, 288); *arenă*, din fr. arène (II, 191); *armură*, din fr. armure (II, 112); *aureolă*, din fr. auréole (I, 376); *bombă*, din fr. bombe (II, 179); *casoletă*, din fr. cassolette — „ard în casolete flori de plantă aromatică" (II, 360); *crimă*, din fr. crime (II, 86) etc.; *damă*, din fr. dame (O., 494); *enigmă*, din fr. énigme (II, 190); *fanfară*, din fr. fanfare (I, 330) etc.; *formă*, din fr. forme (I, 357); *gardă*, din fr. garde — „garda

saraiului", „gardă-mpărătească" (II, 116, 174); *gazelă*, din fr. gazelle (II, 84, 251); *ghirlandă*, din fr. guirlande (II, 127); *legendă*, din fr. légende (II, 53, 104); *notă*, din fr. note (II, 298); *odă*, din fr. ode (II, 49, 195); *rafală*, din fr. rafale (O., 570); *sală*, din fr. salle (O., 494) etc.; *savană*, din fr. savane — „savană-ntinsă și cu sălbatic nume" (I, 361); *sentinelă* „santinelă", din fr. sentinelle (O., 416, 482, 483) etc.; *serenadă*, din fr. sérénade — „dulce serenadă" (O., 588); *zonă*, din fr. zone — „născuți în altă zonă" (II, 248).

2) **-u** pentru **-e** final (mut) după cons. **+r**: *cadavru*, din fr. cadavre (II, 145); *cadru*, din fr. cadre (II, 144); *funebru*, din fr. funèbre (II, 85, 252); *sinistru*, din fr. sinistre (II, 85).

3) **zero** pentru **e** final (mut): *artist*, din fr. artiste (II, 58); *artistă* (O., 377, 379); *atom*, din fr. atome (II, 288); *bizar*, din fr. bizarre (I, 357); *bonz*[1], din fr. bonze (I, 357); *bronz*, din fr. bronze (I, 357) etc.; *crep*, din fr. crêpe (I, 360); *gest*, din fr. geste (II, 273); *meteor*, din fr. météore (II, 40, 179); *regal*, din fr. régal(e) (II, 18); *sonor*, din fr. sonore (O., 593); *stigmat*, din fr. stigmate (II, 63); *sublim*, din fr. sublime (O., 587) etc.; *superb*, din fr. superbe (II, 50).

4) **eu** adaptat ca **ev**: *Evropa*: „Zeul Joe cînd a răpit pe Evropa" Nota lui V. Alecsandri la fabula *Zimbrul și vulpea*; în ed. 1853, p. 243, ed. 1863, p. 241; ed. 1877, I, p. 251; O., 348), dar și *Europei*: „Dormea în liniștire Bosforul fără valuri / Într-a Europei mîndre ș-a Asiei verzi maluri" (O., 385), dar *Evropei* în ed. 1853, p. 224.

5) **en** redat oral: *aerian*, din fr. aérien (I, 338); *aeriane* „aeriene" — „minuni aeriane" (II, 38); *santinele*, din fr. sentinelle (II, 118), ori redat după modelul scris: *transparent*, din fr. transparent (I, 357); *ardent*, din fr. ardent (II, 212); *sentinelă* „santinelă", din fr. sentinelle (O., 414).

6) Grupul **os** pentru **eux**: *armonios*, din fr. harmonieux (I, 338, 372) etc.; *melodios*, din fr. mélodieux (O., 291, 354); *misterios*, cf. fr. mystérieux (II, 74, 132).

II. La cuvintele provenite din limba italiană se remarcă:

1. **-ă** pentru **-a** (în poziție finală), *ghitară* „chitară", din it. chitarra (O., 583); *gondolă*, din it. gondola (O., 299, 300) etc.; *gondoletă*, din it. gondoletta (O., 301); *lagună*, din it. laguna (O., 302, 303); *piață*, din it. piazza (O., 296, 575); *spadă*, din it. spada (II, 29, 177, 192).

2. **zero** pentru **e** final: *bersalier*, din it. bersagliere (O., 585); *interes*, din it. interesse (II, 190); *leal*, din it. leale (II, 191).

[1] Explicat de Alecsandri astfel: „Bonz e preot chinez" (I, 357).

3. **zero** pentru **o** final: *asalt*, din it. assalto (II, 26, 171, 182); *bastard*, din it. bastardo (II, 15); *punt*, din it. punto — „La răsărit, sub soare, un negru punt s-arată!" (I, 326); *rubin*, din it. rubino (O., 297, 438) etc.; *stindard*, din it. stendardo (II, 172, 192).

III. La unele neologisme provenite din latină, franceză sau italiană înregistrăm:

1. Folosirea lui **u** în locul lui **o** în neologismele care astăzi au pe o în aceeași poziție: *secul*[1] „secol", din lat. saeculum, cf. it. secolo (II, 72) etc.; *seculul* (II, 23); *seculi* (I, 394) etc.; *seculii* (I, 379) etc.; *spectacul* „spectacol", din fr. spectacle, lat. spectaculum (I, 370) etc.; apar însă și forme cu **o**[2]: *secoli* (O., 482; II, 271); *spectacol* (I, 395) etc.

2. Semnalăm și păstrarea lui **o** în cuvintele care astăzi au pe **u** în aceeași poziție[3]: *colori* „culori", din lat. color, -oris, fr. couleur (I, 337); *feodale* „feudale", din it. feudale, fr. féodal (I, 394); *marmoră* „marmură", din lat. marmor, -oris (II, 58); *volcan* „vulcan", din it. vulcano, germ. Vulkan (O., 546).

Se întîlnesc și formele în **u**: *marmură*, *marmura*, *vulcan*, *vulcanul*, *vulcani* (I, 353, 350; II, 143, 40).

3. Grupul **oa** pentru **o** în trei situații diferite:

a) Particularitate fonetică aparținînd exprimării poetului: *oarele*: „la oarele acele" (O., 264); poetul va renunța însă la această formă și va folosi frecvent formele literare: *ore* (O., 270); *oră* (II, 209); *ora* (O., 253).

b) Particularitate fonetică aparținînd dorobanțului din *Peneș Curcanul*: *boambe* — „Și mii de boambe vîjîiau / Trecînd în zbor ca vîntul", „Ferbea văzduhul ca un iad / De boambe, de șrapnele" (II, 170); *boambei* „a boambei șuier" (II, 169).

În vorbirea căpitanului din poezia *Romînca de la Grivița* înregistrăm forma literară *bombe*: „Leliță, nu ți-e teamă / De bombe, de șrapnele ce zboară-n jurul tău?" (II, 302).

Notăm că în exprimarea poetului apar de asemenea formele din limba literară: *bombă* „bombă groasă" (O., 500), „O bombă vine, — o bombă, al morții meteor!" (II, 179); *bomba*: „Se sparse bomba-n două!" (O., 500); *bombele*; „zbor bombele vuind" (III, 499).

c) Fonetisme adaptate din necesități de rimă: *sonoare*, *tricoloare*: „Munții sînt a lui altare, codrii — organe sonoare / Unde crivățul pă-

[1] Forma cu **u** poate dovedi că a pătruns prin lat. literară.
[2] Formele cu **o** se explică prin italiană.
[3] Forma adoptată poate fi semnificativă pentru limba din care a pătruns cuvîntul.

trunde, scoţîndote-ngrozitoare" (I, 319), „Duşmanul se retrage învins!... ş-învingătoare / Lucesc în Solferino stindarde tricoloare" (O., 586).

Consonantismul

1. Menţinerea lui **h** în anumite neologisme dovedind pătrunderea lor pe cale scrisă: *cohorte*, pl., din lat. cohors, -tis (I, 364); *harpă*, din fr. harpe (II, 216); *harpele* (O., 241, 300); *hecatombă*, din fr. hécatombe (II, 112); *hidos*, din fr. hideux (II, 88); *hidoasa* (II, 191), *hidoase* (II, 43); *hidra*, din fr. hydre, lat. hydra (O., 418); *hieroglife*, pl., din fr. hiéroglyphe (II, 20).

2. Eliminarea lui **h** în alte neologisme, dovedind împrumutarea lor pe cale orală: *armonie*, din fr. harmonie (O., 256, 264) etc.; *armonia* (O., 264); *armonii* (O., 582); *armonios*, din fr. harmonieux (I, 338, 372) etc.; *catedrale*, pl., din fr. cathédrale, lat. cathedralis (I, 394); *eter*, din fr. éther, lat. aether (O., 316); *erou*, din fr. héros, lat. heros (I, 379) etc.; *eroic*, din fr. héroïque, lat. heroicus (I, 380); *eroism*, cf. héroïsme (II, 270); *imn*, din fr. hymne, lat hymnus (O., 603) etc.; *istorie*, din lat. historia, it. istoria, cf. fr. histoire (II, 23); *istoric*, din fr. historique, lat. historicus, it. istorico (II, 36).

3. Neologismele ortografiate în franceză cu **ph** au forme cu **f**: *aimosferă*, cf. fr. atmosphère (I, 319); *amforă*, din fr. amphore, lat. amphora (II, 248); *catastrofa*, din fr. catastrophe (I, 395); *diafan*, din fr. diaphane (I, 338) etc.; *efemer*, din fr. éphemère (II, 297); *nimfă*, din fr. nymphe (I, 338); *profet*, din fr. prophète (II, 137); *safir*, din fr. saphir (I, 369); *sfere*, pl., din fr. sphère (I, 427); *simfonic*, din fr. symphonique (II, 97); *strofă*, din fr. strophe (I, 311); *trofeu*, din fr. trophée (I, 364).

4. La Alecsandri, ca dealtfel şi la alţi scriitori ai epocii, se observă redarea lui **x** prin s şi a grupului **es** prin s, astfel: *ex*>*es* — „fiul ei în cursă ar fi *espus* să cadă" (II, 98); „Aceasta-i o enigmă ce vrei ca s-o *esplic*?" (II, 190); „Sufletul cu voluptate în *estaz* adînc pluteşte" (I, 343); „voluptatea amorosului *estaz*" (I, 358), dar şi „Ea rămîne în *extaz*" (II, 127), formă în care grafia şi pronunţia cu **x** se va impune în limba literară, după modelul limbii latine savante; *es*>*s*: „lungi *scadroane*" (II, 26); „*scadroanele* sonore" (II, 29); *scadroanelor* (II, 27). Asemenea forme trebuie explicate, în primul rînd, printr-un model italian: cf. it. *esporre, èstasi, esplicare, squadrone.*

5. Sub influenţa sufixului **-inţă**, **en** a fost redat prin **in**: *provedinţă*: „Prin tine se afirmă înalta provedinţă" (II, 287). Înregistrăm însă şi formele în **en**: „Cînd glasul providenţii te-a rechemat în ceruri" (O., 525).

Încadrarea morfologică a neologismelor

Substantivul

Genul. În poezia lui Alecsandri există unele substantive neologice care sînt folosite cu alt gen decît cel pe care îl au în limba literară actuală, de exemplu: *arom*, s. n.: „Altarul cu arom de mere" (II, 222); *diadem*, s. n.: „Aş pune pe-a ta frunte un diadem de stele" (O., 300); în exemplele următoare e posibil să avem de-a face cu cerinţe de rimă: „În momentul cel suprem / Cînd, plecînd din lume, poartă / Al veciei diadem" (II, 148); „Tu porţi al poeziei feeric diadem, / Tu, ce-ai făcut în lume al tău frumos poem" (II, 249); *filigrană*, s. f.: „Un chiosc în filigrană de marmură-aurie" (I, 353); *minută*, s. f.: „O singură minută" (O., 509); *smaralzi*, s. m. „Purtînd smaralzi în frunte cît oul de condor" (II, 134); *seculi*, s. m. (I, 394; II, 23, 36, 49) etc.; *secoli*, s.m. (O., 482; II, 271, 300); *seculii*, s. m. (I, 379; II, 105); *frescuri*, s. n. („fresce" — s. f.) — „Sub bolta cizelată cu fine arabescuri / A unui chiosc de vară văpsit cu dalbe frescuri" (II, 140); *mozaică*, s. f.: „În cel palat de marmură antică / Ce poartă-n frunte o scumpă mozaică" (II, 58); *porcelană*, s. f.: „Dar el stă în trîndăvie pe-un dragon de porcelană / ... / Soarbe ceaiul aromatic din o tasă diafană" (I, 358); „Cînd pe mîndre paravane de matasă diafană, / Cînd pe crengi, cînd pe basinuri de albastră porcelană" (I, 359), dar în versul următor nu mai este o problemă de rimă: „Ca un bloc de porcelană, falnic, sprinten se ridică" (I, 360); ca atare cuvîntul ar putea fi creat chiar de Alecsandri, întrucît formele atestate de dicţionare sînt *„porcelan"*, *„porţelan"* s. n.; *safiri*, s. m.: „Acel palat de aur, cel cuib de străluciri, / Cu poarta de rubinuri şi stîlpii de safiri?" (II, 97).

Mai semnalăm şi formele: *suvenir*, s. n. (O., 241, 252, 234, 465" 594; I, 377, 404; II, 222, 253), *suvenire*, f. sg.: „Şi dulcea-i suvenire, (O., 313) şi *suvenire*, n. pl., ori f. pl.: „Sînt urme preţioase, sînt scumpe suvenire" (O., 252), „Acelor două ţărmuri de suvenire pline" (O., 390) „Şi mii de suvenire mă-ncongiură-ntr-o clipă" (I, 312), „Şi scumpe suvenire de prin trecut vînează" (II, 190); *onor* (O., 495, 573, 588; I, 312; II, 109, 117, 119, 175) şi *onoare*, f. sg.: „Ţi-au dat avere, nume, putere şi onoare, / Din cuibul tău de vreme te-au scos la lume-n soare" (II, 118).

Numărul. La unele substantive de genul masculin lipsesc alternanţele consonantice ca marcă suplimentară a numărului plural: *monstri* „monstri albi de fildeş" (I, 357); *maestri* „maestri ai cadenţii" (II, 209).

Cîteva substantive feminine apar cu:

— plurale în consoane palatalizate, cîteodată marcate suplimentar prin alternanțe fonetice: *conștiinți* „Aceea care-o dau anii la conștiinți curate" (II, 23); *jungli* „Pardoși, tigri, șerpi gigantici stau în jungli tupilați" (I, 327); *laguni*, probabil și din cerințe de rimă: „Te chiamă, dragă, s-o încununi, / Gondola geme, / Căci multă vreme / N-au fost cu tine pintre laguni" (O., 291); *pieți*: „în pieți mult zgomotoase" (II, 140); *sferile* (I, 372, 427), dar și *sfere* (I, 427), însă n-ar fi exclusă și cerința de rimă: „Și de amor și de plăcere / ... / Aș anina acele sfere": *verginile*: „Verginile în apă intrat-au cu sfială" (I, 340), dar și *vergine* „vergine dulci și sfinte" (II, 42), „gingașe vergine" (II, 140);

— plurale în *-e*, spre deosebire de vorbirea actuală cînd fac pluralul în consoane palatalizate: *barce* „Trec barce ușoare" (O., 596); *lampe* „Ard mii de mii de lampe" (II, 139), *lampele* „lampele aprinse în boltele cerești" (O., 287), „Perdelele-s lăsate și lampele aprinse" (I, 311); *strade* (O., 575; II, 134, 140), *stradele* (II, 134); *splendoarele* (I, 344).

Unele substantive de genul neutru adaptate cu desinență veche, de neutru:

-uri la plural: *bancheturi* (O., 377); *bucheturi* (O., 596); *basinuri* (I, 359); *briliantturi* (II, 96); *casteluri* (I, 394); *diamanturi* (I, 319); *palaturi* (O., 287, 295, 326, 578; I, 320; II, 96); *poemuri* (II, 249); *spasmuri* (I, 394); *talismanurilor* (nota 1 a lui Alecsandri, în O., 277); *verseturi* (II, 112).

În pluralul unor substantive neutre întîlnim concurența desinențelor **-uri** și **-e**: *canaluri* (O., 287, 291) etc. și *canale* (O., 318); *rubinuri* (II, 60, 97) și *rubine* (II, 96, 140); *misteruri* (O., 525, 582; I, 327; II, 83 etc.) și *mistere* (I, 394; II, 86, 222) etc.; *parfumuri* (I, 341, 391; II, 66, 140) și *parfume* (O., 582; II, 103).

Verbul

Unele verbe neologice care astăzi au forme sufixate sînt atestate la Alecsandri fără sufix: *se colóră*, în „Frumosul rai în care voioasa Auroră / Ca vinul tînăr încă rozatic se coloră" (II, 138); *desémnă*, în „El desemnă[1]-ncet tabloul pe hîrtie de orez" (I, 360); *să te eclipse*, în „El vru să te eclipse, vru țara să-ți reducă" (II, 50), *intoană*, în „Ș-atunci păduri și lacuri, și mări, și flori și stele / Intoană pentru mine un imn nemărginit" (I, 313); *intónă*, în „Cucoșu-n departare intonă o fanfară" (II, 70), dar și *intonează*, însă din cerințe de rimă: „Ronsard mîndru-naintează, / Lira el își acordează / Ș-un cînt straniu intonează" (II, 218)

[1] Dacă în poezia *Pastel chinez*, publicată prima dată în „Revista contimporană", nr.12, 1874, p. 453–454, Alecsandri a folosit pe *desemnă* în loc de *desenă* (=desenează), doi ani mai tîrziu, el recomanda forma *desin* (=desen) de la fr. *dessiner*.

și în „Ș-am zis: între poeți ce gloria vînează / Și imnuri și poemuri pe liră intonează" (249); *se ilumînă*, de asemenea din motive de rimă: „Minune!... iată cerul deschis se ilumină / De-o tainică-auroră feerică, divină" (II, 90); *plană* „Mărețul soare plană" (II, 101); *parfúmă* „Altarul cu arom de mere / Parfumă sfîntul unt-de-mir" (II, 222); *vibră*, 3 sg., tot din cerințe de rimă: „Și ca pădurea care vibră / ... / În melodia cea felibră" (II, 220), dar și *vibrează*, în „Mister adînc! deodat-a lui cîntare / Vibrează lung de-o stranie-exaltare" (II, 60), „Trag, strunele vibrează, sunînd zbîrnîitoare" (II, 29).

Nesufixate apar și verbele: *îmi servă*, în „Roumieux îmi servă ambrozia" (II, 221) și *să protege* „Ș-acum aceste brațe sînt două santinele / Menite să protege pe chiar dușmanul meu..." (II, 118). Ultimul verb indică și filiera de pătrundere: latină *protegere* și nu franceză *protéger*[1].

Alte verbe care astăzi se conjugă fără sufix au forme sufixate la Alecsandri, de exemplu: *imitează*, în „Gaița ce imitează orice sunete bizare" (I, 342). Din cerințe de rimă, Alecsandri a folosit și o formă rar întrebuințată: *fosforează*, în „Pe coastele Calabriei vaporu-naintează / În unda luminoasă ce noaptea fosforează" (I, 352).

Formarea cuvintelor

Studiul formării cuvintelor la Alecsandri ne arată stadiul limbii noastre literare în epoca poetului și strădania acestuia de a crea și alte mijloace de expresie. Poetul recurge deopotrivă la mijloace tradiționale privind formarea cuvintelor, dar și la unele procedee neologice. Firește că unele din formațiile noi preconizate de Alecsandri nu s-au putut impune în limba literară. Cîteva exemple caracteristice folosite de poet:

Forme prefixate: *-ndumnezeite*, adj. f. pl. (livresc), „Dar sînt și pe lume ore fericite, / Atît de frumoase și-ndumnezeite[2]" (I, 421); *înălbită*, adj. f. sg. (în- + albi) „cîmpia înălbită" (I, 318); *în nepasare*, loc. adv. (ne- + păsare) „Un singur, numai unul din gloata umilită / Rămîne-n nepasare pe strada pustiită" (II, 136); *prevestind*, gerunziu (pre- + vesti) „Ziori de ziuă se revarsă peste vesela natură, / Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură" (I, 329); *renviere* „reînviere", s. f. (re- + învia) „Ies albinele cu miere / ... / Lumea saltă-n renviere" (II, 126); *rennoirei* „reînnoirii", s. f. (re- + înnoi) „Este timpul renvierii, este timpul rennoirei" (I, 337) etc.

Forme neprefixate: *spăimîntată* „înspăimîntată", adj. f. sg., *spăimîntate* „înspăimîntate", adj. n. pl., „E un lup ce se alungă după prada-i spăi-

[1] Cf. G. Ivănescu, *Îndrumări în cercetarea morfologiei*, în *Studii de istoria limbii române literare*, Secolul al XIX-lea, vol. I, Editura pentru literatură, 1969, p. 40.
[2] La Ion Neculce găsim „nedumnezeire".

mîntată" (I, 319), „mii de glasuri spăimîntate" (I, 317); *pare* „apare", v ind. prez., 3 sg., „Iată că în sala mare / Un străin deodată pare, / Tînăr. mîndru, nalt, frumos" (O., 495) etc.

Forme sufixate:

a) Sufixul **-ime** pentru formarea substantivelor colective: *argățime* „Treptat cîmpul se umbrește sub a brazdelor desime; / El răsună-n mare zgomot de voioasa argățime" (I, 334); „Împregiuru-i, ca o roată, / Șede argățimea toată" (O., 519); *cavalerimea, pedestrimea* „Cavalerimea-n linii se-ntinde pe cîmpie / Și-n pedestrimea deasă ce-mproașcă foc fioros, / S-aruncă-n zbor de moarte cu tropot zgomotos" (O., 586); *ostășimea* (II, 22), *oștime* (II, 11, 136), *strigoimea* „Strigoimea se-ndesește, / Horă mare învîrtește" (O., 539), *tătărimea* (II, 77, 161) etc.

b) Sufixul **-(ă)tor, (-toare)** des întîlnit la Alecsandri, de exemplu: *întristător* „vaiet jalnic și mult întristător" (II, 116); *trăitor* „Rămas singur trăitor" (II, 121); *plîngător, pătrunzător, răsunător, jălitor* „Glas de mumă plîngător / Bocet, lung pătrunzător / ... / Și-n văzduh se-mpreuna / Cu alt glas răsunător, / Glas de clopot jălitor" (O., 219); *încălzitoare* „o rază-ncălzitoare" (I, 325), *gînditoare* „luna gînditoare" (II, 93), *fîlfîitoare* „coamele-i lucioase în vînt fîlfîitoare" (II, 96), *îndemnătoare* „Lumina era moale și-ndemnătoare șoptii" (II, 102) etc.

Se înțelege că unele din aceste forme, ca de pildă *îndemnătoare*, n-au circulație în limba literară, iar altele, cum ar fi *trăitor*, folosit și de Sadoveanu în *Județ al sărmanilor* din volumul *Hanu Ancuței*, figurează astăzi la termeni rari.

c) Sufixul **-os(-oasă)** este, de asemenea, frecvent în poezia lui Alecsandri, de exemplu: *lunecos* „malul lunecos" (O., 109), *fumegos*, aici adv. „ceaunul ce ferbe fumegos" (I, 362), *scînteios* „Privind la turci în față cu ochiul scînteios" (II, 180), *amoroasă, argintoasă*, „Pădurea cîntă imnuri, și luna amoroasă / Revarsă pe copilă o mantie-argintoasă" (II, 69) etc.

Atît sufixul **-os(-oasă)**, cît și sufixul **-(ă)tor, (-toare)** au fost folosite în sistemul derivării încă din perioada veche a limbii române. Sînt întîlnite și la Heliade, Bolintineanu și mai tîrziu la Eminescu. Notăm însă că la Alecsandri unele dintre aceste derivații apar mai puțin fericite[1]. La fel se întîmplă și cu alte adjective derivate de Alecsandri, cum ar fi: „cerb *codresc*" (I, 398), „aripa *corbie*" (II, 68), „lumina *rozatică*" (II, 69), „stema feerică, *stelină*" (II, 73) etc. Sînt și unele derivate la Alecsandri cu aspect de participii, ca de exemplu: „valurile mărei *furtunate*" (O., 482), „culmea *vîrfuită* cu-o neagră buturugă" (II, 89),

---

[1] Cf. Șt. Munteanu, *lucr. cit.*, II, p. 69.

„Pe cîmpia *rourată* pasul lasă urmă verde" (I, 344), „lungă risipire *cenușărită*-n foc" (O., 499) etc.

d) Sufixele diminutivale sînt des folosite de poet sub influența poeziei populare. Ca și în poezia populară, la Alecsandri diminutivele au un sens afectiv. Cîteva sufixe diminutivale întîlnite mai des la Alecsandri (în ordine alfabetică):

-aș: „De-aș avea un *copilaș* / Dragul mamei *îngeraș*" (O., 187); „*Izvorașul* curge-n vale" (O., 384); „*Nouraș* pătruns de soare" (O., 477) etc.;

-el: „De mi-ar da un *băiețel*, / Dragul mamei *voinicel*! / ... / Alt copil n-ar fi ca el / *Mititel* și *frumușel*" (O., 188); „Să văd un *îngerel* / ... / Mult, gingaș, *tinerel*" (O., 315); „Frunză verde *stejărel*! / Hoțul pleacă *sprintenel*" (O., 451); „O ie-n brațe *ușurel*" (O., 609); „În cîmpul veșted iată un fir de iarbă verde / Pe care-ncet se urcă un galbin *gîndăcel*, / Și sub a lui povară îl pleacă-*ncetinel*" (I, 324); „Opt godaci și-un *godăcel*" (II, 185) etc.;

-ică: „mîndră *fetică*" (O., 160); „*mărgică*" (177); „*floricică*" (200); „albă *păsărică*" (366) etc.;

-ior, -ișor, -șor: „Iară calu-i *frățior*, / Nechezînd *încetișor*" (O., 421); „Și i-aș zice-*ncetișor*: / Nani, nani, *puișor*!" (O., 188); „*Perișoru*-i aurel" (201); „*Sînișoru*-i" (208); „*Murgușorul* nechezea" (215), „*Trupușoru*-i săruta" (216) etc.;

-ioară, (-ișoară): „Ce spui, dragă *sorioară*? / ... / Tu, frumoasă *lăcrimioară*" (O., 114), „plecînd capul sub *aripioară*" (118), „biata-mi *inimioară*" (222), „mîndră *zînișoară*" (216) etc.;

-iță: „blînda *copiliță*" (O., 152), „Frumoasă *fetiță* / Cu lungă *cosiță*" (166); „Și cîntînd în *poieniță*, / Aninau cu veselie / Unu-o salbă-n *chingu'iță*, / Altul flori la pălărie" (178), „Iar eu, mîndră *măiculiță*, / Pe-ai săi ochi, pe-a sa *guriță* / Ne-ncetat l-aș săruta" (188—189); „gingașă *mlădiță*" (I, 318); „*cofiță* cu apă rece" (I, 336), „*Frunzuliță* de brad mică" (O., 451) etc.;

-uță: „sură *opincuță*" (O., 174); „Că te-aș face, zău, *puicuță*, / Să urăști a ta *căsuță*" (186); „Nici *micuță*, nici *năltuță*, / Numai bună de *drăguță*" (201); „*steluță* albă-n frunte" (205); „*măsuță* mult bogată" (213); „*Săniuța*, cuib de iarnă, e cam strimtă pentru doi" (I, 318) etc.;

-uleț: „*Murguleț* cu părul creț, / De-a Mărioarei *drăguleț*!" (O., 215); „ochii *șoimuleți*" (O., 147) etc.

Menționăm că unele diminutive și-au pierdut valorile conotative suplimentare. Avem de-a face cu neutralizarea valorii diminutivale[1] în derivatele care denumesc plante ca: „*garofiță*" (O., 377), „*Frățiori* și *romănițe* care se ațin la drumuri, / *Clopoței* și *măzărele*, îmbătate de

---

[1] Cf. I. Coteanu și A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, *Vocabularul*, E. D. P., București, 1975, p. 150.

parfumuri / ... / *stelișoare*, blînde nalbe / ... / *Dediței* și *garofițe*, pîr- guite-n foc de soare, / *Toporași* ce se înclină gingașelor *lăcrimioare*" (I, 341), animale: „*căprioară*" (O., 503), nume proprii ca: „*Măriuță*" (O., 172, 174), „Draga mea *Niniță*" (O., 302) etc.

Tendința de a folosi diminutive-rimă pentru obținerea unor rime foarte bogate (de exemplu, *sori***oare** — *lăcrimi***oare**) ori intenția de sporire a afectivității nu justifică însă prezența unor derivate forțate care au contribuit la scăderea valorii diminutivelor în general și au atras și critica severă a multor specialiști. Dăm cîteva exemple de ase- menea diminutive: *îngerelă* (O., 241), *aurel* (O., 201), *sprintior* (216), *dălbioară* (214), *primăvărel* (541), care este un fals diminutiv, *durduliță* (173), „*grădinuța* sînului" (208) etc.

Privit din punctul de vedere al lexicului poeziei sale, Alecsandri e un poet „de care trebuie să țină seama istoricește oricine privește evoluția versului românesc, în sensul mlădierii, clarității armoniei[1]". Prin căutările de mijloace noi de exprimare, prin utilizarea atît a pro- cedeelor tradiționale, cît și a celor de modernizare a limbii, Alecsandri „a contribuit ca nimeni altul la descîlcirea și limpedea toarcere a ver- sului"[2].

MORFOLOGIA

Și în privința morfologiei găsim la Alecsandri influența limbii vorbite. În capitolul de față urmărim cele mai importante particularități morfo- logice ale poeziei bardului de la Mircești, dar multe dintre aceste parti- cularități caracterizează nu numai opera lui Alecsandri, ci și a celorlalți scriitori ai vremii; de aceea dăm chiar de la început cîteva exemple din creațiile populare culese de Alecsandri și din opera scriitorilor din se- colul trecut. Așa, de exemplu, găsim forme de imperfect, persoana a III-a plural în **a**, dar și în **u**, nu numai la Alecsandri, ci și la Asachi („călătorea", dar și „călătoreau"), și la Negruzzi („ajungea", dar și „ajun- geau"). Găsim, de asemenea, forme diferite ale auxiliarului **a aveaa** persoana a III-a singular, de exemplu la Negruzzi: „au venit", „a venit"

Articolul posesiv genitival este uneori invariabil: la Alecsandri — „cu-a lor lungi și negre plete" (O., 132), dar și în forma literară — „pe-ai lor umeri poartă glugă" (*Altarul monastirei Putna*), sau la Eminescu: „Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lățește" (*Scrisoarea III*).

Cf. Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române mo- derne*, E. D. P., Buc., 1971, p. 85.
Ibidem.

Foarte răspîndită este folosirea demonstrativului înaintea substan- tivului, mai ales în primele cicluri. Iată în exemple comparative: din poezia populară — „Sub cel păr mare din sat / Zace Donciul pe un pat" (*Doncilă*) și din creația lui Alecsandri — „Dar cel sergent făr'de musteți / Răcnea ..." (*Peneș Curcanul*).

Dativul etic este una din trăsăturile caracteristice ale poeziei popu- lare. Îl întîlnim nu numai în culegerea de folclor a lui Alecsandri: „De-a fi vrun viteaz / Cu flori pe obraz / Să nu mi-l stricați / Ci să mi-l legați" (*Mihu Copilul*), dar și în poeziile originale: „În zadar! Mihai mi-l vede" (*Andrii Popa*), sau la Creangă, adică la scriitorii care s-au inspirat din folclor: „cît mi ți-i meleanul" (*Amintiri din copilărie*).

Pronumele negativ *nimeni* îl găsim sub forma *nime* atît în folclor: „El se plînge că-n cea lume / Nime știe de-al său nume" (*Călătorul*), cît și în poeziile originale ale lui Alecsandri: „dar n-am cerut la nime cu drag să le asculte" (*Unor critici*), sau la Eminescu: „Și nime-n urma mea / Nu-mi plîngă la creștet" (*Mai am un singur dor*).

Cuvîntul *bărbat* e folosit uneori ca adjectiv cu înțeles de „vrednic", „neînfricat": în folclor — „Ș-are oi multe, / Mîndre și cornute, / Și cai învățați / Și cîni mai bărbați" (*Miorița*), la Alecsandri — „Andrii- Popa, hoț barbat" (*Andrii Popa*), la Alecu Russo — „sufletele bărbate" (*Cîntarea României*, versetul 25).

Negația *nici* apare uneori singură, fără adverbul *nu*: în poeziile populare — „Nici pe Donciu l-au lăsat, / Nici pe Donciu l-au uitat" (*Doncilă*), la Alecsandri — „Că vreo lume altă / Nici ai mai dori" (*Steaua țării*), la Eminescu — „Nici încline a ei limbă" (*Glossă*).

Substantivul

1. Se întîlnește și la Alecsandri arhaismul popular *sor*[1] „soră" — forma normală din lat. *soror* — însă în rimă: „În zadar cearcă ei să ridice / Un zid pe Milcov, despărț*itor*, / Cădea-va zidul și tu, ferice, / Vei fi unită **cu** a ta *sor*" (O., 534). Sînt mai numeroase diminutivele populare *sorioară*, *sorioare*, de exemplu: „dragă sorioară", „tu, sorioară", „dulce sorioară" (O., 114, 155, 156, 176, 177, 272, 551), „Te-nșeli, so- rioară", „sorioară dragă", „sorioară de iubit" (I, 385, 386, 405), „dragă sorioară" (II, 97); „două sorioare", „O! sorioare!", „mîndre sorioare" (O., 155, 350, 611), „două aripi sorioare" (I, 406), dar și *surioara* în ed. 1875:

[1] Forma *sor* apare și în textele vechi. A fost folosită și de Eminescu, dar numai în vari- ante, de ex. „Sor uitării oarbe" (Cf. M. Eminescu, *Opere*, ediție critică de Perpessi- cius, vol. II, 1943, p. 435.)

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
Sorioara florilor (p. 91, 106)	Sorioara florilor (p. 92, 107)	Surioara florilor (I, 98, 113)

Se mai înregistrează și *sorile* „surorile", de exemplu: „Vezi sorile tale / Cum se veselesc" (O., 336), dar și *surori*: „poetice surori" (O., 390), „dulci surori" (O., 599; I, 417), „a zînelor surori" (I, 340), „surori și mame" (II, 14).

2. *Schimbări de gen*

a) prin suprimarea vocalei finale, din necesități de rimă (*costiș* „costișă"): „Oastea se coboară / Colo pe costiș. / ... / Colo-n stejăriș" (O., 155); sau din necesități metrice (*năluc* „nălucă"): „Pășește pe cîmpie ca un năluc de noapte", (II, 132), dar și *costișe, nălucă, năluce*: „Pe drumul de costișe ce duce la Vaslui" (II, 174), „aleargă o nălucă" (II, 19), „ca două năluce" (O., 325) — în rimă cu „duce";

b) prin schimbarea desinenței de plural:

cîmpi[i], m. pl. „cîmpuri[le]"; *cîmpilor*, m.pl. „cîmpuri[lor]", din necesități metrice: „O! viteze neferice, / Ai să peri în cîmpi aice!" (O., 415), „În grădini, în cîmpi, pe dealuri" (I, 329), „Trecînd în primblare cîmpii Elizei" (O., 377), „De-a lungișul munților, / Curmezișul cîmpilor" (O., 215), dar și *cîmpuri*, n.pl.: „Ce tot vine, ce tot crește / Și pe cîmpuri se lățește" (O., 416), „Vine cimbrul de la cîmpuri cu fetica de la vie" (I, 342);

fulgeri, m. pl., „fulgere": — „fulgeri trecători" (O., 334), „scîntei și fulgeri" (O., 387), „sub fulgeri" (II, 19);

glonți[i], m. pl., „gloanțe": „Să-ți arunc doi glonți în spate" (O., 159), „trei glonți" (O., 102, 136); „zbor glonții vîjîind" (O., 586); „Ziua, noaptea, glonții plouă" (II, 185);

pasuri, n. pl., „pași", în general din necesități metrice: „Zece pasuri încă grele" (O., 110), „Doresc l-a tale pasuri călătorie bună" (O., 269), „Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod" (O., 346), „Răsunînd dușmane pasuri, / Menținînd barbare glasuri" (O., 414), „Cocostîrcii cu largi pasuri calcă rar și meditînd" (I, 334), dar și *pași*[i], „Doi pași încă" (O., 110), „Cînd pașii mei, ca gîndul, prin aburi rătăcesc" (O., 346);

troieni, m. pl., „troiene": „Eu răzbăteam iute troieni de ninsori, / El lăsa în urmă-i troieni lungi de nori" (O., 372), dar și *troiene*: „Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă" (I, 315).

3. *Numărul*

a) Unele substantive feminine cu desinența de singular **-ă** mențin de multe ori la plural desinența **-e**, în loc de **-i**:

aripe „aripi": „Mergi, pe aripe-ți să se culce" (O., 272), „... Ferice, ferice / De cine-și închide aripele-aice" (O., 596), dar *aripi*: „Dați-mi aripi de pe dor" (O., 516);

lumine „lumini": „dulci lumine" (O., 194), „În locașul de lumine" (O., 310), în rimă cu „tine": „Dulcele-ți lumine" (O., 375), în rimă cu „tine", „L-a fulgerilor lumine" (O., 447), în rimă cu „pline", „dalbe lumine" (O., 487), în rimă cu „pline": „verzi lumine" (O., 538), în rimă cu „vine", dar și *lumini*: „Zboară roiuri de lumini" (O., 582);

buruiene „buruieni": „se feresc de buruiene" (I, 342), rimează cu „pene";

ranele „rănile": „Lasă-mă-a plînge ranele tale" (O., 532), „ranele sale" (O., 575);

lacrime „lacrimi", din necesități metrice: „Seara primăverii caldă / Cu dulci lacrime ne scaldă" (O., 617), dar și *lacrimi*: „Ochi-i sînt două izvoare / Tot de lacrimi arzătoare" (O., 615);

mîne „mîini": „Mîne mici de patriciană" (O., 295), „scapă armele din mîne" (O., 421), dar și *mîini*: „femei cu flori în mîini" (O., 433), „patru mîini" (II, 22);

stîncele „stîncile": „precum stîncele mărețe" (O., 482), dar și *stînci*: „Sărind peste-nalte stînci" (O., 433).

b) Substantive feminine cu desinența de plural în **-i** sau în *consoană palatalizată*:

cămili „cămile": „Sultanul de Maroc / Are cămili ușoare" (O., 468);

ființi „ființe": „nobile ființi" (O., 588);

frunzi „frunze": „Stam sunînd din frunzi ades" (O., 162), „de frunzi se scuturau" (O., 215), „frunzi uscate" (I, 329), „pintre frunzi alin adie" (I, 343), „Perdut-am frunzi și ramuri" (II, 34), dar și *frunze* „covor de frunze" (O., 253), „frunzele uscate" (II, 35) etc.;

pînzi „pînze": „Cu-a sale pînzi umflate o mică luntrișoară" (O., 334), dar și *pînze*: „arunc pînze" (O., 570);

veveriți „veverițe": „două veveriți" (I, 344).

Semnalăm și absența alternanței vocalice în temă, ca de exemplu în *flacări*: „flacări albăstrele" (O., 151), „roi de flacări ușurele" (I, 341), „flacările triste" (II, 19) etc.; dar și *flăcări*: „Cinci sate ard în flăcări pe cîmp" (II, 77).

c) Substantive neutre cu pluralul în **-uri**:

glonțuri „gloanțe": „Cad morți, scaldați în sînge, de glonțuri fulgerați" (II, 27), „străpunși de glonțuri, ne-am prăbușit în șanț" (II, 175);

malduri „maldăre": „malduri de trestii" (I, 333);

blăstemuri „blesteme": „blăstemuri crude" (O., 153).

d) Substantive neutre cu un **r** în rădăcină au pluralul în **-ă**: *cară* „care": „Zece cară mocănești", „Iar în cară ce avut, / Ce merinde-s de vîndut?" (ed. 1863, p. 340–341), dar în ediția 1875, II, p. 104, 105: forma *care*.

e) Se întîlnește și forma de plural în **-e** a substantivului *arc*: *arce* „arcuri", *arcele* „arcurile": „ostași cu arce-n mînă" (O., 132), „Zbîrnie-arcele-ncordate" (O., 418); „Din arcele lor nalte trăgînd mii de săgeți" (II, 27), dar și *arcuri*: „Pe canal trei poduri strîmte ca trei arcuri se întind" (I, 360).

4. *Cazul*

La declinarea articulată, genitiv-dativul unor substantive feminine păstrează, la singular, forma mai veche în **-(e)i**: „plăceri ale iubirei" (O., 240), „Soarele iubirei" (251), „îngerul iubirei" (269, 287, 373, 428) etc.; „steaua fericirei" (O., 251); „a lumei amăgire" (O., 263), „noi lumei dăm uitare" (299), „să arate lumei frumosul ideal" (I, 311), „din fundul lumei" (II, 24) etc.; „nisipul mărei" (O., 416), „albastrul mărei" (438), „luciul viu al mărei" (se repetă de 5 ori, O., 456), „plutind pe-a mărei spume" (I, 312); „a iernei rece ghiață" (O., 598), „Mezul iernei" (I, 319), „sfîrșitul iernei" (I, 324), „fața iernei" (II, 147); „al nopței mez senin" (O., 453), „ale nopței fațarnice năluce" (II, 289); „al omenirei zgomot" (II, 263), „dorințele omenirei" (264) etc.; „Altarul monastirei Putna" (O., 131); „Șoptind inimei" (O., 270, 287), „dulce a inimei comori" (307), „Ochișori inimei mele" (620), „tainele inimei sale" (I, 343); „a vremei pas" (O., 281); „Durerei crude vecinic hotar" (O., 282), „pe patul durerei" (587); „plaiul nemurirei" (O., 240, 428); „glasul maicei" (O., 254, 300); „raza lumei" (I, 319); „însoțirea naturei" (I, 344).

Se întîlnesc însă și formele mai noi[1] în **-(i)i**: „a iernii gheață" (O., 252); „crivățul iernii" (372), „al iernii frig" (II, 15); „zarea dimineții" (O., 526), „raza dimineții" (I, 339) etc.; „pe-al mării plai senin", „valurile mării" (I, 352); „plutind deasupra luncii" (I, 339), „Floarea oaspeților luncii" (341), „zarea luncii" (I, 344); „fundul lumii" (I, 327), „fața lumii" (I, 344); „pragul morții" (O., 525); „degitele morții" (II, 12) etc.

Formele de genitiv-dativ în **-(i)i** apar în număr sporit și prin modificările din ediții, după cum urmează:

[1] Cf. Ștefan Munteanu, *lucr. cit.*, p. 7.

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
cornul lunei (p. 18, 20)	cornul lunii (p. 16, 18)	cornul lunii (I, 19, 21)
	umbra nopței (p. 95, 419)	umbra nopții (I, 100; II, 190)
	miezul nopței (343)	miezul nopții (II, 108)
	al nopței aer cald (362)	a nopții aer cald (II, 128)
a lumei împărat (117)	a lumei împărat (119)	a lumii împărat (I, 125)
marginea lumei (118)	marginea lumei (120)	marginea lumii (I, 126)
ceasul scăpărei (143)	ora scăpărei (145)	ora scăpării (I, 152)
capătul luncei (119)	capătul luncii (121)	capătul luncii (I, 127)
	cu-a primăverei soare (333)	cu-al primăverii soare (II, 96)
	sub a morței gheață (349)	sub a morții gheață (II, 114)

Semnalăm și modificările inverse în ediții, adică de la **-(i)i** la **-(e)i**, de exemplu:

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
umbra nopții (27)	umbra nopței (25)	umbra nopței (I, 29)
sînul nopții (225)	sînul nopței (227)	sînul nopței (I, 237)
malul mării (141, 228)	malul mărei (143, 230)	malul mărei (I, 150, 240)
pragul morții (219)	pragul morței (221)	pragul morței (I, 231)
a tinereții noastre (229)	a tinereții noastre (231)	a tinereței noastre (I, 240)
	visul tinereții (269)	visul tinereței (II, 29)
	ziua vieții (248)	ziua vieței (II, 6)
	a lunii dulce foc (299)	al lunei dulce foc (II, 61)

Mai notăm și formele paralele de genitiv-dativ feminin *babei / babii*: „S-au dus zilele Babei și nopțile vegherii" (I, 324); „Zilele Babii" (II, 201); în rimă: „Și, răpit pe-aripa *grabii* ... / Tristele zile—ale *Babii*" (II, 149).

Articolul

Articolul demonstrativ (adjectival) se întîlneşte la genitiv-dativ feminin singular sub forma veche şi regională *cei*[1]: „Fiul Romei *cei* bătrîne / Scapă armele din mîne" (O., 421); „Unde se-mpreună cerul luminos / Cu albastrul mărei *cei* nemărginite?" (438).

Înregistrăm şi cîteva cazuri în care articolul demonstrativ *cel, cea* leagă un substantiv articulat de un atribut exprimat prin substantiv precedat de prepoziţie: „Şi tot cată ne-ncetat ... / Cînd la focul *cel* din sat" (O., 105); „Vai! din ziua *cea* de vară" (O., 107); „Şi pe cîmpul *cel* de moarte ... / S-a lăsat acum deodată / O tăcere-nfricoşată!" (O., 241); „Astfel Doamna, ca-ntr-un rîu, / Intră-n lanul *cel* de grîu" (O., 621); „Iată-n lacul *cel* de lapte toate zînele din rai ..." (I, 321); „Visează lunca-n ceruri! ... sub visul *cel* de lună" (II, 68).

Articolul posesiv (genitival) se acordă de puţine ori cu substantivul determinat, în poeziile lui Alecsandri scrise pînă în 1860. De cele mai multe ori, acesta apare sub forma invariabilă **a**, de exemplu:

„Cu-a lor lungi şi negre plete", „Pintre-a fulgerilor focuri", „a lor săgeţi" (O., 132), „arcaşii vrednici a lui Ştefan" (133), „Ş-a lui sprintene copite" (152), „L-a Moldovei dulce soare" (200) etc.

Începînd cu ciclul *Pasteluri*, articolul posesiv invariabil **a** se întîlneşte mai rar, de exemplu: „dulce farmec a vieţii călătoare" (I, 312), „a lor cuiburi", „părţi a lumei" (314) etc., „a luncei nourele" (II, 42), „a nopţei dulci mistere" (II, 68) etc.

În unele locuri este evidentă folosirea articolului posesiv invariabil **a** din necesităţi metrice, astfel:

„Voi, simţiri înalte ale Omenirei, / Glasuri mîngîioase *a* Dumnezeirei" (O., 381); „Sînt roman şi sînt oştean / De-*a*-mpăratului Traian!" (O., 414); „Asurzind întreg pămîntul / De-*a* lor urlete barbare, / De-*a* lor vaiete amare!" (O., 419) etc.; „Noroc bun! ... Pe cîmpul neted ies românii cu-*a* lor pluguri! / Boi plăvani în cîte şease trag, se opintesc în juguri" (I, 334) etc.; „Şi-n patru părţi *a* lumei zbor smulsele lui pene!.../ Şi cîntă libertatea pe maluri dunărene" (II, 166).

Tot din necesităţi metrice, articolul posesiv este folosit pleonastic după un substantiv cu articol definit şi înaintea unui nume la genitiv (ca în textele din secolul al XVI-lea)[2], de exemplu în: „Şi-n aer parfumul *a* florilor dalbe / Plutea cu lucirea steluţelor albe" (O., 252), sau pur şi

[1] Forma este frecventă în secolul al XIX-lea. Vezi, de exemplu: „El deşteaptă-n sînul nostru dorul ţării *cei* străbune" (M. Eminescu, *Epigonii*).

[2] Cf. acad. Al. Rosetti şi Ion Gheţie, *Limba şi stilul operei beletristice a lui Mihai Eminescu*, în *Studii de istoria limbii române literare. Secolul al XIX-lea*, vol. II, EPL, Buc., 1969, p. 319.

simplu este omis: „Fumuri albe se ridică în văzduhul scînteios / Ca înaltele coloane [*ale*] unui templu maiestos" (I, 319), „Şi prin flacăra albastră [*a*] vreascurilor de aluni" (I, 320), „De pe umerii de fildeş [*ai*] unui zeu grotesc de China" (I, 359).

Ca şi la alţi scriitori ai epocii, întîlnim la Alecsandri şi forme acordate greşit. Multe dintre acestea au fost înlocuite, pe parcurs, de către poet cu formele corecte:

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
De al Bosforului valuri (164)	De al Bosforului valuri (166)	De-ale Bosforului valuri (I, 175)
al raiului dulceaţă (163)	al raiului dulceaţă (165)	a raiului dulceaţă (I, 174)
Al iubirelor dulceaţă (173)	A iubirilor dulceaţă (175)	A iubirilor dulceaţă (I, 185)
Al porumbilor iubire (194, 195)	Ai porumbilor iubire (196, 197)	A porumbilor iubire (I, 206, 207)
	De al danţului beţii (299)	De-ale danţului beţii (II, 62)
	al soarelui splendoare (384)	a soarelui splendoare (II, 153)

În cîteva locuri, formele acordate greşit sînt înlocuite însă cu articolul posesiv invariabil **a**:

ed. 1863	ed. 1875
Al pămîntului comori (413)	A pămîntului comori (II, 184)
al cerului lumine (419)	a cerului lumine (II, 189)

Semnalăm însă şi înlocuirea prin articolul posesiv invariabil **a** a formelor acordate cu substantivul determinat:

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
Al Moldovei steag (29)	A Moldovei steag (28)	A Moldovii steag (I, 32)

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
al ei somn dulce (134)	a ei somn dulce (136)	a ei somn dulce (I, 142)
pe-al munţilor gol umăr (191)	pe-ai munţilor gol umăr (193)	pe-a munţilor gol umăr (I, 203)
al nostru nume (195)	a nostru nume (197)	a nostru nume (I, 207)
pe-al lor sîn (200)	pe-a lor sîn (202)	pe-a lor sîn (I, 212)
	al iubirei dar (279)	a iubirei dar (II, 39)
	al ţării dulce sîn (335)	a ţării dulce sîn (II, 98)
	într-al lumei val (337)	într-a lumei val (II, 101)
	al lumei glas (339)	a lumei glas (II, 102)
	dup-al ei gînd (346)	dup-a ei gînd (II, 110)
	al mărei sîn (362)	a mărei sîn (II, 128)
	al nopţei aer cald (362)	a nopţii aer cald (II, 128)

Alecsandri a întrebuinţat şi formele acordate cu substantivul determinat, chiar în poeziile scrise pînă în 1852[1], de exemplu: „Şi pe dînsa nu-şi opreşte / Nici o pasere-al ei zbor" (O., 151); „al omenirei zgomot" (263); „Cel mai falnic dor al meu" (309); „Şi eu plîng pe-al tău mormînt", „Şi-al meu dor în veci s-opreşte" (310); „Cu-al meu suflet plin de dor" (311); „Ai tăi vechi şi dragi tovarăşi" (339); „Simţiri înalte ale Omenirii" (381); „De-al codrului freamăt şi de-al nostru dor!" (382).

În poeziile scrise după 1860, dar mai ales începînd cu ciclul **Pasteluri**, poetul s-a folosit mai des de formele acordate cu substantivul determinat: „Cu guriţa lui lipită de al laptelui izvor" (I, 347); „pe-al mării plai senin", „al globului mister" (I, 352); „Pe nisip călcînd alene cu-ale ei picioare mici" (I, 358); „Ce-adoarme-n focul verii l-al grierilor hor" (I, 361) etc. „Pîn' n-or intra cu leahul pe-al leahului pămînt" (II, 15); „al tău umăr", „unelte-ale prădărei" (II, 51) etc.

La acestea se adaugă şi *modificările în ediţii*:

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
Pe-a lor umeri (30)	Pe-a lor umeri (28)	Pe-ai lor umeri (I, 33)
Pe-a lor cai sirepi (29)	Pe-ai lor cai sirepi (28)	Pe-ai lor cai sirepi (I, 32)
Pe-al nopţii vînt (46)	pe-a nopţii vînt (46)	pe-al nopţii vînt (I, 51)
De-al omenirei sgomot (124)	De-a omenirei sgomot (126)	De-al omenirei sgomot (I, 132)
Pe-ale mele tinereţe (133)	Pe a mele tinereţe (135)	Pe-ale mele tinereţe (I, 141)
de-a sortei vînt (204; 207)	de-a soartei vînt (206, 209)	de-al soartei vînt (I, 216, 219)
a lumei sgomot (221)	a lumei sgomot (223)	al lumei sgomot (I, 233)
Strîngînd a lor aripe (225)	Strîngînd a lor aripe (227)	Strîng ale lor aripi (I, 237)
a ţării gingaş dor (228)	a ţării gingaş dor (230)	al ţării gingaş dor (I, 240)
	Într-a nopţei miez senin (291)	Într-al nopţei mez senin (II, 53)
	Sub a lunii dulce foc (299)	Sub al lunei dulce foc (II, 61)
	Din a nopţei ochi cereşti (318)	Din ai nopţei ochi cereşti (II, 81)

[1] Referindu-se la poeziile scrise de Alecsandri pînă la 1860, Petre V. Haneş afirmă neîntemeiat că „Articolul prepozitiv «al» este întrebuinţat *totdeauna* (subl. ns.) cu forma «a»" (Cf. P. V. Haneş, *Dezvoltarea limbii literare române în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Bucureşti, 1904, p. 191).

Pronumele

Pronumele personal. Pentru forma de dativ a pronumelui personal înregistrăm unele valori pe care nu le pot avea formele cazuale corespunzătoare ale substantivului. Avem de-a face cu *dativul etic* şi cu *dativul posesiv*. Frecvenţa mare a acestor forme în dativ se datoreşte, în primul rînd, necesităţilor metrice (una sau două silabe în minus într-un vers), iar în cazul dativului etic, participării afective a poetului la cele narate.

Exemple de dativ etic în poezia lui Alecsandri: „Mihai *mi*-l vede!... / Şi cum zice *mi*-l chiteşte / Drept în frunte *mi*-l loveşte!" (O., 139); „Stau de *mi*-i privesc / Două sorioare ... / Care *mi*-i jălesc ... / Cu armele goale / Ei *mi* se cobor" (O., 155) etc.

Exemplele de dativ posesiv sînt foarte numeroase. Ne oprim doar la cîteva: „Ochi-*mi* plîng, sufletu-*mi* geme ... / Viaţa-*mi* cade fără

vreme!" (O., 114); „Pe cînd la cuibu-*i* paserea zboară ... / Vărsînd pe frunte-*i* lumina sa ... / De soare-n păru-*i* se ascundea" (O., 118); „tainicu-*ți* gînd" (O., 123); „mîna-*i* sărutînd", „bordeiu-*mi* arsese", „nevasta-*mi*" (O., 143); „inima-*mi* zboară", „la cuibu-*i* se coboară" (I, 313, 326) etc.

Notăm și alternanța dintre *său* (*sale*) și *lui* (*ei*), probabil și pentru evitarea monotoniei, de exemplu: „ochii *săi* / Erau pentru dragul *ei*" (O., 216); „sufletul *său*", „a *ei* surori" (O., 460); „Ș-a *lui* sprintene copite / Săpau urme pe pămînt" (O., 152).

Pronumele de întărire **însuși** este uneori folosit ca în limba populară:

ediția 1863

Voi care însuși cu-a voastre mîne (353)
Voi care țării plătiți cu ură ...
Uitînd că însuși aveți copii (354)

Încă un exemplu cu *însuși* neînsoțit de pronumele personal, ca în limba veche: „Și pe malurile Putnei, cu vitejii săi români, / *Însuși* merge să aleagă locul sfîntului altar" (O., 132).

Pronumele relative **care / carii, ce**

Se înregistrează fluctuații în folosirea particulei deictice **-a** la genitiv-dativul pronumelui relativ *care*: „Ferice de acela *a căruia* privire / ... / Ar face ca să nască pe gură-ți o zîmbire" (O., 255), „*a cărora* legendă" (II, 23); „Banul tînăr Mărăcină, / *Cărui* Oltul se închină" (O., 492), „Nilul Alb *cărui* se-nchină un cumplit negru popor" (I, 327).

La masculin plural apare forma *carii*: „cerbi cu stele-n frunte *carii* trec pe punți de aur" (I, 320); „ochii peste *carii* lin adie" (I, 346); „iubiții *carii* mor" (I, 354); „El e de-acei la *carii* istoria se-nchină, / De-acei *carii* prin lume ... / Las'urme urieșe" (II, 23).

Pronumele relative *care* și *ce* au cea mai mare frecvență pentru toate genurile, la singular și plural. Folosirea unuia sau a altuia dintre aceste pronume depinde, de cele mai multe ori, de măsura versurilor, de exemplu: „Vrei tu miros de sulcină? / *Care* patimele-alină? / Vrei miros de busuioc / *Ce* oprește mîndru-n loc? / Vrei miros de lăcrimioare/ *Ce* dă visuri iubitoare?" (O., 202); „Iată cai *ce* fug ca gîndul; iată zmei înaripați / *Care*-ascund în mari palaturi mîndre fete de-mpărați" (I, 320); „Flăcăi și fete mîndre *ce* rîd cu voie bună" (I, 333) etc.

Uneori Alecsandri folosește pronumele *ce* în locul formei de acuzativ *pe care*: „Cînd noaptea-nseninată / Lucește-ncoronată / De stele *ce* [„pe care"] iubești" (O., 256); „O valuri mari de spume! / Purtați-mă prin lume / Ca frunza fără nume / *Ce* [„pe care"] o plutiți ușor" (O. 313); „El depune flori de iarnă pe cristalul înghețat, / Crini și roze de zăpadă *ce* [„pe care"] cu drag le-a sărutat" (I, 316).

Pronumele și adjectivele demonstrative

a) *Demonstrativul de apropiere* înregistrează o frecvență mai mare a formelor de tip sudic, față de formele de tip nordic.

Forme frecvente în partea de sud a Moldovei: *astă*: „Astă viață de durere" (O., 114); „Să-mi mai cerc astă rugină" (162); „Fie talazuri în astă lume" (444); „Astă fantasmă gingașă" (460); „Ce-i mai bun în astă viață" (611); „În astă lume largă, în astă scurtă viață" (II, 138); *asta*: „Mi-a pus arma asta-n mînă" (O., 414); *ăstui*: „Ești tu zîna ăstui plai" (O., 504); *aste*: „șopti-vom aste nume" (O., 390); „îi pare c-aude în cer aste șoapte" (*Id.*, 552); „Dar aste decorații, cum, cine ți le-au dat?" (II, 175), „aste cuvinte" (II, 171).

Forme frecvente în partea de nord a Moldovei: *ist*: „Mult plătește ist odor" (II, 160); *ista*: „creștinul ista" (O., 143).

b) *Demonstrativul de depărtare* prezintă formele cu afereză de tip nordic *cel, cea* și precedă substantivele, ca în vorbirea populară: „Trage-ți mîna din *cel* joc ... / Ș-ochii de la *ce'e* fete" (O., 106, 107); „La *cea* boltă de mă-i duce" (O., 109); „Hai voinice, la *cel* mal" (129); „Multe fiare din *cei* codri ... / ... au simțit a lor săgeți" (132); „Vezi tu *cele* umbre mute?", „*Cele* fete, la fîntînă" (148) etc.; „un lung bucium se aude / El aminte suvenirul *celor* timpuri negre, crude" (I, 328) etc.

Se întîlnesc, în aceeași poezie sau uneori în același vers, adjective demonstrative cu forme din limba standard, alături de forme care prezintă afereza lui **a**: „N-auziți prin somnul vostru *acel* glas triumfător" (O., 405), dar și: „La *cel* glas de înviere, la *cel* glas de libertate" (406), „*Acea* zi mult frumoasă, *cea* zi de neuitare ... / *Acea* zi mult iubită" (509), „*Acel* palat de aur, *cel* cuib de străluciri" (II, 97) etc.

Semnalăm la demonstrativul de depărtare și forma paralelă *ceea*, fără **a-**, care, precedînd substantivul, prezintă avantaje din punctul de vedere al măsurii versului și chiar din punct de vedere semantic, întrucît demonstrativul se referă la un obiect cunoscut, spre deosebire de *aceea*, care, indicînd raportul de loc, se găsește departe de vorbitor[1]: „Cît or crește flori în lume / Și s-or duce-n *ceea* lume" (O., 196); „Na! te du pe *ceea* lume / Ca să afli de-al meu nume" (O., 426); „Macul singur, roș la față, doarme, dus pe *ceea* lume" (I, 343) etc.

De asemenea, apare construcția *de+acela* (fiind la origine o construcție partitivă), echivalentă cu *acela*: „Ferice *de acela* ce-n tulburare-i poate / Pe-un cal să se arunce și prin văzduh să-noate" (O., 263).

[1] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1954, p. 401.

Apar forme din vorbirea familiară și cea populară: *fieșce*: „Și de fieșce mărgică / Lasă-o dulce sărutare" (O., 177); *vro*: „Și vro doină jălitoare" (O., 203), „vro tabără de care" (I, 328), cu valoare adverbială — „Se zăresc vro patru cai!" (O., 136); *vrun*: „Sau vrun vis ce am visat? ... / Sau de vrun zmeu năzdrăvan?" (O., 206), dar și formele literare: *vreo, vreun*: „De este vreo ființă, de este vreun nume" (O., 253); „Sînt păstori în șezătoare sau vreo ceată de voinici?" (I, 328).

Ca și în vorbirea populară, se folosește *alta* cu o valoare neutră, în locul lui „altceva" și *tot* cu sensul de „fiecare": „Nu așteptam *altă* din mila cerească / Decît a muri" (O., 143); „N-am dorit eu *alta*-n lume / Decît, până ce-oi muri, / Să mă-nchin la al tău nume" (512); „De *tot* carul șese boi" (518).

Este prezentă și o construcție calchiată după franceză sau germană[1], *un altul*, care, din motive de rimă, apare sub forma *un alt* (în rimă cu „nalt"): „Noroc și roadă bună! adaoge *un alt*" (I, 335).

Pronumele negative

În poezia lui Alecsandri, unele pronume negative au forme caracteristice limbii vechi[2]: *nime*: „Nici nu plînge, nici suspină / Nime-n deal la mănăstire" (O., 116); „Iar după el nime, nime nu plîngea" (142); „De nime nu-mi pasă!" (173); „Nime nu va deschide Moldovei un mormînt" (II, 25) etc.; forma în *-ă*: „*nimică* nu zărește" (O., 126); „pe lume nu-i nimică mai sublim și mai ferice" (587). Se înregistrează și în rimă: „Cît mi-a sta mîna voinică / ... / N-aibă grijă de nimică" (O., 191); „Nu le-i frică / De nimică" (350); „Pe Dridri voioasă ca o păsărică / ... / El în astă lume n-au văzut nimică" (376); *nimine*: „Nimine nu crede / C-au putut să moară vesela Dridri!" (O., 379); *nimărui* (cu $n > r$ prin disimilare consonantică, despre care s-a vorbit mai sus, la pag. 60), „ochii nimărui" (O., 188); „Și nu-i era, zău, nimărui / În pept inima rece" (II, 167).

[1] Cf. Iorgu Iordan, Valeria Guțu-Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, Editura științifică, 1967, p. 149.
[2] Asemenea pronume negative sînt și în documentele vechi, începînd chiar cu secolul al XVI-lea (cf. I. Gheție și Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 240).

Numeralul

Marea majoritate a formelor folosite de Alecsandri în poezie nu diferă de cele de astăzi, de exemplu:

a) aproximația la numerele mari: „Colo-n Plevna și-n redute / Stau păgînii *mii* și *sute*" (II, 184);

b) la numeralele distributive, *cîte* este intercalat între cele două numerale: „De tot carul șese boi, / Înjugați *doi* **cîte** *doi*" (O., 518);

c) numerale cardinale cu valoare substantivală: „*Zece* cad, *o sută* mor, / *Sute* vin în locul lor! / *Mii* întregi se risipesc, / Alte *mii* în loc sosesc" (O., 418);

d) numerale colective cu valoare substantivală: „*Amîndoi* avem un nume, / *Amîndoi* o soartă-n lume" (O., 556);

e) numeralul ordinal *întîi* articulat și cu forme diferite după gen cînd se găsește înaintea substantivului: „Cînd pentru-*ntîia oară* amorul înfocat ... / Și a depus pe frunte-ți *întîiul* sărutat!" (O., 509).

Ne întîmpină însă și unele particularități, ca de pildă:

— păstrarea aspectului originar **-le**: „Copii! ... Zor înainte l-al *patru***le** asalt" (II, 182); nu este exclusă însă și întrebuințarea acestei forme din necesități metrice;

— forma învechită fără prepoziția *de*: „Romano căpitanul de trei ori cu ai săi, / De trei ori ajunsese la șanțuri *cel întăi*" (II, 182); „Ca la Plevna, unde astăzi *cei întăi* ați pus piciorul" (II, 188);

— numerale colective care sînt caracteristice mai ales limbii vorbite: „Dar Biondina cea cuminte ... / La *tustrei*, cu dulci cuvinte, / Le răspunse-așa, rîzînd" (O., 296); „Din *tuspatru* părți a lumei" (I, 314); „Se dase trei asalturi redutei neînvinse, / *Tustrele* îndrăznețe și crunte ..." (II, 182);

— numerale colective folosite ca în limba veche; acestea sînt continuatoarele directe ale lat.* *ambi* (pentru *ambo*), *ambae* sub forma **îmbi, îmbe**[1]: „*îmbii* oaspeți" (II, 78), „Răsun *îmbele* maluri de cîntice voioase" (140).

Verbul

Conjugarea. Semnalăm treceri de la o conjugare la alta, ca de pildă de la a IV-a la a III-a: „Pe omu-mpins de soartă *a pere* din lumină"

[1] Cf. Iorgu Iordan, Valeria Guțu-Romalo, Alexandru Niculescu, *Op. cit.*, p. 166.

„Apoi un zbor de vulturi și urlete hidoase / De lupi ce vin *să-mparte* a victimelor oase" (II, 83, 84) sau de la a IV-a la conjugarea I: „văzduhul *aburează*", „*oglindează*" (O., 419, 438, 619); „șerpii lungi *se-ncolăcează*" (I, 346) etc.

Diateza

— *Verbe active apar folosite la reflexiv*: „În mijlocul poienei el *se înaintează*" (cf. fr. s'avancer), „Precum un vier de codru, *se-nainta* prin gloată", „Căci el *se-naintează* precum un stîlp de pară" (II, 24, 31, 78), „Munți, văi *se răsuna*" (O., 220), dar și: „(el) ... *înaintează* pe căi nestrăbătute" (II, 86).

— *Verbe reflexive apar folosite la activ*: „Căci inima mea astfel de jale e muncită / Și plînge de durere, la tine cînd [„mă"] *gîndesc*" (cf. fr. penser) (O.,334); „Cu drag unul la altul frățește [„ne"] *vom gîndi*" (390); „la mine [„te-"] ai gîndit" (525); „Un om singur se zărește / Și la moarte nu [„se"] gîndește" (570); „De odihnă nici [„nu se"] *gîndește*" (621).

Moduri și timpuri

Verbele de conjugarea I și unele verbe de conjugarea a IV-a apar la persoana a III-a plural a prezentului indicativ cu o formă identică cu aceea a persoanei I singular: *ei adun, arunc, calc, zbor* etc. Fenomenul, frecvent în Țara Românească[1] la Iancu Văcărescu[2], Heliade, Bolintineanu, Alexandrescu, iar în Moldova la Russo, Alecsandri, Eminescu[3], se datorează analogiei cu verbele de conjugarea a II-a, a III-a și cu unele verbe de conjugarea a IV-a: *eu văd=ei văd; eu trec=ei trec; eu fug=ei fug* etc. Cîteva exemple scoase din poezia lui Alecsandri: „anii *s-adun* cu grăbire" (O., 357); „*S-afund* mereu în taina nopții" (II, 76); „*ei alerg* ferice" (II, 14); „Și norii ca talazuri *arunc* spume de foc" (O., 332); „Ne *calc* păgînii, frate" (II, 74); „mulți *cobor* din munte" (II, 15); „Toți zmeii din lume / *Se-nchin* l-al meu nume, / *Tremur* și *se-nchin*" (O., 166, 167); „din țara-ntreagă *plec* cete", „toți pe loc la fugă *plec* iute" (II, 14, 80), dar și *pleacă*, în rimă cu *-ntreacă*: „stăpînii de moșii / ... din casele lor *pleacă*" (II, 14); „*Răsun* îmbele maluri de cîntice voioase" (II, 140); se întîlnesc, de asemenea, și formele *suspin* și *usuc* (3 pl.) din necesități de rimă: „Copilașii plîng, *suspin*, / Scot gurița de la sîn" (O., 614); „Numai două

[1] În presa din Muntenia, fenomenul este prezent și la începutul secolului al XX-lea; vezi Iorgu Iordan, *Cum vorbesc românii românește*, în revista „Școala normală", I, 1916, p. 262–263.

[2] Cf. G. Ivănescu, *Îndrumări în cercetarea morfologiei*, în SILRL, Secolul XIX, I, Ed. pentru literatură, 1969, p. 34.

[3] Cf. *Gramatica limbii române*, vol. I, Ed. Acad. R. P. R., 1963, p. 257.

nu se duc / Nici se duc, nici se *usuc*", „În ce loc, unde se duc / Florile ce se *usuc*" (O., 196, 547); mai des întîlnită este forma *zbor* la persoana a III-a plural: „ele *zbor*" (O., 153, 336), „*zbor* topoarele" (418), „*zbor* bombele vuind" (499) etc.; „Frunzele-i cad, *zbor* în aer", „Fulgii *zbor*, plutesc în aer", „corbii *zbor* vîrtej", „*zbor* luciri de lună" (I, 314, 315, 317, 341) etc.; dar și forma *zboară* în corpul versului sau în rimă: „caii *zboară* ca doi zmei" (I, 318); „Pe Bosfor lungi caice de-o formă sprinteioară / Se-ntrec cu elcovanii ce-n fața apei *zboară*" (II, 139).

Interesantă este folosirea *perfectului simplu* în monologul sau dialogul personajelor originare din Moldova, ori în expunerea directă a lui Alecsandri. Este stabilit faptul că în graiul moldovenesc nu era folosit perfectul simplu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea [1]. Exemplele pe care le dăm mai jos ne conving de cele afirmate pînă acum. și anume de tendința de integrare a fonetismelor și formelor într-o normă supradialectală unică. Așadar, și Alecsandri adopta unele forme care erau răspîndite în alte regiuni și mai ales în Muntenia și Oltenia. Formele de perfect simplu întîlnite în poezia lui Alecsandri își găsesc și o justificare de ordin semantico-stilistic. Cîteva exemple de forme ale perfectului simplu, în alternare cu formele de prezent și perfect: „De cînd eu eram copilă / Sînt de toți ai mei uitată / ... / Fără vină din născare / Mă *văzui* eu pedepsită / Și de-a lumei dismierdare / Mă *simții* în veci lipsită" (O., 114), „Deodată-n întuneric o barcă nezărită / *Trecu* ca visul negru pe-o frunte adormită / ... / Pe mal un cîntic dulce *se auzi* deodată" (O., 387); „*Trecu* luna, *trecu* două, / *Trecu* cinci, *trecură* nouă; / Doamna *născu* doi feciori" (O.,611); „Atunci lumea îngrozită *crezu* că-i *peri* norocul!" (II, 39), „Cînd *se născu* pe lume voioasa Rîndunică, / Ea nu avea făptură ș-aripi de păsărică / ... / O zînă coborîtă din zodia cerească / *Veni* să o descînte, s-o legene, s-o crească / ... / Ea-i *puse*-o scăldătoare cu apă nencepută / ... / Apoi zîna-i *aduse* o dalbă de rochiță / ... Și-i *zise*" (II, 66, 67); „Jder zice-atunci, mustrîndu-l: De ce ți-ai lăsat cortul? / Și ce *cătași*, păgîne, aice-n șanțul meu?" (II, 180).

Imperfectul are la persoana a III-a plural forma mai veche fără **-u**: „Două umbre *sta* în vale, / ... / Amor vecinic își *jura*" (O., 151), „Iar în luncă *sta* la zare / Doi voinici cu negre plete" (177), „*Zbura* caii noștri", „Nu *s-auzea* în lume decît suspinuri mute" (387), „*venea* toate" (459) etc. De cele mai multe ori, forma în -a prezintă avantajul pentru rimă, ca și în poezia populară; fenomenul era general în epocă: „Florile se-nveselea, / Inimile-și deschidea, / Sufletele-și răspîndea / Și voios i le-nchina, / Și voios se legăna ,/ Și din cale-o întorcea, / Și cu toate-așa-i zicea" (O., 201, 202); „Paserile-n umbră sta, / Nici zbura, nici nu cînta" (218) etc.

[1] Cf. Iorgu Iordan, *Limba lui Creangă*, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, Ed. Acad. R. P. R., 1956, p. 168.

Alecsandri a adoptat de multe ori și forma cu **-u** la persoana a III-a plural a imperfectului. Să urmărim cîteva exemple din cele trei ediții, unde se observă și deosebirile fonetice:

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
Doă fete spăla lînă Spăla lînă și rîdea Iar din gură-așa grăia (39)	Doă fete spala lînă Spala lînă și rîdea, Iar din gură-așa grăia (39)	Două fete spălau lînă Spălau lînă și rîdeau, Iar din gură-așa grăiau (I, 43)
Și pe fete le-ngîna (40)	Și pe fete le-ngîna (40)	Și pe fete le-ngînau (I, 44)
Glumia gingașele fete (66)	Glumia gingașele fete (66)	Glumeau gingașele fete (I, 73)
Doi voinici [...] / Anina cu veselie (67)	Doi voinici [...] / Anina cu veselie (67)	Doi voinici [...] / Aninau cu veselie (I, 73)
Stelile viu strălucea	Stelile viu strălucea (95)	Stelele viu străluceau
Pe rînd toate se ivea Și de sus voios privea [...] Și cu drag se săruta Și cu gura se-mbăta Și lumea-ntreagă-o uita! (95)	Pe rînd toate se ivea Și de sus voios privea [...] Și cu drag se săruta Și cu gura se-mbăta Și lumea-ntreagă-o uita! (96)	Pe rînd toate se iveau Și de sus voios priveau [...] Și cu drag se sărutau Și cu gura se-mbătau Și lumea-ntreagă-o uitau! (I, 101)
Fulgerile s-aprindea	Fulgerile s-aprindea (106)	Fulgerile s-aprindeau
Ploile potop cădea (105)	Ploile potop cădea (107)	Ploile potop cădeau (I, 112)
Negrile lui coame atingea pămîntul (177)	Negrele lui coame atingea pămîntul (179)	Negrele lui coame atingeau pămîntul (I, 189)
Zicea toate-așa, pe rînd (194)	Zicea toate-așa, pe rînd (196)	Ziceau toate-așa, pe rînd (I, 206)
	La pămînt brazii cădea, Cu lung gemet ei ardea (417)	La pămînt brazii cădeau, Cu lung gemet ei ardeau (II, 188)

Viitorul. Ne interesează, deocamdată, numai formele acestui timp sub aspectul lor pur morfologic. Notăm că Alecsandri se folosește de toate formele viitorului. În primul rînd, observăm că *viitorul*, în diferite

variante, este larg reprezentat în poezia lui Alecsandri, ca, de pildă, viitorul cu auxiliarul *a vrea* în formele:

oi: „ți-oi cînta", „te-oi căta", „te-oi descînta" (O., 107), „De murit, eu n-oi muri / Ci cu tine m-oi iubi" (196) etc.; „Păn' ce-oi strivi toți lupii ..." (II, 73) etc.;

ei: „T-ei face că te mănii" (I, 332);

-i: „de-i face pe-al meu gînd" (O., 196); „unde-i merge, și eu mă duc cu tine" (II, 95); două forme de viitor în aceeași frază: „Că mă jur, de mă-i scăpa, / Ca pe-un frate te-oi cata" (138);

a: „Cînd a bate vînt de seară" (O., 146), „Mi-a da dulcea sa guriță, / Mi-a da dulce sărutat" (302), „N-au avut Parisul, nici n-a mai avea!" (377); „Pîn' n-a mai fi pe tine loc unde a mai bate!" (II, 88) etc.;

om: „Om vedea ca-ntr-o oglindă / De-om avea sorți cu noroc" (O., 146) etc.;

or: „Cît or crește flori în lume / Și s-or duce-n ceea lume" (O.,196) etc.;

o+ conjunctivul prezent, ca în Muntenia, Banat, Transilvania de sud și într-o mică arie din Moldova de nord: „Ș-o să ai în cer a da / Seamă de inima ta?" (O., 205).

Înregistrăm și forme ale verbului *a avea* la prezent + *conjunctivul prezent*, frecvente în nordul Moldovei și Transilvaniei: „am să mor de dorul tău" (O., 196), „Am s-arunc acest inel", „Am să fiu încoronat" (296); „de-acea ură duioasă am să mor" (II, 94) etc.

Sînt și cîteva cazuri cînd, în aceeași frază, alternează formele literare cu cele populare, astfel: „În dușmani *vom* da năvală, / De s-*a* duce vestea-n lume" (O., 192); „Chiar eu cu-a mele labe de hrană-ți *voi* aduce, / Și te-*oi* feri de dușmani ..." (348); „Tot ce-i verde s-*a* usca, / Rîurile *vor* seca, / Și pustiiul tot mereu, / S-*a* lăți-mprejurul meu" (415); „La noapte *voi* așterne în patu-i albe flori, / De-*a* fi barbat, sub dînsul peri-*vor* pănă-n zori, / Iar de-*a* fi fată, ele, de sînul ei lipite, / În faptul dimineții *vor* fi mai înflorite" (II, 100) etc.

Formele literare sînt majoritare în ciclurile *Legende* și *Ostașii noștri*, de exemplu: „vei fi al lumei frumos, iubit odor" (II, 67); „inima-nceta-va să bată ...", „voi culca sub țărnă" (73); „voi plînge cu durere" (103); „De nu pleca-vei fruntea, amar va fi de tine / Căci răpezi-voi grabnic din plaiurile-mi nalte / Torente-necătoare ..." (165) etc.

Auxiliarul de perfect compus la persoana a III-a singular are forma **au**, în majoritatea poeziilor cuprinse în edițiile din 1853 și 1863, de exemplu: „o stea lungă-au căzut", „s-au pus o pată", „focul au scăzut" (O., 106); „Căci fuiorul s-au sfîrșit / Iar voinicul n-au venit" (108); „Calul trist au rănchezat / Ș-în pîrău năval-au dat" (129) etc. Forma **au** ne întîmpină și în *Legende*, unde poetul caută să ne introducă în atmosfera vremii, folo-

sind procedee din limba veche[1] „(Ştefan) au zis" (II, 11); „(Ursan) au prins pe hanul Mîrza", „Ştefan ... i-au zis" (74) etc.

Se întîlneşte însă şi forma muntenească **a**, mai ales în *Pasteluri*, de exemplu: „S-a dus zăpada" (I, 324), „S-a oprit copila" (345), „un car... a stat" (362) etc.

Spicuim cîteva modificări în ediţii:

„România literară" nr. 8, 20 feb. 1855	ed. 1863	ed. 1875
	Zioa vieţii au sosit! (248)	Ziua vieţei a sosit! (II, 6)
Moartea rece le-au cuprins (96)	Moartea rece le-a cuprins (260)	Moartea rece le-a cuprins (II, 18)
S-au lăsat (o tăcere) (96)	S-a lăsat (o tăcere) (260)	S-a lăsat (o tăcere) (II, 18)
Zis-au glasul (96)	Zis-au glasul (262)	Zis-a glasul (II, 20)

Dar înregistrăm şi fenomenul invers:

„Revista română", mai 1862	ed. 1863	ed. 1875
Iar cînd lanul s-a sfîrşit,	Iar cînd lanul s-au sfîrşit,	Iar cînd lanul s-au sfîrşit,
Iată, Doamne! c-a găsit (166)	Iată, Doamne! c-au găsit (422)	Iată, Doamne! c-au găsit (II, 192)

În poezia lui Alecsandri găsim paradigmele celor două verbe sinonime: *a vrea* (de origine moldovenească şi ardelenească) şi *a voi* (verb regulat, caracteristic limbii literare a muntenilor)[2]. Pentru verbul *a vrea*, forma persoanei a III-a plural este identică cu cea a persoanei I singular — *vreu*, de exemplu: „eu *vreu* astăzi să m-ntrec în arc cu voi" (O., 133), „Vezi tu cele umbre mute? / Parcă *vreu* să ne sărute, / Vezi cum braţele-şi întind? / Parcă *vreu* să ne cuprind!" (O., 148); „Acolo-mi e dorul, acolo mă *vreu*", în rimă de 6 ori cu „meu" (O., 438, 439); „Cui place să roşească, roşească ... eu *nu vreu* / ... / Şi *vreu* cu faţa albă senin să mă sfîrşesc / ... / Nu-mi trebuie-a ta milă, nu *vreu* a tale daruri" (II, 81, 82) etc.

Verbul *a voi* apare la persoana I singular cu două forme: *voiesc* şi *voi* — „Eu *voiesc* să te deprinzi"(O., 295), forma *voiesc* fiind adoptată de

[1] Se ştie că în limba veche morfemul *au* era caracteristic pentru persoana a III-a singular şi plural. (Cf. Ştefan Munteanu, Vasile Ţâra, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, EDP, 1978, p. 182.)

[2] Cf. G. Ivănescu, *lucr. cit.*, p. 45.

Alecsandri în ediţia din 1875, vol. I, p. 161, întrucît în ediţiile anterioare textul era „Că eu *vreu* ..." (ed. 1853, p. 151; ed. 1863, p. 153); în ce priveşte cea de a doua formă, *voi*, aceasta se datoreşte cerinţei de rimă: „Ceahlăul sub furtună nu scade moşunoi! / Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn, nu *voi*" (II, 81).

Menţionăm că unele forme hibride din contaminarea paradigmelor celor două sinonime *a vrea* şi *a voi* au fost înlocuite de Alecsandri, în ed. din 1875, cu forme ale verbului *a voi*:

ed. 1853	ed. 1863	ed. 1875
ea vroeşte (220)	ea vroeşte (222)	ea voieşte (I, 232)
	Ce vroeşti? (321)	Ce voieşti? (II, 84)
	Vroia atunci (333)	Voia atunci (II, 96)
	Ai vroit (334)	Ai voit (II, 97)
	Ceriul vroeşte (352)	Cerul voieşte (II,118)

Cu privire la sufixele verbale, înregistrăm cîteva fluctuaţii la indicativ şi conjunctiv prezent:

a) Verbe folosite fără sufixul verbal **-esc** sau **-ez**: „El *aminte* („aminteşte") suvenirul celor timpuri negre, crude" (I, 328), „Şi-n ceruri cu mîndrie *aţintă* („aţinteşte") ochiul său" (O., 251); „Veneţia, regină, ce-n marea *se oglindă*" („se oglindeşte") (I, 312); „apriga furtună / Prin neagra-ntunecime *răspînde* („răspîndeşte") reci fiori" (I, 312), „Armatele duşmane, crunt ameninţătoare, / *Răspînd* („răspîndesc") din ochi, din arme luciri fulgerătoare" (II, 27), „Şi *să răspîndă* („să răspîndească") raze pe seculi viitori" (II, 23) etc.; „arcele-şi încoardă („încordează"), trag ..." (O., 133) etc.

b) Verbe cu sufixul verbal **-ez** folosit în locul sufixului verbal **-esc** şi invers: „Şi văzduhul aburează" („abureşte"), în rimă cu „pătează" (O., 419); „Şerpii lungi *se-ncolăcează* („se-ncolăcesc") sub a nufărilor floare" (I, 346); „Auzit-ai, frate, de acel Bosfor, / ... / Care *oglindează* („oglindeşte") ca prin vis uşor / Tainice saraiuri ..." (O., 438) etc.; „mii de arce *săgeţesc*" („săgetează") etc.

c) Prezenţa sufixului **-ez** sau **-esc** la verbele: „Murgul sare, *nechezeşte*" („necheazâ"), în rimă cu „toceşte" (O., 160), dar şi *necheazâ*: „Caii saltă şi necheazâ" (O., 418); „Apele-şi *înfuriază*" („înfurie"), în rimă cu „viteazâ" (O., 435); „Abdul *se-nfuriază*" (II, 118); „Noaptea adîncă le *despărţeşte*" („desparte"), în rimă cu „zăreşte" (O.,564); „Privesc focul, scump tovarăş, care vesel *pîlpîieşte*" („pîlpîie"), rimează cu „viscoleşte" (I, 320) etc.

Notăm şi formele „slabe" care circulau mai ales în Moldova şi Transilvania: „Eu le *simţesc* („simt") prea bine" (O., 346), „Copila varsă lacrimi; uimită ea *simţeşte*" („simte"), rimează cu „topeşte" (II, 100).

La imperativ relevăm cîteva forme regionale, de exemplu: *„Adă* ziua mult dorită" (O., 483), „mai dă-mi o cupă ... *adă*...", în rimă cu „pradă" (II, 144); „Ah! *vină*, dragă steluță lină / ... / , *Vină* de pune cu-a ta iubire / Durerii crude vecinic hotar" (O., 282); „Măi muntene, măi vecine, / *Vină* să te prinzi cu mine" (O., 556); „Cu bine te *du*", în rimă cu „nu" (O., 121); *„Nu* te *du* de-aice, / *Nu* te *du*, voinice" (O., 167); *„Sai* din munte, *dă*-te-n vale" (O., 426).

Interesante sînt și formele următoare de imperativ folosite de Alecsandri: „În dulcea mea țară *zbori*, murgule, *zbori*", în rimă cu „flori" (O., 372); „Oriunde tu vei merge, iubită,-*ți adă-aminte*" cu schimbarea poziției elementului enclitic *-ți* (O., 270); „Acolo *fi-va* altarul!" (O., 133); *„Aibi* parte de noroc!" (II, 76).

Adverbul

Notăm pe lîngă *acum* și pe *acuma*, care se întîlnește în limba familiară și la moldoveni [1]: „Vesela artistă / Odihnește-acuma singură-n mormînt./ Singură, tăcută, / Acum e perdută / Într-un colț de lume, sub negrul pămînt" (O., 379); „Se sparse bomba-n două! Ș-acuma negru-i sîn, / Ca trista cupă-a morței, de rouă era plin" (O., 500).

Menționăm și pe *ades* „adesea": „Cînticul mai spune încă / De-acel duh, c-ades se leagă, / ... / De copila mîndră, albă" (O., 177); „Ades în codri noaptea, la stele, / Mici păsărele duios suspină" (564).

Mai întrebuințate sînt formele vechi de adverbe în *-e*:

aice „aici", de multe ori în rimă: „Nu te du de-aice, / Nu te du, voinice" (O., 167), „Cerul mult ferice / Ne-au trimis aice" (O., 378) etc.; „El se scutură și zice: / În zădar, tu, vrăjitoare, / Aduci viforul pe-aice" (I, 322); „Drumețul intră, zice: / ... / Ce vînt te-aduse-aice?" (II, 74) etc.; sînt cazuri însă cînd *aice* apare și în corpul versului: „Veniți aice cu-a voastre lire" (O., 592), „Tu să rămîi aice ca să-mi păzești averea" (II, 75) etc.;

alăture „alături" — „Alăture apare un cîmp de aspră luptă" (I, 311), „În ziori găsit-am pe-amîndoi / Taiați de iatagane, / Alăture c-un moviloi / De leșuri musulmane" (II, 170);

atunce „atunci" — „Atunce colonelul, dînd mîna cu sergentul, / Se-ntoarce, dă un ordin ..." (II, 175); în poezia *Groza* ne întîmpină ambele forme — *atunce* și *atunci*: „Și de-atunci copiii-mi ce-l tot pomenesc, / Oameni buni! de-atunce în tihnă trăiesc" (O., 144); aceeași situație și

[1] Cf. G. Ivănescu, *Ortografia și limba lui Iancu Văcărescu* din *„Poezii alese"* [București], 1830, în *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. al II-lea, București, Ed. Academiei R. P. R., 1958, p. 60.

în poezia *8 Mart*: „Atunce falnic omul rîdică a sa frunte / ... / Atunci mai dulce steaua lucește-n mez de noapte" (O., 251), iar în alte poezii numai forma *de-atunci*: „Și de-atunci în fund s-aude / ... / Și de-atunci ades s-arată" (O., 153), „Și de-atunci în acel loc" (O., 435), „De-atunci mii de focurele" (O., 448).

Mai înregistrăm și formele populare: *ici*, *colo*, *cole* [a]: „Ici de-ai trece din păcate" (O., 159), „Și să-mi văd ici că lucesc / Cinci pistoale ferecate" (163), „Iată-ne ici la fereastră" (616); „Ici, colo, cerul dispare" (I, 328); „Ici în zare, colo-n zare" (II, 159); „și pătrund cole-n poiană" (I, 341), „Colea pe răni eu am găsit / «Virtutea militară»!" (II, 172).

Menționăm însă și forma *acolo*: „Acolo fi-va altarul!" (O., 133), „Acolo-mi e dorul, acolo mă vreu" (O., 438, 439).

Ca și în vorbirea populară, apare cu mare frecvență în structura comparației adverbul *ca*, de exemplu, de 5 ori în poezia *Ursiții* și de 4 ori în poezia *Andrii-Popa* etc.

Prepoziția

Notăm, în special, prepozițiile cu forma veche și regională *cătră*, *pre*: *cătră* (< lat. contra): „Zis-au fata cătră cal" (O., 129), „Zboară calul, le urmează / Pășind iute cătră mal" (153), „Ele cătră tine / Privesc cu suspine" (I, 388), „Care geniu îl conduce / ... / Cătră malul nevăzut?" (O., 569) etc. Este interesant de menționat că în ms. 2879, acest ultim exemplu figurează *către*. Exemplul este excerptat din poezia *Pilotul*, pe care poetul a transcris-o în septembrie 1887 în albumul fiicei lui Ghica, Maria G. Sturza, album devenit ms. 2879 [1]. N-ar fi exclusă ipoteza că Alecsandri ar fi scris cu intenție forma *către*, deoarece titulara albumului era munteancă.

În prepoziția *pre* (< lat. per) apare **r** conservat, ca în limba veche: „Căci un vis, ca tine, așa de ferice, / A-nflori nu poate pre pămînt, aice!" (O., 431), „Alt crin răsare viu pre pămînt" (I, 429), „Se pare că tot cerul căzut e pre pămînt" (II, 16), „Te bucură de oaspe venit de pre pămînt" (99) etc., dar și *pe*, care apare cu o mare frecvență: „Cu flori roșii pe guriță" (O., 101), „Sus pe movilă" (123) etc., „Spulberînd zăpada-n ceruri de pe deal, de pe cîmpie" (I, 317), „Dar pe mine ce m-atrage, dar pe mine ce mă-ncîntă" (321) etc., „pe culme și pe dealuri" (II, 14) etc.

Ștefan Munteanu observă „folosirea arhaică a locuțiunii prepoziționale simple *drept*, cu acuzativul" [2]: „Hai să trecem mai în sus / Drept

[1] Vezi G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 199, 565.
[2] Vezi Ștefan Munteanu, *lucr. cit.*, p. 8.

fereasta din apus / Şi pintr-însa să privim / ... / Spre apus ele-apucau / Şi *drept* ferestuică stau / Şi-nlăuntru se uitau" (O., 211). În limba actuală avem locuţiunea prepoziţională *în dreptul* urmată de genitiv, de exemplu: *în dreptul ferestrei.*

SINTAXA

Ca şi în fonetică sau în morfologie, şi în sintaxa lui Alecsandri se poate urmări uşor influenţa limbii vorbite. Aşa, de exemplu, problema reluării şi a anticipării complementelor direct şi indirect este demnă de luat în seamă, pentru că adeseori intervine necesitatea ritmului, care face ca poetul să folosească forme neîntrebuinţate astăzi. Reluarea sau nereluarea complementului direct prezintă unele curiozităţi alături de fenomene obişnuite. Aşa, bunăoară, în culegerea de folclor găsim versurile: „Pe Ianuş suceşte, / Sus îl opinteşte" *(Mihu Copilul)* în care reluarea, deşi obligatorie, nu se face. Şi în poezia lui Alecsandri găsim exemple asemănătoare: „Ochii galişi ea deschide" *(Tînăra creolă)*; „Şi grabnic pe-al ei tată răpeşte din grămadă" *(Dan, capitan de plai)*. Alături de aceste exemple găsim reluări ale complementului direct obişnuite atît la Alecsandri: „Eu pe mîndru-ţi l-oi aduce" *(Baba Cloanţa)*, cît şi în folclor: „Că mă ţin greu înşelat / De toţi banii ce i-am dat" *(Vulcan)*.

Juxtapunerea în cadrul frazei şi chiar al propoziţiei este o trăsătură importantă a sintaxei populare: „Murgul mic se aşternea / Mane-n lături se zărea / Toma turba şi răcnea" *(Toma Alimoş)*. Fireşte că o găsim şi la Alecsandri: „Nu-mi trebuie a ta milă, nu vreu a tale daruri / Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri, / Departe ea de mine! ... mai drept e ca să mor!" *(Dan, capitan de plai)*, „Visează luna-n ceruri ... sub visul cel de lună / Flori, ape, cuiburi, inimi visează împreună" *(Legenda rîndunicăi)*.

Structura multor fraze alcătuite prin subordonare, şi nu numai din poeziile primului ciclu, ne aminteşte de folclor. Folosirea frecventă a conjuncţiei *de*, a lui *cît* trebuie pusă în legătură cu influenţa creaţiilor populare asupra poetului. Dar fraza lui Alecsandri nu este pretutindeni la fel. În **Doine**, frazele sînt alcătuite, în general, după modelul popular; în celelalte cicluri, pînă la **Pasteluri**, găsim şi fraze complexe formate prin subordonare, cu propoziţii simetric organizate, iar în **Pasteluri**, frazele devin echilibrate, ca apoi în **Legende** să se desfăşoare larg, după modelul clasic. Oricum, evoluţia frazei nu poate fi privită izolat, ea a fost legată de evoluţia stilului, a compoziţiei, cum se va vedea mai departe.

Sintaxa propoziţiei

În vorbirea populară, propoziţiile şi frazele se caracterizează prin simplitate şi uniformitate [1]. În creaţiile artistice orale, care au circulat nu numai de-a lungul anilor, ci şi de-a lungul şi de-a latul spaţiului lingvistic românesc, propoziţiile şi frazele sînt mai cizelate, dar nu se deosebesc fundamental de cele din vorbirea populară obişnuită. La Alecsandri, în afară de elementele populare, unele din ele atestate şi la scriitorii care nu au fost direct influenţaţi de folclor, în afară de mijloacele de expresie luate din tezaurul inepuizabil al creaţiilor populare, găsim, ca şi la contemporanii săi, unele construcţii, puţine la număr, influenţate de limba franceză.

Înainte de a discuta despre fiecare parte de propoziţie, să observăm cîteva din trăsăturile generale ale propoziţiei lui Alecsandri:

a) *Prezenţa în număr mare a repetiţiilor, inversiunilor* etc. (acestea vor fi discutate, alături de exclamaţii, interogaţii, anacolut etc., în capitolul *Modalităţi şi valori artistice*).

b) *Construcţii cu prepoziţia* **la** echivalente cu dativul şi avînd funcţia sintactică de complement indirect, ca în vorbirea populară şi în limba creaţiilor populare: „**La** *vrăjmaşi* bine le pare / Că mă văd la supărare" (*Flori alese*, I, 118) [2], „Să nu-l vinzi **la** *ungurean*, / Nici **la** *turc* ţarigradean" (P.P., 102) [3]; „Ş-am vîndut-o **la** *străin*" (O., 540).

c) *Dativul adnominal*, pe care îl găsim şi la cronicari, este rar la Alecsandri: „Velcea, bastard *lui Şerpe* ..." (II, 15).

d) *Numărul mare de gerunzii*, uneori înlocuind propoziţii subordonate, mai ales în poeziile în care predomină acţiuni: *Baba Cloanţa*, *Visul lui Petru Rareş*, *Înşiră-te, mărgărite*, *Răzbunarea lui Statu-Palmă*. Gerunziul se află şi în titlul unei poezii: *Bălcescu murind* şi al unui episod, *Bersalierul murind*, din poemul *Corona vieţei*.

e) *Auxiliarul* **au** *la persoana a III-a singular*: „Nu ştiu, luna s-**au** *ascuns*, / Ori puica nu-mi dă răspuns" (*Flori alese*. I, 152); „Umbra nopţei s-**au** *lăţit*" (O., 128), „Căci o stea lungă-**au** *căzut*, / Pe lună s-**au** *pus* o pată / Şi-n sat focul **au** *scăzut*" (O., 106), vezi şi la p. 125-126.

---

[1] I. Coteanu, *Stilistica funcţională a limbii române*, Ed. Acad. R. S. România, 1973, p. 90.

[2] *Flori alese, I, II=Flori alese din poezia populară*, I, *Poezia lirică;* II, *Poezia obiceiurilor tradiţionale*, ediţie îngrijită de I. Şerb, prefaţă de Mihai Pop, Editura pentru literatură, 1967.

[3] P.P.=*Poezii populare ale românilor* adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri, în ed. V. Alecsandri, *Opere*, III, *Poezii*, Text ales şi stabilit de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, studiu introductiv, note şi comentarii de G. C. Nicolescu, Editura pentru literatură, 1966.

9*

f) *Nereluarea și neanticiparea complementelor direct și indirect* prezintă mai puține „abateri" la Alecsandri. Iată cîteva exemple de complement direct neanticipat: „În ziori găsit-am pe-amîndoi / Taiați de iatagane" (II, 170), alături de complementul direct anticipat: „Să-l aducem la aman / Pe Gaziul de Osman" (II, 185). În privința complementului indirect, iată și exemple paralele în care anticiparea nu-i obligatorie: „Eu zic cucului să tacă, / El se suie sus pe cracă" (P. P., 302); „Păstorul zise iară: «Cine!», / Copilei mîndre de lîngă el" (O., 183).

Alcătuirea propozițiilor. Alecsandri scrie o poezie cu versuri regulate și de cele mai multe ori grupate în strofe. Datorită acestei regularități, rar se întîmplă la propozițiile care cuprind mai mult de un vers ca o determinare a unui cuvînt din vers să fie trecută singură în versul următor. În general, cuvintele se grupează în sintagme și sfîrșitul versului înseamnă și sfîrșitul sintagmei. Unele cuvinte sînt atrase de cuvintele din versul următor neavînd loc în cel dinainte, dar ele apar nu izolate, ci alături de alte determinări sau ele însele avînd determinări: „Frunzuliță de brad mică! / Iese hoțul din potică, / *Singur, vesel, fără frică*" (O., 451), „Bătrînul Dan ascultă grăind doi vechi stejari / **Crescuți** *dintr-o tulpină* pe culmea cea de munte" (II, 72). Nu se pot da multe exemple care să contrazică cele afirmate mai sus: „Murad Gazi-i puternic! El a-necat Bagdadul / *În sînge*, și pretinde c-a inundat chiar iadul" (II, 137); „Pe cînd era el tînăr, lumea-i părea îngustă / *Pentru bine*, și largă, prea largă pentru rău!" (II, 72). Asemenea asimetrii, caracteristice secolului nostru, nu constituie o trăsătură a poeziei lui Alecsandri.

Un alt lucru care se poate ușor observa la Alecsandri este numărul mare de părți multiple de propoziție; ele dau bogăția enunțului: „În lume-i veselie, amor, sperare, viață" (I, 326), ori marchează o anumită gradație: „Minune! ... iată cerul deschis se ilumină / De-o *tainică*-auroră *feerică, divină*" (II, 90).

Repetițiile într-un număr deosebit de mare, mai ales în primele cicluri, și unele enumerații măresc expresivitatea și întăresc simetria propozițiilor, dar uneori contribuie la uniformizarea lor.

Subiectul exprimat prin substantive apare cîteodată neînsoțit de articol, de exemplu: „Încît vecinic *flori* și *stele* / Se certau noapte-ntre ele" (O., 608), „Și cînd *flăcăi* și *fete* vor secera la vară, / În valuri mari de aur să-noate rătăciți" (I, 335) etc. Sînt și cazuri în care unele elemente ale subiectului multiplu exprimat prin substantive sînt articulate, iar altele sînt nearticulate: „*Lupii*, și *corbii*, și **vulpi** străine fac a lor hrană din corpul tău" (O., 533).

Procedeul nearticulării substantivelor care îndeplinesc funcția de subiect se întîlnește în poezia populară, la alți scriitori ai secolului al XIX-lea, ca de exemplu Negruzzi, Eminescu, precum și în textele mai vechi. Acest procedeu este folosit de Alecsandri nu numai din motive prozodice — scurtarea versului cu 1—2 silabe, ci și din motive stilistice. În pastelul *Lunca din Mircești* găsim un vers care a fost redus de poet cu patru silabe prin folosirea unor substantive nearticulate cu funcție de subiect: „Vulturul uimit ascultă ciocîrlia ciripind; / *Rîu, izvoare, nouri, raze* se împreună iubind" (I, 338). Nearticularea substantivelor oferă o imagine mai vagă și relativ modernă. Vezi, în acest sens, la Eminescu versul: „Peste vîrfuri trece lună".

Nu numai subiectul este exprimat prin substantive nearticulate, ci și complementul direct: „Dervișul de la Meca, El-Djem-Zaet-Mansur, / Primblînd *ochi* cu durere pe morți, jur împrejur, / Spre cer a sale brațe le-au ridicat zicînd ..." (II, 119).

Mai numeroase și mai expresive sînt complementele circumstanțiale modale comparative exprimate prin substantive nearticulate: „Veniți, năluciri scumpe, dorinți, visuri mărețe, / *Ca paseri* călătoare la cuibul înflorit" (O., 251); „Pe-o culme prelungită ard mii și mii de focuri, / *Ca stele* sămănate în numeroase locuri" (II, 16).

Predicatele nominale sînt în marea lor majoritate alcătuite cu copulativul „a fi", ca în poezia populară, de exemplu: „Alb i-e sînul" (O., 126), „Ceru-i plin de ciocîrlii" (I, 331), „Tu ești jună, ești menită să trăiești, să mori iubind" (345) etc. În pastelul *Sfîrșit de toamnă*, găsim predicate nominale cu *„a fi"* și *„a părea"*: „Vesela verde cîmpie acu-i tristă, vestezită, / Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită" (I, 314).

Întîlnim și construcția *„părea a fi"*, de exemplu: „O lupoaică argintie / Ce părea a fi chiar vie, / Și sub fiară doi copii / Ce păreau a fi chiar vii" (O., 413). În orice caz, numărul predicatelor nominale cu *„a părea"* este redus: „Stelele par înghețate, cerul pare oțelit" (I, 319), „Sub o pînză de lumină lunca pare adormită" (342) etc. Predicatele nominale cu verbul copulativ *„a se face"* sînt uneori foarte expresive: „Urlă-n vaiet urieșii! ... Amîndoi, cuprinși deodată / În vîrtej de nebunie, se fac Dunăre turbată" (II, 40).

Atributul. Exemplele interesante sînt oferite de atributul substantival prepozițional. În numai două versuri, poetul reușește să creeze, sub aspect stilistic, întorsături inedite: „El stă în neclintire! ... Lumina cea ușoară / Sub formă *de copilă* cerească se coboară" (II, 132). Mai numeroase sînt exemplele în care atributul adjectival exprimat printr-un participiu a fost înlocuit cu atributul substantival cu prepoziția *de* și

mai rar cu prepoziția *cu*, de ex.: „Ca să-mi arate-n lume un drum *de fericire*" („fericit", O., 286); „Tu, ființă *de slăvire*" („slăvită", 309); „Te las, înger *de iubire*" („iubit", 311); „Mamă *cu durere*" („îndurerată", II, 105).

Notăm însă și unele construcții datorate influenței franceze. Așa, de pildă, în „Sultanul *de Maroc*" (O., 468), în „regina *de Grenada*" (I, 353), „Unele-n condurii doamnei și-n rochiți *de rîndunele*" (I, 342) găsim atributul substantival cu prepoziția *de* în locul genitivului denumirii.

Un procedeu al limbajului poetic din secolul al XIX-lea era inversarea sau antepunerea atributului substantival genitival. La Alecsandri, genitivul inversat are o mai pronunțată tonalitate în „cadența mai largă a versurilor lungi" [1]: „*Al primăverii* dulce iubit prevestitor" (I, 326), „Și revin cu fericire pe *al țării* dulce plai" (327).

Complementul. Notăm *complementul direct* exprimat printr-un substantiv comun nume de lucru precedat de prepoziția **pe**: „Bate vînt de primăvară și **pe** *muguri* îi deschide" (I, 337).

Comparativ cu Negruzzi, la Alecsandri se întîlnesc puține construcții în care complementul direct nu este reluat prin formele atone ale pronumelui personal, ca în exemplul: „Spune [ne] nouă cine ești / În Carpați cum te numești?" (O., 496).

Menționăm sensul metaforic al obiectului indirect rezultat din construcția **a da uitare** + *obiectul indirect*: „O! gondolă iubită! noi *lumei* **dăm uitare**! / Zbori vesel, zbori în pace purtîndu-ne pe mare" (O., 299).

În ce privește *complementul circumstanțial* de loc găsim două cazuri interesante: introducerea complementului circumstanțial de loc prin prepoziția învechită *despre* — „Bătrînul Matei Cîrjă are-mpregiurul lui / Cinci sute de năprasnici ce vin *despre* Vaslui" (II, 15) și un stilem deosebit de expresiv [2] produs de complementul circumstanțial de loc care indică originea, proveniența și distanța geografică — „*Din umbra deasă-a norului* / Întins pe țări străine / Cu aripile dorului / Voios revin la tine" (II, 260). Ultimul exemplu își are corespondent în poezia populară, unde prepoziția *din* introduce un atribut care arată originea sau proveniența: „Alei! Toma Alimoș, / Boier *din Țara-de-Jos*, / Ce ne calci moșiele / Și ne strici fînețele?" (P.P., 93–94).

Mulți scriitori ai secolului al XIX-lea (în special Negruzzi, Russo, Bălcescu, Alexandrescu, Bolintineanu) au folosit cu preferință construcția: *verb personal* + *infinitivul* (cu valoarea conjunctivului). Această

[1] Vezi Eugen Cîmpeanu, *Substantivul – Studiu stilistic*, Editura științifică și enciclopedică, 1975, p. 161.

[2] Cf. L. Gáldi, *Introducere in stilistica literară a limbii române*, București, Editura Minerva, 1976, p. 118.

preferință distinge net secolul al XIX-lea de secolele anterioare sau de limba literară a secolului nostru [1].

În poezia lui Alecsandri întîlnim acest fenomen cu o oarecare frecvență în construcții cu diferite funcții sintactice: *subiect* — „Îmi place *a sta* singur pe-o stîncă dărîmată" (O., 332); *complement direct* — „Nu cerca *a trece* rîul" (O., 180), „Dacă-ai vrea pe loc *a sta*" (295), „dă-mi voie *a te duce*" (348), „Cine-i slab, vrea *a fi tare*. / Cine-i mic, vrea *a fi mare*" (520); *complement indirect* — „Așa avui eu parte / *A sta* în veci departe" (316); *complement circumstanțial de scop* — „Venea toate-*a să-nchina*" [spre (pentru) a se închina] (O., 459).

Sînt și cazuri în care infinitivul urmează după formele nepersonale ale verbului: „Vrînd în foc *a s-arunca*" (O., 618).

Întîlnim și construcții cu infinitivul precedat de prepoziția **de** și în care se observă mai clar influența sintaxei limbii franceze [2]: „Și dulce-i **de** *a zice*, cînd inima jălește" (O., 265), „Ce-ți slujește **de** *a plînge*, / **De-a** *vărsa* lacrimi de sînge" (514), „Ș-aduc cincizeci de barbați / Ce sînt gata ca și mine / **De-a** *muri* toți pentru tine" (495), „Pîn'ce dorul bietei mume / Va-nceta **de-a** *plînge*-n lume" (622) etc.

În unele propoziții negative se află un singur element negativ (de exemplu *nici*, ca în limba veche): „Nici ai mai dori" (O., 551), „Puiule, / Secuiule! / Nici eu să robesc la tine, / Nici tu să robești la mine" (426). În cadrul multor fraze, propozițiile negative construite cu *nici* alternează cu propoziții negative alcătuite cu negația dublă **nici nu**: „Nici nu plînge, nici suspină / Nime-n deal la mănăstire" (O., 116), „Nici la munți se mai uita, / Nici la flori nu mai căta" (216), „Nici zbura, nici nu cînta" (218) etc.

Sintaxa frazei

Caracterul dinamic al poeziilor lui Alecsandri poate fi observat nu numai în poeziile epice, care au o anumită acțiune, ci și în cele lirice. Acest caracter se datorește faptului că poetul folosește mijloacele oralității într-o măsură destul de mare. Vorbirea directă, interogațiile cu răspuns împînzesc textele sale poetice, așa cum se întîmplă și în creațiile populare. Astfel în ciclul **Doine**, care cuprinde aproape numai poezii lirice, doar cîteva poezii sînt în afara dialogului: *Hora*, *Dorul româncei*, *Cîntic ostășesc*, *Doina iubirei*. Oralitatea este subliniată atît

[1] Cf. Valeria Guțu-Romalo, *Cîteva probleme ale studierii sintaxei*, în SILRL, I, EPL 1969, p. 63.

[2] Cf. Ștefan Munteanu, *lucr. cit.*, p. 11.

de folosirea deasă a vocativelor, a verbelor la imperativ, a interjecţiilor demonstrative: *ian, iaca, iată* etc., cît şi de unele construcţii populare, ca de exemplu introducerea unei propoziţii principale prin *nici că* (= *nu*): „Ca noi, meşteri mari, / Calfe şi zidari, / Alţii *nici că* sînt / Pe acest pămînt!" (P.P. 221); „Vie valuri mari de foc ... / *Nici că* m-or clinti din loc" (O., 415); „Şi mult se minunează şi *nici că*-i vine-a crede ..." (II, 174). Anacolutul contribuie şi el la oralitatea stilului lui Alecsandri.

Alcătuirea frazelor. Într-o operă poetică atît de bogată, se înţelege că alcătuirea frazei variază nu numai de la un ciclu la altul, ci şi în cadrul aceluiaşi ciclu. De pildă, altfel sînt frazele în *Altarul monastirei Putna* şi altfel în celelalte poezii din **Doine**.

Regularitatea versurilor şi împărţirea lor în strofe au o importanţă deosebită şi în privinţa frazelor. Cele mai multe fraze se termină la sfîrşitul strofei, iar propoziţiile cîteodată la sfîrşit de vers, ceea ce creează impresia de monotonie. Există totuşi destule excepţii, care dau diversitate poeziei. Să vedem ce fel de propoziţii sînt cele care încep în interiorul versurilor. În **Doine**, cele mai multe sînt principale coordonate copulative, alcătuite prin juxtapunere. Repetarea predicatului joacă un rol important în acest ciclu. Celelalte propoziţii principale coordonate sînt, în ordinea frecvenţei, copulativele legate prin conjuncţia *şi*; urmează propoziţiile subordonate, dintre care cele introduse prin pronumele *ce* sînt mai multe la număr, apoi propoziţiile completive directe introduse prin *să, că, ce* etc. Situaţia nu este prea mult schimbată în celelalte cicluri. Aşa, de pildă, în **Suvenire**, propoziţiile copulative juxtapuse sînt mai puţine, dar cele legate prin *şi* sînt în număr foarte mare. Propoziţiile subordonate care încep în interiorul versului reprezintă mai mult de un sfert din numărul total al subordonatelor.

Ca şi poetul anonim, Alecsandri nu scindează versul, terminînd fraza în mijlocul lui, decît atunci cînd acest lucru este impus de necesităţile vorbirii poetice, mai cu seamă atunci cînd e vorba de coordonare sau cînd propoziţia subordonată e prea strîns legată de regentul care se află în mijlocul versului: „S-a dus, i l-a arătat" [mormîntul] (*Balade*, 52) [1]; „Cînd intră printre feciori, / Gîndeşti că-i un struţ cu flori" (*Flori alese*, I, 161); „Ochii-mi plîng, sufletu-mi geme" (O., 114), „Dar ea-ndeamnă tot mereu / Calul ce răsuflă greu" (128), „Fă-te-n laturi, măi creştine, / Dacă vrei să mergi cu bine" (159).

În ceea ce priveşte vorbirea directă, în poezia populară ea începe de cele mai multe ori la capătul versului, din motive lesne de înţeles dacă ţinem seama de scurtimea versului popular şi de faptul că poezia trebuie ţinută minte şi deci versul nu trebuie scindat. Există şi unele cazuri

---

[1] *Balade* = *Balade populare româneşti*, ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Iordan Datcu, Editura Albatros, 1977.

în care vorbirea directă începe în cuprinsul versului, ca în exemplele paralele: „Şi i-aş zice: Voinicele, / Să te-ntreci cu rîndunele / Peste dealuri şi vălcele" (O., 103); „De frică şi de ruşine / Spusei: — Mamă, bine, bine" (*Flori alese*, I, 89). Există destule fraze în Alecsandri care n-au atingeri prea mari cu fraza din vorbirea populară sau cu cea din creaţiile folclorice, ceea ce ilustrează încă o dată bogăţia resurselor marelui poet; astfel de fraze găsim în poeziile: *O noapte la ţară, Corona vieţei, Pe albumul domnişoarei A. Jora* etc. Despre evoluţia frazelor în diferite cicluri de poezii am relatat în capitolul *Evoluţia stilului*.

Coordonarea. Indiferent dacă încep la capătul sau la mijlocul versului, propoziţiile coordonate au un rol preponderent în poezia lui Alecsandri.

Propoziţiile copulative juxtapuse sau legate prin conjuncţia *şi* sînt cele mai numeroase. La ele trebuie adăugate şi cele legate prin conjuncţiile *iar* şi *de*: „Saltă baba, fuge, zboară" (O., 109), „Boii rag, caii rănchează, cînii latră la un loc, / Omul, trist, cade pe gînduri şi s-apropie de foc" (I, 314), „Pe mal un cîntic dulce se auzi deodată; / *Iar* barca cu grăbire spre cîntic îndreptată / Se afundă în umbra măreţului sarai" (O., 387), „Pentru el n-am teamă... / Dar îmi fac de seamă / Cînd stau *de* gîndesc / La dragul Lisandru" (O., 156).

Propoziţiile adversative sînt mult mai rare. În ciclul **Suvenire**, spre exemplu, faţă de cîteva sute de copulative, cele adversative sînt foarte puţine: 5 legate prin *dar*, una prin *iară*, una prin *însă*, una prin *ci*: „Se duce el în grabă s-opreşte zborul său / Pe unde-odinioară trecut-am tu şi eu, / *Dar* mai ales îi place uimit să se închine / Acelor două ţărmuri de suvenire pline" (O., 390), „Din zori şi pîn-în noapte pe umeri el purtase / Corăbii cu trei poduri, nenumărate vase / Spre-apus şi răsărit. // Acum dismierdat *însă* de-a Ginilor suflare, / Se legăna molatic cu-o leneşă mişcare" (386), „Trupul tău ce-a fost ţărînă în ţărînă s-a preface, / *Iară* sufletul tău vesel sus în veci va gusta pace" (339), „De-aş fi, iubito, vîntul de seară, / Eu nici o floare n-aş îngîna, / *Ci* cît e noaptea de primăvară / Pe sînu-ţi fraged m-aş legăna" (359).

Propoziţiile disjunctive sînt şi ele rare: „Nu-i ziua senină / Sau nu curge lină / Apa la pîrău?" (O., 336).

Propoziţiile conclusive sînt rare ca şi disjunctivele; una introdusă prin *deci*: [...] „Iată deci că ne-nchinăm / Şi-n glas mare îţi urăm „(O., 523).

Subordonarea. Propozițiile subordonate la Alecsandri sînt puține și puțin variate [1]. După T. Iliașenko [2], în **Pasteluri** — de exemplu — proporția acestora este de 21,11%. Calitativ ele sînt importante, pentru că ne arată care sînt mijloacele folosite pentru exprimarea gîndurilor și sentimentelor și care sînt opțiunile sintactice ale poetului. În cele ce urmează dăm cîteva din trăsăturile cele mai generale, înainte de a prezenta particularitățile fiecărui fel de subordonată:

— preferința pentru anumite propoziții, marea frecvență a propozițiilor atributive introduse în primul rînd prin pronumele relativ *ce* și apoi prin *care*, a propozițiilor completive directe, rara folosire a unor propoziții, ca de exemplu concesivele introduse prin *deși* (una în ciclul **Suvenire**);

— construcții caracteristice limbii vorbite: propoziții temporale, concesive și consecutive introduse prin *cît*, completive directe introduse prin *ca să*, condiționale, concesive și consecutive introduse prin *de*;

— folosirea propozițiilor cauzale introduse prin *căci*, neîntîlnite decît rar în creațiile populare;

— foarte rara folosire a propozițiilor temporale introduse prin *pînă*, des întîlnite în limba vorbită și în cea a creațiilor populare;

— negația simplă: *nici*, fără *nu*;

— fraze alcătuite prin subordonare cu cel mult două-trei trepte;

— o oarecare uniformitate a tiparului frazelor, în unele poezii, în ciuda inversiunilor, a repetițiilor, a exclamațiilor și interogațiilor.

Propoziția subiectivă, fiind rar întîlnită în vorbirea populară, apare mai rar și în poezia lui Alecsandri. Se introduce în general prin *conjuncție:* „Dar mai ales îi place uimit să se închine" (O., 390), prin *pronume:* „Cine-o vede o zărește / Ca o stea care lucește" (O., 128), „Cui place să roșească, roșească" (II, 81) sau prin *adverb:* „Nu se știe, nu se spune / Unde-i gingașa minune" (O., 222).

Propoziția predicativă este foarte rară din aceleași motive ca și subiectiva. Abia în ciclul **Legende** se pot cita cîteva exemple cu o oarecare valoare stilistică, dar verbul copulativ din regentă nu este *„a fi"*, ci *„a părea"*, care are un sens lexical la limita dintre verbele copulative

---

1 Paula Diaconescu, *op. cit.*, p. 60.

2 După T. Iliașenko, *Limba și stilul poeziei lui V. Alecsandri*, Chișinău, Ed. Știința, 1961, p. 97, 98, 104, în 35 pasteluri sînt 710 propoziții dintre care 555 (adică 78,89%) principale coordonate și 155 (adică 21,11%) propoziții secundare. Două pasteluri sînt alcătuite numai din propoziții principale coordonate: *Sfîrșit de toamnă* (20) și *Oaspeții primăverii* (16).

și cele autonome [1]: „El pare că n-aude nici zgomot de alai" (II, 137); „El intră pe sub arbori în haosul cel mare / ... / Și pare că înoată prin unde nevăzute" (II, 86).

Propoziția atributivă cunoaște o frecvență deosebit de mare în toate ciclurile de poezii. Cele mai multe dintre ele sînt introduse prin *ce* [2], folosit astăzi din ce în ce mai puțin în această situație: „Ș-apoi blînde șoapte / Ce-i șoptesc din nor /.../ Mult apoi visează / Visul ce s-au dus" (O., 121); „E un lup ce se alungă după prada-i spăimîntată" (I, 319) etc. Într-un număr mai mic sînt propozițiile atributive introduse prin *care:* „Toți voinici de frunte / Care merg să-nfrunte / Oarde de păgîni" (O., 155); „E privighetoarea dulce care spune cu uimire / Tainele inimei sale, visul ei de fericire" (I, 343). Mai puține sînt atributivele introduse prin adverbe: „Tu ce stingi cu-a ta aripă / Candela de pe mormînt, / Unde zac moaște de sfînt" (O., 108).

Propoziția completivă directă, ca și atributiva, are o frecvență mare în poezia lui Alecsandri. Completivele directe sînt introduse și prin conjuncții și prin pronume: „Copii, trageți... eu vreu astăzi să mă-ntrec în arc cu voi" (O., 133), „Să-ți arăt cine sînt eu" (139), „Vezi cum brațele-și întind? / Parcă vreu să ne cuprind!" (148), „Nu știu cine le-au furat" (148), „Salba, poți ca să-i duci dorul" (177) etc. Cuvintele care introduc completive directe sînt mai variate uneori ca cele care introduc alte propoziții. Așa, de exemplu, în ciclul **Suvenire**, completivele directe sînt introduse, în ordinea frecvenței, prin: *că, cum, cînd, cît, ca să, ca...să, unde.*

Propoziția completivă indirectă este alcătuită uneori ca în vorbirea populară: „Amar de cine are pe ochi un negru nor" (II, 100) sau în exemplul: „Căci i-e teamă-n suflet [lui Bathor cardinalul], teamă să zărească / A lui Mihai-Vodă umbră vitejească!" (II, 44), unde intervine o reluare care subliniază caracterul oral al frazei poetului.

Uneori, și aceasta se datorește tot vorbirii populare, completiva indirectă apare în cadrul unui *anacolut:* „Că cine doru-l apasă, / De furtuni cerești nu-i pasă!" (O., 128), „Am fragi dulci și vișinele. / Cine va gusta din ele, / Să-i fie zilele-a mele" (O., 208).

Propoziția circumstanțială de timp introdusă prin *cît* cu sensul *„(de) îndată ce"*: „Cît străinul le videa / Iute mîna-și întindea" (O., 208), „Căprioara, cît o vede, / Zboară vesel, se răpede /.../ Cît viteazul o

---

1 Cf. Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române*, ediția a II-a, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, p. 102.

2 În 35 de pasteluri de ex. au fost înregistrate 98 de propoziții atributive din totalul de 155 de subordonate, adică 63,22%. Din cele 98 de atributive, 67 (68,36%) sînt introduse cu *ce* și numai 23 (23,46%) sînt introduse prin *care* (cf. T. Iliașenko, *Op. cit.*, p. 104).

zărește / Pe loc stă și se uimește" (504), „Nufărul din baltă vine întristat, fără soție, / Și cît el apare galbin, oacheșele viorele / Se retrag de el departe" (I, 342). Ne întîmpină și propoziții introduse prin alte cuvinte, de exemplu: „Cum bătu vîntul de seară /.../ De trei ori au discîntat, / În fîntînă au cătat" (O., 146), „Și cum sta și cum cînta, / Cămeșuica-și depărta" (208) etc.

Propoziția circumstanțială de loc apare la Alecsandri mai ales cu adverbul *unde:* „Unde vede-o stîncă naltă, el o macină cu palma" (II, 39) etc.

Propoziția circumstanțială de mod este expresivă cînd reia predicatul din regentă: „Fug cum fuge-o rîndunică" (O., 137) sau cînd predicatul este un antonim al predicatului din regentă: „Dar s-au dus cum n-au venit / În pustiul lor cumplit" (419).

Notăm că adverbul *precum*, frecvent în anumite clișee ale limbii scrise[1] (de exemplu: „precum rezultă din cele afirmate..."), introduce în limbajul poetic al lui Alecsandri subordonata modală: „De-ar fi-n a mea putință să fac precum doresc" (O., 299), „În tine cred, Elenă, precum credeam odată / În glasul maicei mele, în sfîntul ei amor; / Precum în soare crede natura-ntunecată, / Precum geniul falnic în falnic viitor" (300).

O construcție interesantă care are valoarea unui superlativ, formată din locuțiunea conjuncțională *cît ce*+verbul *(a) putea*, ne întîmpină într-o subordonată modală care exprimă conformitatea cantitativă: „Și din țară peste tot! / Fug neferii cît ce pot" (O., 136). O asemenea construcție apare mai des în opera lui Creangă.

Propoziția circumstanțială de cauză apare la Alecsandri introdusă prin *că*, așa ca în poezia populară, și prin *căci*. Cîteva exemple: „Ei se sfătuiră.. / Ca să mi-l omoare / Pe cel moldovan, / *Că-i* mai ortoman" (P.P., 17); „Vin' la mine, voinicele, / *Că* eu noaptea ți-oi cînta" (O., 107); „Satan urlă, Satan zbiară, / *Căci* mai vede, vede iară" (O., 433), „Lasă-mă-a plînge ranele tale, / *Căci* păn-în suflet mă simt pătruns" (O., 532); „Veneau ca să sărute frumoasa-i, albă mînă, / *Căci* nu-i nimic mai gingaș și nu-i nimic mai tare" (II, 43) etc. Subordonatele cauzale introduse prin conjuncția *căci* sînt frecvente la Alecsandri. Aceeași constatare și pentru poezia lui Eminescu ori proza lui Negruzzi și Creangă.

Propoziția circumstanțială de scop cea mai apropiată de exprimarea orală este cea introdusă prin *de:* „Face-m-aș privighitoare / De-aș

[1] Cf. Ladislau Gáldi, *Op. cit.*, p. 137.

cînta noaptea-n răcoare" (O., 102), „Ah! vină, dragă steluță lină, / De strălucește pe sînul meu" (282).

Propozițiile introduse prin *să* alternează cu cele introduse prin *ca să* (uneori și din cauza măsurii versurilor): „De-a veni el după mine / Să-l iubesc eu, numai eu" (O., 105), „Vin' ca-n ceasul de urgie / Cînd zbori noaptea blăstemînd, / Ca să-mi faci tu pe-al meu gînd" (108).

Propoziția circumstanțială concesivă este rară la Alecsandri. Alături de propozițiile introduse prin conjuncția *cît* (mai puțin folosită astăzi): „Tudora de la Tîrșor / Cu Mihai așa glumește: / «Cît ești de stăpînitor, / Un copil te stăpînește»" (II, 48), găsim și propoziții introduse prin *de*: „Și de-ai călca nouă țări / Și de-ai trece nouă mări, / Floricică n-ai găsi" (O., 200).

Propoziția circumstanțială consecutivă este introdusă prin *încît*: „Și pe sîn le legăna, / Încît oricine-o videa / De dor mare s-aprindea" (O., 203), prin *de*: „În dușmani vom da năvală, / De s-a duce vestea în lume!" (O., 192), „Vezi tu roua de pe flori / Cum lucește ș-apoi zboară / De se schimbă-n negri nori?" (307), „Eu i-aș face doi feciori, /.../ De n-ar fi alții ca ei / Drăgălași și frumușei" (608), prin *că*: „Atît ești de frumoasă la chip și la făptură, / Că nopței dai lumină, și iernii dai căldură" (II, 68) și chiar prin *cît* („încît"): „Urieșii, stînd pe coate, au trîntit un hohot mare / Cît s-au răsunat pămîntul într-o lungă depărtare" (II, 38).

Propoziția circumstanțială condițională apare mai des cu *de:* „De-aș fi, iubito, vîntul de seară, / Eu nici o floare n-aș îngîna" (O., 359), „De mi-i face-așa copii, / Tu, mireasa mea să fii!" (609), dar uneori este introdusă și prin *dacă:* „Fă-te-n laturi, măi creștine, / Dacă vrei să mergi cu bine" (O., 159). În poemul *Mărioara Florioara* întîlnim *de* temporal și condițional[1]: „Ea pe cîmp de se ivea / Florile se-nveselea" (O., 201).

Propoziții subordonate intercalate în cuprinsul altor propoziții se găsesc mai puține în poezia lui Alecsandri, aceasta din cauză că, în general, în poezie, ele sînt mai rare, dar și pentru că în creațiile populare nu sînt frecvente. Exemple în poezia lui Alecsandri: „Acum știu ce fel s-aruncă /.../ Că de cînd pe frunți, pe plete, / Au simțit mîndrele fete /.../ Ele-n codri au urmat / Doi voinici.." (O., 148), „Și mi-au zis într-un ceas blînd / Că de-i face pe-al meu gînd, / Să mă lași a săruta / Două flori pe fața ta" (O., 196).

Fragmentarea frazei. Mai lungi sau mai scurte, frazele lui Alecsandri nu sînt în general întrerupte. Există însă unele situații în care fraza este fragmentată. Așa, de exemplu, în poeziile *Crai-nou*,

[1] Cf. *Gramatica limbii române*, I, Editura Acad. R. P. R., 1963, p. 409.

Maghiara, *Păscarul Bosforului*, *Biondineta*, *Adevărul şi minciuna*, *Dragoş*, *Prier şi fata iernei* etc., unele propoziţii principale care încep cu *iar*, *dar*, *ci* sînt despărţite prin punct de coordonatele lor: „Tot e alb pe cîmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare, / Ca fantasme albe plopii înşiraţi se perd în zare, / Şi pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum, / Se văd satele perdute sub clăbucii albi de fum. // Dar ninsoarea încetează, norii fug, doritul soare / Străluceşte şi dismiardă oceanul de ninsoare..." (I, 315). Sînt fragmentate uneori şi frazele din poeziile fără strofe: „Fiara cruntă şi turbată / Pleca fruntea lui cea lată / Şi sărind, mugind, da zor / Peste mîndrul vînător. / Iară Dragoş s-aţinea, / Şi, cel zimbru cum venea, / Ghioaga-n frunte-i arunca, / Fruntea-n două-i despica!" (O., 506–507). Mai rar sînt izolate grafic propoziţiile subordonate de regenta lor: „Viaţa mea de veselie / Trece lin în vecinicie / Ca o dulce zi de mai! // Căci amorul e un soare, / Ş-a mea inimă o floare, / Ş-a mea viaţă-un dulce vis. / Căci iubita mea Niniţă / Cu-o zîmbire, cu-o guriţă, / Mie ceriul mi-au deschis!" (O., 275).

Din cele consemnate pînă aici se poate trage concluzia că V. Alecsandri, deşi este profund influenţat de sintaxa populară, are propoziţia şi fraza mult îmbogăţite cu procedee caracteristice limbii scrise.

III. Elemente de structură stilistică în poezia lui Vasile Alecsandri

Două probleme importante sînt cuprinse în această parte a lucrării: analiza principalelor modalităţi şi valori artistice în poezia lui Vasile Alecsandri (care ne arată preferinţele poetului) şi evoluţia stilului lui Alecsandri (care oferă o imagine a contribuţiei poetului la dezvoltarea mijloacelor de expresie ale poeziei noastre).

1. Modalităţi şi valori artistice

Versificaţia. Volumul de poezii **Doine** a însemnat un moment important în evoluţia poeziei româneşti; este primul volum de poezii culte care purta pecetea unei autentice inspiraţii folclorice şi istorice, în spiritul „Daciei literare". Prin poeziile din ciclul **Doine**, Alecsandri a adus o concepţie nouă în artă: optimism, caractere şi tipuri istorico-populare, teme, compoziţie, limbă şi versificaţie specifice tradiţiei noastre folclorice. Unele poezii din ciclul **Doine** (ca, de exemplu, *Doina iubirei* sau *Ursiţii*) se menţin încă aproape de tiparul popular, poetul prelucrînd prea puţin materialul folcloric. În cele mai multe însă, Alecsandri se dovedeşte un creator cult în adevărata accepţie a cuvîntului. Desigur, el nu va atinge stadiile de valorificare la care vor ajunge mai tîrziu Eminescu, Blaga sau Arghezi, dar Alecsandri este cel ce deschide drumul. Poeziile sale din ciclul **Doine** poartă caracteristicile începutului unei etape noi.

La o privire mai atentă, versificaţia lui Alecsandri se dovedeşte savantă, produs al intenţiei poetului de a evita monotonia distihului trohaic popular, octosilabic sau hexasilabic în versurile acatalectice şi, respectiv, de şapte şi cinci silabe în versurile catalectice. Versul

popular originar apare rareori în **Doine** — în poezii ca *Andrii Popa*, *Ursiții* sau *Doina iubirei*, și anume în octosilabi acatalectici: „Trece vara cea-nflorită, / Trece vara cea iubită" (*Doina iubirei*).

În raport cu numărul total al poeziilor din ciclul **Doine**, octosilabul popular grupat în distihuri, repetînd tiparul folcloric stereotip, este foarte rar. Chiar în poeziile amintite, care recurg la acest tipar, poetul are grijă să dea versurilor o anumită dispoziție care le deosebește de lirica tradițională. Bunăoară, *Doina iubirei* este în distihuri, în timp ce poeziile populare folosesc forme astrofice. În *Andrii Popa* sau *Ursiții* apare catrenul, dar și aici Alecsandri se deosebește de poetul popular prin distribuirea în catrene a unor conținuturi esențial epice, care în versul folcloric iau forme astrofice (cf. *Toma Alimoș*, *Corbea* etc.). Recurgînd la forma strofică, adică împărțind narațiunea în momente și unități cu independență relativă în cadrul poeziei, Alecsandri utilizează un procedeu inaccesibil autorului anonim popular.

Deosebit de semnificativ pentru caracterul cult al versificației poetului este faptul că acesta schimbă de la o poezie la alta versificația și utilizează mereu alte și alte soluții metrice. Să urmărim soluțiile metrice la care recurge Alecsandri în ciclul **Doine**.

Poezia *Doina* este, compozițional, împărțită în trei unități; fiecare unitate începe cu un vers („Doină, doiniță") care se deosebește atît prin metru cît și prin măsură de celelalte versuri ale poeziei, construite în octosilabi iambici. Acest vers este analizabil fie ca troheu+amfibrah (*-v / v-v*), fie ca dactil+troheu (*-vv / -v*), ambele variante cuprinzînd un picior metric trisilabic (amfibrahul, în primul caz, dactilul în al doilea) cunoscut poeziei populare doar accidental în producțiile care utilizează mai mult sau mai puțin un vers „liber" (de exemplu, descîntecele). Din punctul de vedere al rimei însă, versul acesta este integrat în catren de tipul *a a a a*, adică avem de-a face cu monorima *-iță* care se repetă și în celelalte două catrene. În comparație cu poezia *Strunga*, alcătuită din terține propriu-zise monorimice (*aaa*, *bbb*, *ccc* etc.), poezia *Doina* creează pentru un cititor neavizat iluzia că ar prezenta un ușor caracter inechimetric. Dar, așa cum am arătat mai sus, *Doina* este compusă din trei unități, fiecare avînd cîte un catren și trei terține, deci un total de 13 versuri, conform schemei: *aaaa*+*bbb*, *ccc*, *ddd* în prima unitate; *aaaa*+*eee*, *fff*, *ggg* în a doua unitate și *aaaa*+*hhh*, *fff*, *iii* în ultima unitate. Observăm că, în afara celor trei catrene cu monorima *-iță* și a terținelor secunde din unitățile a doua și a treia cu monorima *-ați* (în schemă, *fff*), Alecsandri folosește rime diferite în restul de șapte terține, fiind astfel sporit caracterul cult al combinațiilor strofice. Cu toate acestea, rimele din *Doina* nu sînt surprinzătoare din punctul de vedere lexical și semantic, poetul fiind tributar rimelor

gramaticale, destul de numeroase: 25 de versuri, din totalul de 39 cît însumează poezia, se termină cu rime gramaticale.

Poeziile scrise în catrene propriu-zise sînt în număr de nouă. În patru dintre acestea (*Andrii Popa*, *Ursiții*, *Dorul romîncei* și *Dorul*) întîlnim rime împerecheate (*aabb*) ca în folclorul poetic, iar în alte patru poezii (*Crai-nou*, *Cîntic haiducesc*, *Hora* și *Cîntic ostășesc*) rimele sînt încrucișate (*abab*). Se știe că rimele încrucișate apar foarte rar în poezia populară și atunci în refren sau în unele combinații destul de rare din cîntecele bătrînești [1]. În *Sora și hoțul*, cea de-a noua poezie scrisă în catrene, rimele sînt îmbrățișate în strofele I și VI—XVII și alternante în strofele II—V. Schimbarea rimelor marchează de fapt apariția personajelor. Strofa întîi cuprinde „*introducerea*" poetului: „Sus, în deal, la mănăstire, / Plînge sora-ntr-o grădină, / Plînge noaptea și suspină / Dup-a lumei fericire" (O., 113), iar ultima strofă „*încheierea*": „De-au mers sora, nu e știre; / Iar de-atunce pin grădină / Nici nu plînge, nici suspină / Nime-n deal la mănăstire" (116). Aceeași schemă (*abba*) este realizată și de replica hoțului (strofele VI—XVI), de exemplu: „Hai cu mine-n codrul verde / S-auzi Doina cea de jale / Cînd plăieșii trec în vale / Pe cărarea ce se perde" (strofa a IX-a, p. 115). Strofele II—V, realizate după schema *abab*, cuprind tînguirea fetei obligate de părinți să-și petreacă viața între zidurile mănăstirii: „Ah! sfîrșească-se îndată / Astă viață de durere! / Vie moartea așteptată / Ca o dulce mîngîiere" (strofa a V-a, p. 114).

Poezia *Crai-nou*, scrisă de asemenea în catrene, folosește decasilabul, cu cezură mediană (acatalectic în versurile fără soț, catalectic în versurile pereche, adică respectiv rima masculină și feminină). Pe deasupra, în poezie este intercalat cîntecul Zamfirei [2], în hexasilabi și pentasilabi trohaici, în contrast cu restul poeziei, scrisă în iambi, ca abatere de la poezia populară în care iambul este necunoscut. După Gáldi [3], cîntecul Zamfirei ar putea fi de origine franceză, cf. „Au clair de la lune, / Mon ami, Pierrot, / Prête-moi ta plume / Pour écrire un mot"; în cîntecul Zamfirei găsim: „Crai-nou, strălucite! / Plînsă m-ai găsit, / Cu gînduri mîhnite, / Cu chipul cernit" (O., 120).

Poeziile *Andrii Popa* și *Ursiții* folosesc octosilabul trohaic popular (prin acesta și prin catren se disting de restul poeziilor ciclului), dar distribuie conținutul epic în catrene, ceea ce le deosebește de creațiile folclorice. Totodată însă, ambele poezii folosesc fără excepție, în pri-

[1] Cf. Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Buc., Editura „Minerva", 1971, p. 63 și 193.

[2] Numele Zamfirei amintește de eroina din *Țiganii* de Pușkin. Ar fi posibilă și o influență a lecturii poemului în traducerea lui Donici. Peste un an (1844), Zamfira va fi din nou eroină într-un capitol din *Istoria unui galbîn*.

[3] Cf. Ladislau Gáldi, *Op. cit.*, p. 416 (nota 85).

mele două versuri ale fiecărui catren, octosilabi acatalectici, iar în celelalte versuri (versurile 3 și 4), octosilabi catalectici, adică, de fapt, heptasilabi, sau, altfel spus, tiparul octosilabic cu rimă masculină. Faptul că în toate cele 35 de strofe ale poeziilor amintite se respectă cu strictețe această alternanță, specifică versificației clasice franceze, arată că poetul a rezolvat ca un creator cult problema versificației acestor poezii și nu ca poetul popular, la care alternanța respectivă este doar o posibilitate, nu un procedeu, și apare spontan, nu intenționat.

Poezia *Hora* este scrisă tot în catrene, dar de o structură cu totul aparte, proprie ritmului vioi cerut de conținut:

Astăzi horele sînt pline!	8 a
Crape-mi sura opincuță,	8 b
Și să mor în joc cu tine,	8 a
Mario, Măriuță!	6 b
(O., 174)	

De data aceasta în *Hora*, catrenul devine din nou neizometric, ca și catrenele inițiale ale subdiviziunilor din *Doina*, dar acum poetul trece nu de la versul scurt la cel lung, ci invers, iar versul scurt nu mai este un pentasilab, ci un hexasilab, și nu mai este compus din aceleași cuvinte (fapt care dă versului „Doină, doiniță", un caracter de refren), ci din mereu alte cuvinte, neașteptate, ceea ce sporește vioiciunea textului.

Cîntic haiducesc folosește tot octosilabi, dar cu rimă constant alternantă: feminină (1, 3), masculină (2, 4). Poeziile *Baba Cloanța* și *Groza* sînt scrise în cvintete, dar metrul, măsura și rima sînt altele. Gáldi exagerează cînd afirmă că: „forma strofică în care e scrisă *Baba Cloanța (abaab)* se datorește, fără îndoială, unei tradiții literare de origine franceză" [1]. Bazîndu-se pe lucrarea lui W. Suchier, *Französische Verslehre* [2], Gáldi stabilește forma strofică a baladei *Baba Cloanța* prin analogie cu poezia franceză *(abaab)* la care se referă Suchier, dar balada a fost scrisă de Alecsandri nu în formula de tip francez — *a b a a b* —, ci în formula *a b b a b*: „Și tot toarce, cloanța toarce / Din măsele clănțănind / Și din degite plesnind. / Fusu-i răpide se-ntoarce, / Iute-n aer sfîrîind".

Ne raliem însă observației juste a lui Gáldi cu privire la faptul că în cea mai izbutită poezie, *Baba Cloanța*, din tot ciclul de **Doine**, sînt unele strofe fără nici o rimă gramaticală [3]. Cu alte cuvinte, rimele create de Alecsandri surprind, de data aceasta, din punct de vedere lexical și semantic: „Sai din hău făr'de lumină / Tu, al cerului dușman! /

---

[1] Cf. Ladislau Gáldi, *Op. cit.*, p. 193.
[2] Cf. W. Suchier, *Französische Verslehre*, Tübingen, 1952, p. 187.
[3] Cf. Ladislau Gáldi, *Op. cit.*, p. 205.

Tu ce-n veacuri schimbi un an / Pentru-un suflet ce suspină, / Duhul răului, Satan!" (O., 108).

În balada *Groza* se întîlnește versul de 12 și respectiv 11 silabe, împărțit prin cezură mediană în două emistihuri. Din punct de vedere ritmic, fiecare emistih are individualitatea sa, nu este numaidecît continuarea celui anterior. După cum se observă din schema de mai jos, în versul I primul emistih are cadența trohaică, cel de-al doilea — amfibrahică. Versul al doilea, care este un pentasilab, nu mai are cezură. El este compus dintr-un amfibrah și un iamb. În versurile III, IV, V, primul emistih este amfibrahic, cel de-al doilea trohaic.

Versul I:	Galbîn / ca fă / clia // de galbî / nă ceară	12 a
Versul II:	Ce-aproape-i / ardea,	5 b
Versul III:	Pe-o scîndu / ră veche // arun / cat a / fară,	12 a
Versul IV:	De somnul / cel vecinic // Groz-a / cum ză / cea;	11 b
Versul V:	Iar după / el nime, // nime / nu plîn / gea!	11 b
	(O., 142)	

Rima în strofele cvinarii este încrucișată *(a b a b b)* și împerecheată *(a a b b)* în ultima strofă care este un catren. Nu încape nici o îndoială că atît sub aspectul ritmului cît și al rimei, poezia *Groza* este de factură cultă.

Ceasul rău și Făt-logofăt sînt scrise în sextine și în hexasilabi trohaici, dar metrica lor se deosebește simțitor de cea a producțiilor populare care folosesc hexasilabul (*Miorița*, *Meșterul Manole* etc.). În *Ceasul rău* este respectat neschimbat în întreaga poezie tiparul metric al primei strofe, iar în *Făt-logofăt* acest tipar nu mai apare în celelalte strofe, poetul mulțumindu-se să dea cititorului în primul moment sentimentul că se află într-o altă orchestrație *(6a 6a 6b 6c 6c 6b)*: „O! Făt-logofete, / Cu netede plete, / Cu părul de aur! / Stăi, te odihnește,/ Că-n deal te pîndește / Un negru balaur" (O., 165—166).

În celelalte strofe însă, apare constant un tipar identic cu cel din poezia *Ceasul rău (6a 6a 5b 6c 6c 5b)*: „Din bătrîni se spune / Că sînt ceasuri bune / Și că rele sînt. / Vai de-acei ș-acele / Care-n ceasuri rele / Zic vre un cuvînt!" (O., 157).

Tot în sextine sînt și poeziile *Mîndrulița de la munte* și *Strigoiul*, dar aici avem o situație diferită, prin faptul că tiparul rimic din cele două poezii discutate anterior se asociază cu măsura de 8/7 silabe, adică cu octosilabul: *8a 8a 7b 8c 8c 7b*.

Poeziile *Zburătorul* și *Tatarul* sînt scrise în octave și au, aparent, același metru și aceeași dispoziție rimică: *8a 8b 8a 8b 8c 8d 8c 8d*. În realitate, poetul recurge aici la alte procedee, mai puțin evidente,

pentru a da individualitate metrică versurilor din cele două poezii; aceste procedee sînt camuflate în elementele picioarelor metrice și anume în variantele troheului, în cazul nostru. Citind paralel versurile celor două poezii, se observă cu ușurință că avem a face cu unități metrice neidentice și, în ansamblu, cu structuri prozodice diferite, ceea ce a permis poetului să plaseze în volum cele două poezii una după alta, fără teama de monotonie:

Zburătorul	*Tatarul*
Dragă, dragă sorioară,	Măi tatare, ține-ți calul,
Nu știi cînticul ce spune	Măi tatare, strînge-i frîul,
Că prin frunzi cînd se strecoară	Măi tatare, lasă malul,
Roza zilei ce apune,	Nu cerca a trece rîul,
Zburătorul se aruncă	Că, pe crucea sfintei lege!
La copila care vine	De voi doi, peste hotare,
Să culeagă fragi în luncă,	Nimic, zău, nu s-alege,
Purtînd flori la sîn ca tine?	Măi tatare, măi tatare!
(O., 176)	(O., 180)

Precum se știe, troheul permite o mare varietate de structuri prozodice, ceea ce a făcut ca poezia populară românească, bazată pe troheu, să aibă totuși o mare varietate.

Acesta este procedeul fundamental la care a recurs Alecsandri în cele două poezii care ne preocupă. Într-adevăr, numai scandate cele două poezii prezintă identitate metrică. Dar ritmul mecanic al scandării nu este cel real, mai ales în cazul unor poezii cu un conținut atît de diferit; una este o formă a baladei, cealaltă un cîntec de luptă (ceea ce face ca numărul silabelor accentuate să fie mult mai mare).

Pe deasupra, în poezia *Tatarul* ultimul vers al fiecărei strofe este același, ceea ce sună ca un refren, iar anafora din primele trei versuri ale fiecărei strofe *„Măi tatare, ... / Măi tatare, ... / Măi tatare, ..."* dă versurilor o formă distinctă, evident particulară. Cele două poezii, prin urmare, sînt numai aparent asemănătoare ca structură metrică sau, mai bine zis, sînt asemănătoare în elemente neesențiale pentru rimica reală.

Poezia *Altarul monastirei Putna* utilizează, potrivit conținutului, versul eroic, lung, de 16/15 silabe (tetrametrul trohaic) [1], care a avut, și are încă, un rol deosebit în lirica eroică românească. Caracterul distinct al versurilor din această poezie este evident și n-ar necesita nici

[1] Cf. Ladislau Gáldi, *Op. cit.*, p. 12: „versul trohaic de 15 și 16 silabe e, după terminologia antică, un *tetrametru trohaic* sau un *octosilab dublu*, versul iambic de 15 silabe e un *tetrametru iambic truncheat...*"

un fel de demonstrație. Merită, totuși, a fi scoasă în relief, fie și sumar, virtuozitatea cu care Alecsandri a soluționat problema versificației în această poezie cu o temă frecventă în epocă. Versurile, de o structură clasică desăvîrșită, sînt împărțite în emistihuri cu cezura situată constant după silaba a opta (totdeauna atonă, deci primul emistih este acatalectic). Poezia întreagă este divizată în *complexe metrice.*

Primele trei complexe metrice sînt alcătuite din cîte un catren și cîte un distih după formulele:

I
16 a
15 b
15 a
15 b
și un distih: 16 c / 16 c

II
15 a
15 b
15 a
15 b
și un distih: 15 d / 15 d

III
16 a
16 b
16 b
16 a
și un distih: 15 e / 15 e

Al patrulea complex metric este alcătuit dintr-un catren, o sextină și patru distihuri consecutive:

15 a	15 a	și patru distihuri: {16 f, 16 f}
15 a	15 a	{15 g, 15 g}
15 b	16 b	{15 h, 15 h}
15 b	16 c	{16 i, 16 i}
	16 c	
	16 b	

Așadar, din cele patru catrene, două au rime alternante *(a b a b)*, al treilea catren prezintă rime îmbrățișate *(a b b a)* și al patrulea rime perechi *(aabb)* și nu cum spune Gáldi că am avea de-a face numai cu catrene de tipul *a b a b*. Sextina are formula *a a b c c b* și nu *a a b c c d*, cum scrie Gáldi [1].

În ciclul **Lăcrimioare**, atenția ne este atrasă, în primul rînd, de ritmul iambic prezent într-o variată gamă de forme. Dintre acestea însă, forma cea mai frecventă este *alexandrinul* (14/13 silabe) care apare în catrenele de tipul *a b a b (Steluța, Vezi tu vulturul, O seară la Lido)*,

[1] Cf. Ladislau Gáldi, *Op. cit.*, p. 194: „În balada *Altarul monastirei Putna*, fiecare catren *(a b a b)* e urmat de un distih *(c c)*, iar într-un caz găsim o sextină de tipul *a a b c c d*" (Sic!).

în strofele de cinci versuri *a b a a b* (*Veneția*), în sextinele *a a b b c c* (*O noapte la țară*), *a a b c c b* (*Despărțirea*). Celelalte forme iambice le întîlnim în: decasilabul cu cezură după silaba a șasea (*Așteptarea*), în octosilabii și hexasilabii din octavele *a b a b c d c d* (*Păscarul Bosforului*), în heptasilabii și hexasilabii din sextinele *a a b c c b* (*De crezi în poezie...*) și în perioada 5—5—9 din sextinele *a a b c c b* (*Barcarolă venețiană*).

Formele trohaice apar mai rar. Octosilabul trohaic îl găsim în strofele de cinci versuri construite după schema *a b b b a* (*Lăcrimioare*) și în octavele *a b a b c d c d*, unde alternează cu heptasilabul trohaic (*Biondineta*).

Fără nici o îndoială, se poate afirma, așadar, că Alecsandri a preferat măsura variată și în special ritmul iambic (procedee frecvente în poezia franceză și italiană), în locul octosilabului trohaic caracteristic prin monotonia lui în creația folclorică. În plus, prezența alexandrinului în mai multe poezii oferă o muzicalitate și o plasticitate rar întîlnite în poezia anterioară.

Cu privire la rimă și strofe subliniem cîteva diferențe față de ciclul **Doine**. În primul rînd în terține nu mai apare monorima *a a a*, *b b b*, *c c c* etc. (vezi *Strunga*). Versurile heptasilabice și hexasilabice alcătuiesc terține conform schemei: *a a b*, *c c b* (*Ursita mea*). Dacă am avea în vedere numai rima, am putea considera strofele de trei versuri ca făcînd parte integrantă dintr-o sextină:

Dar într-o noapte lină	7 a
O palidă lumină	7 a
Se stinse în eter,	6 b
Și îngeru-mi cu jale,	7 c
Zburînd pe-a stelei cale,	7 c
Se-ntoarse iar în cer.	6 b

(O., 316)

„Legătura" făcută de rimă însă este mai mult de natură eufonică, deci fără implicații adînci în planul conținutului. Dealtfel, aceasta rezultă mai clar și din următoarele două strofe, unde și semnele de punctuație sînt diferite:

Eram atunci pe mare...	7 a
În dulcea-i legănare	7 a
Muri ursita mea!	6 b
Așa avui eu parte	7 c
A sta în veci departe	7 c
Ș-a plînge după ea!	6 b

(O., 316)

Repetarea versului cheie „Așa avui eu parte" la începutul ultimei strofe din cele trei diviziuni ale poeziei ne întărește convingerea că forma strofei aleasă de poet (*terțina*), asociată cu ritmul și rima, subliniază cu prisosință amintirile și regretele care l-au învăluit pe Alecsandri după revederea mormîntului Elenei Negri.

În al doilea rînd, în toate poeziile alcătuite din catrene, rima este încrucișată (*a b a b*), deci un procedeu cult. (Vezi *Steluța*, *Așteptarea*, *O seară la Lido*, *Vezi tu vulturul*, *Visurile*.)

În sfîrșit, în strofele de cinci versuri, rimele sînt cu totul altele decît cele din poeziile corespunzătoare ca structură strofică din **Doine**. De exemplu: *a b b b a* (*Lăcrimioare*) și *a b a a b* (*Veneția*; *La Veneția mult duioasă*). Și în poezia *Pe marea*, formată din octave, apare o nouă schemă rimică: *a a a b c c c b*.

Concluzia care se desprinde din cercetarea rimei și structurii strofice este că Alecsandri a mers în acest ciclu pe linia înnoirii și diversificării tehnicii poetice.

Am lăsat intenționat la urmă poezia *8 Mart* [1], unică în felul ei nu numai în cadrul ciclului *Lăcrimioare*, dar și în întreaga creație poetică a lui Alecsandri. Caracterul aparte al acestei poezii provine, în primul rînd, din faptul că este rezultatul contopirii în mare a trei poezii distincte, scrise la date diferite [2], și a adăugării versurilor 31—60, ca element de legătură cu ultima parte a poeziei în forma finală. Primele 10 versuri care reprezintă de fapt poezia *8 mart 1845* sînt dispuse în două cvintete alcătuite după schema: *14 a 13 b 14 a 13 b 6 b*. Versurile următoare, 11—30, reprezentînd poezia *Sînt ceasuri fericite*, alcătuiesc două strofe de cîte 10 alexandrini (14/13). În continuare, cele 30 de versuri — scrise de Alecsandri în 1851 (versurile 31—60) — sînt endecasilabi și dodecosilabi amfibrahici aranjați în 15 distihuri, după formula *aa*, *bb*, *cc* etc. În sfîrșit, partea ultimă, cuprinzînd poezia *Elena* (versurile 61—92), este structurată în 8 catrene, alcătuite din alexandrini (14/13) și avînd rime încrucișate: *a b a b*.

În comparație cu primele două cicluri de care ne-am ocupat, cel de-al treilea ciclu, **Suvenire**, prezintă cîteva particularități. Astfel, nu mai găsim poezii alcătuite din terține, cvinarii ori din strofe de zece versuri. În schimb, semnalăm două poezii formate numai din distihuri (*Întoarcerea în țară* și *Umbrei lui Nicu Ghica*) și încă una (*Visul*) în care distihurile (versurile 1—18 și 43—54) încadrează trei octave compuse

[1] După Gáldi este o idilă — cf. Ladislau Gáldi, *Op. cit.*, p. 197. Alți autori o consideră ca un început de poezie meditativă, cf. Boris Cazacu, Liliana Ionescu, Maria Mărdărescu, Mihai Zamfir, *lucr. cit.*, p. 183.

[2] *8 Mart 1845* (scrisă la Blînzi la aceeași dată), *Sînt ceasuri fericite* (scrisă la Constantinopole, în iunie-august 1846) și *Elena* (scrisă la Blînzi în martie 1845). Vezi și comentariile lui G. C. Nicolescu, în *Op. cit.*, la pag. 246—247.

din octosilabi în formula: *a b a b c c c b* (versurile 19—42). Poezia *Întoarcerea în țară* cuprinde trei unități, fiecare avînd cîte 5 distihuri (endecasilabi masculini) cu rime alăturate (*a a, b b* etc.).

Ritmul monoton (octosilabul trohaic) din poezia populară dobîndește la Alecsandri noi potențe printr-o combinație reușită dintre doi endecasilabi și patru hexasilabi în poezia Dridri:

Prin orice mișcare, 6 a
Prin a sa cîntare, 6 a
Prin a sa ființă, vesela Dridri 11 b
Semăna o floare 6 c
Cu mici aripioare 6 c
Ce zbura pin aer ca un colibri. 11 b
(O., 377)

Referindu-se la versurile din *Dridri*, Gáldi observă, pe bună dreptate, că „Alecsandri a făurit o strofă extrem de melodioasă, care în mod curios, n-a atras niciodată pe compozitorii români"[1]:

Cine n-au zărit-o
Și n-au urmărit-o
Trecînd în primblare cîmpii Elizei?
Cine-au urmărit-o
Și iar au zărit-o
Fără să dorească a fi dragul ei?
(O., 377)

Alte inovații privind formele ritmice apar în dodecasilabii structurați în distihurile din poezia *Visul*, astfel că „poezia *Visul* vestește eminesciana *Sara pe deal*, prin combinația savantă dintre amfibrahi și dactili, simetrică în două versuri consecutive" [2].

Din cele 21 de poezii ale ciclului **Suvenire**, șapte sînt structurate în catrene cu rime încrucișate, *a b a b* (*Pe malul mărei, Desrobirea țiganilor, Odă cătră Bahlui, Frumoasă copiliță, Romanță, La mormîntul lui Grigore Romalo, La moartea lui P. Cazimir*) și trei cu rime împerecheate, *a a b b*

[1] Vezi *Op. cit.*, p. 197.
[2] Cf. B. Cazacu și colectiv, *lucr. cit.*, p. 185. Probabil că autorii s-au referit la combinația savantă de forme ritmice, în general, pentru că în *Sara pe deal* nu găsim o combinație de amfibrahi și dactili ca în *Visul* de Alecsandri, ci un coriamb, doi dactili și un troheu într-un vers:

Clopotul vechi împle cu glasul lui sara,
Sufletul meu arde-n iubire ca para.
— ◡ ◡ — ‖ — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡
— ◡ ◡ — ‖ — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡

Vezi și Al. Bistrițeanu și C. Boroianu, *Introducere în studiul literaturii*, Editura didactică și pedagogică, Buc., 1968, p. 132.

(*Maiorului Iancu Bran, Pe un album* și *Dor de călătorie*). Așadar, Alecsandri se folosește de rima cu frecvență mare în creația populară (*a a b b*) numai în trei poezii, însă numai una are octosilabi (*Dor de călătorie*), în celelalte două metrul fiind un tetrametru iambic trunchiat, adică de 15 silabe (*Maiorului Iancu Bran*) și, respectiv, dodecasilabul care alternează cu endecasilabul (*Pe un album*).

Atenția ne mai este atrasă de poeziile scrise în alexandrini, 14/13 silabe (*Pe malul mărei, Odă către Bahlui, La moartea lui P. Cazimir, Bosforul, Strofe lui C. Negri*). Remarcăm înlocuirea ultimului alexandrin cu un hexasilab iambic în strofele 1, 3, 5, 7 ale poeziilor *Pe malul mărei* și *Bosforul*, precum și alternanța dintre alexandrini și heptasilabi în poezia *La moartea lui P. Cazimir* (*14 a 7 b 14 a 7 b*).

Dacă, sub aspectul tematic, ciclul **Suvenire** prezintă la prima vedere un pronunțat caracter eterogen (dar aceasta numai la prima vedere, pentru că, de fapt, sînt consemnate în cele 21 de poezii „suvenirile" despre unele evenimente, despre prieteni, despre unele mici întîmplări personale), din punctul de vedere al versificației însă, Alecsandri aduce inovații (ca cele menționate mai sus) prin care poezia lui se diferențiază net de creația înaintașilor și de tehnica monotonă a poetului popular anonim, în sensul că la Alecsandri găsim din ce în ce mai frecvent elementele care vor contribui la modernizarea poeziei românești.

Ciclul **Mărgăritărele** cuprinde 46 de poezii. Dintre acestea, 12 sînt scrise în ritm iambic, 3 în amfibrahic și 31 în ritmul trohaic. Din grupul poeziilor scrise în ritmul iambic amintim, în primul rînd, pe cele formate din alexandrini: *Emmi*, alcătuită din 20 de distihuri cu rime împerecheate (*14 a a; 13 b b; 14 c c* etc.), *La Sevastopol*, din 12 catrene cu rime, de asemenea, împerecheate (*13 a 13 a 14 b 14 b*) ș.a.

Decasilabul iambic, cu cezură mediană, este prezent în poeziile: *Floarea oceanului* (*10 a 9 b 10 a 9 b*), *Pe albumul d-rei Ida Vegezzi-Ruscalla* (*10 a 10 b 10 a 10 b*), *Gondola trece* (*10 a 10 b 10 a 10 b*) și *Cîntice și sărutări*, în care strofele de cinci versuri amintesc de procedeele folosite și în *Deșteptarea României*. Iată o strofă din *Cîntice și sărutări*:

Versul iubirei duios străbate, 10 a
Focul poetic e răpitor, 9 b
Dar nu-s cuvinte mai înfocate 10 a
Ca libertate 5 a
Și viitor. 4 b
(O., 488)

În ce privește ritmul amfibrahic menționăm sonetul *Lacul de Como*, unde dodecasilabul acatalectic alternează cu dodecasilabul catalectic:

În lacul | de Como | e unda | senină 12 a
Ca cerul | albastru | ivit pin | tre nori. 11 b
În giuru-i | se-ntinde | un rai de | grădină 12 a
Ce varsă | pe maluri | bucheturi | de flori. 11 b

(O., 596)

și cele 9 catrene din partea a III-a a poeziei *Corona vieței*, în care dodecasilabul catalectic alternează cu hexasilabul amfibrahic:

Oșteanul | e palid! | El pare | murind 11 a
L-a lampei | lumină, 6 b
Dar ochiu-i | s-aprinde | la înger | privind 11 b
Și peptu-i | suspină. 6 b

(O., 587)

Numărul mare de poezii scrise în ritmul trohaic (31 de poezii din totalul de 45) *nu* înseamnă o revenire la tehnica poetică populară. Numai cîteva versuri amintesc de motivul folcloric. După Gáldi[1] influențe directe din poezia populară se întîlnesc în doina *Stelele* (de exemplu, „De la mine pân'la tine / Numai stele și lumină" (O., 471); în elegia *Surorii mele* (de exemplu versurile: „În ce loc, unde se duc / Florile ce se usuc?" (O., 547) și în legenda *Înșiră-te mărgărite* (de ex. versurile 179–190, care ar fi o parafrazare a colindelor cu refren). Mai degrabă se observă la Alecsandri o influență a tehnicii înaintașilor (Conachi și Cârlova), a romantismului francez (prin intermediul poeziei lui V. Hugo) și a preromantismului european. Dar aceste influențe nu diminuează specificul poeziei culte românești statornicite prin Alecsandri.

Aspectul oarecum eterogen ale versificației lui Alecsandri probează încercările și căutările poetului pentru găsirea unor tehnici prozodice convenabile specificului românesc. În acest fel poate fi explicată împletirea unor tradiții folclorice și culte românești cu influențele poeziei europene, în special cu poezia popoarelor romanice. În ciuda unor „stîngăcii" (și acestea privite prin prisma criticului de astăzi), versificația lui Alecsandri — cu tot caracterul ei eterogen — a însemnat un larg pas în epoca de mari frămîntări culturale de după 1848, a fost mai

[1] Cf. Ladislau Gáldi, *Op. cit.*, p. 198–199.

mult decît o „punte de legătură" cu poezia clasică de după 1866, întrucît nimeni pînă la acea dată n-a abordat cu atîta perseverență ca Alecsandri multitudinea formelor de versificație.

Începînd cu ciclul **Pasteluri**, Alecsandri va renunța la varietatea formelor metrice (încercate de multe ori cu succes în cele patru cicluri de poezii despre care am discutat mai înainte) și va fi preocupat de adîncirea expresivă și șlefuirea acestora. Ciclul cuprinde 40 de poezii, dintre care cele mai multe au fost publicate în „Convorbiri literare", în perioada 1868–1869. Gruparea celor 40 de poezii în ciclu s-a făcut în timpul vieții poetului, în ediția din 1875: *Opere complete, Poezii, III, Pasteluri și legende.* Din punctul de vedere al măsurii versurilor găsim 24 de poezii care au versuri de 16/15 silabe (adică tetrametrul acatalectic), o poezie *(Bradul)* în octosilabi, o poezie *(Floriile)* în octosilabi și heptasilabi, o poezie *(Rodica)* în decasilabi acatalectici și decasilabi catalectici și 13 poezii în alexandrini de 14/13 silabe. Atît tetrametrul cît și alexandrinul prezintă cezură mediană. Poeziile scrise în tetrametru sau octosilab au ritmul trohaic, iar cele în alexandrin au ritmul iambic. Cu privire la dispunerea rimelor și gruparea versurilor în strofe, observăm că 29 de poezii au rime împerecheate *(a a b b)*, 9 poezii prezintă rime încrucișate *(a b a b)*, iar 2 pasteluri sînt cu rime împerecheate și rime îmbrățișate (schema din *Calea robilor* fiind *a b a b* în strofa I și *a a b b* în strofele II–IV; în *Tunetul*, strofele I și III cu schema *a b a b*, strofele II și V cu *a a b b*). În toate cele 40 de poezii, versurile sînt grupate în catrene: 30 de poezii sînt alcătuite din cîte 4 catrene, 4 din cîte 8 strofe *(Bradul, Floriile, Bucet și Mandarinul)*, una din 9 strofe *(Valul lui Traian)*, două din cîte 10 catrene *(Pastel chinez și Baraganul)*, una cu 12 strofe *(Lunca din Mircești)* și două pasteluri formate din cîte 14 catrene *(Serile la Mircești și Concertul în luncă)*.

Față de poeziile din **Pasteluri**, cele din ciclul **Legende** sînt mai variate din punct de vedere prozodic. În primul rînd construcția strofei este altfel concepută. Multe legende nu sînt împărțite în strofe sau acestea sînt neegale între ele ca număr de versuri. Legendele mai lungi (*Dumbrava-Roșie, Ana Doamna, Odă statuiei lui Mihai Viteazul, Legenda rîndunicăi, Dan, capitan de plai, Grui-Sînger, Legenda ciocîrliei* etc.) sînt împărțite pe capitole.

Acolo unde există, strofele sînt mai variate decît cele din **Pasteluri**, unele avînd două versuri (*Calul cardinalului Bathori, Legenda lăcrimioarei*), altele 4 versuri (*Tudora de la Tîrșor, Legendă de la Dorna*), unele 6 versuri (*Toamna țesătoare, Pohod na Sybir*), altele 8 versuri (*Cînticul gintei latine, Noaptea albă, Vîntul de la miazăzi*).

Nu numai strofa, ci și măsura este diferită în **Legende** față de ciclurile anterioare. Este adevărat că multe poezii au versuri lungi: 16–15 silabe (*Răzbunarea lui Statu-Palmă*), 14–13 silabe (*Dumbrava-Roșie, Legenda*

rîndunică, Dan, căpitan de plai, Garda saraiului), 12—11 silabe (*Calul cardinalului Bathori*), dar există poezii cu versuri scurte de 7—8 silabe (*Tudora de la Tîrșor, Legendă de la Dorna*).

Ritmul și rima nu prezintă nici ele diferențe prea mari față de poeziile din ciclurile anterioare. Interesant este faptul că găsim uneori nume proprii în rimă, ceea ce înviorează puțin poezia, ca în *Garda saraiului*: „el / Azrael"; „Bosfor / întristător"; „Allah / padișah" etc. Remarcabil este și faptul că, în cadrul unei legende (*Dumbrava-Roșie*), găsim intercalat un „cîntic vechi popular" [1] cu altfel de măsură și ritm decît legenda (versurile din legendă au măsură de 14—13 silabe și ritm iambic), iar poezia populară are măsură de 8 silabe și ritm trohaic: „Ștefan, Ștefan, domn cel mare, / Seamăn pe lume nu are" (II, 21).

Versificația din ciclul **Ostașii noștri** seamănă cu cea din **Legende**. Găsim și aici versuri lungi (*Oda ostașilor români, Căpitanul Romano, Păstorii și plugarii, Sergentul, Balcanul și Carpatul*), dar și versuri scurte de 8—7 silabe (*Peneș Curcanul, Hora de la Plevna, Hora de la Grivița*).

Ca și în alte cicluri, poeziile cu versuri lungi au cezură în general la mijlocul versului, ca în *Balcanul și Carpatul, Căpitanul Romano, Sergentul* etc.

În privința ritmului și a rimei nu sînt multe observații de făcut (rar cîteva nume proprii în rimă, ca în poezia *Peneș Curcanul*: „Vaslui / nimărui", „Curcani / Balcani"; „Mătrăgună / bună"; „Calafat / sat"; „Cobuz / obuz"; „Vlad / iad" etc. Prea puține rime interesante în care substantivele să rimeze cu alte cuvinte decît substantive, adjective, adverbe etc. Totuși, un exemplu este surprinzător, și anume în poezia *Hora de la Plevna*, în care un substantiv rimează cu un verb la o formă inversată: „Las'să rupă ... rupe-i-aș! / Trageți hora, călărași!" (II, 184). Iată și un exemplu din poezia populară *Pentru mîndra care-mi place*, culeasă de Alecsandri: „Fața vîntura-ți-o-aș, / Gura săruta-ți-o-aș!" (P. P., 394).

R i m a   c r o m a t i c ă. Termenii cromatici împrumutați din poezia populară formează cîteva rime interesante la Alecsandri. De exemplu, *gălbiu* din versurile populare „Și din doi își alegea / Pe cel gingaș mijlociu / Cu păr neted și *gălbiu*" (P. P., 244) îl găsim în rimă cu *albiu* într-o strofă din poezia lui Vasile Alecsandri *Vînători și vînătoare*: „Pe geana cîmpului *albiu* / Se vede-un codru mare, / Lucind sub soarele *gălbiu*, / Ș-un sat perdut în zare" (I, 397). În ciuda faptului că procedeul de rimare pare facil, imaginea însă devine pastelată, întrucît rima de față cu diftongii coborîtori *iu* adaugă celor două adjective cromatice (*albiu* / *gălbiu*) o încărcătură semantică mai bogată în comparație cu substantivul *geana* și verbul *lucind*.

---

[1] Nota lui Alecsandri (II, 21).

Adjectivul *albăstrel*, aflat în rimă în versurile populare, de exemplu: „Îi da postav *albăstrel*, / Ca să se mîndrească-n el" (P.P., 201), apare sub forma de plural feminin *albăstrele*, ca epitet coloristic, în două rime la Alecsandri: „Cînd e noapte fără stele / Mii de flăcări *albăstrele* / Se văd tainic fluturînd" (O., 151); „De-atunci mii de focurele, / Limbi de pară *albăstrele*, / Ard pe locurile-acele" (448).

Epitetul coloristic *roși* în rimă în poezia populară, de pildă „Ochișorii tăi frumoși / Sînt ca doi luceferi *roși*" (P. P., 134), a fost preluat și de Alecsandri în cîteva rime: „Să mă lași cu salbă / De galbini frumoși, / Cu naframă albă / Și iminii *roși*" (O., 121); „Iar nuntași, un număr mare / De lupi lacomi, de urși groși, / Toți cu blane pe spinare, / Cu dinți lungi, cu ochii *roși*" (II, 147) etc. Observăm că epitetul *roși*, din ultimul exemplu, referindu-se la ochi, cu sensul de „ochi injectați", „ochi congestionați", „ochi colorați ușor în roșu", are o nuanță cromatică redusă. În schimb rima **groși / roși** reprezintă în același timp un element al formei, întrucît are o funcție estetică de ornament muzical, și un element al fondului sau de conținut, pentru că funcția estetică a rimei este și de suport semantic al imaginii poetice create alegoric în cazul de față.

Nuanțe de culoarea și strălucirea aurului, imitînd aurul, sînt obținute și prin folosirea adjectivului *aurit, -ă, aurite* în rimă, ca în poezia populară, de exemplu: „O dalbă de fată, / ... / Cu păr *aurit*, / Pe umeri leit" (P. P., 34), „Eu am plete strălucite, / Tu ai plete *aurite*" (P. P., 46) etc. În rimele lui Alecsandri apar cu frecvența 12: „(gondolă) leagănă-n tăcere, sub cerul *aurit*, / Amorul nostru mare ca cerul nesfîrșit" (O., 299), „Dar o rază *aurită*, / Răzlețită" (462), „(o pasere) apucînd spre răsărit, / ... / Și un nour *aurit*" (477), „Cînd un vultur *aurit* / Sus, pe cerul înnegrit" (521), „Înșiră-te mărgărite / Pe lungi fire *aurite*" (607, 614), „(frățiori) cu cosițele-*aurite* / Și cu fețele-nflorite" (608), „În curînd și el [soarele] apare pe-orizonul *aurit*, / Sorbind roua dimineții de pe cîmpul înverzit" (I, 329), „Bietul soare-n frămîntare / Perde lustru-i *aurit* / Sub răsuflul ei cumplit" (II, 202) etc.

În poezia populară întîlnim adjectivul *cărunți* în rimă, indicînd „fire albe în păr, barbă sau mustăți", precum și sensul de „albit", „bătrîn", de exemplu: „Peste codri, peste munți, / La cei socri cam *cărunți* (P. P., 118). La Alecsandri găsim aceleași sensuri în „Iar craiul trist, cu palma lovindu-se pe frunte, / Suspină: «O! Toporski, o! veteran *cărunte*!» ..." (II, 30).

Un alt adjectiv cromatic întîlnit în rime atît în poezia populară cît și în poezia lui Alecsandri este *sură*: „Că ți-e barba *sură* / Și n-ai dinți în gură" (P. P., 144); „Și arbori, stînci, prăpastii și oricare făptură / Iau forme uriește prin negura cea *sură*" (II, 83), unde prin asocierea „negura cea sură" ne aflăm în prezența unui termen cu caracter cromatic

explicit; „În pulberea dusă de vînturi / ... / Cîtă-i luată de pe flori / Și cîtă, vai! de pe morminturi! / Voi, ce purtați cupa la gură, / Ah! deșertați cupa deplin ... / A morților cenușă *sură* / Presară-ades dulcele vin!" (I, 429). În ultimul exemplu reținem alăturarea adjectivului cromatic aflat în rimă (*sură*) de un substantiv (*cenușă*) care, deși prin semantismul lui implică de multe ori culoarea de alb-negru, datorită însă funcției de substantiv o pierde, fapt pentru care poetul a simțit necesitatea unui determinant. Mai semnalăm două diminutive cromatice (*bălăioară* și *rumioară*) care alcătuiesc rime în poezia populară și în poezia lui Alecsandri, de exemplu: „Puiculiță *bălăioară*, / Cu cosița *gălbioară*" (P.P., 42), „Oițică blîndișoară / Și nevastă *bălăioară*" (P. P., 331), „Cînd văd fața-i *rumioară* / Dorul aprig mă omoară" (P. P., 330); „De-aș avea o *bălăioară* [aici, substantivizat cu sensul de *blondă*] / Naltă, veselă, ușoară" (O., 101), „El are glas puternic în gură *rumioară* / Și mers cu legănare de gingașă fecioară" (II, 75).

Repetiția. Am ales numai cîteva tipuri de repetiții din opera poetică a lui Alecsandri, pe care le-am comparat și cu cele din folclor, după care am tras și concluziile cuvenite. Pentru că repetiția poate fi găsită la cele trei nivele ale enunțului, *fonologic*, *lexical* și *gramatical*, am procedat la clasificările corespunzătoare fiecărui nivel:

A. *Repetiția fonologică* este reprezentată prin *aliterație*.

În cercetarea noastră adoptăm punctul de vedere al lui Ovid Densusianu, care înțelegea prin aliterație „repetarea aceluiași sunet la începutul a două sau mai multe cuvinte strîns legate între ele din punct de vedere gramatical" [1]. Punctul de vedere al lui Densusianu este mai sigur [2],

[1] Pînă la apariția lucrării lui Ovid Densusianu: *Aliterațiunea în limbile romanice*, în „Revista critică literară", II (1894), 7–8, p. 273–320, fenomenul aliterației fusese studiat numai în germană și latină și, parțial, în franceză și italiană. În partea a doua a studiului, *Aliterațiunea în literatura română populară*, în „Revista critică literară", II (1894), 11–12, p. 425–471, Densusianu examinează aliterația în literatura noastră populară, iar în *Apendice* dă cîteva exemple de aliterații din: *Cîntarea României* de Alecu Russo (Densusianu atribuie opera lui N. Bălcescu), *Poezii* de Bolintineanu (vol. din 1855), *Pasteluri* și *Legende* de V. Alecsandri, *Poezii* de Mihai Eminescu (ed. Șaraga) și *Povești* și *Diverse* de Ion Creangă. Studiul lui Densusianu a fost apreciat de învățații Gaston Paris în *Romania*, XXIV (1895), 495 și de Meyer-Lübke în *Krischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie*, t. IV, 112. (cf. *Memoriu de titluri și publicațiuni*, publicat de Ovid Densusianu în 1899; vezi, de asemenea, O. Densusianu, *Opere*, ediție îngrijită de B. Cazacu, V. Rusu și I. Șerb, cu o prefață de B. Cazacu, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 723–724).

[2] Argumente împotriva acestui punct de vedere aduce Mihai Bordeianu, *Versificația românească*, Iași, Editura Junimea, 1974, p. 195, după care Ovid Densusianu „confundă aliterațiunea cu *asonanța interioară*". Întrucît, însă, interpretarea lui Densusianu a fost adoptată ulterior (cum recunoaște însuși Bordeianu) de majoritatea cercetătorilor români, noi vom rămîne la acest punct de vedere tradițional în stilistica noastră.

întrucît el consideră aliterația nu numai „un simplu element eufonic", dar ea stabilește, în același timp, „și o mai puternică legătură între cuvintele aliterate" [1]. De asemenea, Densusianu compară rolul aliterației cu rolul rimei.

Puterea evocativă a cuvintelor este sporită cînd se asociază aliterația cu rima, întrucît aliterația sau „rima inițială" cît și rima sau „rima finală" — cum sînt numite de Wellek și Warren — „pot sluji la închegarea sensului, pot funcționa ca elemente de cuplaj semantic [2]". În plus, versurile vor fi reținute mai ușor cînd cuvintele de la sfîrșitul versurilor aliterează [3] și rimează simultan: „*T*urnuri nalte și pagode, unde cîntă vechiul bonz / ... / De răsunetul metalic al *t*am-*t*amului de bronz" (I, 357); „Ieri *v*oioasa ciocîrlie / Zbura-n soare ciripind; / Azi pe *v*esteda cîmpie / S-aud *c*orbii croncăind" (I, 381); „Și mult iubea cînd țara striga: «La luptă, Dane!» / Să vînture ca pleava oștirile dușmane" (II, 72); „Căpitane, te gătește, / *M*ihai *m*îndrul te gonește" (O., 136); „În cer fie lumină / Sau *n*ori, sau *n*oapte lină" (O., 312); „Amar e de *r*ăzlețul ce-n urma lor rămîne / Și cade, *m*ic sau *m*are, pe *m*înele române!" (II, 80); „Multe fiare din cei codri, mulți dușmani tineri, semeți, / Drept în inimi, drept în frunte au *s*imțit a lor săgeți" (O., 132); „Și *c*ornițe subțirele / Și *c*opite sprintinele. / *C*ăprioara *c*um îl simte / *L*asă *l*ocurile strimte" (O., 503); „Stau la pîndă tupilați / Ca zăvozii cei turbați" (II, 184); „Eu credeam pe Vinteș, Graur că-s închipuiri visate / ... / Am *v*ăzut însă cu ochii în a mea vecinatate" (I, 355).

Atenția cititorului este atrasă îndeosebi atunci cînd, pe lîngă asocierea aliterației cu rima, îl întîmpină și cuvinte aliterate de același sunet în cuprinsul versului, de exemplu: „Viteazul Ștefan-*v*odă *v*ă cheamă-n vitejie. / Cine-i mișel să fugă, cine-i român să vie!" (II, 14), precum și unele forme interesante de aliterație (*a a b b c a a a b c*) ca în versurile:

*F*runză verde de fetică! (a a)
Mult *c*rescut-am cît un plop (b b c)
*F*ără grijă, *f*ără frică (a a a)
De *c*utremur și potop. (b c)
(II, 259)

[1] Idei similare se întîlnesc și la Sextil Pușcariu, în *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, Fundația pentru literatură și artă, Buc., 1940, p. 82 și la Réne Wellek și Austin Warren, în *Teoria literaturii*, Editura pentru literatură universală, București, 1967, p. 255.

[2] Cf. René Wellek, Austin Warren, *Op. cit.*, p. 255.

[3] Fenomenul are o mare frecvență în creația populară și mai ales în ghicitori, proverbe, descîntece, frînturi de limbă. Densusianu consideră că „după rimă, aliterațiunea este al doilea mijloc mnemotehnic principal în literatura populară, unde memoria joacă [...] un rol atît de important" (cf. O. Densusianu, *Op. cit.*, p. 109).

Aliterații onomatopeice sau armonii imitative. Pentru sugerarea sunetelor sau a zgomotelor din natură, Alecsandri se folosește de unele onomatopei care conțin aliterații: „Urlă dealul, *clocotește*“ (O., 133); „Cu coamele-i lucioase în vînt *fîlfîitoare*“ (II, 96); „Văzduhul *bubuiește*“ (I, 330); „Privesc focul, scump tovarăș, care vesel *pîlpîiește*“ (I, 320) etc.

O mai mare plasticitate prezintă versurile în care aliterația este unită cu onomatopeea: „Codrul urlă, *clocotește*“ (I, 128); „Mii, mii de lănci cu flamuri se văd *fîlfîietoare*“ (II, 26); „Corbii trist *croncănitori*“ (II, 147); „Și vîntul, val de aer, trecînd în *vîjîire*“ (II, 131) etc. De notat că versurile nu devin mai melodioase.

Dacă în *Dumbrava-Roșie* zgomotul produs de loviturile dese ale copitelor cailor în alergare este sugerat prin „ropotește“ („Pămîntul *ropotește* sub tropot de copite“ II, 31), în poemul *Dan, capitan de plai*, termenul creat de Alecsandri „rotopitor“ [1] este o exagerare și o abatere de la spiritul limbii române („Un tropot de copite, potop *rotopitor*!“, II, 75).

Figuri etimologice. În exemplele care urmează, asocierile de cuvinte nu mai formează aliterații, întrucît aceste cuvinte sînt derivate de la același etimon și sînt strîns legate între ele prin formă și înțeles [2]. Avem de-a face cu *figuri etimologice*. În cele mai multe cazuri figurile etimologice cuprind o serie de verbe tranzitive (*a cînta, a face, a șopti, a tuna, a vedea, a visa, a zîmbi, a zbura* etc.) „al căror gol la acuzativ se poate umplea cu cea ce se numește «complement intern» — de obicei o «figură etimologică»“ [3], ca de exemplu: „Cîntă-ți, frate, cînticul“ (O., 218); „Astfel de cîntare / Cînta-n nepăsare“ (O., 378); „I-aș șopti cu blînde șoapte“ (O., 187); „Cu văzutul ați văzut“ (O., 211); „C-am visat un vis ceresc“ (O., 611); „Tu zîmbești? ... Zîmbirea-ți zice“ (I, 318); „Să zbori zborul gîndului“ (O., 215); „Tunetul grozav tuna“ (O., 220); „În zgomotul de tunuri ce tună ne-ncetat“ (O., 499); „Ascultă! tunul tună“ (O., 586);

De asemenea, nu vom considera aliterații nici exemplele în care etimonul și derivatul sînt învecinate, dar prezintă diferențe de gen, număr caz ori se repetă în aceeași formă: „Alei! mîndra mîndrilor“ (O., 207); „Iată, frate, frățioare“ (O.,205); „Dar gîndit-ai, n-ai gîndit“ (O., 217); „Și fugea, mări, fugea ...“ (O., 215); „Și trecea, mări, trecea“ (O., 215); „Și se duc, se duc ca vîntul“ (O., 419).

---

[1] Cf. DLRLC, III, p. 772.
[2] Cf. O. Densusianu, *Op. cit.*, p. 100.
[3] Cf. S. Pușcariu, *Op. cit.*, p. 153.

B. *Repetiția lexicală*

1. *Reluarea imediată* a unui cuvînt în cadrul unei unități sintactice sau metrice este o figură deosebit de răspîndită atît în literatura populară cît și în cea cultă; ea este cea mai simplă formă a repetiției[1]. Pot fi repetate substantivele, adjectivele, pronumele, numeralele, verbele, adverbele, unele conjuncții, interjecțiile.

Repetarea substantivului la vocativ are sens afectiv: „O! dar, așa-i cu dreptul; să te revadă iară / Și muntele, și codrul, și vulturul din el, / *Mihai, Mihai*, tu care avut-ai pentru țară / O inimă de aur și brațul de oțel“ (II, 49).

Cînd adjectivul stă pe lîngă substantive la vocativ, el marchează anumite sentimente ale autorului: „Ah! de ce să-ți fie frică, / *Dragă, dragă* momițică?“ (II, 386).

Reluarea adjectivului are valoare de superlativ: „Sufletul meu e ca o mare / Ce oglindează-n al ei sîn / Cu-o *lină, lină* legănare / Al cerului întreg senin“ (II, 209).

La fel a adverbului: „Vedeți voi o rază vie care-*ncet, încet* răsare ...“ (II, 189).

Reluarea adverbelor care nu au grade de comparație întărește ideea exprimată sau are un sens afectiv: „Gîndul meu la tine, dragă, / *Vecinic, vecinic* va zbura ...“ (O., 309).

Prin reluarea imediată a verbelor, acțiunea dobîndește intensitate, continuitate. Exemple paralele din poezia populară și poezia lui Alecsandri: „Iar la cap și la picioare / *Pune*-mi, *pune*-mi cîte-o floare!“ (*Balade*, 131), „Și *s-au dus, s-au dus, s-au dus* / Pîn'ce soarele-au apus“ (P.P., 109); „Cînd deodată, vai de ea! / Sus, la munte, ce videa? / Un nor negru ca un zmeu / Ce *venea, venea* mereu“ (O., 219—220), „Ziua scade; iarna *vine, vine* pe crivăț călare!“ (I, 314). Acțiunea verbului poate căpăta o intensitate sporită dacă repetiția este însoțită de o comparație: „Și *se duc, se duc* ca vîntul / Asurzind întreg pămîntul ...“ (O., 419). Uneori, verbul la o formă compusă se repetă fără auxiliar, pentru ca expresivitatea lui să fie mai mare: „M-oi *duce, duce, duce*, păn'mi-oi găsi ursitul“ (II, 95).

2. *Repetarea întreruptă a unui cuvînt (grup de cuvinte) fără o topică specifică* [2]. Între termenii repetiției pot fi conjuncții, prepoziții, adverbe și chiar substantive și verbe: „Dacă *videa* și *videa*, / Grue vreme nu perdea“ (P.P., 101); „Privesc cu îngrozire alt *soare* lîngă *soare*“ (II, 101). Se observă că o astfel de repetiție contribuie la intensificarea expresiei prin insistență.

---

[1] O astfel de repetiție se numește **epizeuxis** (gr. *epizeuxis*=legătură prin repetarea unui cuvînt).
[2] O asemenea figură se numește **epanalepsă** (gr. *epanalepsis*=reluare, repetiție).

3. *Reluarea unui cuvînt (grup de cuvinte) la începutul a cel puțin două unități sintactice sau metrice* [1]. Repetînd verbul la începutul unor versuri sau unități sintactice, Alecsandri creează uneori impresia unei acțiuni de mare amploare: „*Ard* satele române! *ard* holdele-n cîmpii! / *Ard* codrii! ... sub robie cad fete și copii" (II, 73) ori a unei acțiuni foarte intense, exprimate cîteodată și cu ajutorul comparației: „*Fug* cum fuge-o rîndunică, / *Fug* ca fulgerul cînd pică" (O., 137) sau a unei acțiuni ce se desfășoară gradat: „... Și puii lor de zmei / *Se duc* trăgînd doi spectri de umbră după ei. / *Se duc* vîrtej ca gîndul plecat în pribegie, / *Se duc* pîn' ce-a lor umbră întinsă pe cîmpie / Le trece înainte și păn' ce se lovesc / În ochi cu faptul zilei ... Atunce se opresc" (II, 77).

Ca și în cazul altor repetiții la distanță, și în cazul anaforei un rol important îl are segmentul cuprins între cuvintele care se repetă: „Miezul nopții s-a ivit / Și prin lume-a răspîndit / Ceata visurilor dalbe, / Visuri *negre*, visuri *albe*" (O., 520—521). Observăm cum substantivul repetat *visuri*, determinat pe rînd de două adjective antonimice *albe* / *negre*, creează o imagine sugestivă.

Repetarea conjuncției *și*, cînd leagă propoziții coordonate, marchează oralitatea stilului: „Fiul Romei se aprinde, / Hidra-n mîne-i o cuprinde / *Ș*-o sugrumă *și* o sfarmă, / *Ș*-o învinge, *și* o darmă! ..." (O., 418) sau contribuie la realizarea unei gradații, ca în poezia populară: „Mărioara mi-l oprea / *Și* pe mal ușor sărea / *Și*-n izvor se cufunda / *Și* voios mi se scălda" (O., 216).

Prin repetarea adverbului *nici*, poetul vrea să lase impresia unei negații totale, iar prin repetarea pronumelui *nici unul* vrea să sublinieze ideea exclusivității: „Nimic nu le rezistă, *nici* tunuri, *nici* desime, / *Nici* șanț, *nici* zid de care, *nici* deasă călărime ..." (II, 34); „*Nici unul* însă, dragi copii, / *Nici unul* nu se plînge" (II, 171).

În propozițiile exclamative, repetiția unor cuvinte este dictată de sentimentele vorbitorului, ceea ce explică și unele inversiuni: „*Voinici* ei sînt la luptă, *voinici* și la răbdare!" (II, 178); „Foc și ură-n vecinicie / *Pe voi* cadă, *pe voi* fie!" (O., 540).

Interjecția repetată îl ajută pe poet să-și exprime mai nuanțat sentimentele: „*O*! fiică a Moldovei! *o*! suflet îngeresc! / *O*! floare trecătoare pe plaiul românesc!" (O., 525).

În propozițiile interogative, repetarea pronumelui interogativ sau a adverbului interogativ atrage atenția asupra acestor părți de vorbire: „*Cine* vine? *Cine* bate? / La locașu-mi friguros?" (II, 123); „*Unde*-s oardele avane? / *Unde*-s limbile dușmane?" (O., 419).

---

[1] O asemenea repetiție se numește **anaforă**, din fr. *anaphore*, lat. *anaphora*, din gr. *anaphorá* „ridicare", „transportare", adică „repetare".

Uneori este repetat aproape întregul vers, ca în exemplele următoare, unde *zăpadă, livadă, răsădite, înflorite* sînt singurele cuvinte care nu se repetă: „Una-i floare de zăpadă, / Una-i floare de livadă, / ... / Ș-amîndouă-s răsădite, / Ș-amîndouă-s înflorite" (O., 196).

Alteori, anafora stă alături de alte feluri de repetiție, ca-n exemplul acesta: „*Vin* și hunii, *vin* și goții, / *Vin* potop, potop cu toții" (O., 416), unde ideea intensivității este exprimată nu numai prin verbul *vin*, ci și prin cuvîntul *potop* reluat imediat (*epizeuxis*).

4. *Repetarea unui cuvînt (grup de cuvinte) de la sfîrșitul unei unități sintactice (metrice) la începutul unității următoare* [1]. Vom observa, din exemplele următoare, cum această repetiție dă versurilor o anumită simetrie. Reluînd ultimele cuvinte dintr-un vers în versul următor, atît poetul anonim cît și Alecsandri vor să insiste asupra unor noțiuni pe care le consideră esențiale cel puțin pentru cele două versuri:

Dorul tău, badeo, mă roade,
Nici să rîd *nu mă sloboade*.
Nu mă sloboade la joc,
Ci mă arde ca un foc. (*Flori alese*, I, 210)

Colo-n vale, la fîntînă,
Două fete *spălau lînă*,
Spălau lînă și rîdeau,
Iar din gură-așa grăiau ... (O., 146)

Sub raport semantic, cea de-a doua parte a repetiției are determinări care lărgesc sau îngustează sfera noțiunilor respective, precizează înțelesul lor:

Atunci cerul se-nsenină,
Lucind vesel l-amîndoi
Ș-Adriatica *s-alină*,
Se alină **pentru noi**. (O., 302).

În poezia *Mărioara Florioara* găsim cîteva anadiploze care sînt alcătuite după un model folcloric; cel de-al doilea termen al repetiției alcătuiește o rimă interioară cu un cuvînt care urmează. Să se compare:

Vine iarna viscoloasă,
Eu cînt doina-nchis în casă,
De-mi mai mîngîi *zilele*,
Zilele și nopțile. (P. P., 253)

cu:

Iată zîna *florilor*,
Florilor, surorilor! (O., 203)

---

[1] Asemenea repetiție se numește **anadiploză**, din fr. *anadiplose*, din gr. *anadiplosis*, incluzînd ideea de „reluare", „reduplicare" (lat. *reduplicatio*).

Uneori formele verbale compuse de la sfîrşitul unui vers se repetă la începutul versului următor fără auxiliar:

Ne-ncetat l-*aş săruta*,
Săruta şi i-aş cînta. (O., 189)

5. *Reluarea unui cuvînt de la începutul unei unităţi sintactice (metrice) la sfîrşitul ei* [1]. Ca şi în poezia populară, sînt reluate la sfîrşitul versului unele verbe la modul imperativ sau la alte moduri: „*Sună* bine-n cobză, *sună*, / Să nu-ţi fac spatele strună." (O., 172); „Marioara-l asculta, / *Sta* puţin şi iar nu *sta*." (O., 213). În primul exemplu, repetarea verbului la imperativ (*sună*) reînnoieşte îndemnul. În cel de-al doilea exemplu, verbul care este repetat la forma negativă şi este precedat de adverbul *iar* prezintă două acţiuni succesive: *stă* puţin şi din nou nu mai *stă*. Expresivitatea versului ar fi fost mult mai mică, dacă în locul lui *nu sta* s-ar fi folosit un verb la forma pozitivă, antonim al verbului *a sta*, de exemplu: *pleacă*.

În propoziţiile interogative se reia cîteodată pronumele sau adverbul interogativ nu pentru a reînnoi întrebarea, deoarece aceste interogaţii sînt de obicei retorice, ci pentru a da o coloratură afectivă versului: „*Unde* eşti, draga mea, *unde*?" (O., 194); „*Unde*-i, Doamne! de nu vine / De trei zile lîngă tine? *Cine*-a spune *unde*-i, *cine*?" (O., 127).

6. *Reluarea într-o topică normală a formelor verbale compuse inversate*. Caracteristică poeziei noastre populare este reluarea în topică normală a unei forme compuse inversate. Această reluare o găsim şi la Alecsandri: „*Duce-m-aş* şi *m-aş tot duce*, / Dor să nu mă mai apuce!" (O., 384). Rar se întîmplă fenomenul contrar, adică forma inversată să urmeze celei cu topică normală: „*Ş-au crescut, crescut-au* iară / De cu ziori şi pînă-n seară." (O., 615). Expresivitatea acestor formulări este remarcabilă. Pe de o parte se dă acţiunii verbului durabilitate prin repetiţie, pe de altă parte versul capătă o muzicalitate specifică.

Cîteodată este reluat din forma compusă inversată numai participiul, creîndu-se impresia unui ecou care reproduce la o oarecare distanţă de loc şi de timp numai partea finală a unui cuvînt sau a unui enunţ. Un exemplu din poezia populară: „*Luptat*-a Bujor, *luptat*, / De potiră n-a scăpat!" (P. P., 183) şi unul din poezia lui Alecsandri: „Tătarimea iar rîdea; Din trei, unul răspundea: / *Auzit*-aţi, *auzit*, / Pe românul îndrăcit?" (II, 161).

Uneori al doilea termen al repetiţiei apare sub formă negativă: „Dar *gîndit-ai, n-ai gîndit* / Că norocu-i mărginit / Şi că visul fericit /

[1] Această specie de repetiţie se numeşte **epanadiploză** (gr. *epanadiplosis* = dublare la sfîrşit şi la început).

Are-ades amar sfîrşit?" (O., 217). Fraza aceasta este o frază interogativă; cele două forme verbale se află într-un raport de coordonare disjunctivă: *Te-ai gîndit ori nu te-ai gîndit?*

Repetarea verbului prin forma lui negativă poate avea şi alt sens, ca în versurile: „Vine-aleargă, stă, nu crede, / *Vede* brazii şi *nu-i vede*." (O., 616), unde propoziţia iniţială (*vede brazii*) este, în ciuda aşteptărilor, infirmată de cea care urmează (*nu-i vede*). Aici este, de fapt, un *paradox*.

7. *Reluarea într-un vers a unor părţi de vorbire cu aceeaşi rădăcină* [1]. Aceste repetiţii pot avea o valoare expresivă deosebită, ca în poezia populară: „Iubeşte, mîndro, iubeşte, / Că vremea *se vremuieşte*, / Tinereţea-mbătrîneşte, / Şi dragostea se opreşte." (*Flori alese*, I, 150) sau ca în poezia lui Alecsandri: „Colo-n fund, în fund la zare, / Se iveşte-un negru nor / Plin de zgomot sunător / Ce tot vine, ce tot creşte / Şi pe cîmpuri se lăţeşte / Cît e *zarea de zărit* / Între nord şi răsărit." (O., 416). Farmecul şi noutatea acestei repetiţii constă în faptul că atît *vremuieşte* cît şi *de zărit* s-au îndepărtat din punct de vedere semantic de cuvintele de la care derivă: *vreme* şi *zare*. Într-adevăr, *se vremuieşte* este folosit aici în sensul de *trece, se scurge*, şi nu cu sensul de *se face vreme urîtă, plouă, ninge*, iar *de zărit* are înţelesul *de privit, de văzut*.

Uneori reluarea unor cuvinte din aceeaşi familie se apropie de pleonasm: „Braţu-i stîng era-ncordat / Sub un scut de fer săpat / Ce ca *soarele sorea*." (O., 412).

8. *Repetarea unei sintagme sau propoziţii într-o formă inversată*:

a) *Fără schimbarea înţelesului* [2]. Figura aceasta o găsim atît în folclor, cît şi în poezia lui Alecsandri. Iată exemple paralele: „*Toată lumea* l-au lăsat, / *Lumea toată* l-au uitat ..." (P. P., 133); „Amîndoi îmbrăţişaţi, / Cu flori mîndre-ncununaţi. / *Dealuri multe* ei suiră, / *Multe dealuri* coborîră" (O., 505), în care s-a schimbat locul adjectivelor faţă de substantivele pe care le determină. Uneori sînt reluate sintagme mai cuprinzătoare, ca în exemplul din Alecsandri: „Dar ca statuie de ceară, / Doarme făr-a se trezi / *De cu ziori şi pînă-n seară*, / *De cu seară pînă-n zi*." (II, 148), ori chiar propoziţii, ca în exemplul din folclor: „Am pus la poartă lăcat, / Dar *de dor n-am mai scăpat*, / Ş-am pus la poartă zăvor, / Şi *n-am mai scăpat de dor*." (*Flori alese*, I, 209). Repetiţiile din aceste versuri, pe lîngă faptul că dau mai multă varietate exprimării, pun pe primul plan grupuri de cuvinte sau propoziţii, considerate foarte importante. Vorbind în legenda *Prier şi fata iernei* despre somnul fetei, Alecsandri ne oferă o imagine a continuităţii lui: „De cu ziori şi pînă-n

[1] Această figură a repetiţiei se numeşte **parigmenon** (gr. *parigmenon*, din *para* = alături şi *igmainon* = revenit).

[2] Asemenea repetiţie se numeşte **conversie** (din fr. *conversion*, lat. *conversio* = reluarea cuvintelor prin inversiune).

seară, / De cu seară pînă-n zi". În exemplul din folclor se accentuează ideea că, orice ar face, poetul anonim nu poate scăpa de dor.

b) *Cu schimbarea înţelesului*[1]. În poezia lui Alecsandri sînt puţine exemple de felul acesta: „Ronsard, *al regilor poet* / Şi *al poeţilor jun rege*, / Din al Parnasului boschet / Vroia noi lauri a culege". (II, 218).

9. *Reluarea unui cuvînt printr-o altă formă flexionară*[2]. În versurile din legenda *Ghioaga lui Briar*, „Ades el poartă ochii spre veşteda cîmpie, / Şi-i *pare* mult mai largă, *părîndu*-i mai pustie" (II, 131), repetarea verbului *pare*, prin forma de gerunziu, este deosebit de expresivă. Poetul creează o imagine cuprinzătoare a cîmpiei. Repetarea verbului subliniază caracterul subiectiv al imaginii.

În versurile populare „*Străin* sînt între *străini* / Ca şi-o floare-ntre doi spini" (*Flori alese*, I, 94) şi în versurile lui Alecsandri: „Dar, ani şi fapte, Ştefan nu simte-a lor povară, / Căci dragostea moşiei, ca sfîntă primăvară, / În sînu-i înfloreşte şi îl întinereşte / Pentru salvarea *ţării*, cînd *ţara* pătimeşte" (II, 23), repetarea formelor flexionare atrage atenţia asupra ideii de străinătate şi asupra noţiunii de patrie, patrie care trebuia salvată de Ştefan cel Mare.

Pe lîngă repetiţiile verbale şi nominale întîlnim la Alecsandri şi repetiţii adjectivale: „*Galbîn* ca făclia de *galbînă* ceară / [...] / De somnul cel vecinic Groz-acum zăcea" (O., 142), „Stigleţi, presuri, macalendri ce prin tufe se alungă / Şi duioase turturele cu dor *lung*, cu jale *lungă*." (I, 342).

C. *Repetiţia gramaticală*

a) *Chiasmul*[3] constă în repetarea nu a unor sunete sau a unor cuvinte, ci a unor funcţii gramaticale, dispuse într-o anumită ordine:

Căci el te îngînă şi ziua şi noapte
Cu-ademeniri *scumpe*, **cu** *duioase* **şoapte**. (I, 422)

Substantivele (cu) *ademeniri* şi (cu) *şoapte*, unul la începutul şi celălalt la sfîrşitul versului, au aceeaşi funcţie sintactică — complement instrumental, iar adjectivele *scumpe* şi *duioase* aflate la mijloc au şi ele aceeaşi funcţie sintactică — atribut adjectival.

Unele figuri de repetiţie lexicală sau gramaticală sînt mai complicate. De exemplu, în versul lui Alecsandri: „*Crunt* război! privire *cruntă*!"

[1] O astfel de repetiţie se numeşte **antimetateză** (gr. *antimetathesis*=punere inversă).
[2] Această specie a repetiţiei se numeşte **poliptoton** (gr. *polyptoton*=repetare la mai multe cazuri).
[3] Termenul provine din fr. *chiasme*, gr. *chiasmos* „încrucişare".

(O., 417) este reluat cuvîntul *crunt* sub o altă formă flexionară; dacă ţinem seama de aşezarea în cruce a funcţiilor sintactice, avem de a face cu un chiasm.

b) *Simetrii sintactico-morfologice*. Aşezarea simetrică a cuvintelor cu aceeaşi valoare morfologică şi cu aceeaşi funcţie sintactică în cadrul unuia sau a două-trei versuri este un alt mijloc folosit de Alecsandri în poezia sa. Nu este vorba aici de repetarea unor cuvinte, ci de repetarea unor valori morfologice şi funcţii sintactice. Repetarea aceasta are o altă simetrie decît cea a chiasmului. Să observăm că în cele două propoziţii din versul: „Frunza şopteşte, paserea cîntă" (O., 282), cuvintele *frunza* şi *paserea* sînt subiecte exprimate prin substantive şi ocupă fiecare primul loc în propoziţia respectivă, iar *şopteşte* şi *cîntă* sînt predicate exprimate prin verbe la indicativ timpul prezent, persoana a III-a singular şi ocupă al doilea loc în propoziţie. Uneori, aşezarea aceasta simetrică nu se mărgineşte la un singur vers, ci la două sau mai multe: „Vîntul bate, cerul tună, / Munţii urlă, Satan rîde" (O., 446). Valoarea stilistică a acestor simetrii constă în faptul că dau sprinteneală versului, îl fac mai variat şi mai bogat. De multe ori, simetria are loc nu la nivelul propoziţiei, ci al sintagmelor, ca în aceste versuri cu un efect acustic atît de specific: „Ş-apoi vecinic privighează, / Sentinelă mult vitează, / Şi te-aţine la hotare / Că s-aud în depărtare / *Răsunînd duşmane pasuri*, / *Meninţînd barbare glasuri* ..." (O., 414). Alte simetrii sintactico-morfologice se găsesc în poeziile: *Cîntic haiducesc*, *Lăcrimioare*, *Visurile*, *Muntele de foc*, *Sfîrşit de iarnă* etc.

D. *Alte repetiţii*

Repetiţia cuvintelor prin sinonimele lor. Această repetiţie are avantaje faţă de cea obişnuită. Fiind vorba de sinonime, scriitorul poate stabili o anumită gradaţie a ideilor exprimate: „Vîntul *suflă*, *vîjîieşte*, / Codrul urlă, clocoteşte, / Tunetul în cer vuieşte" (O., 128); „Vîntul *bate*, *vîjîieşte*." (O., 153). Altă dată repetarea prin sinonime dă varietate exprimării: „Cum *zicea* / Şi cum *vorbea* / Pinteni Roşului că da."(*Balade populare*, 123); „Şi de este *să murim*, / Lîngă tine *să perim*!" (O., 202).

Refrenul este şi el o formă de repetiţie, des întîlnită la Alecsandri. Spre deosebire de repetiţiile studiate pînă acum, refrenul ţine de sintaxa poetică. Un cuvînt, un grup de cuvinte, un vers şi chiar o strofă întreagă se repetă la intervale precise pentru a sublinia o idee, o stare de lucruri, o tendinţă. Aşa, de pildă, în *Cîntecul răsculaţilor de la 1821* (*Flori alese*, I, 52—43), cuvintele „mugur, mugurel" se repetă după fiecare vers. Iată şi începutul unei doine: „Mă sculai de dimineaţă, / Flori de izmă creaţă, / Pe negură şi pe ceaţă, / Flori de izmă creaţă" (*Flori alese*, I, 171). În multe balade populare, refrenul se repetă la intervale mai puţin egale. În poeziile lui Alecsandri, refrenul de origine populară, mai ales din cîn-

tecele bătrînești, se îmbină cu cel de origine cultă [1]. Uneori poetul repetă un singur vers, ca în poezia *Tatarul* („Măi tatare, măi tatare"), alteori două versuri, ca în poezia *El R'baa*, unde refrenul este în limba arabă, sau trei versuri, ca în *Serenada* („Dă-mi o zi dumnezeiască / Sufletul să-mi fericească, / Și eu sufletul ți-oi da."). În poeziile *Cinel-Cinel* și *Cîntic ostășesc* se repetă cîte o strofă întreagă, iar în poeziile de întinderi mari, ca, de exemplu, *Înșiră-te, mărgărite*, pasajul repetat conține de fiecare dată mici modificări: „Înșiră-te-mărgărite / Pe lungi fire aurite, / Precum șirul din poveste, / Că-nainte mult mai este" (O., 611), iar altă dată: „... Ca duioasa mea poveste, / Că-nainte mult nu este" (618).

Enumerația. Mai ales în poeziile de largă respirație, Alecsandri folosește și o altă figură de stil, și anume enumerația, care constă în înșirarea unor idei, argumente, nume de obiecte etc., care privesc aceeași temă. Așa, bunăoară, în poemul *Dumbrava-Roșie*, înșirarea numelor conducătorilor armatei poloneze dă prilej poetului să caracterizeze pe scurt fiecare personaj, prin cîte o notație vestimentară sau de altă natură, evocînd în felul acesta culoarea locală: „Albert în fruntea mesei lucește ca un soare, / Încungiurat de oaspeți în haine de splendoare. / La dreapta-i al său frate mai june, Sigismund / Apare-ntr-o dulamă de roș postav de Lund. / La stînga-al Camenițεi episcop vechi, Lonzinski,/ Ș-alăture cu dînșii se văd: Sbignew Țenczynski, / Cu Herbor Lucasievitz, Padlowski castelanul / Radomiei, și Creslau Roza, numit Decanul, / Și graf Ioan de Tiffen, magisterul Prusiei, / Care-au adus la luptă cinci sute de cruciați, / Și falnicii Toporski, vechi neaoși de-ai Lehiei, / Și alți de frunte nobili, din cei mai însemnați. / Toți gustă din merinde, deșartă largi pahare / În sunetul metalic de vesele fanfare" (II, 18).

Enumerația contribuie uneori la alcătuirea unor gradații, mai ales în propoziții și fraze exclamative: „O! pas cumplit al soartei / Tot ce-i era de fală, / Cai, steaguri, cete mîndre, strălucitoare arme, / Clădiri de visuri nalte, magie triumfală, / Au fost de-ajuns o clipă ca totul să se darme!" (II, 80).

Alte enumerații: „Tot ce simte și viază, feară, pasere sau plîntă / În căldura primăverii naște, saltă, zboară, cîntă." (I, 337); „Ici, colo, prin poiene, stau pîlcuri de oșteni: / Arcași de la Soroca, năprasnici orheieni, / Aprozi, copii din casă, curteni și lefecii, / Toți, oameni tari de vînă și oțeliți în foc" (II, 19—20); „Îți dau tot ție, tronul, și flotă și armată... / Eu nu-mi păstrez pe lume decît numai o fată..." (144).

[1] Cf. Mihai Zamfir, *Unele observații privind sintaxa poetică a lui Alecsandri*, în *Studii de poetică și stilistică*, București, EPL., 1966, p. 228.

Elipsa este o figură de stil cu sens opus enumerației. Ea constă în omiterea unor părți de propoziție sau a unor propoziții, înțelesul lor putînd fi dedus din context. Enumerația dă impresia bogăției, elipsa face ca enunțul să fie mai viguros: „Cine-i în cap și-n coadă?... Eu unde... și tu unde? (II, 183); „Doi pași încă... Vai! în luncă / Țipă cucoșul trezit" (O., 110); „Zi cu soare, cer cu stele!... Hai, iubită, la plimbare" (I, 318).

Anacolutul[1] este o figură de stil pe care o întîlnim atît în literatura populară cît și în cea cultă și constă în întreruperea neașteptată a continuității sintactice în propoziții sau frază, din cauza neconcordanței dintre unitățile psihologice și cele gramaticale ale enunțului [2]. Anacolutul se datorește caracterului oral al unor construcții. Frazele odată începute sînt continuate chiar dacă tiparul inițial n-a fost cel mai bun [3]. La Alecsandri găsim anacolutul nu numai în ciclul **Doine**, ci și în **Legende nouă**, de exemplu: „Apoi mîndrul căpitan, / Care-i zic Stroe Plopan, / La copilă se ducea / Și cu drag așa-i graia..."; corect: *căruia îi zic* (II, 161).

Inversiunea. Așezarea cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază nu-i numai o problemă de sintaxă, ci și de stilistică. În limba vorbită și în cea scrisă sînt situații cînd unele cuvinte, grupuri de cuvinte și chiar propoziții au o pondere mai mare decît altele; de aceea sînt așezate în alt loc decît cel pe care îl ocupă în mod obișnuit. În poezie intervin și cerințele prozodiei. Se înțelege că nu orice abatere de la topica obișnuită are valoare stilistică. De exemplu, în poezia populară și în cea cultă punerea atributului exprimat prin adjectiv pronominal înaintea regentului său este făcută de multe ori din cauza ritmului: „Să răsară două pene, / Negre c-*a tale* sprîncene" (*Flori alese*, I, 215); „De-ar fi cerul cu iubire / Mi-ar aduce-*a ta* zîmbire" (O., 194).

În cele ce urmează vom avea în vedere numai acele inversiuni care au o legătură, oricît de mică ar fi ea, cu stilistica.

1. *Inversiunea în propoziție.*

a) *Subiectul și predicatul.* Între subiect și predicat fiind relații de interdependență, topica acestor părți principale de propoziție nu este fixă. În propozițiile enunțiative neexclamative, subiectul stă înaintea predicatului, dar cînd accentul cade pe predicat (fie verbal, fie nominal) acesta se pune înaintea subiectului: „Fuge baba despletită" (O., 109).

[1] Termenul provine din fr. *anacoluthe*, gr. *anakolouthon* „întrerupere".
[2] Cf. Gh. N. Dragomirescu, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Buc., Editura științifică și enciclopedică, 1975, p. 103.
[3] Cf. I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, Editura Academiei, 1973, p. 94.

Același lucru se întîmplă și în propozițiile exclamative: „*Să dea* Dumnezeu să pieie!" (*Flori alese*, I, 204); „*Trec* anii cu grăbire pe calea scurtei vieți!" (O., 390). Cînd accentul cade pe numele predicativ, el se așază înaintea verbului copulativ: „*Lungu*-i drumul Clujului, / Da-i mai lung al dorului" (*Flori alese*, I, 85); „*Fericit* e călătorul / Ce, purtat voios pin lume, / Își îngînă viața, dorul" (O., 455). Dacă sînt două nume predicative, unul poate sta după verbul copulativ: „*Duios* era și *gingaș* acordul îngeresc" (O., 264).

b) *Atributul*. Cînd scriitorului i se pare că însușirea exprimată printr-un atribut adjectival este mai importantă decît obiectul însuși, locul acestui atribut este schimbat: „Sărac dor, sărac urît, / Grea boală ești pă pămînt" (*Flori alese*, I, 208); „La răsărit, sub soare, un negru punct s-arată" (I, 326). Prin așezarea lui în fața regentului, atributul adjectival poate căpăta o importanță fundamentală în sintagmă și chiar în propoziție: „Din văzduh *cumplita* iarnă cerne norii de zăpadă" (I, 315).

Atributele adjectivale exprimate prin numerale cardinale sînt la Alecsandri puse cîteodată după substantivele regente: „Hoți de moarte *doisprezece*. / Care șuieră și trece" (O., 446), „Miezul nopții-n aer trece / Și, lovind arama rece, / Ore negre *douăsprezece* / Bate-n clopotul dogit" (539).

c) *Complementul direct* capătă o importanță mai mare dacă este pus înaintea verbului: „I-aș da bani să se hrănească, / *Inima* să mi-o tocmească" (*Flori alese*, I, 118); „În curînd a lui suflare / *Coaja* fagului despică" (II, 126); „*Pe doamna*, Ghirai Mîrza tatarul au răpit" (41).

d) *Complementul indirect* are aceeași situație ca și complementul direct: „Trec prin tină, nu se-ntină / *De voinic* tînăr s-anină" (*Flori alese*, I, 147); „Zile-ntregi îl scaldă-n lapte și *de răni* îl lecuiește..." (I, 402).

e) *Complementul de agent* antepus este mai expresiv: „... pentru rumena mireasă / cea *de împărat* aleasă..." (*Flori alese*, II, 171); „Ce gîndești, o! Margarită, / Cînd *de visuri* ești răpită" (O., 453).

f) *Complementul circumstanțial* mutat de la locul lui atrage atenția asupra împrejurărilor în care se desfășoară acțiunea verbului: „Cu-a sale pînzi umflate o mică luntrișoară / *Pe luciul* viu al mărei de vînt se îngîna" [loc și cauză] (O., 334). „Iar micul înger cheamă, oftînd, cu jalnic glas / Pe tata lui, sărmanul! *departe-acum* rămas" [loc și timp] (II, 113); „*Treptat*, cîmpul se umbrește sub a brazdelor desime" [mod] (I, 334).

2. *Inversiunea în frază* nu se deosebește prea mult de inversiunea din cadrul propoziției. Mai interesantă și mai expresivă este dislocarea din propoziția subordonată a unui cuvînt (grup de cuvinte) și punerea lui în fața propoziției respective, înaintea cuvîntului cu care se introduce subordonata. Iată cîteva exemple paralele: „Nu știu, mamă, de trăiesc, / *Zile* că mai viețuiesc" (*Flori alese*, I, 107); „Blăstem pe a ta gură! blăstem pe gîndul tău! / *Copil* cine ucide își perde neamul său!" (II, 113), „Allah! în care timpuri ajuns-am noi de vii, / *Bătrînii* dac-ordonă uciderí de copii?" (112), „E scris *din noi doi* unul în pulbere să treacă!" (165).

Intercalarea unei subordonate în regenta ei este obișnuită la Alecsandri, ca și la poetul anonim: „Ștefan vodă *de-l vedea* / De fereastră / Se lipea" (*Balade*, 115), „Corbea, *dacă-mi asculta*, / Corbea greu se necăjea" (*Balade*, 109); „Și pe loc, *cît îl zărea*, / Făr'de voie se oprea" (O., 205).

P a r a l e l i s m u l e unul din cele mai vechi procedee artistice, constînd în punerea față în față a două idei, acțiuni etc., într-o anumită simetrie. În poezia populară se află în paralelă cîteodată situații din natură și situații din viața omului: „Sus e luna, jos e norul, / Departe-i badea cu dorul. / Noru-i jos și luna-i sus, / Departe-i bădița dus" (*Flori alese*, I, 213). Paralelismul este folosit și de Alecsandri. Sînt față în față mai ales acțiuni desfășurate în același timp, dar pe planuri diferite: „Să culegem împreună, / Tu, fragi roși de prin pășună, / Eu, crini albi pe sînul tău. /.../ Vină-n iarbă, mîndruliță, / Eu, să-ți cînt doina, doiniță, / Tu, să plîngi de dulce dor!" (O., 186), „El să zboare, eu să-i zic" (163).

A n t i t e z a . Prin antiteză se pun față în față două idei, expresii contrarii, cu scopul de a se sublinia unul prin celălalt: „Aci bețiï și danțuri și chiote voioase, / În fund suspinuri, vaiet și plîngeri dureroase! / Aci de pofte rele sînt ochii toți aprinși, / Acolo curge sînge, acolo-s ochii stinși..." (II, 17); „Asta-i legea crudei soarte, / Lege făr'de mîngăieri! / Azi e viață, mîni e moarte, / Azi plăcere, mîni dureri!..." (O., 307).

Exclamația. Cine urmărește cu atenție poezia lui Alecsandri este frapat de numărul mare al cuvintelor, propozițiilor și frazelor exclamative. Lucrul acesta este explicabil dacă ținem seama de faptul că Alecsandri a scris o mulțime de poezii lirice. Dar chiar în poeziile epice, numărul propozițiilor și frazelor exclamative este mare, pentru că în multe din aceste poezii se folosește vorbirea directă, unde exclamațiile sînt inerente.

La Alecsandri propozițiile și frazele exclamative nu sînt deopotrivă de frecvente în toate ciclurile de poezii; în **Pasteluri** găsim poezii fără exclamații, *Dimineața, Paștele, Malul Siretului, Vînătorul, Fîntîna, Pe coastele Calabriei*, adică acele pasteluri unde Alecsandri este mai descriptiv, mai puțin „subiectiv". Propozițiile și frazele exclamative lărgesc posibilitatea scriitorului de a-și exprima gîndurile și sentimentele cele mai variate. O analiză a acestor stări sufletești n-ar fi posibilă într-o lucrare ca cea de față. Iată totuși cîteva din ele:

— *admirația:* „Frumos odor e Fulga! și naltă-i e făptura!" (II, 75);
— *regretul:* „Vara trece, iarna vine, / Și tu, codre, te-ai uscat! / Trece vara, și ca tine / Florile mi-am scuturat!" (O., 162);
— *resemnarea:* „Ziua-i vicol, noaptea-i rece, / Greul vieții au sosit!" (161);
— *dorința:* „Ah! mult aș vrea pe-a ta urmă / Să mă înalț la cer senin, / Lăsînd a omenirii turmă / Zăcînd în patimi și venin!" (II, 303);
— *mîndria:* „Noi am schimbat lîngă Balcani / Porecla în renume!" (II, 167);
— *îndemnul:* „La luptă, Dane! țara-i în jac, țara-i în foc!" (II, 73);
— *năduful*, apoi *dorința:* „Ah! sfîrșească-se îndată / Astă viață de durere! / Vie moartea așteptată / Ca o dulce mîngîiere!" (O., 114);
— *bucuria* și pe urmă *disprețul:* „Răzășii sînt, răzășii!... Fugiți, periți cu toții, / Păcatul vă ajunge, neferi și domni, voi, hoții!"(II, 296).

Uneori propozițiile sau frazele exclamative au valoarea unor imprecații, ca în poeziile *Baba Cloanța, Moldova în 1857, Noaptea Sfîntului Andrii* etc. În *Baba Cloanța* alternează cu blestemul și resemnarea: „De-a veni el după mine / Să-l iubesc eu, numai eu, / Dare-ar Domnul Dumnezeu / Să-i se-ntoarcă tot în bine, / Cum se-ntoarce fusul meu! // Iar de n-a vrea ca să vie, / Dar-ar Duhul necurat / Să fie-n veci fărmecat / Și de-a Iadului urgie / Vecinic să fie-alungat!" (O., 105—106).

Tot cu ajutorul exclamației exprimă Alecsandri idei cu caracter meditativ, privind existența omului pe pămînt, ca în poeziile: *La Sevastopol, 8 Mart* etc.: „Unealta de omor! / Se schimbă pentru paseri în vas răcoritor! / Din moarte naște viață, din întuneric, soare, / Din țărna mormîntală răsare dulce floare!" (O., 500). Iar în poeziile mai lungi, legende de exemplu, poetul se oprește uneori pentru a exprima o concluzie la cele prezentate anterior, ca în *Dan, capitan de plai, Grui-*

Sînger, Legenda lăcrimioarei, Hodja Murad-pașa etc. Așa, de pildă, la sfîrșitul părții I din *Dan, capitan de plai*, după ce eroul își îndeamnă calul întocmai ca personajele cîntecelor bătrînești: „N-aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine / O vrajă rea de dușmani și bună pentru tine. / Și murgu-și lua calea în liniște deplină / Prin codri fără drumuri și fără de lumină. / Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț / Făceau un cortegi falnic eroului drumeț", Alecsandri trage concluzia într-un vers detașat grafic de versurile dinainte: „Încrederea-nflorește în inimile mari!" (II, 72). Încă un exemplu. De data aceasta în *Grui-Sînger:* „Amar de cine intră prin ramurile dese / A codrului de moarte! Sărmanul, dacă iese, / El pare-un strigoi palid zărit ca într-un vis, / Ce caută cărarea mormîntului deschis... / Acolo-i cuibul spaimei și adăpostul urei. // Grui-Sînger, ucigașul, e regele pădurei!" (II, 84). Tehnica exclamațiilor în poezia lui Alecsandri nu se deosebește prea mult de cea folosită de poetul anonim. Multe propoziții sau fraze exclamative au o anumită alcătuire. Ele pot începe cu o interjecție, un vocativ, un verb la imperativ. Aceste cuvinte pot fi întîlnite la mijlocul sau, mai rar, chiar la sfîrșitul propoziției sau frazei. Cîteodată propozițiile și frazele exclamative au o topică caracteristică. Iată cîteva exemple comparative: „Hai, puică, să trecem codru, / C-aici de trăit nu-i modru!" (*Flori alese*, I, 226); „Hai, copii, cu voinicie / Să scăpăm biata moșie / De păgîni și de robie!" (O., 103); „Alei! mîndra mîndrilor!" (207); „Taci, biată copilă!" (156); „Rău mi-e teamă de-un păcat!" (*Flori alese*, I, 259); „Alb i-e sînul, dulce crin, / Dar hrănește-amar suspin!" (O., 126).

Interogația este de două feluri: una la care se primește un răspuns și alta, numită interogație retorică, la care nu-i nevoie de nici un răspuns. Interogația cu răspuns este destul de des întîlnită în baladele populare. Tehnica lor a fost preluată și de Vasile Alecsandri; după întrebarea sau șirul de întrebări, urmează răspunsul în care este reluat un cuvînt esențial din interogație: „De sarică-l dezbrăca, / Fără haine mi-l lăsa, / Și pe dînsul ce găsea? / Îi găsea, măre, la brîu / Scris prejur un spic de grîu; / Și la piept de se uita, / Scris pe dînsul ce găsea? / Îi găsea domnești odoare: / Sfînta lună, sfîntul soare, / Iar în cei doi umerei / Găsea doi luceferei" (*Balade*, 196); „Dar ce plîng românii oare? / Sufletul de ce îi doare? / Plîng un mîndru frățior / Dezlipit din sînul lor" (O., 492). De cele mai multe ori, Alecsandri nu reia în răspuns nici un cuvînt din propoziția sau fraza interogativă: „Căci deodată ce se vede? / Cine-n valuri se răpede? / Domnul Ștefan cel vestit, / Domnul cel nebiruit!" (I, 412). În baladele populare, interogațiile de felul acesta sînt mai rare: „Da ' și Ghiță ce-mi făcea? / Mîna-n sîn el că băga, / Cozile Nuței scotea / Și pe masă le punea" (*Balade*, 213).

Uneori răspunsul nu-i chiar atît de precis: „Ș-apoi zice: «Cale bună! / Unde mergeți împreună, / Dragii mei, noaptea pe lună? // Decît la curtea crăiască, / Mai bine-n lunca hoțească, / Lîngă-o inimă frățească»" (O., 451).

Nu totdeauna în poezia lui Alecsandri răspunsurile la interogații sînt directe. Uneori ele sînt mai subtile; în finalul poeziei *Pohod na Sybir*, răspunsul este doar sugerat: „Treptat, omătul spulberat / Se-n-tinde ca o mare, / Și crește, și sub el, treptat, / Convoiu-ntreg dispare, / Și-n zori tot cîmpu-i învălit / C-un giulgi nemărginit. // Au fost! acum ei unde sînt?... / Un cîrd de vulturi zboară / Pe sus c-un răpide avînt / Și iute se coboară, / Iar dintre brazi vine urlînd, / Urlînd lupul flămînd!... "(II, 64—65).

Interogațiile care n-au nevoie de răspuns sînt mai expresive, pentru că solicită inteligența, sensibilitatea cititorului: „Cum să scap de rău, de bine? / Încotro să fug de mine? / Pre pămînt să nu mai știu / De sînt mort sau de sînt viu?" (O., 515).

Epitetul. În poezia lui Vasile Alecsandri, epitetul se situează la nivelul sintagmatic al propoziției, făcînd parte din grupuri nominale (în aceste structuri aflîndu-se în numărul cel mai mare) sau din grupuri verbale. În analiza pe care o vom face, vom considera ca epitete numai asocierile de termeni din sintagme care au o valoare stilistică. Cu alte cuvinte nu vom considera ca epitete determinările atributive sau circumstanțiale menite să întregească sensul denotativ al termenului determinat. Utilizarea acestui criteriu al „non-necesității semantice" pentru determinarea sferei conceptului de epitet se întîlnește în majoritatea lucrărilor contemporane consacrate acestui procedeu retoric [1]. Menționăm că în concordanță cu criteriul amintit și ținînd cont de specificul lexematic al limbii române, nu vom considera drept epitete determinările care împreună cu determinatele lor formează unități lexicale indisolubile. De exemplu, în versurile „Și cu apa nenceputǎ udă rumena-i guriță" (I, 347), „Ea-i puse-o scăldătoare cu apa nenceputǎ" (II, 66), „apa neîncepută" constituie o unitate indisolubilă, la fel ca „apa vie", „apa moartă" întîlnite frecvent în basmele noastre populare. La fel nu vom considera epitete nici expresiile tipărite cursiv în versurile: „am o *peatră nestimată*" (O., 115), „încinse cu paftale de *peatră nestimată*" (II, 13), „*pasere măiastră* peste lan trecînd ușor" (I, 348), „ard în casolete flori de *plantă-aromatică*" (360), „*o salcie pletoasă* lin pe baltă se coboară" (339).

[1] Cf., de exemplu, monografia lui Gonzala Sobejano, *El epiteto en la lirica española*, Madrid, Editorial Gredos, 1956, p. 121, 483.

Nu vom include în categoria epitetului determinările exprimate prin substantiv în acuzativ cu prepoziție, considerate de Tudor Vianu drept epitete care „se apropie de tipul stilistic al metaforei" [1]. Astfel, structurile eliptice comparative tipărite cursiv în versurile: „Și o blîndă copiliță, torcînd lîna în fuior, / Paște *bobocei de aur* lîng-un limpede izvor" (I, 329), „Văd insule frumoase și mări necunoscute, / Și splendide orașe și *lacuri de smarald*" (312), „Pe un pod pășește-alene fiica unui mandarin, / Sub cortelul de crep galbin care-l pleacă despre soare, / Ferind *pelița-i de aur* și rotundu-i *pept de crin*" (360) vor fi considerate metafore explicite [2], întrucît sînt alcătuite din comparat și comparant, fără particula comparativă. Nu vor fi socotite epitete nici determinările exprimate prin substantiv în acuzativ cu prepoziție (aflate în număr mare în poezia lui Alecsandri, de exemplu, în **Pasteluri**, circa 200 de determinări de acest fel) și care, nefiind marcate (+) stilistic, nu au o valoare diferențiatoare. La nivelul frazei, unele apoziții au valoare de metafore explicite („*Și luna*, **vas de aur**, *plutește-n* cercuri lin" (I, 352), „Secerea, **crai-nou de moarte**, *mereu taie*" (348), iar altele aduc un plus de informație, neavînd o valoare stilistică specială („*Frumoasa Linda-Raia*, **regina de Grenada**"(I, 353), „Și cu *raze vii [soarele] sărută june flori de primăvară*, / **Dediței și viorele, brebenei și toporași**" (329).

Epitete adjectivale exprimate prin adjective gerunziale. În studiul său clasic *Epitetul eminescian*, Tudor Vianu nota că adjectivul gerunzial provenit din influența limbii franceze a fost folosit cu valoare de epitet adjectival în poezia de început a lui Eminescu. „După 1869 — precizează autorul studiului menționat — epitetele din această categorie dispar (din poezia lui Eminescu, n. ns.), ca unele ce sînt nepotrivite cu legile structurii limbii noastre, cînd aceste epitete se acordă în gen și număr cu substantivele lor, adică atunci cînd sînt folosite ca adjective (nu ca adverbe)" [3]. În același studiu, Tudor Vianu arată că Eminescu a folosit astfel de adjective în poeziile sale din perioada 1866—1869 „ca unii din poeții epocii de după 1848, în primul rînd ca D. Bolintineanu" [4].

Vasile Alecsandri, poet al epocii de după 1848, a apelat de puține ori la acest fel de adjectiv. Cu valoare de epitet, adjectivul gerunzial a fost introdus de Alecsandri probabil din două motive: *1* — construcțiile gerunziale se caracterizează în general printr-o mai mare concieziune, ele înlocuind cu ușurință atributele sau subordonatele atri-

[1] Tudor Vianu, *Studii de stilistică*, Editura didactică și pedagogică, 1968, p. 148.

[2] Cf. Paula Diaconescu, *Epitetul în poezia modernă* (I), în SCL, 2/1972, p. 140.

[3-4] Tudor Vianu, *Epitetul eminescian*, în *Op. cit.*, p. 146.

butive şi 2 — din motive de tehnică poetică (respectarea măsurii versului care reclama un anumit număr de silabe, sau satisfacerea unor cerinţe de rimă). Exemple excerptate din ciclurile **Mărgăritărele**, **Pasteluri** şi **Legende**: „Lovire *fulgerîndă*, grea, lungă şi cumplită! / Pe mii de ţevii iese uciderea-nmiită" (O., 586); „Eu a ţării mele / Sînt *lucinda* stea" (552); „Apoi a mea privire prin casă *rătăcindă*" (I, 312); „Umbra ta, răcoritoare, *adormindă*, parfumată, / Stă aproape de lumină, prin poene tupilată" (338); „Şi maurii din Vega se jură că pe sus / Se primblă o hurie *lucindă* ca zăpada" (353); „Pe maluri verzi, frumoase, de rîuri limpezite, / Stau sufletele blînde, *iubinde*, fericite" (II, 102); „Prin fum zăresc umbre *fuginde*, rătăcite" (77); „El intră şi se-ndeasă în gloata *tremurîndă*" (78); „Crunt se lovesc din fugă cu paloşele lor. / Lovire *fulgerîndă* şi leahului fatală" (33); „... iată cerul deschis se ilumină / De-o tainică-auroră feerică, divină, / Atît de *strălucindă*, cît însuşi mîndrul soare" (90); „Şi aburi într-amurgul din ele se ridică / Ce-n roua *sîngerîndă* pe frunzi uscate pică" (84).

Dată fiind semantica specială a celor mai multe din aceste contexte ne întrebăm dacă utilizarea construcţiei gerunziale nu se justifică la Alecsandri şi printr-o raţiune stilistică aparte, care l-ar putea deosebi de ceilalţi poeţi ai epocii (la care acest procedeu se atestă cu mult mai mare frecvenţă şi, după cît se pare, fără o raţiune stilistică specifică). Ne referim anume la faptul că epitetul gerunzial a putut fi preferat de Alecsandri pentru că el conservă ideea de mişcare, de proces în desfăşurare, pe care forma participială nu o posedă. Astfel, în contextul „Prin fum se zăresc umbre *fuginde*, rătăcite" (II, 77), gerunziul nu este impus de nici o raţiune de tehnică poetică, nefiind în rimă şi nereprezentînd nici o diferenţă metrică în raport cu forma participială, faţă de care prezintă însă avantajul unui conţinut semantic dinamic, reclamat de context. Afirmaţia ar putea fi extinsă şi asupra altor exemple, dar trebuie recunoscut, oricum, că utilizarea procedeului nu poate fi străină de o „tradiţie" încetăţenită în limbajul poetic al vremii. Sub acest unghi, poezia lui Alecsandri trebuie corelată, aşadar, cu momentul „paşoptist" în evoluţia limbajului nostru poetic.

Sub aspectul potenţei stilistice a epitetului, remarcăm că, în toate exemplele citate, exceptînd ultimul, Alecsandri nu ajunge la incompatibilitate semantică, realizînd conexiuni de termeni la nivelul uzajului. Aceasta este, dealtfel, caracteristica stilistică fundamentală a epitetului clasic [1].

Ultimul exemplu reprezintă însă un caz deosebit, care se pretează foarte bine la o analiză în termenii gramaticii generative [2]. La cel

[1] G. Sobejano, *Op. cit.*, p. 216–294.
[2] Vezi Samuel R. Levin, *Poetry and Grammaticalness*, în S. Chatman and S. R. Levin, (eds.), *Essays on the Language of Literature*, Boston, 1967, p. 224–230.

VASILIE ALECSANDRI

OPERE COMPLETE

POESII

VOLUMUL II

MĂRGĂRITĂRELE

BUCURESCÎ
Editura Librăriei SOCECŬ & Comp.
7, Calea Mogoşoeĭ, 7
1875

Coperta interioară a volumului *Opere complete*, *Poezii*, *Mărgăritărele*, apărut la Bucureşti, în anul 1875

No. 5. Anul III. Iassi, 1 Maiu 1869.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 și 15 a fiecărei luni.

— Abonamentele se facu in Iassi la Tipografia Societății Junimea, in Bucuresci la librăria Soccec & Comp.

SUMARIU.

PASTELURI.

XXXII.

Lunca din Mircesci.

Bate vêntu de primavară și pe muguri îi desbide;
Vêntul bate, frunda cresce și, voiasă, lunca ride!
Sub verdeața dragalașă crengele disparu pe rându
Și sub crengele umbroase mierla sare șuerându.

O! minune, farmecu dulce! O! putere creatoare!
In ori care di pe lume ese câte-o nouă floare,
Ș'unu nou glasu de armonie complecteazâ imnul
sfântu.
Ce se'nalță către ceruri de pe veselul pămêntu.

Tota ce simte și viază, fiară, pasere sau plantă
In căldura primăverei nasce, saltă, sboară, cântă;
Omul își indreaptă pasul către desul stejărișu
Unde umbra cu lumina se alungu pe sub frundișu.

Ela se duce după visuri, inima lui cresce plină
De o sacră melodie, melancolică, divină,
De o tainică vibrare, de-unu avêntu inspirătoru
Ce-i aducea in peptu suspinuri și'n ochi lacrimi de
amoru.

Este timpul renvierei, este timpul renoirei
Ș'a sperărei zimbitoare, ș'a plăcerei, ș'a iubirei:
Paserea-și gătesce cuibul, floarea mândrele-i colori,
Câmpul via sa verdeață, lanul scumpele-i comori.

Sus, paingul, pe unu frasânu, urdindu pânză-i dia-
fână,
Cu-al seu firu de-argintu subțire face-o punte-ae-
riană,
Ear in leagânu de matasă, gangurul misteriosu
Cu privighitoarea dulce se ingânu armoniosu.

Jos pe la tulpini, la umbră, fluturii, flori sbu-
rătoare.
Se'ndrăgescu in primavară pe sinu albu de lă-
crămioare
Și, ca nisce petre scumpe, gândăceii smălțuiți
Strălucescu și se alungă pintre ierburi tăinuiți.

O pătrundetoare șoaptă ămple lunca, se ridică.
Asculțați: stejarul mare grăesce cu earba mică,
Vulturul cu ciocârlia, soarele cu albul noru,
Fluturul cu planta, riul cu limpidele isvoru.

Și stejarul dice ierbei: mult ești mică și gingașă!
Fluturașul dice floarei: mult ești mic dragalașă!

Pagina 1 a revistei *Convorbiri literare*, din 1 mai 1869

VASILIE ALECSANDRI

OPERE COMPLETE

POESII

VOLUMUL III

PASTELURI ȘI LEGENDE

BUCURESCI
Editura Librăriei SOCECŬ & Comp.
7, Calea Mogoșoei, 7
1875

Coperta interioară a volumului *Opere complete, Poezii, Pasteluri și Legende*, apărut la București, în anul 1875

Coperta ediţiei pentru ostaşi a volumului de poezii *Ostaşii noştri*

mai general nivel de gramaticalitate, sintagma „rouă sîngerîndă" este corectă, întrucît structura ei este de sintagmă nominală admisă de limbă: substantiv + adjectiv. La nivel coborît de generalitate însă, această sintagmă este gramatical incorectă, deoarece încalcă regulile de compatibilitate semantică, epitetul „sîngerîndă" exprimînd o însuşire improprie faţă de clasa de obiecte pe care o exprimă substantivul determinat „rouă". Avem de-a face cu ceea ce se numeşte o „anomalie" semantică a epitetului, care ar putea fi prinsă în formula: $A \times a =$ *non* A[1]. Deci epitetul „sîngerîndă" pe lîngă substantivul determinat „rouă" este un termen neutru (Ø). Dar aceasta se întîmplă numai la nivelul sensului denotativ al termenilor. La nivelul conotativ al limbajului poetic, asocierea termenilor realizată de Alecsandri „rouă sîngerîndă" este semnificativă, epitetul tinzînd să devină o personificare. Asocierea celor doi termeni în relaţie atributivă avînd un grad scăzut de predicativitate, coeficientul de informaţie al sintagmei este foarte înalt, iar efectul stilistic, determinat de surpriza în recepţie, este mult mai puternic decît în celelalte cazuri analizate. Acest tip de epitete prevesteşte la noi pe Eminescu — precum şi curentele poetice ale secolului XX.

Epitetele adjectivale provenite din adjective neologice. La Alecsandri sînt poezii întregi în care nu apar nici un fel de neologisme. Sînt rare cazurile cu mai multe adjective neologice în lanţ: „El se duce după visuri; inima lui creşte plină / De o *sacră* melodie, *melanholică*, *divină*" (I, 337); „Minune!... iată cerul deschis se ilumină / De-o tainică-auroră, *feerică*, *divină*" (II, 90); „Mari lanterne *transparente*, de o formă mult *bizară*" (I, 357); „Misterul *straniu* şi *profund*" (II, 250) etc.

Cele mai multe adjective neologice sînt asociate în sintagme cu termeni concreţi, ele devenind epitete fizice ale unor termeni fizici: „cîntic melodios" (O., 267); „mişcare graţioasă" (461); „palidă lumină" (O., 316; O., 311); „pîraie cristaline" (I, 344); „pînza-i diafană" (338); „nălţimea azurie" (353); „matasă diafană", „margini cizelate", „pagode azurii" (I, 359, 360); „bolta cea profundă" (354); „profund mormînt" (II, 19); „pulpa mărmurie" (I, 311); „gigantic bolovan" (II, 38); „marmoră antică" (58); „paşi gigantici" (73); „nocturnii călători" (77); „totimea siderală" (143) etc.

În alte sintagme, mai puţine la număr, asocierea este făcută între epitete morale şi termeni cu sens concret ori abstract: „nobilă mîndrie" (O., 429); „glorii triumfale" (299); „magică lumină" (494); „focul poetic" (488); „o sacră melodie, melanholică, divină", „magică plăcere" (I,

[1] Vezi Paula Diaconescu, *lucr. cit.*, p. 145: „Formula indică faptul că nu există în clasa obiectelor A nici un obiect cu proprietatea a. Neutralitatea epitetului faţă de substantivul pe care-l determină marchează anomalia lui semantică".

337, 338); „electrice luciri“ (333); „o melodie simfonică, marină“ (II, 97); (călătorul) „aspiră-al Syracusei parfum oriental“ (I, 352); „ochi fantastici“ (360); „gangurul misterios“ (338); „cete aprins electrizate“ (II, 31); „splendide orașe“ (I, 312); „avînt inspirator“ (337); „feerică splendoare“ (II, 50); „divină îndurare“, „imagină augustă“, „stîncă solitară“ (76, 72, 71); „memorie augustă“ (51); „antica-i demnitate“ (104) etc.

Sînt foarte rare cazurile cînd același adjectiv neologic are valoare de epitet fizic și de epitet moral, ca de pildă în sintagmele: „profund mormînt“ (II, 19); „văile profunde“ (92) și „bolta cea profundă“ (I, 354) unde sensul este de „adînc, adînci“, respectiv de „înaltă“, deci au o valoare concretă, pe cînd în sintagma „profundă nostalgie“ (I, 312), adjectivul neologic „profundă“, care este asociat cu substantivul neologic „nostalgie“, se referă la o însușire abstractă, cu valoare de „adîncă, greu de înțeles“. În sintagma „marmoră antică“ (II, 58), „antică“ este un epitet fizic, sensul fiind de „veche“, iar în sintagma „antica-i demnitate“ (104), „antică“, care este un epitet moral cu sensul de „măreață, clasică“, se asociază cu un termen moral, „demnitate“.

Cu privire la folosirea adjectivelor neologice cu valoare de epitete putem reține cîteva observații:

a) Neologismele folosite de Alecsandri provin din limbile romanice, cele mai multe din franceză, și au intrat în lexicul limbii noastre, ca de exemplu: „simfonic“, „marin“, „magic“, „cristalin“, „electric“, „diafan“, „bizar“, „antic“, „melancolic“, „divin“ „transparent“, „grațios“, „solitar“, „sideral“, „radios“, „maiestuos“, „triumfal“, „august“, „elegant“, „amoros“, „gigantic“, „misterios“, „pudruit“ etc. Cele mai multe dintre adjectivele neologice sînt derivate din substantive și mai rar din verbe, de pildă: „cristalin“ < „cristal“; „amoros“ < „amor“; „gigantic“ < „gigant“; „misterios“ < „mister“, „cizelat“ < „(a) cizela“. Altele sînt împrumutate direct din franceză: „triumfal“, „solitar“, „sideral“, „maiestuos“. Din adjectivul „august“, provenit din latină, Alecsandri formează pe „augustă“, întrebuințat foarte rar în limba română: „imagine augustă“ (II, 72).

b) Fiind înzestrat cu un simț fin al limbii, Alecsandri a introdus neologismele — de cele mai multe ori — atunci cînd acestea erau necesare exprimării gîndurilor și sentimentelor sale ori pentru evocarea unor realități mai puțin cunoscute cititorilor români. Așa se explică faptul că acestea apar în poeziile în care sînt evocate aspecte exterioare specificului și tradiției poporului român. (A se compara pastelurile *Cucoarele*, *Mandarinul* și *Pastel chinez* cu atmosfera lor orientală și exotică, unde neologismele au fost reclamate de text, cu pastelurile *Sămănătorii*, *Bradul* ori *Rodica*, în care nu întîlnim nici un fel de neologism, poetul nesimțind nevoia lor pentru zugrăvirea ori evocarea unor frumuseți sau realități din țara noastră.

c) În marea majoritate a exemplelor citate (cf. *pîraie cristaline*, *matasă diafană*, *nălțimea azurie*, *profund mormînt*, *pulpa mărmurie*, *gigantic bolovan*, *pași gigantici*, *nocturnii călători*, *magică plăcere*, *electrice luciri*, *ochi fantastici*, *gangurul misterios*, *cete electrizate*, *splendide orașe*, *eternă ceată*, *divină îndurare*, *stîncă solitară*, *văile profunde*). Alecsandri utilizează epitetul neologic în combinație cu un termen autohton, adînc înrădăcinat în limbă. El introduce în acest fel un principiu fecund în limbajul nostru poetic și trebuie considerat, și din acest punct de vedere, un autentic precursor al limbajului poetic românesc modern. Pe lîngă ilustrarea sa abundentă în poezia ulterioară (să remarcăm în special asocierea *arhaism-neologism* din sintagma „totimea siderală“, tip de construcție atributivă care va fi utilizat cu preferință de unele curente moderniste dintre cele două războaie mondiale), se știe că acest principiu a fost chiar teoretizat de către un mare poet ca Lucian Blaga, care a identificat în procedeul relevat de noi la Alecsandri una din căile principale de pătrundere a neologismului în limbajul poetic [1].

d) Sub aspect semantic asocierile sînt făcute la nivelul normal de „gramaticalitate“ („nălțimea azurie“, „pîraie cristaline“, „sunete bizare“ etc.), deci la nivelul limbajului denotativ, fără efecte stilistice deosebite. Sînt mai rare asocierile la un nivel mai scăzut de gramaticalitate, însă cu o mai mare încărcătură semantică, „o magică plăcere de parfum“ (I, 338); „zeu grotesc de China“ (I, 359); „cete aprins electrizate“ (II, 31); „antica-i demnitate“ (104) etc.

Epitetul verbului. Găsim la Alecsandri multe epitete care fac parte din sintagme verbale și care îndeplinesc funcția sintactică de complement de mod. Precizăm că unele, ca, de exemplu, *alin*, *lin*, *încet*, *vesel*, *iute* etc., ar putea fi interpretate ca epitete ale verbelor, însă trebuie avut în vedere că ele exprimă o caracteristică a acțiunii verbului fără a aduce nuanțe stilistice deosebite; de multe ori au un caracter *redundant* pe lîngă determinant. De aceea ne vom opri numai atunci cînd ele pot fi considerate epitete, ca de exemplu: (valuri limpide) „trec alin“ (I, 344), (o divină melodie) „pintre frunzi alin adie“ (343), unde adverbul cu o întrebuințare rară „alin“ are sensul de „calm“ în primul exemplu, iar în al doilea de „liniștit, domol“; pasărea „adoarme lin“ (O., 118); „dulce este viața ce curge lin, departe“ (262); „Frunza lin se bate“ (377); „Unde curg, șoptesc ușor“ (368); „Pe muchii de prăpăstii lunecînd ușor“ (371); „Cu durere jalnic geme“ (O., 161); „Ș-umbra-i

[1] După Blaga, neologismul poate fi accentuat în limbajul poetic dacă este „combinat în general cu o expresie plastică, autohtonă“. Cf. M. Borcilă, *Teoria limbajului poetic la Blaga*, în „Limbă și literatură“, I, 1972, nr. 1, p. 38.

e-ngînată jalnic, lin, ușor / De-al codrului freamăt și de-al nostru dor" (382); „Pîrău mic și fără nume / Ce curgea tainic în lume" (129), „Mii de flacări albăstrele / Se văd tainic fluturînd" (151), (blîndele șoapte) „ce zbor tainic în eter" (546); (balta) „vesel clocotește" (I, 346); (calul) „se alintă grațios" (356); (clinchete de zurgălăi) „voios răsună" (315); (coasele) „zinghenesc răsunător" (349); (mieii) „fug grămadă în răpigiune" (I, 329), (lungile scadroane-nainte) „merg grămadă", (flăcăi voinici) „șed roată" (II, 29, 36); (Cînd scriu o strofă dulce pe care-o) „prind din zbor" (I, 311), (rîu) „care-n veci curge" (339) etc.

Dintre exemplele citate, (blîndele șoapte) „ce zbor tainic în eter" (O., 546) și (coasele) „zinghenesc răsunător" (I, 349) au o încărcătură semantică. Sintagma „se alintă grațios" este o concesie făcută unei mode poetice a timpului. Restul epitetelor de mai sus aparțin vorbirii populare. Meritul lui Alecsandri constă în folosirea și integrarea lor în texte adecvate, care au proprietatea de a sugera naturalețea imaginilor zugrăvite ori spontaneitatea, mișcarea sau cursivitatea faptelor ori a întîmplărilor evocate.

Epitetele fizice ale unor termeni care exprimă realități fizice. Aceste epitete sînt la ranguri mici (deci cu frecvență mare) în întreaga poezie a lui Alecsandri, dar mai ales în **Pasteluri** și în **Legende**. „Epitetele fizice ale unor termeni fizici — spunea Tudor Vianu — sînt cele care manifestă mai bine puterea de observație și de reprezentare senzorială a poetului" [1]. La Alecsandri, astfel de epitete au — de cele mai multe ori — caracter generalizator ornant, întrucît ele exprimă:

a) *însușiri văzute de toată lumea*, de exemplu: „cal alb ne-ncălecat" (O., 127), „albe mărgăritărele" (244); „galbin gîndăcel" (I, 324); „lanul lung și verde" (330), „matasă vișinie" (357); „joncă aurită" (358); „albastră porcelană" (359), „margini cizelate" (360) etc.;

b) *însușiri perceptibile cu ajutorul altor simțuri* (auditiv, olfactiv, gustativ, caloric, tactil): (coasele) „zinghenesc răsunător" (I, 349); „concert asurzitor" (346); (scadroanele în zgomot de) „tropot sunător" (II, 29); „răsunetul metalic" (I, 357); „calde raze" (327); „cofiță cu apă rece" (336); „soarele ferbinte" (359); „brazda murgă, rece" (II, 56); „rîu răcoritor" (I, 361); „fragedul pămînt" (335) etc.;

c) *o aparență deja sesizată:* „soarele rotund și palid" (I, 315); „slabe văpăi tremurătoare / Prin frunze răspîndite de luna gînditoare" (II, 93); „doinele duioase" (O., 127);

d) *o calitate pe care o are în sine noțiunea de care se asociază:* „roua limpede pe flori" (O., 471); „frageda sulcină" (I, 341); „limpidea rouă" (342): „răpizi meteori" (328); „bradul verde" (322); „corbul negru" (323); „zăpada albă" (324), „crinul fraged" (II, 95) etc.

[1] Tudor Vianu, *Op. cit.*, p. 157.

Aceste sintagme nu se bazează pe asocieri neprevăzute și reprezintă în sine, de cele mai multe ori, secvențe comune, frecvent întîlnite în limbajul obișnuit. Dacă am face abstracție de funcția lor în contextul poetic în care apar, am putea considera că multe dintre ele nu sînt epitete propriu-zise.

Întîlnim însă și unele sintagme în care poetul utilizează asociația semantică rară a epitetului, surprinzătoare prin inedit și prospețime: „umbre luminoase" (II, 42); „umbra pare verde" (I, 349); „văpaia lunii" (II, 67); „negura cea sură" (83), (s-aude prin tăcere) „o surdă lovitură", „urlete hidoase" (84); „lumina-i sură, plapîndă, răcoroasă" (95); „negre cimitire", „oarbă ceață" (86); „surd și tainic sunet" (I, 330).

În sfîrșit, în cîteva cazuri, întîlnim chiar asociații sinestezice care îl prevestesc pe Eminescu și poezia lui modernă ulterioară: „lumină moale" (II, 67), „lumină plăpîndă" (95), „flacări ușurele" (I, 341), „ger amar" (319), „umbra-i diafană" (II, 69) etc. (Prin frecvența foarte mare și nediferențiată semantic a acestui epitet în lirica vremii am putea considera sintagma „soare dulce" (O., 329) mai mult ca un epitet convențional decît ca o atribuție sinestezică). În aceste cazuri, asocierea între termeni aparținînd unor registre senzoriale diferite (observăm la Alecsandri preferința netă pentru asocierea elementului *tactil* la cel *vizual*, un singur exemplu atestînd corelarea *tactil-gustativ: ger amar*) creează șocul ineditului, împreună cu efecte stilistice caracteristice, care conferă expresiei intensitate, forță percutantă și particularitate [1]. Și sub acest aspect, limbajul nostru poetic modern este prefigurat, așadar, în germene, la Alecsandri.

Dacă facem abstracție de alte figuri de stil și de procedeele sintactice folosite de Alecsandri și avem în vedere numai epitetele fizice ale unor termeni fizici, putem conchide că marea lor frecvență în *pasteluri* îl arată pe bardul de la Mircești ca pe un poet preocupat de fixarea amănuntelor precise, concrete din natură, cîteodată mergînd pînă la detalii, ca de exemplu în versurile de delicată nuanțare a expresiei:

O, Doamne! iată-un flutur ce prin văzduh se perde!
În cîmpul veșted iată un fir de iarbă verde
Pe care-ncet se urcă un galbin gîndăcel,
Și sub a lui povară îl pleacă-ncetinel.
(*Sfîrșitul iernei*)

[1] Despre sinestezie, cf. Erzsébet P. Dombi, *An index of incompatibility for synaesthesia*, în „Revue roumaine de linguistique", XI, 1970, nr. 6, p. 571–577 (cu o bogată bibliografie).

Observăm că toate determinările sînt epitete fizice ale unor termeni fizici. Frecvența acestui procedeu, în special în poeziile de zugrăvire a naturii, confirmă afirmația lui Tudor Vianu că „Alecsandri este un pictor impresionist, mai înainte ca impresionismul să fi fost reprezentat în tînăra școală plastică românească“ [1].

Analizate în contextul în care apar, asocierile de termeni din cadrul structurilor nominale (și cîteodată verbale) contribuie în **Pasteluri** — în marea lor majoritate — la realizarea unor imagini vizuale sau auditive, circumscrise într-un peisaj mai amplu și, de obicei, încadrate temporal. Astfel nuanța dominantă pentru iarnă este de *alb;* pentru primăvară de *verde;* pentru vară de *galben-auriu*, iar pentru toamnă (e adevărat că într-o mai mică măsură) de *ruginiu* asociat cu *negru*. Opoziția de *alb/negru* apare deseori la Alecsandri, însă mai mult pentru evocarea unor aspecte concrete ale naturii, deci adjectivele au valoare de epitete fizice ale unor termeni fizici. Sînt rare cazurile în care Alecsandri a folosit opoziția *alb/negru* pentru reliefarea unor stări și atitudini sufletești. În acest caz, *albul* este culoarea frumuseții și a purității morale [2]: „Iată pajuri năzdrăvane care vin din *neagra* lume, / Aducînd pe lumea *albă* feți-frumoși cu falnic nume“ (I, 321). Abia în **Legende**, ca de exemplu în *Grui-Sînger*, nota dominantă de *negru* asociat cu *alb* și *roșu* creează o stare de tensiune sufletească, de groază și de oroare.

Epitetele fizice ale unor termeni morali. Este surprinzător că acest procedeu obișnuit în limbă a fost utilizat atît de rar de Alecsandri. Dar, după cum se știe, frecvența nu poate constitui unicul criteriu de analiză și de apreciere. Importanța unui cuvînt la nivelul limbii literare (deci, în cazul nostru, și a acelor termeni care se asociază în astfel de epitete) nu constă numai în rangul ocupat de el într-un text (sau într-o limbă), ci în modul de întrebuințare specifică, concretă în texte (în cazul de față în modul de sugerare a unor sentimente și idei). Cîteva exemple: „un fraged, dulce dor“ (O., 255), „dor ferbinte“ (318), „crudă suferință“ (263), „cruda moarte“ (274), „crudă amăgire“ (329), „dulce farmec“ (I, 312), „taina dulce“ (360), „dulce înfocare“ (333), „viața mult amară“ (341), „în estaz adînc“ (343); „farmec puternic“, „amorul dulce“ (351).

Epitetele morale asociate cu termeni care exprimă realități fizice. Epitetele pot avea și alte funcții stilistice și, de aceea, ele pot fi socotite și ca personificări ori metafore. Pentru că epitetele morale asociate

---

[1] Tudor Vianu, *Alecsandri ca descriptiv*, în *Scriitori români*, vol. I, Editura Minerva, București, 1970, p. 40.

[2] Cf. Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*, II, București, 1975, p. 80.

cu termeni care exprimă realități fizice se situează la granița dintre epitet și personificare, le vom considera drept *epitete-personificatoare*.

Procedeul de obținere a epitetelor-personificatoare este mai vechi și a fost cultivat de mulți poeți. Acest procedeu și-a găsit o largă întrebuințare în poezia eminesciană. „Valoarea poeziei eminesciene — subliniază Tudor Vianu — stă în mare măsură în întrebuințarea acestui procedeu. Grație lui, natura dobîndește o viață interioară, sunetele și priveliștile se însuflețesc, tot ce este văzut și auzit se îmbogățește cu o expresie, cum n-o mai realizase nici unul dintre poeții români, mai vechi sau contemporani[1].“ Nu vom înregistra în această categorie epitetele morale care caracterizează expresia figurii [2]: „Blînzi erau ochii, blîndăi-i era fața, / Blînd era glasul celui străin“ (O., 122), „Un june-n floarea vieții... / Țintește ochii vestezi“ (I, 311), „Mandarina cu ochi galiși“ (358), „Bătrîni cu fețe stinse, români cu fețe dalbe, / Romance cu ochi negri...“ (333) etc.

Exemple de epitete-personificatoare extrase din poezia lui Alecsandri: „blîndă, mult duioasă și tainică lumină“ (O., 240), „Era blînda oră“... (252), „blînde nalbe“ (I, 341); „busuiocul iubitor de sînuri albe“ (I, 341), (nufărul de baltă) „vine întristat“, „rîzînd vesel între ele (oachețile viorele) (342), „duioase turturele cu dor lung, cu jale lungă“ (342), „Gerul aspru și sălbatic“ (316); „coasa neobosită și harnica secure“ (II, 29); „tăcutul mez-de-noapte“ (41); „Toamna mîndră, harnică“ (55), „trista iarnă“ (57); „luceferii duioși“ (II, 94); „tristul siminoc“ (95), „aripa somnoroasă“ (95); „Gînditoare și tăcută lună“ (-n cale-i se oprește) (I, 343). Acest tip de epitete prezintă, prin chiar structura lui, un element de incompatibilitate semantică între cei doi termeni, care aparțin unor sfere semantice deosebite. Uneori, ca în ultimele trei exemple citate, acest element este potențat în mod fericit la nivelul structurii de suprafață a sintagmei. În destul de numeroase cazuri însă, asemenea epitete apar ca simple și convenționale asocieri facile, care se repetă, apoi, cu o frecvență neobișnuită: „vesel viitor“ (O., 255); „veselă horă“ (326); „cununi voioase“ (505); „focul vesel“ (I, 316); „satul vesel“ (333); „vesela natură“ (329); „voiosul soare“ (346); „voioasa luncă“ (337); (păsărelele) „zbor voioase“ (347); „voioase păsărele“ (353); etc. Frecvența suspect de mare a epitetelor de genul *vesel, voios, dulce* a putut, în mod justificat, crea impresia de superficial și de facil, care este extinsă însă uneori pe nedrept la nivelul întregii sale poezii.

Epitetul moral al unor cuvinte cu înțeles moral. Acest fel de epitet se întîlnește în special în poeziile lirice, care dau expresie unor fră-

---

[1] Tudor Vianu, *Studii de stilistică*, EDP, București, 1968, p. 157.

[2] Tudor Vianu, *Op. cit.*, p. 156.

mîntări și procese proprii din viața sufletească, cu toate implicațiile ei. El va apărea cu mare frecvență în întreaga creație poetică a lui Eminescu. La Alecsandri se întîlnește rar, dat fiind caracterul mai mult descriptiv și epic al poeziei sale: „jalnic dor“; „visuri iubitoare“ (I, 344); „dor gingaș“ (312); „ură duioasă“ (II, 94); „suflete blînde, iubinde, fericite“ (102); „suflet alb și tînăr“ (103); „memoria augustă“ (51) etc.; este și aceasta una din punțile prin care poate fi măsurată întreaga distanță care îl separă pe marele Eminescu de cel mai important predecesor român al său [1].

Lanțurile de epitet sau epitetele multiple. Procedeul se întîlnește la clasicii greci și romani, iar mai tîrziu la romantici. La noi, procedeul a fost întrebuințat de Eliade Rădulescu, Bolintineanu, Alexandrescu, Odobescu. Apare frecvent în poezia de tinerețe a lui Eminescu și, uneori, în postume. Alecsandri recurge la acest procedeu în poezia de maturitate. Asocierea determinărilor cu determinatul în **Pasteluri** și **Legende** are un caracter enumerativ sau se realizează în sens descendent ori ascendent.

a) *Lanțurile de epitete cu caracter enumerativ*, similar celor din vorbirea populară, pentru enumerarea de însușiri și caracterizări, cu scopul de a selecta termenul care să corespundă cît mai mult intenției emițătorului, sînt mai rare în **Pasteluri** și **Legende**: „nouri albii, mănunți“ (I, 330); „umeri albi, rotunzori“ (336), „Albert, craiul Lehiei, trufaș, semeț, ușor, / Adimenit, se crede stăpîn pe viitor“ (II, 10); (călău) „cu brațe lungi, groase, încordate“ (113), „Atunci vizirul... / Se scoală în picioare, teribil, nalt, semeț“ (114). Enumerarea, necesară caracterizării, se face prin juxtapunere, fără diferențieri stilistice. Mai nuanțate — și cu o oarecare încărcătură stilistică — sînt lanțurile de epitete juxtapuse, dar antepuse determinatului, ca de exemplu: „Profundă nostalgie de lin, albastru cer“ (I, 312); „Dulce, falnică păreche“ (356) etc.

În această grupă se încadrează și procedeul prin care se înregistrează nuanțe diferite ale obiectului privitoare la culoare, sunet, dinamică. Procedeul este rar în poezia lui Alecsandri. El constă în antepunerea a trei adjective articulate și juxtapuse substantivului determinat: „albastra, zgomotoasa, clocotitoarea mare“ (II, 96). Cele trei epitete

[1] Într-o binevenită carte *The Last Romantic: Mihail Eminescu*, University of Iowa Press, 1972, poetul și criticul Roy Mac Gregor-Hastic îl consideră pe Eminescu, fără ezitare, „consolidatorul limbii literare românești“, explicînd acest fenomen prin întemeierea sa directă pe limba populară și istorică (și nu pe tradiția literară românească cultă) și înscriindu-l mai mult într-un context european (p. XXVI–XXVII). Am văzut, sub aspectul restrîns urmărit aici, în ce măsură această afirmație trebuie, totuși, amendată.

din sintagma nominală au un efect stilistic prin asociațiile sinestezice realizate: asocierea primelor două senzații aparținînd la două zone senzoriale diferite, — *vizual* „albastra (mare)“ și *auditiv* „zgomotoasa (mare)“, iar în „clocotitoarea mare“ sînt asociate domenii diferite din zona vizualului[1] (forma cu mișcarea).

În versul „Vesela verde cîmpie acu-i tristă, vestezită“ (I, 314), epitetul moral „vesela“ și epitetul fizic „verde“, antepuse determinatului din sintagma nominală, sînt simetrice cu epitetul moral „tristă“ și cu cel fizic „vestezită“ din sintagma verbală. La nivelul sintagmatic al propoziției, primele două au funcție de atribute ale substantivului, iar ultimele de nume predicative; la nivel lexico-gramatical însă, toate sînt adjective. Cele două nume predicative fiind adjective caracterizează subiectul *cîmpie*, deci același determinat are patru determinări. Din punct de vedere semantic, adjectivele fac parte din cîmpuri semantice polare: *vesela / tristă*; *verde / vestezită*.

Așa cum s-a văzut mai sus, gruparea epitetelor în sintagmă corespunde formulei: $E_m+E_f \rightarrow D \leftarrow E_m+E_f$[2]. Dar, pe plan semantic, epitetele sînt polare: $E_m+E_f \;\; 8 \;\; E_m+E_f$[3]. Deci, concluzia moral-apreciativă și sugestia senzorială realizate prin cele două epitete din sintagma nominală sînt polare concluziei moral-apreciative și sugestiei senzoriale din sintagma verbală: $C_m+S_v \;\; 8 \;\; C_m+S_v$[4]. Așadar, efectul stilistic este mai mare. De fapt, atît în exemplul analizat, cît și în următoarele două exemple, identificăm procedeul reliefării prin contrast a unei situații constînd din alăturarea a două sintagme cu epitete antitetice: „În zădar, urdie crudă, / Lungești *noaptea-ntunecoasă* / Și, rîzînd de-a lumei trudă, / Scurtezi *ziua luminoasă*“ (I, 323), „Cîmpia scoate aburi; pe *umedul pămînt* / Se-ntind *cărări uscate* de-al primăverii vînt“ (324).

b) *Epitete multiple care manifestă un sens descendent:* (cadînă) „frumoasă, albă, jună“ (I, 311); „În stînga e Carybda, sălbatică, stîncie“ (352). Ca epitet fizic „stîncie“ este sugestiv, însă ca adjectiv este obișnuit, mai mult chiar — face parte din grupul de cuvinte create de Alecsandri și numite de G. Călinescu „nereușite lingvistice“[5]. Alecsandri l-a preferat în locul adjectivului „stîncos“ pentru a rima cu „argintie“. Oricum, procedeul este facil.

În versul „Noaptea-i dulce-n primăvară, liniștită, răcoroasă“ (I, 328), dintre cele trei adjective ale structurii verbale, primele două au valoare de epitete morale („Noaptea-i dulce ... liniștită“), iar ultimul

[1] Cf. Paula Diaconescu, *studiul cit.*, (II), în SCL, 3/1972, p. 258 și p. 264.

[2, 3, 4] E_m=epitet moral; E_f=epitet fizic; D=determinat; 8=opus; C_m=concluzie moral-apreciativă; S_v=sugestie senzorială.

[5] G. Călinescu, *Op. cit.*, p. 63.

de epitet fizic („Noaptea-i ... răcoroasă"). Cele două epitete marchează concluzia moral-apreciativă a poetului, iar epitetul fizic sugerează puterea de reprezentare senzorială.

c) *Lanțuri de epitete care manifestă un sens ascendent:* „surd și tainic sunet" (I, 330); „pădure veche, grozavă, infernală" (II, 83), „natură gigantică, divină" (23), (umbra) răcoritoare, adormindă, parfumată" (I, 338), „Palid convoi, perdut, uitat / Coloana funerară" (II, 63), „Și straniu, lung, satanic, un hohot ce răsună" (84). Se observă că epitetele morale finale au o mai mare încărcătură stilistică, ele punînd în valoare concluziile moral-apreciative ale poetului. Unele au tendința de a deveni personificări. Aceste epitete sînt mai frecvente în poeziile referitoare la fenomenele cosmice sau la gigantism, la oroarea de crimă, ori la infernal[1].

Atrage atenția în mod deosebit versul „Și straniu, lung, satanic, un hohot ce răsună" din legenda *Grui-Sînger*. Adverbele provenite din adjective („straniu", „lung" și „satanic") fiind dislocate de verbul pe care-l determină au o mai mare valoare stilistică, întrucît „poziția neobișnuită a determinantului față de determinatul său creează un efect de surpriză, amplifică sugestia cuvintelor care intră într-o asemenea structură"[2].

Sensul ascendent este obținut și în pastelul *Concertul în luncă*: (o divină melodie) „Și tot crește mai sonoră, mai plăcută, mai frumoasă" (I, 343), unde gradația este realizată simultan prin două procedee: *1.* epitet fizic + epitet moral + epitet moral (epitetele morale finale marchează starea lirică a poetului) și *2.* repetarea cu intenție a adverbului comparativ *mai.*

*

Pentru poezia lui Alecsandri tipic este epitetul clasic, „ornant", realizat, în general, din asocieri relativ uzuale de termeni. Așa după cum am văzut, se întîlnesc rar cazurile de incompatibilitate semantică a termenilor asociați și care să aibă o valoare stilistică aparte. Credem că, pe lîngă înscrierea sa firească într-o tradiție literară caracteristică, studiul epitetului său este relevant și pentru consecințele directe ale faptului că Alecsandri scria foarte mult, avînd o mare ușurință de exprimare. Aproape toți biografii și criticii săi au ajuns la concluzia că poetul nu-și lucra și nu-și șlefuia totdeauna prea mult versurile, ca să nu mai vorbim de un număr însemnat de improvizații scrise direct de poet pe albume cu diferite ocazii. De aici și unele diminutive supărătoare („îngereală", stelișoară" etc.), unele stereotipuri[3] de care a abuzat

---

1 G. Călinescu, *Op. cit.*, p. 63.
2 Vezi Paula Diaconescu, *lucr. cit.*, p. 250.
3 Vezi și Al. Piru, *Op. cit.*, p. 85.

(„dulce", „cumplit", voios" etc.) sau unele „nereușite lingvistice", cum le numea G. Călinescu („rozie", stîncie" etc.).

Analiza epitetelor scoate în evidență tehnica picturală a lui Alecsandri, în special în **Pasteluri** și parțial în **Legende**, și pune în valoare un adînc sentiment al naturii. Sensibilitatea poetică a lui Alecsandri se observă în fața spectacolelor naturii[1]. Aceasta explică și marea prezență a epitetelor fizice, care în unele cazuri realizează efecte stilistice deosebite.

Comparația este unul din mijloacele cele mai des întîlnite atît în limba vorbită, cît și în cea literară pentru a înfățișa gînduri, sentimente, realități. Firește, nu toate comparațiile au valoare estetică. Există comparații folosite din nevoia de a explica mai ușor un obiect, un fenomen etc. Dar sînt și comparații cu ajutorul cărora poetul creează o imagine pregnantă în mintea cititorului[2]. La Alecsandri, comparația este foarte des întîlnită, alături de epitet, personificare și lucrul acesta se datorește stadiului de evoluție a limbii noastre literare, cînd Alecsandri și-a scris o mare parte din opera sa.

Dacă se pornește de la valoarea termenilor, pot fi găsite comparații în care primul termen este concret, iar al doilea e abstract, sau primul termen este substantiv animat și al doilea inanimat sau invers. Există și comparații polisemantice și monosemantice, statice sau dinamice, simple sau complexe, obiective și subiective etc.

În cercetarea noastră ne vom ocupa de comparații, pornind de la termenii care le alcătuiesc.

a) *Ambii termeni reprezentați prin noțiuni concrete:* „Negri-s ochii, cu văpaie, / Dar pe fața ei balaie / Se topesc ca nori de ploaie" (O., 126); „Pe-un cal alb ca iarna în deal se ivi" (144); „Sus, în taină dulce, pe-a nopței senin / Ca un vas de aur luna plutea lin"[3] (325); „Privesc trecînd mulțime de vase călătoare / Ce lunecă pe valuri ca lebede ușoare" (389); „Lasă lacrimile tale ca un limpide izvor" (587); „În lacul de Como e unda senină / Ca cerul albastru ivit pintre nori" (596); „Blîndul zîmbet a copilei / Lumina ca faptul zilei" (610); „Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi" (I, 315); „Fumuri albe se ridică în văzduhul scînteios / Ca înaltele coloane unui templu maiestos" (I., 319), „Dar! Ștefan e cel Mare! / Iată-l cărunt, dar încă barbat între barbați, /

---

1 Acest aspect a fost relevat într-o frumoasă carte a lui Mircea Zaciu (*Colaje*, ed. Dacia, 1972; v. *Un Alecsandri aproape de inimă*), care surprinde autenticitatea emoției peisagistice și modernitatea expresiei acesteia în însemnările de călătorie ale lui Alecsandri.
2 O tratare sistematică a funcțiilor comparației, în termenii stilisticii moderne literare, oferă Jean Cohen, *Essai de systématique de la comparaison*, în „Langages", 12, 1968, p. 43–51.
3 Comparația lunii bazată pe asocierea dintre strălucirea lunii și strălucirea aurului, realizată de Alecsandri în poezia *Visul* (1843), va fi reluată mai tîrziu de Bolintineanu.

Ca muntele Ceahlăul prin munții din Carpați!" (II, 23); „Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic" (II, 71) etc.

b) *Primul termen (T_1) reprezintă o noțiune concretă, al doilea termen (T_2) una abstractă:*

„Deodată-n întuneric o barcă nezărită / Trecu ca visul negru pe-o frunte adormită / Lăsînd o urmă lungă pe-adîncul umed plai" (O., 387); „Și ghirlanda de fecioare / Zîmbitoare, / Învîrtindu-se voios, / Se-nalță pînă la stele / Și cu ele / Peri ca un vis frumos!" (462—463); [căprioara] „Fuge, saltă, zboară, pere / Ca un vis, ca o părere" (503); [gemenii] „Dulce-s, Doamne, la privire! / Ca un vis de fericire!" (614); „Frunzele-i cad, zbor în aer, și de crengi se deslipesc, / Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc" (I, 314); „Soarele rotund și palid se prevede pintre nori / Ca un vis de tinerețe pintre anii trecători" (I, 315); „El [cocostîrcul] vine, se înalță, în cercuri line zboară / Și, rapide ca gîndul, la cuibu-i se coboară" (I, 326) etc.

c) *Primul termen (T_1) reprezintă o noțiune abstractă, al doilea termen (T_2) una concretă:*

„Și, ca pomul ce jos pică, / Viața-mi cade fără vreme!" (O., 114); „Gîndul meu la tine zboară / Ca o pasere ușoară" (O., 273); „Veniți năluciri scumpe, dorinți, visuri mărețe, / Ca paseri călătoare la cuibul înflorit" (O., 251) etc.

d) *Ambii termeni reprezentați prin noțiuni abstracte:* „Vie moartea așteptată / Ca o dulce mîngîiere!" (O., 114).

În general, comparația numai cu doi termeni (T_1 și T_2) este rară. De cele mai multe ori, T_1 este determinat de un cuvînt care limitează uneori, alteori precizează sensul lui T_2. Acest cuvînt mijlocitor poate fi un adjectiv, un verb etc. De exemplu în comparația „Apa-i crudă ca o fiară!" (O., 129), accentul cade și pe adjectivul „crudă". În poezia lui Alecsandri întîlnim destule comparații de acest fel: „Și de vrei a fi voioasă / Ca o zi de voinicie" (O., 116); „Doi [ostași], ca zimbrul, ageri, mîndri, nalți ca bradul de la munte" (O., 132); „Mihai mîndrul vine iară, / Falnic ca un stîlp de pară" (137); „Iar aceste umbre nouă / Nu erau ca cele două / Albe ca floarea de crin, / Blînde ca cerul senin" (147); „Român verde ca stejarul" (191); [Aurora dimineții] „Dulce, veselă, rozie, scumpă ca un vis iubit" (I, 345) etc. Observăm că, în general, aceste comparații au un caracter static față de altele în care T_2 este un determinant al unui verb și ca atare imprimă figurii de stil un caracter dinamic, ca de exemplu: „Ea [baba] n-aude, nici nu vede, / Și tot fuge ne-ncetat / Ca un duh înspăimîntat" (O., 110); „Căci ca vîntul ea [Maghiarina] nu zboară, / Nici ca paserea ușoară, / Dar ca dorul te omoară!" (128); [Săgețile] „Se tot duc, se duc ca gîndul" (133); „Încît turnul de pe mal / Cade-n aprigul ei val / Cu Satan ce se afundă / Ca un

fulger într-o undă!" (435); „În a nopții liniștire o divină melodie / Ca suflarea unui geniu pintre frunzi alin adie" (I, 343) etc.

Uneori un cuvînt din T_1 este reluat în T_2 pentru a sublinia, de obicei, o însușire a unui substantiv sau a accentua calitatea unui adjectiv din T_1, de exemplu: „Ș-în pept inimă ferbinte / Ca ferbintea ta guriță" (O., 115); „Galbîn ca făclia de galbînă ceară" (142) etc.

Mai rar găsim la Alecsandri fie unul din termeni, fie ambii termeni dezvoltați pînă la nivelul propoziției sau al unui grup de propoziții în cadrul unei comparații complexe: „Am o peatră nestimată / Care noaptea viu lucește / Precum ochiu-ți ce pîndește / Fericirea depărtată" (O., 115—116); „O umbră călătoare se-ntinde-ncet și trece, / Precum un rîu de munte cînd gheața s-a topit / Se varsă peste maluri, cîmpiile să-nece" (I, 330) etc.

În poezia lui Alecsandri, ca și în poezia populară, cele mai multe comparații sînt alcătuite cu ajutorul adverbului *ca*. Comparațiile în care apar alte cuvinte de legătură sînt mai rare, de exemplu: „Trei fecioare albe, nalte și frumoase, / *Decît* steaua lunii stele mai voioase" (O., 326); „Zburam noi pe lună, *precum* gîndul zboară" (325); „Căci românul e întocmai *precum* stîncele mărețe" (482); „Iar zăpada cristalină pe cîmpii strălucitoare / *Pare*-un lan de diamanturi ce scîrție sub picioare" (I, 319) etc.

La Alecsandri, limbajul poetic este deosebit de cuprinzător, ceea ce se poate vedea și din folosirea unor cuvinte foarte variate în alcătuirea comparațiilor. Varietatea aceasta mare a termenilor este impresionantă și pentru vocabularul scriitorului, nu numai pentru figurile sale de stil. Bunăoară, T_1 sau T_2, ori ambii termeni pot sublinia: *culoarea* „O văpseală purpurie / Ca un sîngeros veșmînt" (O., 420); *adîncimea* „Noaptea oarbă, fioroasă / Ca fundul pămîntului, / Ca taina mormîntului!" (O., 421—422); *forme geometrice* „Orizonul ne încinge / Ca un cerc nemărginit" (O., 441); *obiecte casnice* „Iarna are-o fată albă / Ca ștergarul alb de in" (II, 148); *pietre prețioase* „Ea rămîne-n neclintire / Ca un viu margaritar" (II, 148); *păsări, animale* „Barcă mică, sprinteoară; / Mergi în voia întîmplărei, / Ca o lebădă ușoară" (O., 456); „Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic" (II, 71); „Ursan, pletos ca zimbrul" (II, 74); *flori, mirosuri* „Și se îngînă cu al tău nume / Ca floarea mică cu-al ei miros" (O., 444); „Buza ei trandafirie / Ca garoafa ce învie / Răspîndind dulce parfum" (I, 375); *agricultură, păstorit* „Cad trupuri peste trupuri grămadă, sîngerate, / Și tot rămîn în urmă, ca spicuri săcerate" (O., 586); „Un comandant, aprig calău, / I-adună ca pe-o turmă" (II, 63); *elemente de basm* „Sub mînă-i buzduganul, unealtă de peire, / Ca un balaur face în giuru-i o rotire" (II, 78); *elemente fantastice* „Saraiul pe o culme se-nalță și apare / Ca o fantasmă neagră ce dă înfiorare" (II, 116) etc.

Personificarea este una din cele mai vechi figuri de stil. Ea își are originea în limba vorbită, deoarece oamenii din popor au tendința de a atribui calități omenești obiectelor neînsuflețite[1]. La Alecsandri, care s-a inspirat într-o mare măsură din realitatea lingvistică a vremii sale, e normal să găsim multe asemenea figuri de stil.

Personificarea ca figură de stil transferă însușirile omenești unor obiecte neînsuflețite printr-un proces de animare. Acest proces se realizează mai rar cu ajutorul numai al unui substantiv, adjectiv sau verb și mai des printr-un grup de cuvinte, în care verbul predicat are rolul principal.

Cîteva exemple excerptate din poezia lui Alecsandri în care personificările sînt realizate prin: — *substantiv* „Numai calul nechezea, / Glasul văilor trezea" (O., 207); „Luncă, luncă, dragă luncă! rai frumos al țării mele" (I, 338) etc.; — *adjectiv* „luna zîmbitoare" (O., 386, 453); „Italia tristă și plîngătoare" (O., 584) etc., sau — *verb* „Multe păsărele-n zbor / Fură minți cu glasul lor" (O., 200); „Cînd vîntul se scoală / Turbat și răscoală / A mărilor val" (305); „Lunca rîde și-nverzește, / Doru-n suflet se trezește" (384); „Două veverițі pe-o creangă rîd de arma-i lucitoare" (I, 344); „ferul greu mușcă-n bătătură" (II, 35) etc.

În general, personificarea se referă la substantive nume de obiecte, dar se realizează prin verbe. Uneori fiind mai multe obiecte personificate în aceeași poezie, tabloul dobîndește dinamism. Astfel de cazuri se întîlnesc mai pregnant în *Pasteluri*, de exemplu: [bradul] „privește cu-ntristare / Cum se primblă prin răstoace / Iarna pe un urs călare, / Iarna cu șepte cojoace. // El se scutură și zice: / «În zădar, tu, vrăjitoare, / Aduci viforul pe-aice / Aduci zile fără soare» ..." (I, 322).

Ca și comparația, personificarea la Alecsandri ne arată preferințele unui mare admirator al naturii românești. El atribuie calități omenești rîurilor noastre, ca de exemplu *Siretul* care „se-ncovoaie", „adoarme la bulboace" (I, 339) și „încinge cu-al său braț dismierdător" lunca (I, 338), *bălții* care „se ascunde sub un văl misterios, / Așteptînd voiosul soare ca pe-un mire luminos" (I, 346), *stejarului* care „zice ierbei", *fluturașului* care „zice floarei", *vulturului* care „uimit ascultă ciocîrlia" (I, 338), *pămîntului* „ce tresare și care-l recunoaște" (II, 82) pe bătrînul Dan etc. Chiar fenomenele naturii și anotimpurile sînt personificate de poet: „Vîntul fură o scînteie și-n girezi el o aruncă" (I, 402), „Gerul aspru și sălbatic strînge-n brațe-i cu jălire / Neagra luncă de pe vale care zace-n amorțire" (I, 316), „Viscolul frămîntă lumea" (I, 317)

[1] Pentru procesul semantic în discuție, cf. J. Dubois, F. Edeline, J. M. Klinkenberg, P. Minguet, F. Pire, H. Trinon, *Rhétorique générale*, Paris, Larousse, 1970, p. 101—102.

„Zăpada de soare se ascunde" (I, 324), „Noaptea vine pe furiș" (I, 403), toamna este „harnică", „darnică" (II, 55), ea „pune furca-n brîul ei / Ca să toarcă și să țese" (56), dar „trista iarnă-o pizmuiește" (57), în timp ce „Primăvara-ncîntătoare / Scoate iarba pe cîmpii" (I, 331) etc. Soarele, luna, stelele sînt, de asemenea, personificate. Un exemplu din poezia *Stelele*: „De-atunci fete și neveste se feresc, se tem de soare / Și cobor genele lor, / Căci ades le fură ochii ș-a lor inimi iubitoare / Soarele înșelător" (I, 403).

Metafora. Mai mult chiar decît comparația, metafora este o oglindă a viziunii scriitorului, a felului cum concepe el lumea și mai ales cum și-o reprezintă. Această figură de stil cunoscută încă din antichitate este o formă superioară de analogie între lucruri, fenomene, acțiuni. Mult mai subtilă și expresivă decît comparația, metafora a avut o evoluție care oglindește în linii generale însăși evoluția artei literare; de aceea cînd studiem metafora la un scriitor trebuie să ținem seama de stadiul literaturii respective. Metafora la Alecsandri, de exemplu, ilustrează cum nu se poate mai bine cele două influențe mari pe care le-a suferit poetul în epoca de răscruce în care a trăit: influența poeziei populare și cea a literaturii scrise, mai ales a clasicismului și romantismului francez.

Fiind o figură de stil complexă care, deși seamănă din multe puncte de vedere cu comparația, nu poate fi confundată cu ea, metafora presupune un proces de gîndire poetică mai evoluat decît figurile de stil despre care am vorbit pînă acum. Comparația face analogie între două obiecte (acțiuni, fenomene, însușiri, stări de lucruri etc.) într-o formă mai simplă. Cei doi termeni nu numai că sînt în sintagmă, dar se și stabilesc legături între ei prin mijloace gramaticale, adverbe și locuțiuni adverbiale comparative: *ca*, *precum*, *asemenea*, *tot așa cum* etc. Metafora renunță la această legătură și uneori chiar la unul din cei doi termeni. Firește că aceasta nu ne poate îndreptăți să afirmăm că metafora se poate obține prin eliminarea cuvintelor de legătură între cei doi termeni, pentru că nu orice comparație poate fi transformată în metaforă. Cine se exprimă în metafore o face nu pentru că ele sînt mai complexe decît comparațiile, ci pentru că într-o anumită situație se potrivesc mai bine decît alte figuri de stil. Renunțînd și la termenul propriu, ea devine perfectă, deși chiar în acest caz nu se poate dispensa de un context în care se află indici ai termenului pe care l-a absorbit. Metaforele se pot realiza mai ales cu ajutorul substantivelor și al adverbelor și mai rar cu al adjectivelor.

Din cele relatate pînă aici, rezultă că metafora este de două feluri: metafora cu ambii termeni în sintagmă și cea cu un singur termen.

1. *Metafora cu ambii termeni în sintagmă, numită metaforă explicită sau coalescentă.* Avînd doi termeni (T_1 și T_2), cel de-al doilea termen

care este metaforizat (T_2) se află în anumite raporturi gramaticale cu primul (T_1), putînd fi apoziție, nume predicativ, element predicativ suplimentar, atribut sau complement.

a) *Metafora în care T_2 este apoziție:* „Nu-ți găsesc samăn pe lume / Nici la suflet, nici la nume, / Nici la ochi, nici la sprîncene, / *Două ape, două pene*" (*Flori alese*, I, 159); „Inima, *dulce privighitoare*, / Scăldată-n soare, / Cîntă iubind" (O., 487). Se-nțelege de la sine că nu orice apoziție poate contribui la realizarea unei metafore. Apoziția trebuie să aibă o anumită forță expresivă, o anumită putere de sugestie. Iată cîteva metafore în care T_2 este apoziție: „De-ai fi pasere sau vînt, / S-alergi lumea pe pămînt, / Ca maghiara *scumpă floare* / N-ai videa lucind la soare ..." (O., 126); „Oriunde tu vei merge, iubită,-ți adă-aminte / De-a noastre ore pline de dragoste ferbinte, / *Comori neprețuite* de scumpe dismierdări" (270); „Săniuța, *cuib de iarnă*, e cam strîmtă pentru doi ..." (I, 318); „Pe sub pîclă se arată / Munți, *gigantice fantasme*, / Stînci cu fruntea fulgerată" (II, 53); „Și stîncile, *fantasme pleșuve, mute, oarbe*, / Deschid largi, negre peșteri menite de a soarbe" (83); „Copilul, *rod în floare*, ce tremură și plînge" (112).

b) *Metafora în care T_2 este un nume predicativ.* Deși numele predicativ este legat de regentul său printr-un cuvînt de legătură, un verb copulativ, el poate avea valoare stilistică, contribuind la realizarea unei metafore. De fapt, numele predicativ nu compară, ci identifică[1], de aceea nu avem de-a face cu o comparație, cum s-ar părea: „Da dorul e mare *cîne* / nu-l poate opri nime" (*Flori alese*, I, 207); „Că domnia-i dulce *pom* / Care farmecă pe om " (O., 520). Alte exemple de metafore la Alecsandri exprimate prin nume predicative: „Sufletu-mi e *o grădină* (O., 275); „Ah! vărsat-am numai două, [lacrimi] / Și-s *luceferi* amîndouă!" (472); „Ochii-i sînt două *izvoare* / Tot de lacrimi arzătoare!" (615); „Soția lui e *groaza* și noaptea-a lui *complice*!" (II, 85); „Zadarnic! ... el e *arma* puterii infernale!" (86); „Din toate-a lumei bunuri femeia-i *paradis*!" (143). T_1 poate fi și un pronume exprimat sau inclus: „Tu ești *lumina, viața* și *Dumnezeul* meu!" (O., 300). Cîteodată T_2 este departe de T_1. Acest lucru se întîmplă mai ales în propozițiile și frazele interogative care au un răspuns la întrebarea pusă (T_1 se află în propoziția interogativă, iar T_2 în răspuns): „De la mine păn'la tine / Numai *stele* și *lumine*! / Dar ce sînt acele *stele*? / Sînt chiar *lacrimile* mele!" (O., 471). Alcătuirea acestor fraze este făcută după modelul interogațiilor din folclor[2].

c) *Metafore în care T_2 este un atribut:* „Prin frunzișul *de smarald* / Fac concerte-armonioase ..." (II, 150); „Rosti cu glas *de taur*" (11)

[1] Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Editura „Cartea românească", 1975, p. 29.
[2] Monica Brătulescu, *Cîteva tipuri de metaforă în folclor*, în *Studii de poetică și stilistică*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 84.

[adică frunziș *verde ca smaraldul*; glas *puternic ca al taurului*]. În metaforele: „o ploaie de săgeți" (II, 29), „vifor de săgeți" (79), „o grindină de glonțuri" (28), „Ploi de raze și de stele" (O., 612), termenii sînt inversați: săgețile care vin ca ploaia, ca un vifor, gloanțele care vin ca o grindină, raze și stele care cad ca niște ploi.

d) *Metafora în care T_2 este un complement:* „Ea poartă haine scumpe, ușoare, descîntate, / *Din fire de painjen* țesute și lucrate" (II, 93).

2. *Metafora cu un singur termen în enunț, numită și metaforă implicită.* Metafora aceasta avînd T_1 absorbit în T_2, pentru a putea fi înțeleasă, are nevoie de un context. Ea nu poate fi luată izolat, indiferent dacă are sau nu determinări, deoarece, dacă am lua-o ca atare i-am atribui alt sens decît cel dat de scriitor sau nu am avea clar în minte înțelesul ei. Așa, bunăoară, propoziția *Leul nu calcă pe o floare* capătă în poezia lui Alecsandri un alt înțeles decît cel pe care l-am putea da noi, luînd propoziția izolat: „Vizirul stăpînește mănia lui ferbinte, / Zicînd: „Nefericitul Hassan!.. e scos din minte!" / Apoi, către ciaușii cu nume de caplani: / «Din voi care voiește cincizeci de pungi de bani / Pe-acest pui de năpîrcă [=copilul unui luptător român mort în luptă] să vie să-l omoare!» /Ciaușii răspund: «*Leul nu calcă pe o floare!*»" (II, 113). Și-acum un exemplu în care metafora, dacă ar fi luată fără context, ar fi înțeleasă greu și destul de vag: „*Minune ideală!* sub văluide matasă, / [Ca o grădină-n floare cînd negura se lasă, / Ea-ncîntă ochii, mintea, prin forme de plăcere / Cu drag întrevăzute de-a inimii vedere"] (II, 144—145).

a) *Metafore exprimate prin substantive (cu sau fără determinări):* „Din departare suflă un vînt ce geme, plînge, / Și spune că în zare ard sate și orașe, / Că *feare* fără nume ucid copii în fașe" (II, 25); „*O țintă* de lumină prin umbră viu înoată. / Ea crește, se înalță pe zare ca o roată / Și umple de văpaie cereștile abisuri. / Păduri, movile, rîuri apar căzute-n visuri" (76); „Atunci inima-mi zboară la *raiul vieții* mele" (I, 313); „Te scoală! ... iată cupa, deșart-o pînă-n fund, / Cum ai lăsat în mine *deșertul cel profund*" (II, 146); „Privește-aceste cupe lasate în uitare ... / Din toată cupa plină se-nalță o *mustrare*" (142); „Și noaptea-și pune *stema* feerică, stelină" (73). Nu numai substantivul, ci și adjectivul cu valoare substantivală și cu determinări pe care le are de obicei substantivul poate fi metaforă: „Priviți!.. pe cerul negru se întinde-*un roș* de sînge, / Din departare suflă un vînt ce geme, plînge" (II, 25). Cîteodată metafora este exprimată prin locuțiuni substantivale: „În pădurea de la Strungă / Sînt de *cei cu pușca lungă* / ... / Sînt de *cei ce-mpușcă-n lună*" (O., 159) sau din grupuri de cuvinte care pot fi luate ca locuțiuni substantivale: „Ah! te coboară / Vesel, ușoară, / Dintr-al tău *negru palat* regesc [=mausoleu]" (O., 292). Expresive sînt și alte metafore din poezia lui Alecsandri care contribuie și ele la definirea

universului său poetic. Aşa, de exemplu, iubita este „dulce minune" (O., 114), ca la Eminescu, „zîna ... ursita ..." (209), „dalb luceafăr aurit" „crin ceresc" (219), „stea dulce şi iubită a sufletului" (240), „minune mult iubită", „lumină de lumine" (II, 99); fetele sînt denumite: „florile omenirei" (II, 130), „regine-ale-omenirei, comori de fericire" (140), „scump mărgăritar" (144), „minune sosită de la rai" (131); luna e „a stelelor regină" (138); soarele este „al lumei monarc strălucitor" (94) etc.

b) *Metafore exprimate prin verbe*. La Alecsandri găsim cîteva foarte sugestive: „Şi cum sta, şi cum vorbea, / Lacrimile-o-*mpodobea*" (O., 220); „Eu, Dan, sub vîntul soartei *să scad* păgîn, nu voi" (II, 81); „Viaţa-mi *cade* fără vreme" (O., 114); „Inima *zboară*, raiul în cale-i se deschide" (II, 17); se observă o tendinţă spre personificare: „Iar mintea lui *furată* pe-aripa veseliei / Începe a se-ntoarce prin cercul nebuniei" (142); „*Să vînture* ca pleava oştirile duşmane" (72).

c) *Metafore exprimate printr-un grup mai mare de cuvinte sau chiar printr-o propoziţie*: „*Timpul i-au pus* [lui Ştefan cel Mare] *coroană de argint*" [adică l-a îmbătrînit, i-a încărunţit părul] (II, 23); „*Ce simte firul ierbei cînd coasa e vecină?*" (81) [=Ce simte omul trecător cînd i se apropie moartea?].

Metafora are uneori caracter *hiperbolic*. Dealtfel, multe din figurile de stil se află la graniţe. Iată un exemplu în care se întîlnesc mai multe figuri de stil: metafora, personificarea, hiperbola: „Rosti cu glas de taur sălbatic: «La Moldova!»" (II, 11). Alte cîteva exemple de *hiperbole*: „Aş pune pe-a ta frunte un diadem de stele, / Aş pune sub picioare-ţi un tron dumnezeiesc!" (O., 300), „Eram pe un cal aprig care-ntrecea vîntul; / Negrele lui coame atingeau pămîntul" (325), „Şi cum [Satan] zice, în turbare, / ... / Aripi negre întinzînd / Şi cu ele-ntunecînd / Şepte codri mari, cărunţi, / Şepte sate, şepte munţi!" (434), „Ea [Bistriţa] adună mări de apă" (435), „Un şoiman de armasar / Care zboară, care sare / Peste munţi şi peste mare / Şi încungiură pămîntul / Mai uşor chiar decît vîntul!" (608).

Alecsandri, cunoscător al creaţiilor populare, prelucrează artistic vechile basme româneşti, oferindu-ne prin intermediul figurilor de stil şi în special al *hiperbolelor* personaje cu trăsături neobişnuit de mari. Iată exemple din *Răzbunarea lui Statu-Palmă*: „Urieşul Strîmbă-Lemne cu-al său gemin Sfarmă-Peatră / Au văzut căzînd potopul ş-au trecut potopu-not" (II, 37), „Culmele trec peste şesuri, apele trec peste maluri, / Valuri mari se sparg cu zgomot, răpezite peste dealuri, / Dar nici clocotul lor aprig, clăbucind, ferbînd în spume, / Nici chiar troncătul de zdraveni bolovani în rostogol / Nu-ngrozesc ca uriaşul ce s-arată crunt în lume, / Cu fălci negre scrîşnitoare, cu ochi roşi, cu peptul gol. /

El apare pe sub nouri ca un munte de turbare / Ce ameninţă pămîntul să-l turtească-n răzbunare!" (II, 39).

Alegoria. În poezia populară găsim cîteva alegorii de o mare putere de sugestie, ca cea din *Mioriţa*, în care moartea este înfăţişată ca o nuntă de proporţii cosmice. În oraţiile de nuntă, în cuvîntarea pe care colăcarul o ţine socrului cînd îi cere fata pentru stăpînul său, împăratul, se foloseşte, de asemenea, alegoria. Colăcarul spune că împăratul cu suita sa, vrînd să vîneze un animal sălbatic, a dat de urma acestuia lîngă o fîntînă: „Stînd dar astfel fiecare / şi privind-o cu mirare, / unii-au zis că e de zînă, / aib-o-mpăratul de mînă! / Alţii că-i floare crăiasă, / aib-o împăratul mireasă! / Deci, cu-această cuvîntare / pe-mpăratul aţîţară / şi făcură-n gînd să-i vie / să hotărască, să ştie / din ce parte acea zînă / a venit pe la fîntînă; şi cu inima-nfocată / plecă pe urmă-i îndată. / După dînsa se tot duse / pînă văzu că-l aduse / cu toată oştirea noastră / drept curţile dumneavoastră, / unde a zărit o floare / ca o stea strălucitoare, / care de crescut tot creşte, / de-nflorit tot înfloreşte, / iar de rodit nu rodeşte, / căci pămîntul nu-i prieşte. / De aceea împăratul / făcu întru sine sfatul, / ca p-acea frumoasă floare / şi dulce mirositoare / s-o ia ca să strălucească / la curtea împărătească, / unde locul să-i priiască ..." (*Flori alese*, II, 166—167). În poezia *Dragoş*, Alecsandri procedează aproape la fel ca poetul anonim. Dragoş pleacă la vînătoare, urmăreşte o căprioară, dar într-o poiană întîlneşte o fată de care se îndrăgosteşte şi pe care o cere în căsătorie: „Copiliţă! zice el / Rezemat de-un stejărel / Eşti tu zîna ăstui plai, / Sau o floare de la rai?" / „Dragoş, Dragoş frăţioare, / Nu sînt zînă, nu sînt floare, / Dar am suflet fecioresc / Şi Moldova mă numesc. / Mult e mult de cînd te-aştept / Să-mi alin dorul din pept, / Că de Domnul sînt menită / Ca să fiu a ta ursită!" / „O, Moldovo-ncîntătoare, / Gingaşă fărmecătoare! / Iată arcu-mi vitejesc / Lîngă tine-l răsădesc, / Ca să deie pîn-în ziori / Crengi cu frunze şi cu flori, / Şi cu-acele crengi frumoase / Să-mpletim cununi voioase, / Una ţie, una mie / Pentru-a noastră cununie!" (O., 504—505).

În ambele poezii, cei care au venit să vîneze uită de vînat la vederea florii, în oraţia de nuntă, şi a fetei în poezia lui Alecsandri. În ambele poezii, cea căutată pentru a fi luată de soţie este asemuită cu o *zînă*, simbolul frumuseţii şi bunătăţii.

Alteori, poezia întreagă constituie un şir de personificări care împreună cu alte figuri de stil (metafore, comparaţii) tind spre *alegorie*, ca în pastelul *Concertul în luncă*, în care poetul — prezentîndu-ne cîntarea unei privighetori, pe care vin s-o asculte o mulţime de plante şi animale din pădure — sugerează sălile de concerte pline de melomani dornici să audă cîntăreţi celebri:

Iată, vin pe rînd, păreche, și pătrund cole-n poiană
Bujorelul vioi, rumen, cu năltuța *odoleană*,
Frăţiori şi *romăniţe* care se aţin la drumuri,
Clopoţei şi *măzărele*, îmbătate de parfumuri.

Iată frageda *sulcină*, *steluşoare*, blînde *nalbe*,
Urmărind pe *busuiocul* iubitor de sînuri albe,
Dediţei şi *garofiţe* pîrguite-n foc de soare,
Toporaşi ce se închină gingaşelor *lăcrimioare*.

Vine *cimbrul* de la cîmpuri cu *fetica* de la vie,
Nufărul din baltă vine întristat, fără soţie,
Şi cît el apare galbin, oacheşele *viorele*
Se retrag de el departe, rîzînd vesel între ele.
(O., 341–342)

Alegorii se găsesc şi în alte poezii, ca de exemplu: *Zimbrul şi vulpea*, *Curcile*, *Visul* etc.

Metonimia. Asemănătoare cu metafora, metonimia este una din figurile de stil cele mai răspîndite atît în limbajul popular, cît şi în limba folclorului şi a literaturii culte. Cu ajutorul ei se pot evita expresiile prea tocite, dîndu-se prospeţime stilului. Metonimia constă în numirea unui obiect cu numele altuia cu care are o legătură logică, ca de exemplu denumirea cauzei cu numele efectului sau invers, a fenomenului psihic cu numele organului implicat etc. Atît în lirica populară cît şi în poezia lui Alecsandri cuvîntul *inimă* nu este folosit numai cu înţeles obişnuit, adică organ care reglează circulaţia sîngelui. *Inima* este expresia dragostei, a dorului, a conştiinţei, a stărilor sufleteşti, a vieţii în general. Iată cîteva exemple comparative: „Păsărică cu cunună / Ce tot cînţi noaptea pe lună? / Că inima mea nu-i bună. / Şi e numai găurele / Ca cerul noaptea cu stele. / O inimă ca la mine, / Nu mai da, Doamne, la nime" (*Flori alese*, I, 106–107); „Frunză verde lăcrimioară, / Vai de biata-mi inimioară!" (O., 222); „Multe minţi ai fărmăcat, / Inimi multe-ai tulburat!" (205).

Cîteva metonimii din poezia lui Alecsandri:

a) Numele cauzei este înlocuit cu numele efectului: „Trecut-au ani *de lacrimi*, şi mulţi vor trece încă ..." (O., 240);

b) Numele efectului cu al cauzei: „Ferbea văzduhul ca un iad / *De boambe, de şrapnele*" (II, 170);

c) Numele conţinutului cu al obiectului care-l conţine: „Strigă *poiana*: Moarte! pădurea clocoteşte" (II, 26);

d) Numele unui obiect cu simbolul lui: „Cît va fi-n cer o *cruce* ş-un Ştefan pe pămînt, / Nime nu va deschide Moldovei un mormînt!" (II, 25).

Sinecdoca. Prin sinecdocă, întregul poate denumi partea şi inversu genul — specia şi invers; instrumentul — omul care îl mînuieşte etc. Nu numai în folclor, ci şi în poezia lui Alecsandri, adeseori cuvîntul *om* reprezintă nu doar un exemplar, ci întreaga specie umană, în versuri cu caracter meditativ: „Nu dau vină dorului / Cît îi partea omului. / Nu dau vină la necaz / Cît are omul de tras" (*Flori alese*, I, 119), „Cîte faci, Doamne, pe lume, / Toate-mi plac, că le faci bune, / Numa una nu-mi prea place: / Om tăcut la ce se face?" (*Flori alese*, I, 150); „Ziua scade; iarna vine, vine pe crivăţ călare! / Vîntul şuieră prin hornuri, răspîndind înfiorare. / Boii rag, caii rănchează, cînii latră la un loc, / Omul, trist, cade pe gînduri şi s-apropie de foc" (I, 314).

De multe ori singularul înlocuieşte pluralul: „*Românul* are şepte vieţi / În pieptu-i de aramă!" (II, 168). Expresivă este sinecdoca prin care este exprimat numele instrumentului în locul numelui celui care-l mînuieşte: „Săi, Ştefane, la hotare / C-a intrat *sabie*-n ţară!" (P.P., 194); „E *sabie* în ţară! au năvălit tătarii!" (II, 72). Alte exemple de sinecdocă în poezia lui Alecsandri: „Şedea ascuns *turcu*-n ocol / Ca ursu-n vizuine" (II, 170); „Din Suceava cînd el sare / Pune *peptul* la hotare" (21); Căci tata bătrînul / Nu cruţă *păgînul* [=pe tătari]" (O., 156) etc.

2. Evoluţia stilului

Vasile Alecsandri a trăit într-o vreme cînd limba noastră literară era în curs de dezvoltare şi consolidare. Poeţii dinaintea lui, Cârlova, Heliade, Bolintineanu şi chiar Alexandrescu, deşi fiecare contribuise la dezvoltarea poeziei româneşti, erau uneori tributari unor modele străine, iar multe din versurile lor erau prea lungi şi prea greoaie. Venise vremea unei întoarceri spre bogăţiile spirituale ale noastre şi în primul rînd spre folclor. Această întoarcere o face Alecsandri prin culegerea de poezii populare şi apoi prin propriile sale poezii din ciclul **Doine.** În sensul acesta vorbele lui Bolintineanu „de atunci poezia se români"[1] au o relevanţă deosebită. Cine citeşte astăzi poeziile populare culese de Alecsandri şi poeziile create de acesta în metrica populară poate fi sur-

[1] Cf. D. Bolintineanu, *Poezia română în diverse epoce*, „Albina Pindului", nr. 5, din 15 octombrie 1868, p. 122.

prins de nivelul estetic modest al celor din urmă; și pe drept cuvînt. Totuși nu trebuie uitat că cele populare constituie modelul după care judecăm, ele fiind unice prin autenticitatea lor. De asemenea, trebuie avut în vedere că Alecsandri este primul care încearcă acest drum nou și chiar el, în **Pasteluri**, **Legende**, **Ostașii noștri**, își va însuși nu atît versificația, cît elementele folclorice de esență, într-o formă superioară. Oricum, Alecsandri este un precursor în această privință, deschizînd o cale pe care vor merge mai tîrziu Eminescu, Arghezi, Blaga.

Luate fiecare în parte, aproape toate poeziile din ciclul **Doine** oferă chiar cititorului modern și părți rezistente, valoroase. Dacă din punctul de vedere al realizării artistice *Doinele* lui Alecsandri nu sînt la înălțimea *Pastelurilor*, sub raport stilistic pot fi consemnate totuși multe aspecte interesante, fără de care nu se poate vorbi nici de evoluția poeziei lui Alecsandri, nici de evoluția poeziei românești, în general.

Să urmărim influența folclorică și în aceste poezii.

Pe lîngă *monorima* creată de verbe la imperfect[1] și care, de multe ori, imprimă versurilor un caracter monoton, se întîlnește în aceeași poezie *(Mărioara Florioara)* și monorima alcătuită din substantiv în genitiv-dativ: „Lasă-ți coama vîntului / Și umbra pămîntului, / Și pe fața cîmpului / Să zbori zborul gîndului" (O., 215), care contribuie însă, pe de altă parte, la realizarea unei mai mari expresivități a imaginii. Iată și un exemplu din poezia populară *Toma Alimoș*: „Așterne-te drumului / Ca și iarba cîmpului / La suflarea vîntului!" (P.P., 95).

Rima interioară este de esență folclorică. Exemple paralele: „Cum nechează iepele, / Iepele sirepele" (P.P., 153); „Mulțămim ție, bădiță! / Mîndruliță, drăguliță" (O., 206), „Unde-i, unde-i zînișoara, / Mărioara Florioara, / Vestitoarea ziorilor, / Surioara florilor?" (O., 221).

Paralelismul sintactic, un procedeu al poeziei populare, este folosit și de Alecsandri, de exemplu în *Dorul*: „De-ar fi cerul cu iubire, / Mi-ar aduce-a ta zîmbire. / De-ar fi cerul cu-ndurare, / Mi-ar aduce-o sărutare" (O., 194). Un exemplu din poezia populară: „Eu am plete strălucite, / Tu ai plete aurite; / Eu am fața arzătoare, / Tu, fața mîngăitoare" (P.P., 46).

Diminutivele lui Alecsandri își au punctul de plecare în poezia populară. Ele sînt într-un număr mare în **Doine**, probabil și pentru faptul că au un sens afectiv, ca în poezia populară. Uneori, poetul reia determinatul sub forma diminutivală, care este, de asemenea, un procedeu

[1] Mihaela Mancaș în *Op. cit.*, p. 75 dă ca exemplu părțile a III-a și a IV-a ale poeziei *Mărioara Florioara*: „în partea a treia a poeziei (...), din 121 de versuri 54 rimează în imperfecte (45%), iar în partea a patra se află în această situație 45 de versuri din 97 (46%)".

specific poeziei populare. Exemple paralele: „Alei! corbi, corbișor" (P.P., 170); „Dragă corbi, corbișor" (O., 162).

Inversiunea urmează modelul popular în *Doina*: „Face-m-aș privighetoare"; „Face-m-aș un vultur mare" (O., 102), ori în *Baba Cloanța*: „Dare-ar Domnul Dumnezeu" (O., 105). Dar nu numai formele verbale sînt inversate. De multe ori părți din propoziții își schimbă locul, de exemplu în poemul lui Alecsandri *Mărioara Florioara*: „Ochii la pămînt țintea" (O., 205) și în balada populară *Novac și corbul*: „Lumea să n-o mai privească, / Soare să nu mai zărească!" (P.P., 169). Sînt însă destule inversiuni care n-au nimic comun cu influența folclorului, ca de pildă cele studiate în subcapitolul: *Epitetul*.

Conjunctivul fără conjuncția „să" este, fără îndoială, un alt element împrumutat din limba vorbită. Exemple paralele: „Hei, Ancuțo, draga mea, / Facă Dumnezeu ce-o vrea!" (P.P., 135); „Mărioară, draga mea, / Facă Domnul orice-a vrea! / Deie-ți bine, deie-ți rău ... / Tu ascultă dorul tău" (O., 217), sau: „Vie moartea așteptată" (O., 114).

Superlativul alcătuit cu adverbul „mult" de exemplu, în *Mărioara Florioara*: „Mult ești dalbă și frumoasă" (O., 204), „Cînd e noaptea mult senină" (O., 222) și în poezia populară *Păunașul codrilor*: „Voinicel tras prin inel, / Mult e mîndru tinerel!" (P.P., 42).

Expresii populare: „De-ar fi cerul cu priință" (O., 188), „Și s-or duce-n ceea lume!" [ceea lume=lumea viitoare] (O., 196).

Anacolutul în poezia populară: „Să văd cîrduri de copile / Care mă sfîrșesc de zile; / Și să văd pe draga mea / Care m-am iubit cu ea / În copilăria mea" (P.P., 257); „Și să merg la mîndra mea / Care m-am iubit cu ea / Din copilăria mea" (*Ibid.*, 278) și în creația lui Alecsandri: „Și tu ești ursita mea / Care, spusu-mi-au o stea, / C-am să mă iubesc cu ea" (O., 207).

Proverbele sau expresiile populare versificate în **Doine** nu constituie o izbîndă artistică în poeziile lui Alecsandri. Versurile par forțate: „Cînd norocu-și schimbă pasul / N-aduc ani ce-aduce ceasul"[1] (O., 218); „El peste munți calcă, / Și-n cer are-o falcă, / Ș-una pe pămînt" (O., 167). Iată și un exemplu din poezia populară *Rada*: „Pe tine te vreu / Bărbat să te ieu, / Că-i o zicătoare / De însurătoare: / *Cine bate Dunărea / Nu mi-l bate muierea!*" (P.P., 145).

Alecsandri nu și-a însușit numai forma exterioară a poeziei populare, ci și mentalitatea omului din popor. Dealtfel, nu numai doinele populare îl influențează în primul său ciclu, ci și alte specii ale creației orale, ca blestemele, vrăjile, așa cum le vom găsi mai tîrziu la Tudor Arghezi sau la Ion Barbu. Iată un exemplu din poezia *Baba Cloanța*, unde tî-

[1] Proverb național (nota lui Alecsandri).

nărul e vrăjit şi apoi blestemat: „În cap ochii să-i se-ntoarcă / Şi să-i fie graiul prins, / Iar Satan, cu-n fer aprins, / Din pept inima să-i stoarcă/ Şi s-o ardă-n foc nestins!" (O., 106). În *Ursiţii* este relatat un vechi obicei popular al fetelor care priveau într-un anumit moment al anului în fîntînă pentru a-şi vedea ursitul: „Cum bătu vîntul de seară ... / De trei ori au discîntat, / În fîntînă au cătat, // Şi pe-a sa limpede faţă,/ Ca prin vis de dimineaţă, / Au văzut ele, zîmbind, / Două chipuri strălucind" (O., 146—147).

Portretele (se află puţine în **Doine**) sînt alcătuite uneori cu elemente de basm ca în *Andrii Popa*: „Mihai mîndrul vine iară, / Falnic ca un stîlp de pară / Pe-un cal alb ce n-are loc / Şi din ochi aruncă foc" (O., 137).

Alteori, trăsăturile celui prezentat capătă dimensiuni şi frumuseţi nebănuite, ca în poezia *Maghiara*: „Şesuri, văi, norii din cer / În urmă-i departe per. / Cine-o vede o zăreşte / Ca o stea care luceşte / Şi-n văzduh se mistuieşte" (O., 128).

Imagini dinamice găsim destule în **Doine**. Unele din ele îşi au punctul de plecare tot în folclor: „Murguşorul nechezea / La fugă se răpezea / Şi fugea, mări, fugea... / Nici umbra nu-l ajungea!" (O., 215) sau în poezia *Strigoiul*: „Ele zbor, se depărtează, / Zboară calul, le urmează / Păşind iute cătră mal" (O., 153). Un exemplu din balada populară *Toma Alimoş*: „Te grăbeşte, -aleargă, fugi / Şi ca gîndul să mă duci / Colo-n zarea celor culmi, / La gropana cu cinci ulmi, / Că eu, murgule,-oi muri, / Pe tine n-oi mai sări!" (P.P., 96).

Interogaţia la care urmează răspunsul: „Cine trece-n Valea-Seacă? / ... / Andrii-Popa cel vestit" (O., 135); „Cine fuge, cine trece / Pe la ceasul doisprezece? ... / Un cal alb cu-al său stăpîn!" (O., 153). Unele interogaţii sînt construite după modelul limbii vorbite: „Cînd deodată, vai de ea! / Sus, la munte ce videa? / Un nor negru ca un zmeu / Ce venea, venea mereu" (O., 219—220). Iată şi două exemple din poeziile populare: „Iar unde cădea / Ce se mai făcea? / O fîntînă lină, / Cu apă puţină" (P.P., 222); „El ce mai făcea? / Tot pe mal şedea / Şi mînca şi bea" (*Ibid.*, 138). Altele nu au răspunsul, ca în *Strunga*: „În dumbrava cea vecină / Unde buhna greu suspină, / Vezi cea zare de lumină?" (O., 159), sau în *Cîntic haiducesc*: „Daleu! codre, frăţioare, / Ce-ţi făcuşi frunzişul des...?" (O., 162).

Exclamaţia apare destul de frecvent. Un exemplu din *Sora şi hoţul*: „Ah! sfîrşească-se îndată / Astă viaţă de durere! / Vie moartea aşteptată / Ca o dulce mîngîiere!" (O., 114) şi un altul din *Hora*: „Iată! hora se porneşte / ... / Iată! hora se-nvîrteşte ..." (O., 172).

Poeziile din ciclul **Doine** poartă, aşadar, caracterele momentului poetic în care au apărut, moment caracterizat prin valorificarea folclo-

rului, dar o valorificare care lasă să se vadă în foarte mare măsură urmele populare. Totodată însă sînt evidente încercările poetului de a inova expresia. Acest lucru i-a reuşit mai ales în versificaţie (cu excepţia rimei primelor creaţii), în formulele compoziţionale, precum şi în ceea ce priveşte genurile şi speciile, foarte variate la Alecsandri. Este evident că prelucrarea motivelor populare din perspectiva unui orizont mai larg cultural, exploatarea resurselor poetice ale fantasticului folcloric, îmbinarea temelor, varietatea metrică reprezintă cuceriri ce constituie merite incontestabile ale lui Alecsandri, contribuţii la dezvoltarea poeticii noastre naţionale.

În **Lăcrimioare**, deosebirea faţă de poeziile din **Doine** este destul de mare. În primul rînd se vede că inspiraţia este de altă natură. Ciclul este aproape unitar, el cuprinde mai ales poezii de dragoste. Elementele livreşti sînt vizibile chiar din prima poezie, *Steluţa*.

În privinţa versificaţiei se poate constata că nimic sau aproape nimic nu mai aminteşte de ciclul **Doine**.

Monorimele sînt rare. Totuşi în poezia *Pe marea* există monorime, strofele fiind octave organizate cu iscusinţă: *a a a b c c c b* (adică cuvintele în rimă din prima strofă sînt: *mine / tine / bine / dar / lumină / lină / suspină / amar*).

Dar deosebirea faţă de „doine" reiese în primul rînd din *alcătuirea poeziilor*. E ceva didactic şi retoric în compoziţia multor „lăcrimioare". Uneori, poetul începe cu o interogaţie, comparînd stări de lucruri din natură cu stări din viaţa omului. În cazul acesta, comparaţia este mult mai dezvoltată, cuprinzînd una sau mai multe strofe: „Scumpă, albă lăcrimioară! / Vezi tu roua de pe flori / Cum luceşte ş-apoi zboară / De se schimbă-n negri nori? // Astfel gingaşa lucire / Din ochi dulci, veselitori, / Trist în lacrimi de mâhnire / Se preface-adeseori" (O., 307). După alte două strofe, în care găsim exclamaţii, urmează constatarea cu caracter meditativ unde nu lipseşte antiteza: „Asta-i legea crudei soarte, / Lege făr'de mîngăieri! / Azi e viaţă, mîni e moarte, / Azi plăcere, mîni dureri!" *(Ibidem)*. Poezia se termină totuşi pe o notă optimistă: „Fericit care iubeşte/ ... // Căci iubirea din junie / Schimbă lumea-n vesel rai, / Şi cu sufletul re-nvie / În cerescul dulce plai!" *(Ibidem)*.

Alteori se merge de la comparaţia desfăşurată pe o strofă sau mai multe către un paralelism compoziţional, ca în poezia *Canţonetă napolitană*, unde lupta omului cu necazurile vieţii este pusă faţă-n faţă cu lupta pescarului împotriva valurilor, poezia terminîndu-se didactic cu o propoziţie conclusivă: „Deci fie pe mare / Furtună, turbare, / Şi-n viaţă amar,/ Noi, veseli pe maluri, / Să rîdem de valuri / Ca bietul păscar!" (O., 305). Tot conclusivă este şi ultima strofă din *Steluţa*: „Tu

dar ce prin iubire, la a iubirei soare, / Ai deşteptat în mine poetice simţiri, / Primeşte-n altă lume aceste lăcrimioare / Ca un răsunet dulce de-a noastre dulci iubiri!" (O., 241).

Unele poezii încep expozitiv, ca *O noapte la ţară*: „Frumoasă e cîmpia cu dulcea-i liniştire / Pentru acel ce fuge de-a lumei amăgire" (O., 263). După ce se face, prin exclamaţii, elogiul singurătăţii şi al iubirii, poezia se termină cu constatarea tot meditativă: „Ferice de acela ce cu-o simţire vie / Slăveşte armonia şi-nalta poezie / ... // Dar mai ferice încă fiinţa de iubire / Ce simte cu-nfocare a dragostei pornire / ... / Şi dulce-i de a zice, cînd inima jăleşte, / Am o fiinţă-n lume ce ştiu că mă iubeşte!" (O., 265). Aproape la fel se termină şi poezia *8 Mart* care are o alcătuire asemănătoare: „Ferice de acela a căruia privire / ... / Ferice care, vrednic de-o soartă neaşteptată, / Ar face pentru dînsul, în ceas dumnezeiesc, / A ta inimă scumpă de dragoste să bată / Şi glasu-ţi cu-nfocare să-i zică: «te iubesc!»" (O., 255).

De asemenea, meditativ se termină şi poezia *Lăcrimioare*. Poetul vorbind de aceste flori îşi încheie poezia: „Dar deodată vîntul rece / Fără vreme vă coseşte! / Astfel soarta crunt răpeşte / Tot ce-n lume ne zîmbeşte ... / Floarea pere, viaţa trece!" (O., 245).

Frazele, în asemenea poezii, ca şi în întregul ciclu, sînt mult mai ample decît în **Doine.** Sînt mai multe subordonate, uneori aranjate simetric. În poezia *Veneţia*, bunăoară, Alecsandri începe cu o temporală introdusă prin „cînd"+o atributivă, urmează regenta+2 atributive, apoi o cauzală introdusă prin „căci" + o finală: „Cînd ochii mei înoată în gingaşa lumină / Ce tainic izvorăşte din ochii tăi frumoşi, / Atunci orice durere în sînul meu s-alină / Ca marea tulburată ce-adoarme şi suspină / Sub ale nopţii blînde luceferi mîngăioşi; // Căci ziditorul lumii în dulcea lor privire / Vărsînd văpaie lină şi farmec de slăvit, / Le-au dat a sa putere ş-a sa dumnezeire, / Ca să-mi arate-n lume un drum de fericire, / O cale luminoasă sub cerul înnegrit!" (O., 286). Schema se repetă cu puţine modificări şi în părţile a II-a şi a III-a ale poeziei. Ultima parte a poeziei conţine un îndemn: „Iubiţi, iubiţi! / ...// Căci vremea / ... / Nu poate-avea putere de-a stinge niciodată / Acea scînteie vie de dragoste-nfocată" (O., 287—288).

Procedeul este aproape la fel şi în alte poezii, deşi subordonatele sînt altele, de exemplu în *Steluţa*: „Tu care eşti perdută / ... / Şi care-odinioară luceai atît de vie / Pe cînd eram în lume tu singură şi eu! / ... // În veci pintre steluţe te cată al meu dor" ... (O., 240).

Mijloacele la care ne-am referit mai sus: frazele largi, cîteodată simetrice, exclamaţiile, interogaţiile fac parte din arsenalul obişnuit al poeticii romantice.

Abstractizarea imaginii artistice este uneori de esenţă livrescă. Multe din aceste imagini ţin de romantism[1]: „tainică lumină", „plaiul nemuririei", „trista veşnicie", „dulce dismierdare a sufletului meu" (O., 240, 241), „dulce nume" (O., 244), „duioasa lumină" (O., 252) etc. Găsim şi expresii cu un caracter ceva mai concret, dar ele sînt mult mai puţine: „dulce sărutări" (O., 241) etc. Alteori, cuvintele „dulce", „tainic" au valoare adverbială: „Dîndu-şi sărutare *tainic* între ele" (O., 253), „Să mîngăi *dulce* pe gondolier" (O., 292).

După cum se vede, epitetele din îmbinările de mai sus se repetă. Poetul are preferinţă pentru cîteva: „dulce", „tainic" etc. Tot aici intră şi cele cîteva metafore, ca de exemplu: „Acea *scumpă minune* / Era ursita mea" (O., 315). [La Eminescu: „Şi te-ai dus, *dulce minune*" *(Floare albastră)*]; „*a nopţii regină*" [luna] *(8 Mart)*; [La Eminescu: „regina nopţii moartă" *(Melancolie)*] etc.

Cuvinte care evocă locuri şi epoci (culoare locală): „caftane, serai" (*Păscarul Bosforului*; O., 278—279); „barcarolă", „gondolier", „gondolă" (*Barcarola veneţiană*; O., 292) etc.

Diminutivele sînt numeroase, ca şi în **Doine**. Unele sînt reluate din primul ciclu: „aripioară", „lăcrimioară", „steluţă", altele sînt noi, dar neizbutite, de exemplu: „strugurele" *(Lăcrimioare)*, „îngerelă" *(Steluţa)*, „îngerelul" *(Ursita mea)* etc.

Ca şi în **Doine**, găsim şi aici foarte multe inversiuni. Menţionăm doar că una din ele: „Trecut-au ani" ... (O., 240), va fi reluată literal de Eminescu într-un celebru sonet. Cele mai multe inversiuni la Alecsandri privesc aşezarea atributului adjectival şi a celui substantival genitival înaintea determinatului. Numărul lor este atît de mare încît în fiecare poezie găsim 4—5 exemple. Notăm doar: „al meu dor", „a iernii gheaţă" (O., 252) etc.

De mai puţine ori intervine schimbarea locului complementului faţă de regentul său: „Pe pămînt din cer picate" (O., 244), „Gîndul meu la tine zboară" (O., 273).

Nota meditativă constituie una din trăsăturile caracteristice ale ciclului. Cu toate acestea, poemele nu sînt profunde, sub aspect existenţial, cele mai multe dintre ele fiind legate de mici împrejurări ale vieţii, unele depinzînd doar de momente ale iubirii, ca nişte „amintiri" scrise într-un album. Aşa, de exemplu, trecerea vieţii e legată de trecerea iubirii: „Multe flori lucesc în lume / ... / Dar deodată vîntul rece / Fără vreme vă coseşte! / Astfel soarta crunt răpeşte / Tot ce-n lume ne zîmbeşte ... / Floarea pere, viaţa trece!" (O., 244—245).

Lăcrimioarele reiau unele elemente stilistice din **Doine**: repetiţia, inversiunea, interogaţia, exclamaţia etc., dar aduc nou în stilul lui Alec-

[1] Vezi G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, Editura tineretului, 1965, p. 64.

sandri o versificație mai bogată, mai variată, o frază mai amplă cu mai multe propoziții secundare, uneori simetric organizate, o imagine mai abstractizată, comparații dezvoltate de tip homeric (cum vom regăsi mai tîrziu în lirica de tinerețe a lui Blaga), o notă meditativă ușoară, de tipul „amintirilor" versificate din albumul fetelor, un mai mare număr de neologisme și cuvinte care evocă într-un fel sau altul culoarea locală.

Unele dintre poeziile din ciclul **Suvenire** au fost scrise în același timp cu **Doinele** și **Lăcrimioarele**, altele mai tîrziu.

În general, deosebirile față de ciclul **Lăcrimioare** sînt mici. Tematic, diferențele se văd repede. Ciclul e mai puțin unitar: în afară de poezii de dragoste, găsim și cîteva poezii patriotice, *Adio Moldovei*, *Întoarcerea în țară*, unele poezii ocazionale închinate unor personalități din vremea poetului: *Maiorului Iancu Bran*, *La mormîntul lui Gr. Romalo*, *La moartea lui P. Cazimir*, *Strofe lui C. Negri*. Înșirarea acestor titluri nu este chiar lipsită de sens cum s-ar părea. În primul rînd, ea ne arată lipsa de pretenție a unor asemenea versuri ocazionale și în al doilea rînd nu trebuie să ne așteptăm la o înnoire a mijloacelor de expresie cu astfel de poezii.

Alcătuirea multor poezii nu diferă prea mult de cele din **Lăcrimioare**. Multe poezii încep cu o relatare, propozițiile sînt expozitive, ca în *Visul*, *Pe malul mării*, *Dor de călătorie*. Verbele predicative sînt la imperfect sau la prezent. Urmează apoi o meditație asupra nestatorniciei vieții și, în final, o imagine paralelă: o luntre ce este — ca și viața — zdrobită de valuri, ca în *Pe malul mării* sau ca în *Visul*, o călătorie pe lună și fericirea de a mai iubi pe cea dragă și apoi trezirea la realitate. Aproape la fel este alcătuită și *Întoarcerea în țară*, care se termină cu o exclamație „Pei străinătate! iată țara mea!" (O., 373) sau *Dor de călătorie*, care se sfîrșește cu exprimarea, în forma populară, a dorului de ducă: „Duce-m-aș în cale lungă, / Dor să nu mă mai ajungă! /Duce-m-aș și m-aș tot duce, / Dor să nu mă mai apuce!" (O., 384).

Frazele sînt alcătuite, în general, prin coordonare; se întîlnesc, totuși, fraze cu subordonate dispuse simetric, ca în ciclul **Lăcrimioare**: „De-aș fi, iubito, gingașa floare, / Ce crește-n vale, lîngă pîrău, / Aș da și roua și mîndrul soare / Pe-o rază dulce din ochiul tău. // De-aș fi, iubito, paserea mică / Ce pintre frunze saltă ușor, / Pe-a tale brațe stînd fără frică, / N-aș vrea în lume ca să mai zbor" (O., 358—359).

Exclamațiile sînt încă destul de multe: „O! voi, lanțuri tainici! voi, legături sfinte / De copil al țării, de om, de părinte!" (O., 381); „Ah! mult amar e ceasul" (334); „O! Moldovă, țara mea!" (366); „O! țara mea duioasă!" (374).

Notele meditative ne întîmpină și în acest ciclu, unele de bună calitate, ca cea din *Strofe lui C. Negri*: „Trec anii cu grăbire pe calea scurtei vieți! / Se vestejește floarea frumoasei tinereți, / Dar sufletul nu-și perde a sale daruri sfinte. / El vecinic are viață și își aduce-aminte" (O., 390).

Repetițiile sînt numeroase. Se repetă cuvinte, sintagme și uneori propoziții și fraze. Unele repetiții tind spre realizarea unor paralelisme, ca în cadrul strofei a 5-a a poeziei *Întoarcerea în țară*: „Căci mergeam departe ... *el cătră* o stea, / *Eu*, înstrăinatul, *cătră* țara mea!" (O., 372), care se repetă după patru strofe.

Deci și ciclul **Suvenire** îmbogățește mijloacele de versificație ale lui Alecsandri; diminutivele sînt mai puține, interogațiile, de asemenea.

Înainte de punctul culminant al creației sale, care este momentul **Pasteluri**, Alecsandri ne oferă o sinteză nu numai a temelor, ci și a mijloacelor de expresie de pînă atunci în ciclul **Mărgăritărele**.

Sînt cuprinse aici poezii în metrul popular: *Sentinela romană*, *Biserica risipită*, *Hoțul și domnița*, *Banul Mărăcină*, *Dragoș*, *Cîntice de lume*, *Visul lui Petru Rareș*, *Hora Unirei*, poezii erotice: *Vis de poet*, *Adio*, poezii patriotice, unele în stilul pașoptist: *Deșteptarea României*, *Steaua țării*, altele de inspirație exotică: *O noapte la Alhambra*, *Seguidilă*, *El R'baa*. Fiecărui tip de poezie îi corespund mijloacele estetice specifice folosite și în alte cicluri anterioare sau prevestind poezii din ciclurile care aveau să fie scrise.

Poeziile în formă populară sînt mai ales epice, dar și cîteva lirice. Găsim în aceste poezii cam aceleași figuri de stil ca în **Doine**. Unele vor fi reluate în **Legende**.

În poeziile lirice te izbește chiar de la început monorima (ca, de exemplu, în *Hoțul și domnița*, unde toate terținele sînt în monorimă) sau cîte un infinitiv lung, cum am mai găsit și în celelalte cicluri: „Gătită pe măritare" (O., 450). Notăm, de asemenea, prezența unor repetiții („Peste munte, peste plai" — *Ibidem*) sau întrebări la care urmează imediat răspunsul: „Dar ce sînt acele stele? / Sînt chiar lacrimile mele" (O., 471).

Mai interesante sub aspect stilistic sînt poemele epice. *Sentinela romană*, de exemplu, constituie un punct de trecere spre legendă. Ca și *Cîntarea României* a lui Russo, această poezie are părți de o frumusețe artistică deosebită. Dinamica poemului este excelentă. Poezia începe liniștit, ca baladele populare: „Din vîrful Carpaților, / Din desimea brazilor" (O., 412). Portretul santinelei capătă proporții monumentale, dar felul de prezentare este tot din folclor: „Cu văzutul ce-ntîlnii? / Întîlnii viteaz oștean, / Purtînd semne de roman / ... / Cel viteaz era calare / Pe-un cal alb în nemișcare" (O., 412—413). Dialogul este viu. Mijloacele baladelor populare sînt folosite cu pricepere; de pildă, reluările unor cuvinte și inversiunile: „Voi lupta, lupta-voi foarte" (415) sau monorimele: „Iarba nu se clătina, / Frunza nu se legăna. / Paserea

la munți zbura, / Fiara-n codri tremura" (413). În partea a doua, ritmica se accelerează, se aglomerează substantivele și mai ales verbele, repetițiile devin obsedante, comparațiile mai expresive: „Mulți sînt ca nisipul mărei, / Mulți ca ghearele mustrărei" (416), epitetele mai frapante: „Fă-te Dunăre turbată, / Fă-te soartă ne-mpăcată" (417). Astfel de pagini n-am mai găsit pînă acuma în poeziile lui epice din celelalte cicluri. Ele anunță legendele. Într-un asemenea poem de largă respirație, natura e un cadru de desfășurare a acțiunii. Iată un peisaj din partea a III-a a poemului: „Soarele își schimbă locul / Și apune roș ca focul, / Întinzînd pe cea cîmpie / O văpseală purpurie / Ca un sîngeros veșmînt /.../ Iar în naltul cerului, / Deasupra mormîntului, / Țipă vulturul cu fală / Și-n rotirea-i triumfală / Încunună cu-al său zbor / Pe viteazu-nvingător" (420). Nici astfel de descrieri nu găsim pînă acum la Alecsandri. Opera se termină tot liniștit, cu imaginea santinelei care se depărtează de cîmpul de luptă și se șterge din ochii oamenilor și din amintiri, ca toate cele omenești: „Se șterg toate într-o clipă / Cum se șterge de ușor / Visul cel amăgitor, / Și ca suvenirul sfînt / Celor care nu mai sînt!..." (422).

Cel mai interesant refren este în poezia *El R'baa (Cîntic arăpesc)*, unde în fiecare strofă se repetă versurile în limba arabă, pentru a accentua culoarea locală: „La Allah, illa Allah, / U Mhamed rasul Allah!"[1] (O., 468).

Celelalte mijloace de expresie le-am mai întîlnit și în alte cicluri: conjunctivul fără conjuncția „să", repetiții, inversiuni, invocații, interogații și exclamații, paralelisme sintactice, elemente lexicale ce evocă culoarea locală, expresii populare, superlativul alcătuit cu adverbul „mult", colorit „strălucind *albiu*" *(Biserica risipită)*, fraze cu subordonate alcătuite simetric *(Cînticul Margaritei*, strofa a 2-a*)*, epitete cu unele cuvinte mai rare: „ochii șerpii" *(Biserica risipită)*, comparații: „Fuge, saltă, zboară, pere / Ca un vis, ca o părere" *(Dragoș)* etc.

În ciclurile de pînă acum, **Doine**, **Lăcrimioare**, **Suvenire** și **Mărgăritărele**, mijloacele artistice provin fie din sfera folclorică, fie din cea a romantismului. Din punctul de vedere al evoluției limbajului poetic românesc, trebuie reținut totuși că ciclul **Doine** reprezintă un început, un moment de inovație, sub aspectul formulei poetice, iar celelalte cicluri rămîn relevante mai ales pentru încercarea, pe alocuri încununată de succes, de înnoire a mijloacelor prozodice.

[1] Adică: Nu este alt Dumnezeu decît Allah și Mohamed este profetul său (nota lui Alecsandri). Asemenea procedeu de a reda ca refren versuri dintr-o limbă străină e folosit și de Geo Bogza, în vol. *Paznic de far*, Editura Minerva, 1974, p. 291: „De-aș avea patru dromadere / N-aș mai visa hipopotami / Eliberat de mamifere / L-aș admira pe-Apollinaire / *Si j'avais quatre dromadaires*" (refrenul apare de patru ori).

Ciclul de poezii **Pasteluri** constituie punctul culminant al creației lui Alecsandri. Ciclul este foarte omogen, cuprinzînd numai pasteluri — specie pe care Alecsandri a introdus-o în literatura noastră, creîndu-i și mijloacele de expresie specifice. De la exprimarea largă și uneori grandilocventă din celelalte cicluri, ne întîmpină aici un echilibru al stilului neîntîlnit pînă acum la poetul nostru. Claritatea, simplitatea, expresivitatea, naturalețea, conciziunea sînt trăsături caracteristice ale pastelurilor. Influența neasimilată a poeziei populare din **Doine** și din alte poezii din celelalte cicluri este înlocuită acum cu o însușire a folclorului în esența lui. Toate sînt trecute prin filtrul sufletesc al poetului.

Influența folclorului. De multe ori, poetul pornește de la un fapt real ca să ajungă la un element fantastic. În pastelul *La gura sobei*, flăcările focului sînt reale, imaginare sînt peregrinările poetului prin lumile de basm. E specifică lui Alecsandri contemplarea pe marginea unui fapt real. Flacăra focului sugerează poetului o lume de basm. Lumea aceasta cu „pasere măiastră prinsă-n luptă c-un balaur", „cerbi cu stele-n frunte", „zmei înaripați", „fete de-mpărați", „feți frumoși cu falnic nume", „Pepelea, tupilat în flori de mai" și „Ileana Cosînzeana! ... în cosiță floarea-i cîntă" (I, 320—321) se perindă prin fața ochilor încîntați ai poetului. Dar trecerea de la real la fantastic ori invers nu o găsim numai în acest pastel. În *Lunca din Mircești*, revenirea primăverii, renașterea naturii i se par un miracol, ca-n basme: „O! minune, farmec dulce! O! putere creatoare! / În oricare zi pe lume iese cîte-o nouă floare" ... (I, 337), iar în *Concertul în luncă* pînă și luna participă la bucuria ființelor mărunte de pe pămînt. Alteori, un fapt real, ploaia sau ninsoarea, e un pretext pentru întoarcerea într-o lume mirifică, și anume cea a tinereții, ca în poezia *Serile la Mircești*. Întoarcerea către trecut este prilejuită de realitatea de afară, unde „ninge, ninge", și este exprimată cu ajutorul exclamației: „O! farmec, dulce farmec a vieții călătoare, / Profundă nostalgie de lin, albastru cer!" (I, 312). Ca și în pastelul *La gura sobei*, nu-i vorba aici de o simplă analogie ori comparație, ci de un procedeu compozițional mai complex, un fapt concret din jurul poetului îi aduce în minte o lume mirabilă, trăită de el sau numai visată. Alăturarea peisajului real unuia imaginar este un procedeu reușit la Alecsandri: „Afară ninge, ninge, și apriga furtună / Prin neagra-ntunecime răspînde reci fiori, / Iar eu visez de plaiuri pe care alba lună / Revarsă-un val de aur ce curge pintre flori. // Văd insule frumoase și mări necunoscute, / Și splendide orașe, și lacuri de smarald, / Și cete de sălbatici prin codri deși perdute, / Și zîne ce se scaldă în faptul zilei, cald" (I, 312).

Desigur, și mijloacele coloristice — și nu numai ele — sînt altele în cele două tablouri. În cel real „neagra-ntunecime", „apriga furtună", „reci fiori", iar în al doilea „alba lună" care „revarsă-un val de aur",

„insule frumoase“, „lacuri de smarald“, „zîne ce se scaldă în faptul zilei, cald“. Două noţiuni: întunecime şi luminozitate, nu doar un contrast, ci mai degrabă pentru a crea o atmosferă, a da o tonalitate.

Uneori, lunca este punctul de plecare pentru evocarea unei lumi miraculoase, ca-n pastelurile *Lunca din Mirceşti* şi *Concertul în luncă*: „Luncă, luncă, dragă luncă! rai frumos al ţării mele, / Mîndră-n soare, dulce-n umbră, tainică la foc de stele!“ (I, 338).

Spectacolul luncii este de o gingăşie deosebită. Culori *(alb)*, transparenţe *(diafană)*, obiecte preţioase create sau prelucrate de om *(fir de-argint, pietre scumpe)*, străluciri *(smălţuiţi)*, sonorităţi *(armonios)* se îmbină pentru a crea acest tablou care este o realizare majoră a descripţiei româneşti. „Sus, paingul pe un frasin, urzind pînza-i diafană, / Cu-al său fir de-argint subţire face-o punte-aeriană, / Iar în leagăn de matasă gangurul misterios / Cu privighitoarea dulce se îngînă-armonios. // Jos pe la tulpini, la umbră, fluturii, flori zburătoare, / Se-ndrăgesc în perechere pe sîn alb de lăcrimioare, / Şi, ca roi de petre scumpe, gîndăceii smălţuiţi / Strălucesc, vie comoară, pe sub ierburi tăinuiţi“ (I, 338).

Dar nicăieri spectacolul luncii nu-i mai frumos ca în *Concertul în luncă*. Din punctul de vedere al compoziţiei, paralelismul e subtil. Poetul nu pune faţă-n faţă situaţii asemănătoare sau diferite, ci procedează modern: un plan al „acţiunii“, cel exprimat în poezie, cheamă cu necesitate altul, cel cunoscut de poet dar neexprimat sau, cu alte cuvinte, Alecsandri, prezentîndu-ne lunca — sală de concerte, cu melomani din rîndul micilor plante şi vieţuitoare ale naturii —, s-a gîndit la sălile de concerte şi la melomanii din capitalele muzicale europene pe care le-a vizitat cînd era tînăr.

Nicăieri în pastelurile lui Alecsandri, aglomerarea de lucruri, fiinţe, individualizarea lor nu au atîta farmec ca aici: „bujorelul (e) vioi, rumen“, „nălţuţa odoleană“, „clopoţei şi măzărele (sînt) îmbătate de parfumuri“ etc.

În puţine pasteluri, imaginea este mai dinamică decît în *Concertul în luncă*. Totul e în mişcare, melomanii vin în grupuri, rîd sau discută între ei, pînă cînd se face tăcerea care, ca la orice spectacol, desparte lumea reală de cea fictivă ce se va desfăşura vizual sau auditiv pe scenă. Mai mult decît în alte pasteluri, detaliul semnificativ, mişcarea şi gradaţia fac din compoziţia pastelului un mijloc artistic deosebit.

S-a vorbit de structura binară a pastelurilor[1]. Asupra acestei chestiuni nu vom insista, deoarece socotim că ea depinde de o latură mai generală a poeziilor lui Alecsandri, care este compoziţia. E adevărat că organizarea materialului poetic nu diferă prea mult de la o poezie la

[1] Cf. B. Cazacu, Liliana Ionescu, Maria Mărdărescu, Mihai Zamfir, *lucr. cit.*, p. 193; vezi şi Mihaela Mancaş, *lucr. cit.*, p. 77—78.

alta. Majoritatea pastelurilor (30 din 40 cîte numără ciclul) au cîte patru strofe a cîte patru versuri fiecare. Fiecare idee poetică este cuprinsă, în general, în cîte o strofă, avînd două părţi şi fiecare parte e cuprinsă în cîte două versuri. Dar compoziţia luată în general este mult mai interesantă. Dacă n-ar exista decît structura aceasta binară, fără anumite particularităţi compoziţionale specifice lui Alecsandri, ciclul n-ar prezenta un moment de realizări majore în opera bardului de la Mirceşti. Să urmărim compoziţia cîtorva poezii. Aproape toate pastelurile debutează cu o imagine generală a naturii. De multe ori tabloul începe cu elemente foarte îndepărtate: văzduhul *(Iarna)*, cerul albastru *(Oaspeţii primăverii)*, zorile de ziuă *(Dimineaţa)*, faptul zilei *(Cositul)* sau cu altfel de privelişti tot generale: „În păduri trăsnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!“ *(Mezul iernei)*. După aceea, un şir de aspecte ale naturii. Tabloul poate să aibă intensitate şi bogăţie ca în *Iarna* sau anumite detalii, de exemplu copiii care aşteaptă sosirea cocostîrcului *(Oaspeţii primăverii)*. Nici enumerarea nu este ignorată: „Tot ce simte şi viază, fiară, pasere sau plîntă / În căldura primaverii naşte, saltă, zboară, cîntă“ (I, 337); „Muncitorii ... dreg uneltele de muncă. / Păsărelele-şi dreg glasul / ... / Caii zburdă prin ceairuri; turma zbeară la păşune“ (I, 329) etc.

Alecsandri înviorează uneori descrierea prin folosirea vorbirii directe, ca în *Sămănătorii*, *Lunca din Mirceşti*, sau printr-o exclamaţie care totuşi nu are o valoare estetică prea mare, ca în *Mezul iernei*, *Baraganul*, *Sfîrşitul iernei*, *Serile la Mirceşti*.

După ce tabloul a fost înfăţişat nu numai în generalitatea lui, dar şi în detaliile lui (deşi acestea nu sînt dese), poetul încheie pastelul cu un element concret şi foarte apropiat de cel care priveşte natura. Să aibă această întoarcere la concret sensul unei întoarceri a cititorului la realitatea imediată?

Dar iată cum se termină cele mai multe din pasteluri: „Aşa-n singurătate, pe cînd afară ninge, / Gîndirea mea se primblă pe mîndri curcubei, / Pîn'ce se stinge focul şi lampa-n glob se stinge, / Şi saltă căţeluşu-mi de pe genunchii mei“ (*Serile la Mirceşti*, 313); „Iat-o gingaşă mlădiţă cu şirag de mărţişori ... / Tu o rupi? ... Ea te stropeşte cu fulgi albi răcoritori“ *(Sania*, 318*)*; „Şi o blîndă copiliţă, torcînd lîna din fuior, / Paşte bobocei de aur lîng-un limpede izvor“ (*Dimineaţa*, 329); „Dar ce văd? ... / E un lup ce se alungă după prada-i spăimîntată!“ (*Mezul iernei*, 319); „o şopîrlă de smarald / Cată ţintă, lung la mine, părăsind năsipul cald“ (*Malul Siretului*, 339); „Macul singur, roş la faţă, doarme, dus pe ceea lume!“ (*Concertul în luncă*, 343).

Se știe că Maiorescu cerea poeziei un sfîrșit brusc, cum am zice noi astăzi[1]. Să fi urmat Alecsandri sfatul criticului, mai ales că majoritatea pastelurilor sînt scrise după 1867? În orice caz, procedeul este clasic, ca dealtfel și folosirea structurii binare, ca și echilibrul pe care îl întîlnim în compoziția pastelurilor.

Ținînd seama de compoziția atît de strînsă a pastelurilor, înțelegem de ce nu mai găsim ca în **Lăcrimioare**, **Suvenire** fraze ample, organizate simetric, cu multe subordonate de tipul temporală + subordonată + + regentă + subordonate, sau temporală + regentă sau condițională + regentă + cauzală. Asemenea fraze dădeau un aspect retoric, tocmai prin amploarea și construcția lor, ori pastelurile reprezintă momentul cînd poetul s-a dezbărat parțial de retorism, mai ales în construcția frazei. Frazele sînt alcătuite prin coordonare. Marea majoritate a propozițiilor sînt principale. Există pasteluri în care nu găsim nici o subordonată: *Oaspeții primăverii*, *Sfîrșit de toamnă*, iar altele în care este doar o subordonată, *Iarna*, *Sania*, *Dimineața*, *Sămănătorii* etc. Chiar în poeziile în care există subordonate, ele se repetă foarte rar (în pastelul *Malul Siretului*: trei temporale introduse prin „cînd", două completive directe introduse prin „cum").

Dacă frazele, deși uneori lungi, sînt simple, cu puține ramificații, în schimb propozițiile sînt aproape totdeauna dezvoltate.

Ne întîmpină folosirea deasă a părților multiple de propoziție: „Ele vin din fundul lumii, de prin clime înfocate, / De la India Brahmină, unde fearele-ncruntate, / Pardoși, tigri, șerpi gigantici stau în jungli tupilați, / Pîndind noaptea elefanții cu lungi trombe înarmați" (*Cucoarele*; I, 327); „Nici casă, nici pădure, nici rîu răcoritor, / Nimic nu se arată" (*Baraganul*; I, 362).

Inversiunile artificiale, făcute pentru rimă în primele cicluri, nu mai pot fi întîlnite în **Pasteluri** și mai ales adjectivul posesiv pus înaintea substantivului.

Elemente ale stilului oral se găsesc și în pasteluri. De aici deasa folosire a unor interjecții ca *iată*: „Și iată colo-n ceruri" (*Serile la Mircești*); „Iată-o sanie" (*Iarna*); „Iată-o pasere măiastră, / Iată cerbi" (*La gura sobei*); *hai*: „Hai, iubită, la primblare" (*Sania*); *noroc*: „Noroc bun!" (*Plugurile*). Repetarea conjuncției *și* ca-n stilul oral: „Și-i încîntă, și-i îmbată, și-i aduce la uitare" (*Lunca din Mircești*); expresii populare: „zice unul menind" (*Sămănătorii*); „Dar ce văd?" (*Mezul iernei*), imperative: „Ascultați!.. stejarul mare grăiește cu iarba mică" (*Lunca din Mircești*).

[1] T. Maiorescu, *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, în vol. *Critice*, I, București, 1908.

Exclamațiile sînt mult mai puține decît pînă acum. Ele dau o notă de subiectivitate tablourilor: „Ah! iată primăvara cu sînu-i de verdeață! / În lume-i veselie, amor, sperare, viață" (*Oaspeții primăverii*); „O, Doamne! iată-un flutur ce prin văzduh se perde!" (*Sfîrșitul iernei*); „Ah! dulce, glorioasă și mult strălucitoare / Va fi ziua de viață"... (*Baraganul*).

Coloritul în pastelurile lui Alecsandri e o problemă care a mai fost discutată[1]. Oricum, paleta este săracă. Poetul vede lumea și natura în negru și alb, adică în culorile care constituie limitele coloristicii. Pentru că imaginea în general este statică, el nu vede natura în transformarea ei coloristică. Rar de tot găsim obiectele transformîndu-se coloristic sau rămînînd așa cum au fost după ce s-a acționat asupra lor: cîmpul după cosit rămîne verde (*Cositul*) etc. De cîteva ori este redată culoarea prin obiectele care sînt purtătoarea ei: „norii *de zăpadă*" (*Iarna*) sau metale care au un anumit colorit sau strălucire: „bobocei *de aur*" (*Dimineața*), „solzi *de aur*" (*Malul Siretului*) sau pietre prețioase: „șopîrlă *de smarald*" (*Malul Siretului*), „ca roi de *petre scumpe*" (*Lunca din Mircești*). Mai des sînt folosite denumirile culorilor ca epitete, uneori alături de alte epitete, fără un efect stilistic prea mare: luna e albă, cerul e albastru, cîmpia verde, cocostîrcul e un punct negru (*Oaspeții primăverii*), fumurile sînt cenușii (*Dimineața*), macul e „roș la față" (*Concertul în luncă*). Unele epitete sau comparații scot în evidență anumite efecte de lumină: cîmpia e strălucitoare, crengile „ning steluțe" (*Sania*), cîmpul cosit rămîne ca o „apă luminoasă" (*Cositul*), văzduhul e „scînteios" (*Mezul iernei*), „lucioli scînteitoare", hlamidele sînt „smălțuite" (*Concertul în luncă*), soarele e ca „un mire luminos" (*Balta*). Foarte rar este notată nu luminozitatea obiectelor, ci întunecimea lor: „iarba-i mohorîtă" (*Baraganul*). De asemenea, rar e redată culoarea prin starea obiectului, „cîmpul veșted" (*Sfîrșitul iernei*).

Notații auditive găsim în pasteluri, dar nu prea multe. Alecsandri nu ne oferă ca Odobescu un tablou de natură în care să resimtă „farmecul ei muzical" [2]. Totuși el notează elementele care dau sonoritate și armonie peisajului:[3] „Pîraiele... șopotind" (*Sfîrșitul iernei*); „mierla sare șuerînd" (*Lunca din Mircești*); singurătatea adoarme la al „grierilor hor" (*Baraganul*). Există o perfectă concordanță între elementele din natură și sonoritățile care le însoțesc: „Ziua scade; iarna vine, vine pe crivăț călare! / Vîntul șuieră prin hornuri, răspîndind înfiorare. /

[1] Vezi G. Călinescu, *V. Alecsandri*, Editura tineretului, 1965, p. 65–66; Al. Piru, *Op. cit.*, p. 85; Paula Diaconescu, *Op. cit.*, p. 74; vezi, de asemenea, B. Cazacu, Liliana Ionescu, Maria Mărdărescu, Mihai Zamfir, *lucr. cit.*, p. 190.

[2] Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I, Editura pentru literatură, 1966, p. 201–202,

[3] Paul Cornea în *Studii de literatură română modernă*, Editura pentru literatură, 1962. p. 300 și urm. vorbește despre armonie și optimism cosmic la Alecsandri. Vezi și Paula Diaconescu, *op. cit.*, p. 73.

Boii rag, caii rîncheaza, cînii latră la un loc / Omul, trist, cade pe gînduri și s-apropie de foc" *(Sfîrșit de toamnă)*; „În aer ciocîrlia, pe case rîndunele, / Pe crengile pădurii un roi de păsărele / Cu-o lungă ciripire la soare se-ncălzesc / Și pe deasupra bălții nagîții se-nvîrtesc" *(Oaspeții primăverii)*; „În a nopții liniștire o divină melodie / Ca suflarea unui geniu printre frunzi alin adie, / Și tot crește mai sonoră, mai plăcută, mai frumoasă / Pîn'ce umple-ntreaga luncă de-o vibrare-armonioasă" *(Concertul în luncă)*; „Ceru-n zare se roșește; mii de vrăbii deșteptate / Ciripesc și se alungă pe girezi netrierate / Balta vesel clocotește de-un concert asurzitor, / Și din ochiuri se înalță cîrd de rațe ca un nor" *(Balta)*.

Senzațiile tactile, olfactive sînt și ele notate, dar mult mai rar: „Umbra ta, răcoritoare, adormindă, parfumată / Stă aproape de lumină, prin poiene tupilată" *(Lunca din Mircești)*.

Mijloacele artistice rafinate îi dau posibilitatea lui Alecsandri să alcătuiască nu numai tablouri miniaturistice de mare gingășie, ca cele din *Lunca din Mircești* sau *Concertul în luncă*, ci și tablouri largi în care imaginea cerului și a pămîntului formează o unitate. Așa, de exemplu, în poezia *Mezul iernei* natura e concepută baudelairean, ca un templu: „Fumuri albe se ridică în văzduhul scînteios / Ca înaltele coloane unui templu maiestos. / Și pe ele se așează bolta cerului senină / Unde luna își aprinde farul tainic de lumină // O! tablou măreț, fantastic!..., Mii de stele argintii / În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii. / Munții sînt a lui altare, codrii — organe sonoare / Unde crivățul pătrunde scoțînd note-ngrozitoare" *(Mezul iernei)*; sau imaginea milenară și plină de taine a Bărăganului: „Pustietatea goală sub arșița de soare / În patru părți a lumei se-ntinde-ngrozitoare, / Cu iarba-i mohorîtă, cu negrul ei pămînt, / Cu-a sale mari vîrtejuri de colb ce zboară-n vînt. // De mii de ani în sînu-i dormind, zace ascunsă / Singuratatea mută, sterilă, nepătrunsă, / Ce-adoarme-n focul verii l-al grierilor hor / Și iarna se deșteaptă sub crivăț în fior" *(Baraganul*; I, 361*)*.

Nu numai compoziția, structura frazelor și a propozițiilor, coloritul și efectele de lumină, figurile de stil, ci și versificația și valoarea pe care o au unele sunete din cuvinte și din rime contribuie la dezvăluirea trăsăturilor sufletești ale poetului. Optimismul lui Alecsandri este marcat și de felul cum sînt alese cuvintele cu sonoritățile lor. De puține ori găsim în rimă cuvinte cu tonalitate întunecată. Într-o mare parte a poeziilor sale, și a pastelurilor în primul rînd, rimele sînt luminoase. Așa, de exemplu, în poezii ca *Sfîrșit de toamnă, Iarna, Sania, La gura sobei, Oaspeții primăverii, Dimineața, Plugurile, Sămănătorii, Lunca din Mircești, Cosilul, Malul Siretului, Balta, Baraganul, Noaptea* etc., din fiecare strofă primele două versuri au rimă feminină, iar ultimele, rimă masculină. Rimele feminine sînt dominate de vocalele deschise *a*, *e*. Dăm o mică parte din aceste rime: călare / înfiorare *(Sfîrșit de toamnă)*; zăpadă / grămadă *(Iarna)*; rîndunele / păsărele *(Oaspeții primăverii)*. Chiar rimele masculine sînt destul de deschise: zbor / dor; loc / foc *(Sfîrșit de toamnă)*; văi / zurgalăi *(Iarna)*: rai / mai *(La gura sobei)* etc. Rar sînt rime întunecate ca, de exemplu: fumegînd / meditînd; alături de rime mai luminoase: sat / arat *(Plugurile)*. Felul cum sînt distribuite rimele în poeziile citate mai sus ne arată că Alecsandri a știut să alterneze sonoritățile prelungite din rimele feminine cu cele mai scurte din rimele masculine, imitînd parcă urcușul și coborîșul vorbirii în versuri. Nu numai cuvintele din rimă, ci și celelalte au sonorități potrivite sufletului blajin al poetului și peisajului pe care îl exprimă [1]. Atunci cînd e nevoie de sonorități mai aspre, el le găsește, ca-n prima strofă din *Iarna*: „Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă", dar cînd tabloul devine liniștit, domină vocalele *a* și *e*: „Tot e alb pe cîmp, pe dealuri, împregiur, în depărtare / Ca fantasme albe plopii înșirați se perd în zare".

Subtilizarea expresiei îl ajută pe poet să ne ofere un umor dintre cele mai fine. Cine vrea să constate evoluția, pe această linie, a lui Alecsandri să compare oricare altă notă umoristică din poeziile dinainte de **Pasteluri** cu cele cîteva din ciclul aflat în discuție. Iată un exemplu în poezia *Odă către Bahlui* din ciclul **Suvenire**: „Cînd luna se ivește pe-a munților gol umăr, / Cînd pașii mei, ca gîndul, prin aburi rătăcesc, / Îmi plac acele imnuri de broaște fără număr, / Ce, chiar ca oarecare, în hor orăcăiesc. // Atunce în credință a mea inimă saltă / Ca la un glas prietin iubit și așteptat, / Căci gingașele broaște sînt dulci poeți de baltă, / Precum mulți poeți gingași sînt broaște de uscat" (O., 346) și acum din *Concertul în luncă*: „Iată, vin și gîndăceii în hlamide smălțuite; / Iată grieri, iată fluturi cu-aripioare pudruite, / Și culbeci care fac coarne purtîndu-și casa-n spinare... / La ivirea lor poiana clocotește-n hohot mare" (I, 342), „E privighitoarea dulce care spune cu uimire / Tainele inimei sale, visul ei de fericire... / Lumea-ntreagă sta pătrunsă de-al ei cîntic fără nume... / Macul singur, roș la față, doarme dus pe ceea lume!" (I, 343).

Liniștea, tihna, mulțumirea, ca forme ale existenței cotidiene, au fost evocate adesea de poet. El a găsit și mijloacele cele mai potrivite pentru a le exprima. În primul rînd l-au ajutat caracterul expozitiv al multor versuri, ritmul, măsura, cezura, figurile de stil: „Perdelele-s lăsate și lampele aprinse; / În sobă arde focul, tovarăș mîngăios / ... / Pe jilțu-mi, lîngă masă, avînd condeiu-n mînă, / Cînd scriu o strofă dulce pe care-o prind din zbor, / Cînd ochiu-mi întîlnește ș-admiră o cadînă / Ce-n cadrul ei se-ntinde alene pe covor" *(Serile la Mircești)*.

---

[1] Vezi D. Caracostea, *Expresivitatea limbii române*, Editura Fundațiilor, 1942, p. 179, și Paul Cornea, *op. cit.*, p. 318–319.

În asemenea liniște, înclinația spre reverie este firească: „Prin fumul țigaretei ce zboară în spirale / Văd eroi prinși la luptă pe cîmpul de onor / Și-n tainice saraiuri minuni orientale / Ce-n suflete deșteaptă dulci visuri de amor" *(Serile la Mircești)*. Cîteodată liniștea e așa de mare încît lumea pare împietrită: „Totul e în neclintire, fără viață, fără glas; / Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă — nici un pas" *(Mezul iernei)*.

Alecsandri știe să lege propria-i liniște sufletească cu liniștea din jurul lui: „Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malu-i verde / Și privesc cum apa curge și la cotiri ea se perde, / Cum se schimbă-n vălurele pe prundișul lunecos, / Cum adoarme la bulboace, săpînd malul năsipos [...] // [...] Și gîndirea mea furată se tot duce-ncet la vale / Cu cel rîu care-n veci curge, făr-a se opri din cale" *(Malul Siretului)*. Alteori, în cadrul acestei liniști, poetul vede mișcările imperceptibile care duc la reînvierea naturii: „Pîraiele umflate curg iute șopotind, / Și mugurii pe creangă se văd îmbobocind" *(Sfîrșitul iernei)*.

Ciclul **Legende** cuprinde poezii cu teme foarte variate. Unele explică anumite fenomene sau existența unor flori, plante, păsări din natură, ca *Legenda rîndunicăi*, *Legenda ciocîrliei*, *Legenda lăcrimioarei*, altele își au punctul de plecare în basme, ca *Răzbunarea lui Statu-Palmă*, altele au subiecte exotice, cum ar fi *Pohod na Sybir*, *Hodja Murad-pașa*, *Garda saraiului* și, în fine, unele au subiecte din istoria țării, nu lipsite de un anumit element de legendă, ca *Dumbrava-Roșie*, *Dan, capitan de plai* etc.

Ca și *pastelurile*, care cuprind poezii lirice, *legendele* alcătuiesc un moment culminant în evoluția literară a lui Alecsandri, dar în poezia epică.

Compoziția legendelor. La cele care explică, pe baza folclorului, existența unor păsări sau flori, începutul este ca în basme: „Cînd se născu pe lume voioasa Rîndunică, / Ea nu avea făptură ș-aripi de păsărică / Fiind al cununiei rod dulce, dismierdat, / Copilă dragalașă de mare împărat" *(Legenda rîndunicăi*; II, 66*)*. Urmează apoi faptele povestite de cele mai multe ori hiperbolic. Narațiunea este îmbinată cu descrieri de natură și portrete. Dialogul dinamizează acțiunea, deși uneori sînt mai degrabă discursuri decît replici, așa cum se întîmplă des la romantici. Sfîrșitul explică metamorfoza: fata de împărat blestemată de mama soarelui se preface în ciocîrlie: „Ce vecinic către soare se-nalță-n adorare / Chemîndu-l primavara cu dulcea ei cîntare!" *(Legenda ciocîrliei*; II, 101*)*.

Celelalte legende au o alcătuire asemănătoare. Relatarea din *Răzbunarea lui Statu-Palmă* e tot din sfera basmului, dar sfîrșitul e un proverb: „Mica buturugă carul mare mi-l prăvale!" (II, 40). Altele evocă la început pe eroul principal și mediul său natural, povestind

faptele lui și terminîndu-se cu o exclamație, ca în *Dan, capitan de plai*: „O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere, / Avînd o viață verde în timpul tinereții / Și albă ca zăpada în iarna bătrîneții!..." (II, 82).

Aproape în toate legendele, viziunea poetului este ciclopică. Natura este văzută în dimensiunile ei planetare uneori: „Visează luna-n ceruri!... sub visul cel de lună / Flori, ape, cuiburi, inimi visează împreună. / Nici o mișcare-n frunze, și nici o adiere / Nu tulbură în treacăt a nopței dulci mistere" *(Legenda rîndunicăi*; II, 68*)*. În *Legenda ciocîrliei* se creează impresia că poetul vrea să surprindă momentul genetic: „De cînd nu era încă pămîntul care este, / De cînd tot ce e-n lume era numai poveste / Și raza de lumină și razele căldurei / Erau comori ascunse în haosul naturei, / A splendidului soare ferice născătoare / Trăiește-n luminoasă și magică splendoare" (II, 98). Se înțelege că la asemenea peisaje și, în general în legende, frazele sînt largi, uneori simetrice și cu o anumită cadență, pentru a da tonalitate gravă: „Prin valuri spumegoase ce-n giuru-i se alină / Cîntînd o melodie simfonică, marină, / Ajunge Lia grabnic la insula dorită, / A cărei iarbă vie cu raze-i altoită" (II, 97); juxtapunerea propozițiilor, enumerarea părților de propoziții se găsesc în toate legendele: „E noaptea înstelată, e caldă, liniștită! / Se pare că din ceruri pe lumea adormită /Plutește-o lină, dulce, divină îndurare" *(Dan, capitan de plai*; II, 76).

Nu numai descrierea, dar nici portretul nu lipsește dintr-o compoziție atît de largă cum e cea din legende. Adaptat situației, portretul cuprinde termeni potriviți celui portretizat. Legătura dintre conținut și formă este impecabilă. „Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic" (II, 71), „Ursan, pletos ca zimbrul" (74).

Vorbirea directă, *dialogul* contribuie, de asemenea, la realizarea narațiunii. Nu ne vom ocupa decît de verbele care introduc vorbirea directă sau dialogul (verbele dicendi), prin care scriitorul indică tonalitatea, timbrul vorbitorului: „Trestiana, Trestiana, mi-au răpit-o Făt-Frumos! / «Făt-Frumos pe Trestiana! ...» strig' turbații urieși" (II, 39); „Și strigînd în cale-i cu vaiet amar: / «Blestem ție, Bathor!»" (II, 46); „Iar românul cu drag spune: / «Doamne! fă încă-o minune!»" (II, 57); „Atunci pe nesimțite un glas de sburător / Îi tot fura auzul șoptindu-i, plin de dor: / «Atît ești de frumoasă la chip și la făptură»" (II, 68); „Înalță-a lui statură și zice maiestos: / «Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi! / Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn, nu voi»" (II, 81); „Apoi, mai stînd pe gînduri, adaoge-n tristeță: «Ah! unde mi-e vederea din dalba tinereță! ...»" (II, 100).

Enumerarea este unul din procedeele cele mai des folosite în ciclul **Legende**. Am întîlnit-o și în celelalte cicluri și mai ales în **Pasteluri**. Procedeul dă uneori impresia de imensă bogăție de obiecte, ceea ce este cazul în acest ciclu de poezii. O singură enumerare de acest fel

dintre atîtea: „Ca și tine, zise grabnic Strîmbă-Lemne, ca și tine, / Cîte lunci, păduri și codri de cîntări și de flori pline, / Cîte paseri vii, maiestre, șoimi și pajuri nazdravane, / Păuni mîndri, fulgi de soare, dulci minuni aeriane, / Cîți lei, pardoși, căprioare, cerbi cu coarnele de aur, / Cuiburi de privighetoare, cuiburi scumpe de balaur, / Frunzi și fructe, umbra dulce și codreana armonie, / Toate-ar fi a Trestianei, de-ar vroi a mea să fie!" (II, 38).

Îmbogățirea tezaurului poetic românesc. Alecsandri este primul care a introdus în poezia românească expresia populară, mai direct în **Doine**, cu mai mult rafinament în **Pasteluri**. Cam în același timp, Bolintineanu a introdus expresia exotică pitorească în poezia noastră. În legendele cu subiecte exotice, culoarea locală e redată și prin cuvintele specifice locului și timpului: „ieniceri", „Allah", „vizir", „spahii", „Aliotmanul", „coran", „islam" etc. *(Murad Gazi sultanul* și *Becri Mustafa).*

S-a spus că Macedonski a introdus în poezia românească pietrele prețioase. Oare așa să fie? Iată cîteva fragmente din *Legenda ciocîrliei*; „Se duce calul Graur . . . / . . . / Prin locuri unde șerpii brilianturi fac din spume / Și zmeii fac palaturi de-argint cu turnuri dese, / Ca-n ele să ascundă frumoase-mpărătese. / El trece prin poiene cu tufe aurite / În care se alungă șopîrle smălțuite / Și blînde păsărele ce cîntă-n cuibul cald, / Avînd rubine pliscuri și ochii de smarald. / . . . / Vezi tu colo, în zare, colo, pe-o înălțime, / Acel palat de aur, cel cuib de străluciri, / Cu poarta de rubinuri și stîlpii de safir?" (II, 96, 97).

Ciclul **Ostașii noștri** cuprinde poezii scrise în 1877 și închinate soldaților care luptau pentru independența națională. Faptul acesta explică nu numai alcătuirea unora dintre poezii, dar și ritmul, unele repetiții și refrene: toate puse în slujba memorării lor mai ușoare.

Ciclul începe cu o poezie care seamănă cu cele din **Legende**, *Balcanul și Carpatul*. Ca și multe legende, poezia are un caracter simbolic: *Carpatul* însemnînd libertatea, iar *Balcanul*, Imperiul Otoman, exponent al opresiunii. *Peneș Curcanul* are un subiect antrenant; ritmica e aproape ca cea populară. *Frații Jderi* subliniază generozitatea învingătorului. *Căpitanul Romano* cuprinde un act de mare curaj al unui luptător, iar *Odă ostașilor români*, admirația poetului pentru luptătorii care cu sacrificiul lor ne-au adus independența. Materialul epic și substanța lirică provin din realitatea epocii. Acestea sînt poezii ocazionale în înțelesul superior al cuvîntului.

Stilul nu se deosebește de al celorlalte poezii și mai ales al legendelor cu subiecte eroice, cu deosebirea că, în **Ostașii noștri**, replicile sînt scurte, dialogul este viu. Exclamațiile sînt puține, cu excepția poeziei *Odă ostașilor români*, unde ele sînt justificate. Enumerarea este folosită rareori: „Tot poporul: rudă, frate, soră, mamă și părinte, / Ca la domni, cu pîni și sare, vor ieși vouă-nainte" *(Odă ostașilor români*; II, 189*)*.

Nu numai simplitatea și claritatea stilului, ci și caracterul patriotic al poeziilor din acest ciclu au contribuit la răspîndirea lor așa de mare: „Toți dorobanți, toți căciulari, / Români de viță veche / Purtînd opinci, suman, ițari / Și cușma pe-o ureche. / Ne dase nume de Curcani / Un hîtru bun de glume, / Noi am schimbat lîngă Balcani / Porecla în renume!" *(Peneș Curcanul*; II, 167).

Stilul lui Alecsandri pornește din folclor și din limba vorbită, la care se adaugă elemente cărturărești, mai ales romantice. Treptat, folclorul este însușit într-o formă superioară, ca în **Pasteluri** și **Legende**, iar versificația merge de la metrul popular la alexandrinul atît de echilibrat. În ultimele cicluri expresia artistică se subtilizează în așa fel, încît cu greu se pot recunoaște urmele folclorului sau ale romantismului. Poetul este un clasicizant trecut prin romantism și cunoscînd mult mai bine decît oricare dintre poeții contemporani vorbirea populară.

Figurile de stil pornesc de la cele concrete, epitete, comparații, spre abstractizare, iar vocabularul poetic este de o bogăție rar întîlnită în epocă: cuvinte de largă circulație, provincialisme, arhaisme și termeni rari îmbinîndu-se într-o vorbire plină de sevă.

IV. Îndrumări metodice privind studiul limbii și stilului poeziei lui Vasile Alecsandri

Limba este cea mai durabilă creație artistică a unui popor. Ea este un adevărat tezaur care se îmbogățește mereu, dar un tezaur care este pus la îndemîna tuturor, lăsat de generațiile trecute generațiilor prezente, iar de acestea, generațiilor viitoare. Un cuvînt sau o expresie, un vers sau numai o întorsătură de frază cuprind adeseori o întreagă înțelepciune a unui popor, gîndirea lui cea mai intimă, filozofia lui cea mai adîncă. De aceea, studierea limbii cu toată grija este o datorie patriotică.

La dezvoltarea limbii contribuie un întreg popor de-a lungul mai multor secole, dar nu este de neglijat nici contribuția anumitor personalități culturale sau artistice care prin opera lor au creat mijloace mai subtile pentru dezvoltarea unui aspect al limbii, și anume limba literară, mai ales cînd aceste personalități și-au desfășurat activitatea într-o perioadă istorică de mari prefaceri. O asemenea personalitate este la noi Vasile Alecsandri.

Trăind într-o epocă de răspîntie în istoria noastră, acoperind cu activitatea sa o perioadă întinsă de aproape o jumătate de secol, Alecsandri are o importanță fundamentală nu numai în dezvoltarea literaturii noastre, ci și a limbii literare românești. Marea șansă a lui a fost întîlnirea cu folclorul într-o vreme cînd erau destui aceia care își imaginau că limba poate fi remodelată după principii create ad-hoc. Lupta lui împotriva relelor din societatea vremii este și lupta împotriva stricătorilor de limbă, este lupta pentru întoarcerea la izvoarele nesecate ale limbii literare românești, limba vorbită de popor.

Limba operei lui Alecsandri este bogată și diversă, așa cum este și opera sa. Cunoscător al graiurilor românești, culegător de creații populare, poetul nu s-a mărginit numai la limbajul popular, el a cunoscut opera scriitorilor din vremea sa, a unora dintre înaintași, așa că și-a creat un limbaj artistic care se îmbogățește cu fiecare ciclu, se cizelează devenind un instrument eficace de exprimare a sentimentelor și ideilor sale. Găsim la Alecsandri multe elemente caracteristice luate din limbajul popular, din limba creațiilor orale, dar și influențe ale limbii franceze, unele formulări care amintesc de Heliade Rădulescu sau Bolintineanu, fraze care ne duc cu gîndul la Bălcescu sau Russo, construcții care ne amintesc de Negruzzi sau expresii care prevestesc pe Eminescu.

Alecsandri a îmbogățit mijloacele de expresie ale limbii poetice românești într-o măsură mult mai mare decît oricare dintre poeții de pînă la el, de aceea se cuvine ca, studiind opera sa, să nu neglijăm limba și stilul acestui scriitor.

În realitate nici nu se poate studia o operă literară fără largi și dese referiri la limba și stilul ei. Într-un comentariu literar sau într-o analiză trebuie să ții seama de o realitate pe care n-o poți ignora, și anume legătura dintre conținut și formă. Întrebarea este cum poți studia, în cazul nostru, limba și stilul lui Alecsandri, cum poți descoperi resorturile lor intime, pentru a înțelege sensul gîndirii sale, pentru a cunoaște contribuția sa la dezvoltarea patrimoniului național.

Încercăm în capitolul acesta să dăm cîteva îndrumări cu conștiința că ele pot fi oricînd completate de cei care se ocupă cu asemenea probleme.

Ca imaginea limbii și stilului lui Alecsandri să fie mai cuprinzătoare, am pus în discuție poezii și fragmente din aproape toate ciclurile și mai cu seamă din cele care marchează un moment de evoluție: **Doine**, **Lăcrimioare**, **Pasteluri**, **Legende**.

Pentru a sublinia varietatea mijloacelor de expresie, am avut în vedere nu numai descrieri de natură, portrete, peisaje sociale, ci și fragmente narative, nu numai pagini realiste ca cele din *Căpitanul Romano*, ci și fantastice ca cele din *Legenda ciocîrliei*, de pildă. Poeziile sau fragmentele alese sînt variate și din punctul de vedere al versificației: unele sînt în metru popular, altele sînt de factură cultă. De asemenea, procedeele recomandate pentru analiză sînt variate: conversația pentru descoperirea particularităților limbii și stilului, procedee ale muncii individuale sau pe grupe, paralela ca mijloc de sesizare a unor trăsături ale limbajului artistic etc.

Nu putem înțelege bine limba și stilul lui Alecsandri fără o analiză amănunțită (nu numai a fondului, ci și a formei poeziei) începînd de la particularitățile fonetice pînă la figurile de stil și elementele de sintaxă poetică.

Capitolul de față are următoarele subcapitole: *Limba și stilul lui Alecsandri în poezii și fragmente descriptive; Limba și stilul lui Alecsandri în pasaje epice; Limba și stilul lui Alecsandri în comparație cu limba și stilul altor poeți; Analize stilistice, gramaticale, fonetice și lexicale ale unor texte din poeziile lui Alecsandri.*

1. Limba şi stilul lui Alecsandri în poezii şi fragmente descriptive

Analiza unui pasaj descriptiv (portret, prezentarea unui mediu uman sau a unui colț de natură) se poate face cu succes numai dacă ținem seama de particularitățile descrierii, de mijloacele de expresie folosite. Întîi este necesar un comentariu general despre opera lui descriptivă, apoi se citește expresiv poezia sau fragmentul, după care începe discuția ce trebuie să scoată în evidență plasticitatea, coloritul, semnificația detaliilor descrierii etc. Se pot face paralele cu alte descrieri ale lui Alecsandri sau ale altor autori. Discuțiile cu privire la valoarea unor comparații, metafore etc. trebuie să fie orientate către o dezbatere liberă, către o confruntare de idei.

1. *Portretul Fulgăi din* **Dan, capitan de plai.** Mijloacele gramaticale și stilistice care contribuie la realizarea trăsăturilor Fulgăi sînt destul de puține:

Frumos odor e Fulga! și naltă-i e făptura!
Sub genele-i umbroase doi ochi lucesc ca mura,
Și părul său de aur în crețuri lungi se lasă
Ca pe strujanul verde un caier de matasă.
El are glas puternic în gură rumioară
Și mers cu legănare de gingașă fecioară.
Oricine-l vede-n soare cu pelița lui albă,
Purtînd la brîu un paloș și pe grumazi o salbă,
Se-ntreabă: ce să fie, fecior de zmeu, ori fată?
Iar cînd pe sub altița cămeșii înfirată
Zărește la lumină doi crini ieșiți în undă,
Doi pui în neastîmpăr de lebădă rotundă,
Răpit de dor, el cade pe gînduri cîte-un an!...
(II, 75)

Portretul începe cu exclamațiile „Frumos odor e Fulga! și naltă-i e făptura!", semn al admirației poetului pentru eroină. Topica părților de propoziție întărește acest sentiment: numele predicative *odor* și

naltă sînt puse în fața verbului copulativ. Calitățile exprimate prin adjectivele *frumos* (cu funcție sintactică de atribut) și *naltă* (cu funcție sintactică de nume predicativ) i se par lui Alecsandri esențiale; de aceea, ele capătă un loc mai important în structura propoziției. *Odor* este o metaforă, puțin cam tocită, în care este totuși concentrată concepția omului din popor despre obiectul de valoare. Abia în al doilea vers se trece la detalii mai concrete: genele sînt *umbroase*, ochii lucesc ca *mura*. Comparația *ochi ca mura* își are punctul de plecare în creațiile populare. În *Miorița* găsim aceste două versuri „Ochișorii lui, / Mura cîmpului!". Părul fetei este *de aur*, metaforă explicită foarte vagă, întîlnită în basmele noastre. Ceva mai expresivă este comparația părului care *se lasă* în valuri *Ca pe strujanul verde un caier de matasă*. Folosirea cuvîntului *strujan*, cu circulație mai ales în Moldova și Transilvania, este semnificativă, dar mai importantă este frumusețea imaginii. De fapt, nu numai culoarea celor două obiecte este evocată, ci și înfățișarea lor generală. Există și elemente care n-au legătură prea mare cu creațiile populare. Astfel metaforele *doi crini ieșiți în undă, / Doi pui în neastîmpăr* nu sînt alcătuite după modelul popular, deși unele cuvinte din apropiere: *zmeu, cămeșe* sînt din limba creațiilor orale sau din cea vorbită în Moldova. Portretul Fulgăi este prea vag, epitetele, comparațiile, metaforele n-au putere de individualizare. Genele *umbroase*, părul *de aur* ca mătasea *porumbului* ne dau indicații prea generale, exact ca în creațiile folclorice.

2. *Portretul Liei din* **Legenda ciocîrliei.** Nu mult deosebit de portretul fetei din *Dan, căpitan de plai* este cel al Liei din *Legenda ciocîrliei:*

Ea are-o față albă de flori de lăcrimioare
Și ochi cerești, albaștri ca floarea de cicoare,
Ș-un păr ce strălucește pe fruntea sa balaie
Căzînd, fuior de aur, de-a lung pînă-n călcaie,
Încît pe cîmpul verde cînd trece zîmbitoare
Se pare c-o urmează prin aer fulgi de soare.

Ea poartă haine scumpe, ușoare, descîntate,
Din fire de painjen țesute și lucrate,
Prin care tainic saltă luciri de forme albe,
Comori atrăgătoare ca visurile dalbe,
Precum acele slabe văpăi tremurătoare
Prin frunze răspîndite de luna gînditoare.

Aprinșii ochi ai nopții în giuru-i scînteiază,
Formînd cununi de raze pe fruntea-i ce visează,
Și lunecă pe sinu-i, rai alb de ferici,
Voind ca să pătrundă prin ițele subțiri. (II, 93)

Deosebirile, cîte există, provin din caracteristicile celor două opere: *Dan, capitan de plai* vrea să ne ancoreze în realitate, adică în istorie, în timp ce *Legenda ciocîrliei* ne lasă să migrăm într-o lume fantastică. Şi aici comparaţiile şi metaforele, cînd este vorba de trăsăturile fizionomice ale fetei, sînt luate din realitatea imediată: Lia are faţa albă de *flori de lăcrimioare*, ochii ei cereşti sînt ca *floarea de cicoare*, iar părul este *fuior de aur*, o metaforă nu mult deosebită de metafora „părul *de aur*" din *Dan, capitan de plai*. Pentru că notaţiile fizionomice sînt prea sărace, fără forţă de individualizare, Alecsandri procedează ca autorii basmelor populare, arătîndu-ne ce reacţii produce frumuseţea fetei în lumea prin care trece. Aceste implicaţii sînt indicate printr-o propoziţie consecutivă de care depind două subordonate, una temporală şi alta subiectivă: „Încît pe cîmpul verde cînd trece zîmbitoare / Se pare c-o urmează prin aer fulgi de soare", unde metafora *fulgi de soare* subliniază pe deplin strălucirea pe care fata o provoacă în jurul ei. Natura este asociată personajului, pentru a-i sublinia unele trăsături. Procedeul este şi el folcloric: „*Aprinşii ochi ai nopţii* (adică stelele) în giuru-i scînteiază" formează *cununi de raze* pe fruntea ei şi alunecă pe sînu-i ca spre un *rai alb de fericire*. Din cele trei metafore numai ultima este neexpresivă, aducîndu-ne prea mult aminte de poezia pastorală de la începutul secolului trecut. Notaţiile vestimentare sînt şi ele demne de reţinut. Hainele sînt *descîntate*, un epitet luat tot din lumea basmelor. Ele sînt „ţesute şi lucrate" din *fire de painjen*. Metafora *fire de painjen* întruchipează cum nu se poate mai bine, tot pe linia basmelor populare, calitatea veşmintelor. *Ţesute şi lucrate* nu constituie un pleonasm, cum s-ar părea, deoarece hainele, întocmai ca iile populare, întîi sînt ţesute, apoi brodate cu altiţe dintre cele mai frumoase. Metaforele *luciri de forme albe*, *comori atrăgătoare*, comparaţiile şi epitetele *ca visurile* **dalbe**, *precum văpăi* răspîndite prin frunze *de luna* **gînditoare**, personificările: „lucirile" care *saltă*, „aprinşii ochi ai nopţii" ... „voind ca *să pătrundă* prin iţele subţiri", completează în mod fericit acest tablou.

Dacă în redarea trăsăturilor fizionomice, Alecsandri nu se îndepărtează prea mult de creaţiile populare, în schimb în descrierea hainelor, făcută şi ea după indicaţii folclorice, aduce o minuţiozitate de neconceput un basmele noastre.

3. *Evocarea unui peisaj uman.* Alături de portrete şi descrieri de natură, găsim la Alecsandri şi evocări ale unor peisaje exotice. Poetul a călătorit mult în ţară şi în străinătate şi a cunoscut tot felul de medii. Unul din acestea este şi cel din poezia *Murad Gazi sultanul şi Becri Mustafa*:

E Bairamul[1] vesel, Stambulul e-n picioare,
Dar ce luceşte colo pe stradele adînci?
Allah! Allah! deodată Stambulul cade-n brînci ...
În laturi toţi, în umbră, cu faţa la pămînt!
Nici un ghiaur pe strade, nici un suspin în vînt,
Osmani, iată alaiul sultanului Murad!
Murad, lacul de miere şi marea fără vad
De glorie, ştiinţă, putere, străluciri,
Stîlp falnic şi coroană întregii omeniri,
Pogorîtor ferice din sînul lui Iafet,
Şi care, fiind umbra cerescului Profet,
Nu are, nici nu poate avea seamăn pe lume,
Deci calea-i, spada-i, faţa-i şi gloriosu-i nume
Sub rouă parfumată şi flori de iasomie
De-acum şi pînă-n fundul Hairetului[2] să-i fie!

El vine ca păstorul încunjurat de turmă,
Avînd pe lingă dînsul pe bostangii[3], şi-n urmă,
Frumoşi, ţinuţi în frîie, opt harmasari de fală,
Podoabe nestimate de pompă-orientală ...
(...)
Iar prin alaiul falnic, torent de bei, de paşi,
Şi de imani[4] fanatici şi de kizlari[5] pizmaşi,
Călări pe cai de frunte ce saltă-n loc şi trapă
La glas de seizi[6] negri ce-i netezesc pe sapă,
În mijlocul acelei feerice splendoare
De haine aurite, de arme lucitoare,
Hangere-n petre scumpe, baltage, iatagane
Sangiacuri, şuşanele, ienicereşti cazane
(Tot ce-i setos de sînge şi vesel de paradă),
Apar în maiestate deasupra de grămadă
Vizirul şi muftiul[7], topuzul şi Coranul,
Coloane care sprijin întreg Aliotmanul[8]. (II, 134–135)

---

[1] *Bairamul* e carnavalul ce urmează după postul Ramazanului (nota lui Alecsandri).
[2] *Hairet* este numele erei musulmane, cunoscută la europeni sub calificarea de Hegiră (nota lui Alecsandri).
[3] *Bostangiii* formau garda sultanului, în număr de mai multe mii (nota lui Alecsandri).
[4] *Iman:* preot (nota lui Alecsandri).
[5] *Kizlar:* eunuc (nota lui Alecsandri).
[6] *Seizi:* îngrijitori de cai (nota lui Alecsandri).
[7] *Muftiul* e capul religiei (nota lui Alecsandri).
[8] *Aliotman* este numele propriu al imperiului (nota lui Alecsandri).

Remarcăm cuvintele evocatoare: *Allah, Stambul, osmani, ghiaur, Iafet, Profet, Hairet, bostangii, pogorîtor, strade.* Pe acesta din urmă îl găsim și la Bolintineanu și chiar la Eminescu în *Împărat și proletar* (...„Pe stradele-ncrușite de flacări orbitoare"). Mijloacele de sintaxă poetică sînt cele cunoscute, ca de exemplu interogația cu răspuns, prin care mediul capătă un relief mai puternic: *Dar ce lucește colo pe stradele adînci? / Allah! Allah! deodată Stambulul cade-n brînci.* Pentru a ilustra supunerea musulmanilor față de sultan se folosește elipsa în propoziții exclamative, cam sacadate, care au tonul unor porunci: *În laturi toți, în umbră, cu fața la pămînt! / Nici un ghiaur pe strade, nici un suspin în vînt.* Reluarea cuvîntului *Murad* de la sfîrșitul unui vers la începutul celui următor aduce în atenția cititorului pe unul dintre personajele titulare ale legendei. Metaforele cu doi termeni, dintre care unul este o apoziție, reliefează mai bine considerația de care se bucură sultanul din partea supușilor săi. El este pe rînd *lacul de miere, marea fără vad* („De glorie, știință, putere, străluciri"), *stîlp falnic, coroana* („întregii omeniri"), *pogorîtor ferice* („din sînul lui Iafet"), *umbra* („cerescului Profet"). Este interesant faptul că Alecsandri își însușește sau se preface că și-a însușit mentalitatea musulmanului de rînd, admirator fără rezerve al sultanului, care pînă la urmă nu se va dovedi chiar demn de admirație.

Mediul descris de poet impresionează prin pitorescul lui. O aglomerare de oameni dintre cei mai deosebiți și îmbrăcați în hainele cele mai variate formează un peisaj uman viu colorat, plin de contraste, tipic oriental. Caracterizarea categoriilor de oameni este făcută sumar, dar semnificația este remarcabilă: „imanii" (preoții) sînt *fanatici*, „kizlarii" (eunucii) sînt *pizmași*. Mulțimea însoțitorilor este văzută *În mijlocul acelei feerice splendoare / De haine aurite, de arme lucitoare.* Și Alecsandri cu spiritul său de observație ne oferă și denumirea unor arme: „*hangere*-n petre scumpe, *baltage, iatagane*", sau simbolurile unor atribuții: *Apar în maiestate deasupra de grămadă / Vizirul și muftiul, topuzul și Coranul / Coloane care sprijin întreg Aliotmanul.* Într-adevăr, *topuzul* (măciucă cu capul îmbrăcat în argint și bătută cu pietre scumpe) constituia semnul învestiturii conferite de sultan, iar *coranul*, semnul credinței musulmane.

Cîteva observații fonetice și gramaticale ar putea să completeze analiza de mai sus: *în laturi* în loc de *în lături*, *harmasari* în loc de *armăsari*, *petre* în loc de *pietre*, neacordarea adjectivului cu substantivul pe care îl determină: „În mijlocul acelei feerice *splendoare*", în loc de *splendori* etc.

Textul de mai sus se deosebește de cele de pînă acum, printre altele, și prin culoarea locală pe care o evocă cu ajutorul cuvintelor specifice.

Dar deosebirea se mărginește la lucruri neesențiale, pentru că și în portretele analizate, mai ales în cel al Liei, găsim o bogăție imensă, o varietate de forme, o risipă de mijloace de expresie.

4. *Natura ca peisaj interior.* În toate pastelurile lui Alecsandri, natura este descrisă direct, așa cum o vede poetul, fără nici un fel de intermediar. Iarna sau vara, primăvara sau toamna, natura îi apare frumoasă, invadată de lumină, fără un colorit deosebit, dar de o bogăție rară. În alte poezii decît pasteluri, natura este imaginată pe baza unor elemente pe care poetul le presupune, le intuiește, dar nicăieri nu găsim ca în pastelul *La gura sobei* un tablou atît de caracteristic pentru întreaga sa poezie descriptivă. Caracteristică, pentru că înfățișează, cum spunea Călinescu, „teroarea de fenomenul boreal"[1] și pentru că în acest pastel este o lume desprinsă din basmele noastre. În multe poezii descriptive sau de altă natură găsim elemente fantastice: „balaur" în *Malul Siretului* sau „balauri din poveste" în *Sfîrșit de toamnă*, sau „zmei" (luați în sens figurat) în *Sania*, „tricolici" în *Noaptea* etc., „cai năzdrăvani" în *Legenda ciocîrliei*, eroi ca „Statu-Palmă" în *Răzbunarea lui Statu-Palmă* etc.

În pastelul *La gura sobei* multe din aceste elemente de basm sînt adunate la un loc:

Așezat la gura sobei noaptea pe cînd viscolește
Privesc focul, scump tovarăș, care vesel pîlpîiește,
Și prin flacăra albastră vreascurilor de aluni
Văd trecînd în zbor fantastic a poveștilor minuni.

Iată-o pasere măiastră prinsă-n luptă c-un balaur;
Iată cerbi cu stele-n frunte carii trec pe punți de aur;
Iată cai ce fug ca gîndul; iată zmei înaripați
Care-ascund în mari palaturi mîndre fete de-mpărați.

Iată pajuri năzdrăvane care vin din neagra lume,
Aducînd pe lumea albă feți-frumoși cu falnic nume;
Iată-n lacul cel de lapte toate zînele din rai ...
Nu departe stă Pepelea, tupilat în flori de mai.

Dar pe mine ce m-atrage, dar pe mine ce mă-ncîntă
E Ileana Cosînzeana! ... în cosiță floarea-i cîntă.
Pînă-n ziuă stau pe gînduri și la ea privesc uimit,
Că-mi aduce viu aminte de-o minune ce-am iubit!

(I, 320–321).

[1] G. Călinescu, *Op. cit.*, p. 57.

Alecsandri n-a scris niciodată poezii care să prezinte o operă de artă, cum a făcut Macedonski în *Rondelul cupei de Murano*, dar pastelul pe care îl discutăm se apropie dintr-un anumit punct de vedere de asemenea descrieri, în același timp însă se apropie și de acele pasteluri care nu descriu un peisaj exterior, ci unul pe care poetul îl are în sufletul lui și care n-are prea mare legătură cu realitatea imediată. Într-adevăr, focul, flăcările lui dau culoare, relief, mișcare unui tablou pe care poetul îl are de mult în minte, dar nu-l dezvăluie decît atunci cînd se ivește un prilej exterior. Or, Alecsandri este plin de *fantasme* (un neologism folosit în multe din poeziile sale), care își au punctul de plecare în creațiile populare. Într-o notă la subsol care însoțește această poezie el spune printre altele: *Poveștile noastre reprezintă o comoară (...). În ele găsim o limbă armonioasă și perioade întregi versificate, încît lesne s-ar putea crede că poveștile ar fi poeme antice prozaite cu timpul. În ele aflăm producerile unui geniu fecund și original, precum: feți-frumoși cu părul de aur, fete de împărați atît de frumoase, că par a fi rupte din soare, cai năzdrăvani ce zboară în naltul cerului, șerpi cu solzii de aur carii au cuiburi de petre scumpe ...* . Această lume plină de *fantasme* vrea Alecsandri s-o înfățișeze în pastelul *La gura sobei*. Poezia începe intimist: *Așezat la gura sobei noaptea pe cînd viscolește / Privesc focul ...* și se termină cu o amintire personală scoasă la iveală de peisajul oferit de flăcările focului *o minune* pe care a iubit-o mai de mult. Nu-i prima dată cînd Alecsandri, ca și Eminescu mai tîrziu, folosește o asemenea metaforă. *Focul* este denumit tot printr-o metaforă, dar care este de data aceasta o apoziție, *scump tovarăș*. În versuri de o mare simplitate, el ne descrie ce vede în flacăra albastră a vreascurilor de aluni: minunile poveștilor trecînd *în zbor fantastic*. Poetul devine un adevărat ghid al tablourilor pe care focul le poate oferi unei sensibilități ascuțite cum este a lui. Folosirea unei interjecții demonstrative *iată* în cinci versuri, din cele șaisprezece cîte are poezia, ne dovedește acest lucru. Astfel, tabloul începe să se dezvăluie: o *pasere măiastră* care se luptă cu un *balaur*, *cerbi cu stele-n frunte* trecînd pe *punți de aur*, *cai ce fug ca gîndul*, *zmei înaripați* care ascund *fete de-mpărați*, *pajuri năzdrăvane* care aduc *feți-frumoși*, *zînele* care se scaldă-n lac, *Pepelea*, *tupilat în flori de mai*, *Ileana Cosînzeana*, căreia *în cosiță floarea-i cîntă*. Notațiile par disparate, totuși ele au destulă forță de sugestie ca să ne ofere o lume vie, pe deplin închegată, formînd un tablou dinamic și unitar. Alecsandri și-a petrecut o parte din copilărie și tinerețe într-o lume în care basmul este înrădăcinat în sufletul oamenilor, de aceea n-are nevoie să evoce această lume prin narațiuni, ci numai evocînd personajele care în mintea cititorului pot lua parte la acțiuni pe care poetul ne lasă să ni le imaginăm noi. De pildă: *iată zmei înaripați / Care-ascund în mari palaturi mîndre fete de-mpărați* aduce aminte cititorului știutor de basme populare

povestea *Călin nebunul*, cunoscută și de Eminescu. Nu găsim în poezie prea multe figuri de stil: cîteva scurte caracterizări ale personajelor de basm. Valoarea poeziei stă în puterea ei de sugestie, în spațiul nelimitat pe care îl evocă nu prin relatări, ci prin numirea unor obiecte. Firește că aceluia care nu cunoaște basmul despre *Ileana Cosînzeana* caracterizarea *în cosiță floarea-i cîntă* i se pare ermetică. Aceasta înseamnă influența folclorului la Alecsandri, într-o formă subtilă, în perioada maturității sale literare.

2. Limba și stilul lui Alecsandri în pasaje epice

1. *Analiza unei poezii sau a unui pasaj epic* este deosebit de utilă. Ea ne poate arăta modalitățile și figurile de stil utilizate de poet pentru a exprima dinamica unei lupte, de exemplu, sau pentru a sublinia continuitatea și intensitatea acțiunii. Lucrul acesta se poate face fie în cadrul analizei literare, discutîndu-se despre mijloacele artei sale narative, fie analizînd un fragment în cadrul unei discuții despre stilul scriitorului. În cazul acesta din urmă se stabilește legătura dintre fragment și întreaga poezie, apoi se face o lectură expresivă și se analizează fragmentul.

Există poezii întregi narative în opera lui Alecsandri: *Dragoș*, *Dan, capitan de plai*, *Peneș Curcanul* etc., precum și multe pasaje narative în diferite poezii, chiar lirice. Cum poemul *Dan, capitan de plai* a fost studiat în diferite manuale, am ales un fragment din *Sentinela română*, ciclul **Mărgăritărele**:

Zbor topoarele-aruncate,
Zbîrnie-arcele-ncordate
Și săgețile ușoare
Nourează mîndrul soare.
Caii saltă și nechează,
Lupta urlă, se-ncleștează
Și barbarii toți grămadă,
Morței crude se dau pradă!
Zece cad, o sută mor,
Sute vin în locul lor!
Mii întregi se risipesc,
Alte mii în loc sosesc!
Dar viteazul cu-a sa pală
Face drum pintre năvală,
Și pătrunde prin săgeți,
Că-i român cu șepte vieți!

În zadar hidra turbează,
Trupu-i groaznic încordează,
Geme, urlă și crîșnește
Și-mpregiur se-ncolăcește.
Fiiul Romei se aprinde,
Hidra-n mîne-i o cuprinde
Ș-o sugrumă, și o sfarmă,
Ș-o învinge, și o darmă!... (O., 418)

Poezia este un *poem istoric* care are un titlu semnificativ, un simbol cu implicații pentru întreaga noastră istorie. Poetul susţine ideea din *Hronicul* lui Dimitrie Cantemir, și anume că poporul român a fost o pavăză a civilizației europene, așezat în calea populațiilor migratoare, și că Europa e datoare să-i răsplătească luptele [1]. Deși mijloacele de expresie sînt în general aceleași ca-n poeziile și fragmentele studiate pînă acum, dozajul lor este altul. Intervin pe alocuri și modalități nefolosite în opere descriptive. Varietatea aceasta ne arată capacitatea poetului de a se adapta stilistic la situațiile cele mai diferite.

Dinamismul versurilor este trăsătura cea mai importantă aici. O lectură sau o recitare într-un ritm potolit ar prăbuși totul. Ritmica accelerată este redată prin mai multe mijloace: în primul rînd măsura versurilor, de 8/7 silabe, ca în baladele populare, ritmul trohaic, deci coborîtor de la prima silabă la a doua, apoi numărul mare al verbelor cu funcție de predicat, unele așezate chiar la începutul versului, o anumită gradație, simetrii sintactico-morfologice, repetiții, inversiuni etc. Chiar la începutul analizei, după ce am discutat despre întreg poemul, trebuie să împărțim narațiunea cuprinsă în fragment în părțile ei componente și acest lucru îl putem face, dacă ţinem seama de ritmica acțiunii: în primele douăsprezece versuri ea are o intensitate ridicată, urmează un moment cînd se mai potolește, apare pe primuplan *viteazul cu-a sa pală*, iar în ultimele opt versuri crește din nou intensitatea pînă la sfîrșitul fragmentului. Chiar primul verb, *zbor*, în loc de *zboară*, fiind alcătuit dintr-o singură silabă și începînd cu un anumit grup de consoane, face ca acțiunea din fragment să aibă un debut remarcabil. *Zbîrnie* începe cu aceleași consoane *zb*: o aliterație binevenită. Se întîlnesc și alte verbe care nu sînt lipsite de o anumită sonoritate: *urlă*, *crîșnește* etc. Numărul mare al verbelor (treisprezece în primele douăsprezece versuri) dau acțiunii intensitate și continuitate. Simetriile sintactico-morfologice perfecte sau mai puțin perfecte *(Caii saltă și necheează / Lupta urlă, se-ncleștează)*, inversiunea unor părți de propoziție (**Morței** *crude se dau pradă*), repetițiile *(Mii întregi se risipesc / Alte mii în loc sosesc)* ţin acțiunea la un anumit nivel de încordare.

[1] Cf. Al. Piru, *Op. cit.*, p. 55.

În cele patru versuri următoare se face o trecere spre acele opt versuri în care ritmica se accelerează din nou. Apariția luptătorului face ca acțiunea să capete un sens mai concret, ea se desfășoară în jurul acestui viteaz, ca în baladele populare. Aici mijloacele sînt aceleași ca în primele douăsprezece versuri. Ritmica se accelerează într-o gradație precipitată la sfîrșitul fragmentului, cînd propozițiile sînt alcătuite din puține cuvinte și cînd se repetă nu numai conjuncția *și*, ci și pronumele personal *o*: „*Ș-o* sugrumă, *și o* sfarmă / *Ș-o* învinge, *și o* darmă!" ... (vezi și la p. 205—206).

2. *Un pasaj narativ din* **Ostașii noștri**. În ciclul **Ostașii noștri** găsim nu numai poezii lirice, ci și epice: *Peneș Curcanul*, *Sergentul*, *Frații Jderi* etc. N-am ales pentru analiza mijloacelor artistice un fragment din *Peneș Curcanul*, studiat în diferite manuale, ci din *Căpitanul Romano*, poezie mai puțin cunoscută.

Procedeele nu se deosebesc de cele folosite în analiza fragmentului din *Sentinela romană*. Firește că de data aceasta trebuie să avem în vedere caracterul strict realist al acțiunii. Stilul este reportericesc. Căpitanul Romano, unul dintre cei mai viteji și mai curajoși comandanți de unitate încercase de trei ori, în fruntea ostașilor săi, să cucerească o redută foarte bine întărită. Colonelul îl mustră pe nedrept că rămîne în urmă; căpitanul îl cheamă și pe colonel să ia parte la al patrulea asalt, după ce își îndeamnă ostașii la luptă:

„Copii!... Zor înainte l-al patrule asalt".
„Ura!..." răspund ostașii... iar el pe calu-i nalt
Pornește înainte, deprins a merge-n frunte,
Și zboară... dar un glonte, un sol al morții crunte,
Îi vine drept în cale și-i se oprește-n pept.

Atunce căpitanul, pe cal stînd încă drept,
Răcnește: „Colonele!... departe ești!... răspunde
Cine-i în cap și-n coadă?... Eu unde... și tu unde?..."
Apoi, zdrobit, el cade și moare lin, zîmbind,
Căci vede în redută voinicii lui sărind. (II, 182—183)

Propozițiile sînt uneori alcătuite cu vocative, interjecții sau cu elipsă: *Copii!... Ura!... Colonele!... departe ești!...* cum se potrivesc mai bine în asemenea împrejurări. Verbele zicerii sînt adecvate și ele situației: *răspunde, răcnește*. Punctele de suspensie subliniază pauza într-o vorbire aflată sub apăsarea emoției: *Copii!... Zor înainte l-al patrule asalt* sau între propoziții care prin firea lucrurilor sînt neterminate:

Şi zboară... dar un glonte, un sol al morţii crunte, / Îi vine drept în cale şi-i se opreşte-n pept. Figurile de stil aproape lipsesc, doar o metaforă („un glonte, *un sol al morţii crunte*") poate fi găsită în întreg fragmentul analizat.

3. Limba şi stilul lui Alecsandri în comparaţie cu limba şi stilul altor poeţi

Discutînd în diferite împrejurări limba şi stilul lui Alecsandri, nu se poate să nu faci unele asemănări între el şi poeţii vremii sale, după cum nu se poate să nu fii impresionat de anumite metafore pe care le întîlneşti şi la Eminescu. Cum se pot studia aceste asemănări? Socotim că metoda cea mai bună este aceea a analizei paralele, oricît de sumară ar fi ea. Se citesc strofele care conţin asemenea asemănări şi se discută despre semnificaţia lor, aşa cum se va vedea în cele ce urmează.

1. *Limba şi stilul în poezia erotică a lui Alecsandri, Bolintineanu şi Grigore Alexandrescu* au multe asemănări. Nu este locul aici pentru o paralelă mai amplă şi pe toate planurile între cei trei poeţi. Dar vorbind despre poetul **Lăcrimioarelor** putem face o comparaţie, fie şi sumară, pe planul expresiei artistice, între el şi cei doi contemporani ai săi.

Iată o strofă din poezia *Steluţa*, pusă alături de una din *O noapte de vară* a lui Bolintineanu şi de una din *Cînd dar o să guşti pacea* de Alexandrescu:

Plăceri ale iubirei, plăceri încîntătoare!
Simţiri! mărețe visuri de falnic viitor!
V-aţi stins într-o clipală ca stele trecătoare
Ce las-un întuneric adînc în urma lor.

(V. Alecsandri, *Steluţa*)

Un şir de suferinţe a fost a mea junie,
O zi frumoasă-n viaţă nu poci să număr eu —
Singurătatea tristă chiar din copilărie
S-a aşezat în lacrimi la căpătăiul meu.

(D. Bolintineanu, *O noapte de vară*)

Cînd dar o să guşti pacea, o inimă mîhnită?
Cînd dar o să-nceteze amarul tău suspin?
Viaţa ta e luptă, grozavă, neamblînzită,
Iubirea vecinic chin.

(Gr. Alexandrescu, *Cînd dar o să guşti pacea*)

Deosebirile dintre cele trei strofe sînt mici din toate punctele de vedere. Dacă n-ai şti că sînt scrise fiecare de alt autor, ai putea crede că fac parte din aceeaşi poezie erotică, mult influenţată de romantism. Poate un cuvînt ca *poci* să-ţi dea o indicaţie, dar ea este vagă.

În toate trei strofele, expresia este tocită: *plăceri încîntătoare, mărețe visuri, stele trecătoare, întuneric adînc* la Alecsandri; *şir de suferinţe, singurătatea tristă* la Bolintineanu; *inimă mîhnită, amarul tău suspin, iubirea vecinic chin* la Alexandrescu.

Coordonarea, repetiţia, interogaţia sau exclamaţia caracterizează, de asemenea, cele trei strofe. Fireşte, nici unul din cei trei autori nu este poet erotic în înţelesul adevărat al cuvîntului. Bolintineanu are mai mult succes în legende istorice, Alexandrescu e poetul meditaţiilor filozofice, al satirelor şi fabulelor, iar Alecsandri al doinelor, pastelurilor, legendelor.

2. *Elemente preeminesciene în poezia lui Alecsandri.* Cînd Vasile Alecsandri îşi publica primul său volum, Mihai Eminescu nu avea decît doi ani. Prima poezie a lui Eminescu, publicată în „Familia", în 1866, *De-aş avea...*, este inspirată din folclor şi aduce cumva cu *Doina* din primul ciclu al lui Alecsandri. Dar asta se întîmpla înainte ca Eminescu să fie Eminescu. Nu înseamnă însă că mai tîrziu nu găsim la autorul *Luceafărului* anumite cuvinte, sintagme, care să ne aducă aminte de Alecsandri. Se poate face o analiză paralelă a acestor cuvinte şi sintagme, pentru a arăta importanţa acelui *rege al poeziei*, căruia Eminescu îi face o caracterizare atît de cuprinzătoare şi de plastică în *Epigonii*. În poezia lui Alecsandri *Sora şi hoţul*, din ciclul **Doine**, găsim nu numai o temă asemănătoare cu cea din *Făt-Frumos din tei* de Eminescu, ci şi unele expresii asemănătoare. Iată un fragment din poezia lui Alecsandri:

Tu să mori, dulce minune!
Şi de Domnul nu-ţi e frică?
Dragă soră tinerică,
Fă trei cruci ş-o rugăciune.
(...)
Hai cu mine-n codrul verde
S-auzi Doina cea de jale,
Cînd plăieşii trec în vale
Pe cărarea ce se perde.

Să vezi şoimul de pe stîncă
Cum se-nalţă, se izbeşte
Peste corbul ce zăreşte
În prăpastia adîncă. (O., 114–115)

Fragmentul începe cu o metaforă, *dulce minune*, pe care o întîlnim şi la Eminescu în poezia *Floare albastră*: „Şi te-ai dus, *dulce minune*,/ Ş-a murit iubirea noastră—/ Floare-albastră! floare-albastră!... / Totuşi... este trist în lume!". În aceeaşi poezie, Eminescu are o strofă întreagă care aminteşte de Alecsandri: *Hai în codru' cu verdeaţă, / Und-izvoare plîng în vale. / Stînca stă să se prăvale / În prăpastia măreaţă*, iar în poezia *Făt-Frumos din tei* găsim, de asemenea, unele ecouri foarte vagi din Alecsandri: *Dar ei trec, se pierd în codri / Cu viaţa lor pierdută.* În poezia lui Eminescu *Povestea codrului*, aflăm şi aceste versuri: *Şi prin somn auzi-vom bucium / De la stînele de oi.*

Fireşte, Eminescu „e unul care cîntă mai bine", cum dădea să se înţeleagă Alecsandri însuşi în poezia *Unor critici*. Important este că în studierea limbii lui Alecsandri trebuie să avem în vedere asemănări cu alţi scriitori, chiar dacă nu e vorba de vreo contaminare sau infiltraţie.

4. Analize stilistice, gramaticale, fonetice şi lexicale ale unor texte din poezia lui Vasile Alecsandri

1. *Analiza gramaticală şi stilistică, mijloc de studiere a limbii şi stilului.* O contribuţie importantă în studierea limbii şi stilului unui scriitor o poate aduce analiza gramaticală şi stilistică. Înainte de a trece la această analiză trebuie făcută o lectură reflexivă a textului propus, o lectură care să scoată în evidenţă valorile gramaticale şi stilistice ale poeziei sau fragmentului.

Toţi ochii de luceferi, de paseri şi de flori,
Loviţi ca de lumina rozatică din zori,
S-aprind de-o scînteiere ce-n inimă pătrunde...
Dar juna-mpărăteasă în apă se ascunde.
Ferice, dismierdată de unda răcoroasă,
Ea-noată cu-o mişcare alene, voluptoasă,
Lăsînd ca să albească prin valul de cristal
Frumoasa rotunzime a sînu-i virginal.
Şi iarba de pe maluri se pleacă s-o privească,
Şi trestia se-ndoaie voind ca s-o oprească,
Şi apa-n vălurele de aur se-ncreţeşte,

Şi nuferii se mişcă, bătlanul se trezeşte,
Pădurea cîntă imnuri, şi luna amoroasă
Revarsă pe copilă o mantie-argintoasă. (II, 69)

Fragmentul face parte din *Legenda rîndunicăi*, partea a III-a, şi prezintă cu mijloace relativ simple unul din tablourile cele mai frumoase din poezia lui Alecsandri. Textul se caracterizează printr-o fineţe deosebită. După ce se face lectura, se pot pune cîteva întrebări în legătură cu întreaga legendă, pentru localizarea fragmentului, sau se poate expune pe scurt conţinutul legendei. Se trece apoi la împărţirea tabloului în părţile componente. Se poate atrage atenţia că împărţirea este totuşi convenţională, deoarece aceste 14 versuri, alcătuite din două fraze în cîteva rînduri fragmentate, formează o unitate perfectă. Prima frază este alcătuită prin subordonare şi cuprinde o propoziţie principală cu o subordonată atributivă şi o propoziţie principală în raport de coordonare adversativă faţă de principala dinaintea ei. Adversativa este izolată prin puncte de suspensie de grupul celor două propoziţii dinainte. Dar izolarea aceasta nu-i lipsită de sens, pentru că adversativa introduce un element nou, o situaţie nouă, în planul principal al tabloului: fata de împărat care peste cîteva clipe îşi va vedea rochia transformată în cunoscuta floare *rochiţa rîndunelii*, intră dezbrăcată în valurile apei. Prima propoziţie: *Toţi ochii de luceferi, de paseri şi de flori,/ Loviţi ca de lumina rozatică din zori, / S-aprind de-o scînteiere...* este o propoziţie principală expozitivă şi are ca predicat verbul *(s-)aprind* la modul indicativ, timpul prezent, persoana a III-a plural, iar ca subiect, *ochii*, substantiv comun, genul masculin, plural, articulat cu articolul hotărît *i*. Substantivul *ochii* are trei atribute substantivale prepoziţionale: *de luceferi*, *de paseri*, *de flori*. Primul şi ultimul au şi o valoare expresivă, alcătuind cu substantivul pe care îl determină expresii metaforice, adică *luceferi* şi *flori care sînt ca nişte ochi ce privesc*. Celelalte două determinări ale substantivului sînt *toţi* şi *loviţi*, cu funcţia sintactică de atribute adjectivale. Cuvîntul *loviţi*, un verb la participiu cu valoare adjectivală, are şi el sens metaforic, adică *treziţi* din adormire *ca de lumina rozatică din zori*, o comparaţie foarte sugestivă. Substantivul *lumina* are două determinări, *rozatică*, un adjectiv destul de rar, arătînd o culoare, *ca de roze*, cu funcţie de atribut adjectival, şi *din zori* care este atribut substantival prepoziţional, exprimat printr-un substantiv cu o formă des întîlnită la Alecsandri, dar neobişnuită în limba literară de azi. Predicatul *(s-)aprind* are caracter metaforic. Ochii de luceferi, de păsări şi de flori *se luminează* ca şi cînd s-ar aprinde: avem de-a face cu o metaforă deosebit de sugestivă, pentru că ne dă indicaţii şi asupra sursei de lumină care aprinde ochii şi care constă în apariţia fetei de împărat, indicată aici tot printr-o metaforă: *scînteiere.* Apariţia fetei este deci asemuită cu

o scînteiere, care pentru o clipă incendiază ochii din jur. Propoziția aceasta are o subordonată atributivă, *ce-n inimă pătrunde*, introdusă prin pronumele relativ *ce*, care este și subiectul propoziției. Predicatul *pătrunde*, exprimat printr-un verb de conjugarea a III-a, diateza activă, indicativ prezent, persoana a III-a singular indică o personificare a scînteierii: *o scînteiere ce-n inimă pătrunde*. Propoziția adversativă care urmează după punctele de suspensie, *Dar juna-mpărăteasă în apă se ascunde*, dă un sfîrșit neașteptat frazei. Atributul *juna* exprimat printr-un adjectiv neologic nu ni se pare potrivit într-o asemenea atmosferă de basm; circumstanțialul *în apă*, exprimat printr-un substantiv cu prepoziție, este pus înaintea verbului pe care îl determină, *se ascunde*, și care este predicatul verbal al propoziției adversative. Cea de-a doua frază, mult mai lungă, este tot fragmentată și alcătuită și ea tot prin subordonare. Ordinea cuvintelor în prima propoziție, care este o principală, e impusă de importanța pe care le-o acordă poetul. *Ferice, dismierdată de unda răcoroasă,/ Ea-noată cu-o mișcare alene, voluptoasă,/ Lăsînd....* Adjectivele *ferice, dismierdată* au funcție de elemente predicative suplimentare. De ultimul se leagă un complement de agent, *de unda*, care are o determinare atributivă adjectivală *(răcoroasă)*. Dintre aceste cuvinte, mai expresiv este *dismierdată*, care este o metaforă. Subiectul *ea* putea să nu fie exprimat, deoarece se înțelege despre cine este vorba, dar din motive prozodice el e prezent în text; predicatul *înoată* este exprimat printr-un verb de conjugarea I, diateza activă, indicativ prezent, persoana a III-a singular și este determinat de un complement circumstanțial, *cu-o mișcare*, un substantiv comun, cazul acuzativ cu propoziție, determinat de două atribute, *alene, voluptoasă*, două epitete personificatoare. Din aceeași propoziție face parte gerunziul *lăsînd*, un element predicativ suplimentar, care arată o acțiune paralelă cu cea a verbului *înoată*, adică *înoată* și *lasă*. Cea de-a doua propoziție din frază, *ca să albească prin valul de cristal / Frumoasa rotunzime a sînu-i virginal*, este o subordonată, o completivă directă introdusă prin conjuncția *ca să* (în limba literară de azi *ca să* nu mai introduce completive directe) și depinde de verbul la gerunziu *lăsînd*. Predicatul propoziției completive directe *să albească*, un verb de conjugarea a IV-a, diateza activă, conjunctiv prezent, persoana a III-a singular, este o frumoasă metaforă. Verbul *să albească* are o determinare, *prin valul*, un substantiv comun, la cazul acuzativ, articulat cu articolul hotărît *l*, precedat de prepoziția *prin*, iar acest substantiv e determinat de un atribut substantival prepozițional *de cristal*, care, sub raport stilistic, este o metaforă explicită. Subiectul propoziției, *rotunzime*, se află în versul următor și este exprimat printr-un substantiv derivat de la un adjectiv. Acest

substantiv are două atribute, unul așezat înaintea lui, exprimat printr-un adjectiv, *frumoasa*, și unul după, exprimat printr-un substantiv în genitiv într-o formă neobișnuită, din cauza ritmului: *a sînu-i*. Atributul *virginal* exprimat printr-un adjectiv neologic și determinînd substantivul *sîn* încheie fraza. Celelalte propoziții principale sînt coordonate copulative legate prin conjuncția *și* de principala de care am vorbit mai sus: *Și iarba de pe maluri se pleacă..., Și trestia se-ndoaie voind..., Și apa-n vălurele de aur se-ncrețește, Și nuferii se mișcă.* Cu acestea sînt legate prin juxtapunere două propoziții: *bîtlanul se trezește, Pădurea cîntă imnuri*, iar de ultima este legată prin conjuncția *și* propoziția *și luna amoroasă / Revarsă pe copilă o mantie-argintoasă*. Repetarea conjuncției *și* la începutul unor propoziții coordonate izolate are o anumită semnificație stilistică: poetul a vrut să atragă atenția în mod deosebit asupra participării mai multor elemente ale naturii la acțiuni provocate de apariția pe mal a fetei de împărat. Prima propoziție din cele copulative legate prin *și* are o subordonată finală, *s-o privească*, care determină verbul *se pleacă*, iar a doua propoziție are o completivă directă, *ca s-o oprească*, care determină verbul *voind*. Din punct de vedere stilistic sînt demne de menționat personificările „iarba *se pleacă s-o privească*", „trestia se-ndoaie *voind ca s-o oprească*", „pădurea *cîntă*" și cîteva epitete ca „luna *amoroasă*" și metafora *o mantie*. Urmărind cu atenție metaforele din acest fragment, nu-i greu de observat că unele sînt metafore numai dacă le raportăm la alte metafore apropiate, un fel de contaminare[1] a cuvintelor care, în apropiere de cuvinte-metafore, devin și ele metafore. Așa, de exemplu, *să albească* (rotunzimea) n-ar avea sens metaforic dacă nu ne-am gîndi la „valul *de cristal*", epitet metaforic prin care rotunzimea corporală nu capătă doar culoare, ci mai de grabă scînteiere și duritate de cristal.

Firește că o astfel de analiză se poate face și altfel, și anume: întîi analiza gramaticală și apoi cea stilistică, sau invers, dar important este ca ea, oricum ar fi făcută, să sublinieze corectitudinea, frumusețea, expresivitatea propozițiilor și a frazelor la Alecsandri.

Un asemenea text se pretează și la o analiză făcută pe grupe. De exemplu, un grup se ocupă de morfologie, altul de propoziții, altul de fraze, altul de valorile stilistice. Se poate lucra și altfel. Fiecare persoană face o muncă individuală, își alege o frază și o analizează integral și apoi se compară rezultatele obținute de mai multe persoane care au făcut aceeași muncă și se trag concluziile respective.

2. *Discutarea particularităților fonetice, lexicale și gramaticale ale unui text.* De multe ori, în timpul sau după o analiză literară sau cu alt prilej, se

[1] Vezi și E. Dorcescu, *op. cit.*, p. 51.

pot discuta şi particularităţile fonetice, lexicale şi gramaticale ale textului Această discuţie este folositoare pentru înţelegerea valorilor expresive ale textului şi cunoaşterea particularităţilor de limbă ale scriitorului.

Mezul iernei

În păduri trăsnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
Stelele par îngheţate, cerul pare oţelit,
Iar zăpada cristalină pe cîmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scîrţie sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scînteios
Ca înaltele coloane unui templu maiestos,
Şi pe ele se aşează bolta cerului senină,
Unde luna îşi aprinde farul tainic de lumină.

O! tablou măreţ, fantastic!... Mii de stele argintii
În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii.
Munţii sînt a lui altare, codrii—organe sonoare
Unde crivăţul pătrunde, scoţînd note-ngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viaţă, fără glas;
Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă—nici un pas;
Dar ce văd?... în raza lunei o fantasmă se arată...
E un lup ce se alungă după prada-i spăimîntată!

(I, 319)

Poezia face parte din ciclul **P a s t e l u r i** şi ne înfăţişează un aspect al iernii româneşti. O parte din particularităţile fonetice, lexicale şi gramaticale ale operei poetice a lui Alecsandri le găsim în această poezie.

Particularităţile fonetice. Chiar pornind de la titlu putem observa că sînt cuvinte notate altfel decît în limba literară de astăzi: *mezul* în loc de *miezul*; *iernei* în loc de *iernii* (vezi lucrarea de faţă la pag. 57, 112). Găsim şi un cuvînt care surprinde la Alecsandri, poet cu un auz muzical atît de dezvoltat: **sonoare** în rimă cu *-ngrozi***toare** (vezi şi la pag. 101-102).

Particularităţile lexicale. Vocabularul este bogat şi variat ca în toate poeziile sale. Găsim cuvinte din toate categoriile: din vocabularul fundamental, neologisme, forme arhaizante etc. Uneori, cuvîntul din larga circulaţie stă în apropiere de un neologism sau de un cuvînt cu un aspect arhaic: *fumuri albe—coloane înalte; vecinice făclii—tablou fantastic; templu maiestos—boltă senină* etc. Poetul preferă varianta *trăsnesc* în locul lui *trosnesc*, care are o circulaţie mai mare. Adjectivul *spăimîntată* provenit din participiu e fără prefixul *în-* (vezi şi la pag. 105-106).

Particularităţile gramaticale. Chiar din primul vers ascuţimea gerului este indicată prin două adjective cu funcţie de atribute: unul, *amar* (vezi şi la p. 181), şi altul, *cumplit*, cu înţeles de *nemaipomenit*. Repetarea verbului *par*, de două ori (sub forma flexionară *pare*) subliniază cu insistenţă caracterul subiectiv al tabloului: „stelele *par* îngheţate", „cerul *pare* oţelit", iar „zăpada... *pare*-un lan de *diamanturi*". Substantivul *diamanturi* este folosit într-o formă neobişnuită azi (vezi şi la p. 104), nici adjectivul *scînteios* n-are, sub forma aceasta, o circulaţie prea mare. Se observă şi aici ca şi în alte poezii omisiunea articolului genitival posesiv: *coloane* [*ale*] *unui templu* (vezi şi la p. 1115). Complementul circumstanţial de mod: (fumuri albe se ridică) *ca* înatele *coloane* (pe care se sprijină bolta cerului) trebuie menţionat pentru expresivitatea lui. De fapt este doar începutul unei comparaţii mai dezvoltate: *natură-templu*. În cadrul acesta, „luna îşi aprinde *farul tainic* de lumină", „mii de stele.. *ard* [ca în *Mioriţa*] ca vecinice *făclii*", „munţii sînt *altare*" [în balada populară sînt *preoţi mari*], *codrii* sînt *organe sonoare* prin care „crivăţul pătrunde". Verbul *se alungă* apare la diateza reflexivă.

Alcătuirea frazelor. Prima strofă începe cu două propoziţii principale independente exclamative. Urmează trei propoziţii principale coordonate copulative, două juxtapuse şi una legată prin conjuncţia *iar*, de care depinde o propoziţie subordonată atributivă introdusă prin pronumele relativ *ce*. Strofa a doua are o schemă aproape asemănătoare: la început două propoziţii principale coordonate copulative legate prin *şi*, apoi o atributivă introdusă, de data aceasta, prin adverbul relativ *unde*. Nici strofa a treia nu se deosebeşte prea mult de primele două: o propoziţie exclamativă eliptică de predicat la început, apoi o propoziţie principală independentă; două propoziţii principale juxtapuse, în a doua absenţa verbului copulativ e marcată printr-o linioară; de această propoziţie depinde o atributivă introdusă tot prin adverbul relativ *unde*, ca în strofa precedentă. Strofa a patra are o propoziţie principală independentă, două propoziţii principale juxtapuse, eliptice de predicat, ultima avînd elipsa marcată printr-o linioară. Ultimele două versuri sînt interesante: o interogaţie cu răspuns: *Dar ce văd?* ... în raza lunei o fantasmă se arată ... / *E un lup*. Strofa se termină cu o atributivă introdusă prin *ce*, ca în prima strofă.

În concluzie, numărul propoziţiilor principale este foarte mare, mai ales al celor coordonate copulative juxtapuse sau legate prin *şi*; schema propoziţiilor este aproape aceeaşi de la strofă la strofă: începutul este făcut prin propoziţii principale, toate strofele terminîndu-se prin atributive introduse prin *ce* sau *unde*; o anumită uniformitate în alcătuirea frazelor, greu totuşi de observat la prima lectură.

LA LANGUE ET LE STYLE DE LA POÉSIE DE VASILE ALECSANDRI.
INDICATIONS MÉTHODOLOGIQUES

Résumé

L'ouvrage comporte quatre parties:
1. Vasile Alecsandri et les problèmes du langage littéraire.
2. Aspects de langage dans la poésie de Vasile Alecsandri.
3. Éléments de structure stylistique dans la poésie de Vasile Alecsandri.
4. Indications méthodologiques concernant l'étude de la langue et du style dans la poésie de Vasile Alecsandri.

Vasile Alecsandri a déployé son activité littéraire à l'époque où presque tous les écrivains se rendaient compte de la nécessité des normes unitaires pour le développement de la langue roumaine littéraire mais renonçaient difficilement aux formes provinciales. Le poète et ses contemporains, C. Negruzzi et Al. Russo, et plus tard Eminescu ont été influencés par le folklore et, malgré leur désir de se soumettre à certainas normes générales, le parler moldave perce parfois dans leurs oeuvres.

L'ouvrage étudie avec minutie tous les aspects de l'apport de Vasile Alecsandri au développement de la langue roumaine littéraire, en établissant des comparaisons d'une édition à l'autre, afin d'illustrer l'évolution du langage poétique de l'écrivain.

Dans la première partie de l'ouvrage on a souligné l'activité et la contribution de Vasile Alecsandri — non seulement dans le domaine de la publication mais encore dans le cadre de la Société Académique, qui deviendra plus tard l'Académie Roumaine — à la soutenance et à l'introduction du principe phonétique dans l'orthographe roumaine. Sont analysées du point de vue critique les propositions d'Alecsandri concernant les néologismes.

La seconde partie de l'ouvrage porte sur les jugements critiques de tous les problèmes suscités par la poésie d'Alecsandri, qu-il s'agisse de la phonétique, de la morphologie, de la syntaxe, du lexique ou de la stylistique. En étudiant de manière comparatiste la poésie d'Alecsandri — dans le manuscrits, périodiques et éditions successives, sur la base de nombreux exemples, — on conclut que Vasile Alecsandri a procédé à une „littérarisation" des textes, par la substitution de certaines formes régionales, populaires, archaïques, à d'autres qui ont été gradées et qu'on retrouve de nos jours. Quant au lexique, il faut souligner le fait que l'ouvrage comprend une liste alphabétique de plus de 400 néologismes latins-romans, dans des contextes tirés de la poésie d'Alecsandri et qui existent de nos jours sous la même forme dans le roumain littéraire, ainsi qu'une autre liste de néologismes, toujours en contextes issus du néogrec, du turc, du polonais, de l'allemand, du russe.

La troisième partie de l'ouvrage analyse les principales modalités et valeurs artistiques (versification, répétition, énumération, anacoluthe, inversion, parallèlisme, antithèse, exclamation, interrogation, épithète, comparaison, personnification, métaphore, allégorie, métonymie, synecdoque) en indiquant les préférences du poète pour certains moyens et techniques poétiques. De même, l'ouvrage comprend une évolution du style d'Alecsandri, depuis le cycle des poésies *Doine* jusqu'au cycle *Ostașii noștri*, reflétant de la sorte la contribution du poète au développement des moyens d'expression de la poésie roumaine.

L'ouvrage finit sur un chapitre consacré aux indications méthodologiques concernant l'étude de la langue et du style de la poésie de Vasile Alecsandri, à différents échelons de l'enseignement roumain.

La bibliographie est sélective. Ont été utilisées, pour la rédaction de cet ouvrage, toutes les sources bibliographiques parues fin 1978, tant en roumain qu'en anglais, français ou italien.

Excepté le fait de servir de référence et de bibliographie obligatoire pour tous ceux qui examinent la poésie de Vasile Alecsandri, cet ouvrage peut être mis également à la portée des élèves de lycée.

LANGUAGE AND STYLE IN VASILE ALECSANDRI'S POETRY. A METHODOLOGICAL GUIDE.

Summary

The book is divided into four parts:

1. Vasile Alecsandri and the problems of literary language.
2. Language aspects of Vasile Alecsandri's poetry.
3. Elements of stylistic structure in Vasile Alecsandri's poetry.
4. A methodological guide regarding the study of the language and style of Vasile Alecsandri's poetry.

Vasile Alecsandri wrote in an epoch when almost all the writers, were aware of the necessity for some unitary principles in the development of the Romanian literary language, but, nevertheless, he found it difficult to give up all regional and dialectal forms. The poet, as well as his contemporaries, C. Negruzzi and Alecu Russo, and even Eminescu later, were influenced by folklore and in spite of their wish to write according to some general principles, they still let the influence of the dialect spoken in Moldavia be felt in their works.

The book under discussion analyzes in detail all the aspects of Vasile Alecsandri's contribution to the development of the Romanian literary language. We have compared the various editions to illustrate the evolution of the writer's poetic language.

In the first part we have stressed Vasile Alecsandri's activity and contribution not only to journalism, but also to the Academic Society (later to become the Romanian Academy), where he insisted on the introduction of the phonetic principle into Romanian orthography. The book also deals critically with Alecsandri's suggestions concerning the use of neologisms.

In the second part we have closely examined all the phonetic, morphological, syntactic, lexical or stylistic aspects of Alecsandri's poetry. By comparatively studying Alecsandri's poetry in manuscripts, periodicals and successive editions, making use of numerous examples, one can conclude that Vasile Alecsandri succeeded, through the years, in „literarizing" his texts by substituting for some dialectal, popular or archaic forms other forms which have remained in the language until our day. As for the vocabulary, the book includes an alphabetical list of almost 400 Latin and Romance neologisms found in Alecsandri's poetry, still in use in today's Romanian literary language. We have also compiled a list of neo-Greek, Turkish, Polish, German and Russian neologisms frequent in Alecsandri's verse.

In the third part the author analyzes the main poetic and artistic devices used by Alecsandri (versification, repetition, enumeration, anacoluthon, inversion, parallelism, antithesis, exclamation, interrogation, epithets, comparison, personification, metaphor, allegory, metonimy, synecdoche). We have emphasized the poet's preference for certain poetic devices and techniques. The book also describes the evolution of Alecsandri's style from the cycle entitled *Doine* to the one entitled *Our Soldiers*, thus presenting an image of the poet's contribution to the development of the Romanian poetic means of expression.

The book ends with a chapter that serves as a methodological guide to the study of language and style in Vasile Alecsandri's poetry, meant to be used in the various levels of the Romanian secondary school.

The selective bibliography lists more that 230 books, studies and articles. We have made use of all the bibliographical sources which appeared before the end of 1978 in Romanian, English, French and Italian.

Besides being a reference book indispensable to all those who study Alecsandri's poetry, the book is at the same time very useful even for secondary and high-school students.

SIGLE ŞI ABREVIERI

adj. = adjectiv
adv. = adverb
art. = articulat
BDLR = Gheţie, I., *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei, 1975
bg. = limba bulgară
cf. = confer „compară"
CILRL = *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, vol. II, Editura Academiei, 1958
CMUB = Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti
conj. = conjunctiv
DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei, 1975
DLRLC = *Dicţionarul limbii române literare contemporane*, vol. I–IV, Ed. Academiei, 1955–1958
DN = Marcu, Fl. – Maneca, C., *Dicţionar de neologisme*, ediţia a II-a, Editura ştiinţifică, 1966
DTL = *Dicţionar de termeni literari*, Editura Academiei, 1976
ed. = ediţia
EDP = Editura didactică şi pedagogică
EPL = Editura pentru literatură
f. = feminin
fr. = limba franceză
gen. = genitiv
germ. = limba germană
id. = idem
ibid. = ibidem
imper. = imperativ
imperf. = imperfect

ind. = indicativ
it. = limba italiană
înv. = învechit
lat. = limba latină
livr. = livresc
LL = „Limbă şi literatură", Publicaţie a Societăţii filologice din R. S. România, Bucureşti
LR = „Limba română", Editura Academiei, Bucureşti
loc. adv. = locuţiune adverbială
loc. cit. = locul citat
lucr. cit. = lucrarea citată
m. = masculin
magh. = limba maghiară
ms. = manuscris
n. = neutru
n. ns. = nota noastră
ngr. = limba neogreacă
op. cit. = opera citată
O. = Alecsandri, V., *Opere*, I, *Poezii*, *Doine*, *Lăcrimioare*, *Suvenire*, *Mărgăritărele*. *Text stabilit şi variante* de G. C. Nicolescu şi G. Rădulescu-Dulgheru, Studiu introductiv, note şi comentarii de G. C. Nicolescu, Editura Academiei, 1965
p. sau pag. = pagină
pl. = plural
pers. = persoană
pol. = limba poloneză
P. P. = *Poezii populare ale românilor* adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri, în ed. V. Alecsandri, *Opere*, III, *Poezii*. Text ales şi stabilit de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Studiu introductiv, note şi comentarii de G. C. Nicolescu, EPL, 1966
pop. = popular
reg. = regional
rus. = limba rusă
s. = substantiv
sg. = singular
SCL = „Studii şi cercetări lingvistice", Institutul de lingvistică, Bucureşti
SILRL = *Studii de istoria limbii române literare*, secolul al XIX-lea, vol. I–II, EPL, 1969
scr. = (limba) sîrbocroată
sp. = limba spaniolă

sl. = limba slavă (veche)
s.f. = substantiv feminin
s.m. = substantiv masculin
s.n. = substantiv neutru
subl. ns. = sublinierea noastră
ş.a. = şi altele
t. = tomul
tăt. = limba tătară
tc. = limba turcă
ucr. = limba ucraineană
v. = vezi
var. = variantă
vb. = verb
viit. = viitor
voc. = vocativ

Alte semne

> = „a dat..."
< = „provine din..."
I sau II = V. Alecsandri, *Opere*, I–II, *Poezii*, Text ales şi stabilit de G. C. Nicolescu şi Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Studiu introductiv, note şi comentarii de G. C. Nicolescu, EPL, 1966

SUMARUL